

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

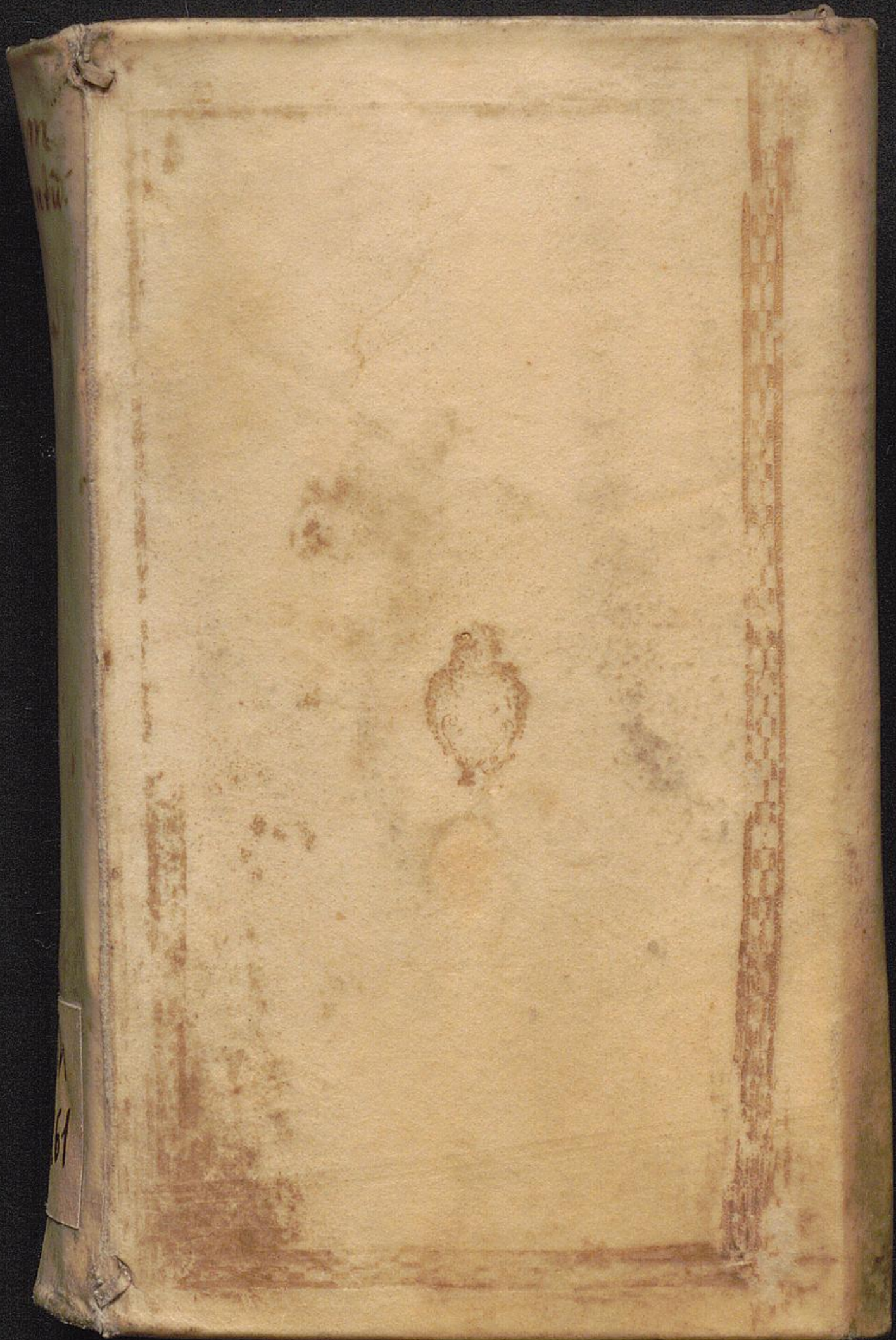
**Aurum Sapientvm, Sive Ars, Sine Scelere, & cum virtute,
ditescendi**

Masen, Jacob

Coloniae Ubiorum, 1661

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-55377](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-55377)

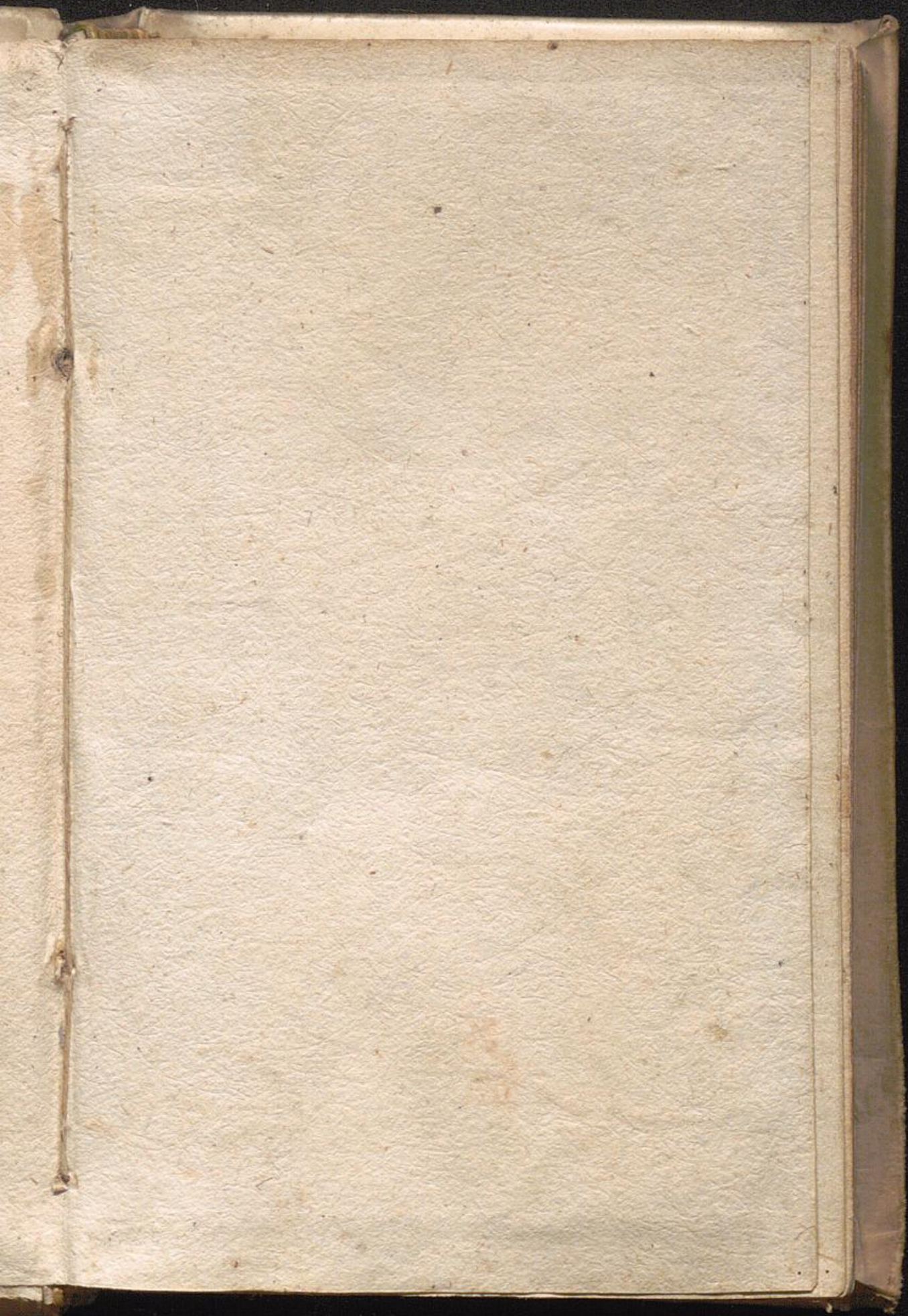

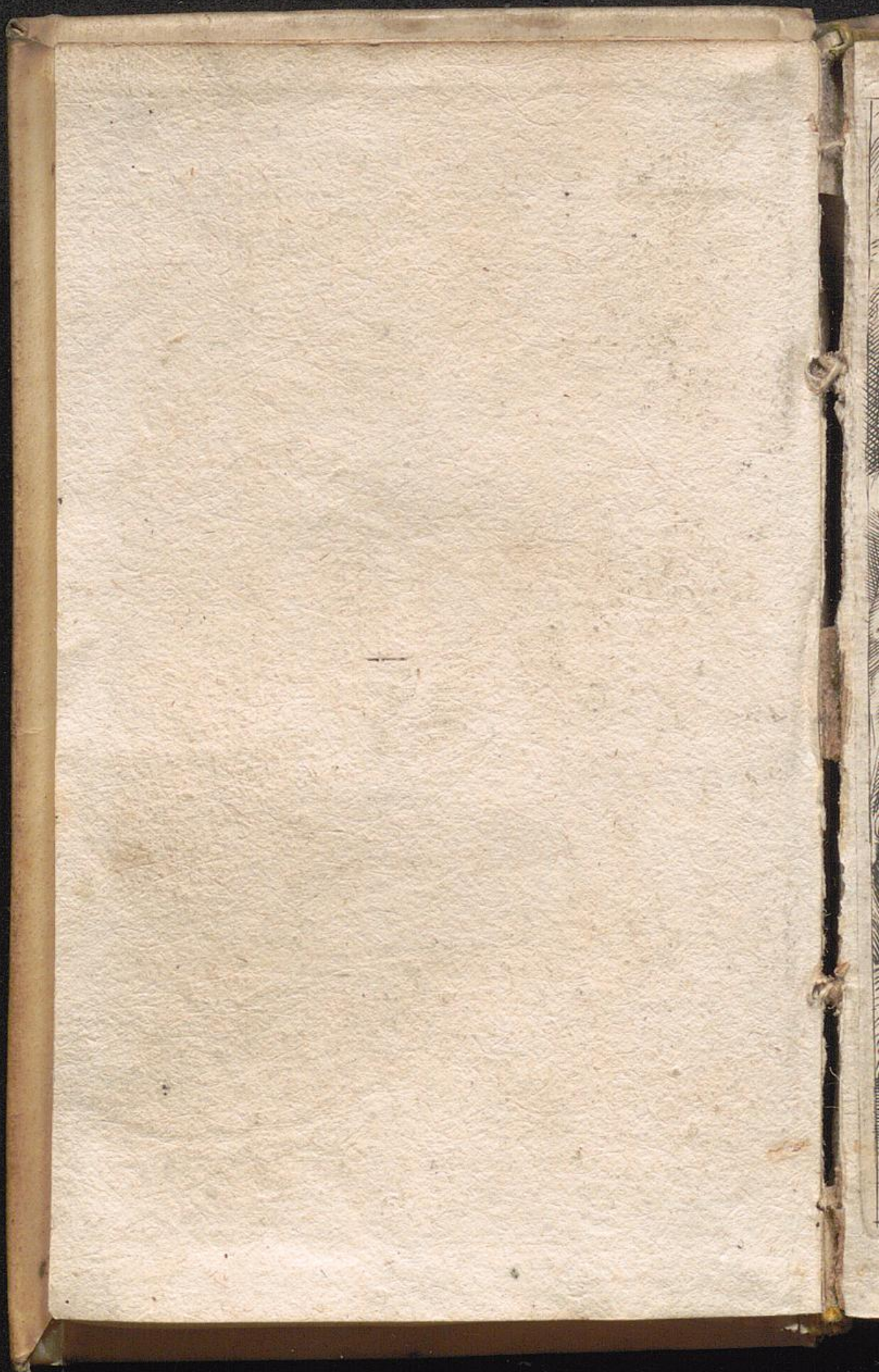
THE
MUSE

61

Th. 3261,

J. I. 16.

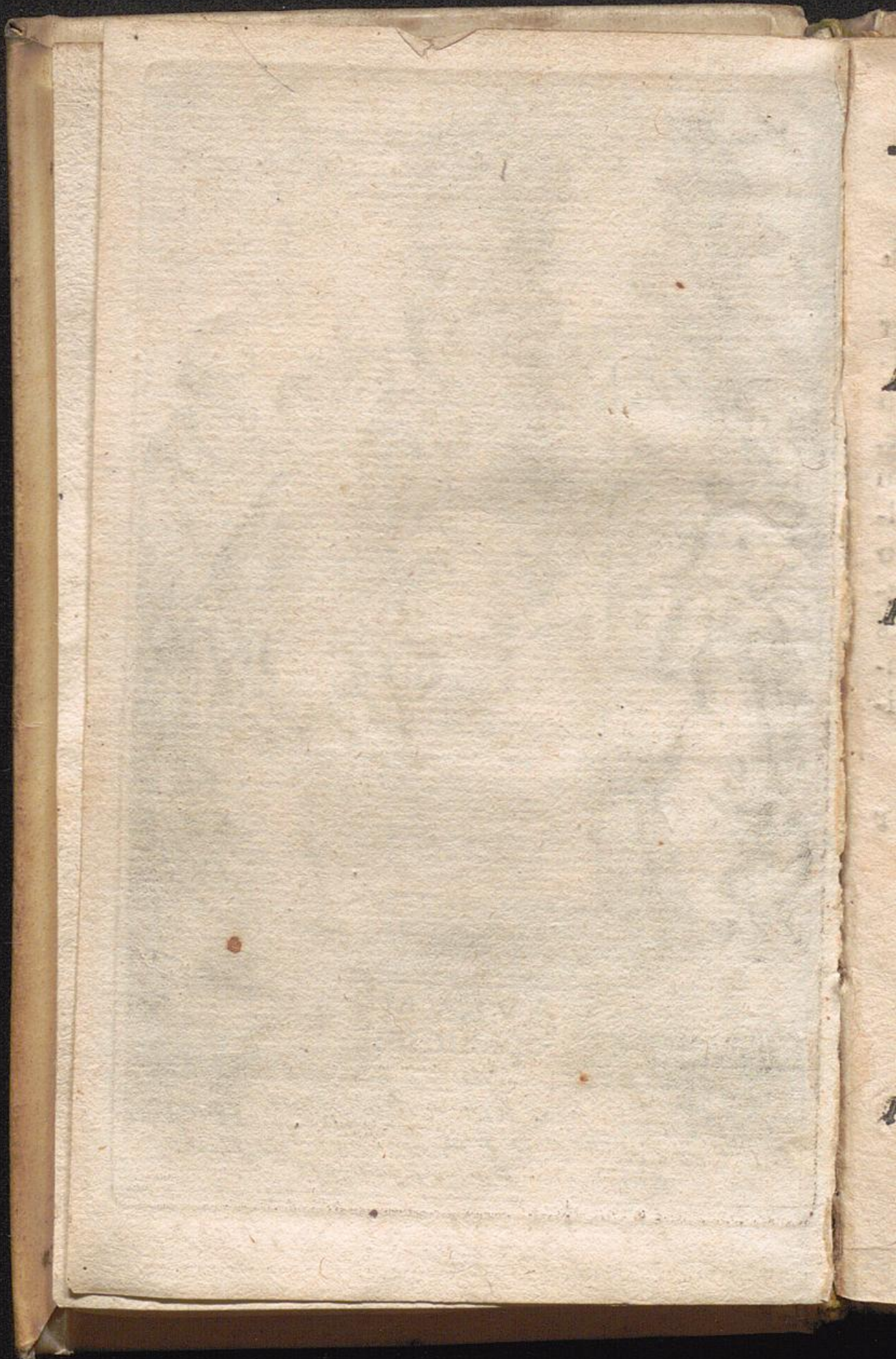
AVRVM
Sapientum

Sive

Ars, sine scelere, ditescendi

*Rd^{mo} et Cels^{mo} S.R.I. Princ. Ferdinando
Episcopo Paderbornensi.*

Joctis JRSV. Paderborn

AURUM

SAPIENTVM,

SIVE

ARS, SINE SCE-

lere, & cum virtute,

ditescendi.

AUTORE R. P. JACOBO MASENIO
Societ. JESU.

Editio altera locupletior.

Collegij Societ. Jesu

Paderborna *1662*

Coloniæ Ubiorum.

Apud WILHELMUM FRIESSEM,
sub Signo S. Gabrielis Archangeli.
Anno 1661.

FACULTAS R.P. V. PROVINCIALIS.

EGo infra scriptus Societatis JESU per Provinciam Rheni inferioris præpositus Vice Provincialis, potestate mihi ab Adm. R. P. N. GOSWINO NICKEL Soc. JESU Præpos. Generali facta, facultatem do Wilhelmo Friessem excudendi libellum Aurum sapientum à P. JACOBO MASENIO jam ante editum, sed nunc auctum, perque deputatos ad hoc censores approbatum, In cujus rei fidem hæc manu mea & consueto Officii sigillo munitas dedi Coloniae an. 1661, 17. Julii.

GODEFRIDUS OTTERSTEDT
manuprop.

REVERENDISSIMO AC CEL-
SISSIMO PRINCIPI AC
DOMINO

D. FERDINANDO

EPISCOPO PADERBORNENSI,
S. Rom. Imperii Principi, & Comiti Pyr-
montensi &c. Domino meo
clementissimo,

*Q*uod Superi bene vertant,
patriæque ac Tibi, celsis-
sime Princeps, felix fau-
stumque esse jubeant, sede
Episcopali, cælo terrâque,
sereno vultu, latisque vocibus applaudente,
receptus es. Nec desunt popularis argu-
menta gaudii, hinc effusa ad videndum
humanissimum Principem turba, inde latè
affluens ad salutandum nobilitas: hinc,
excitata per urbem basilicasque honoris
monumenta, inde publicæ gratulationes
ari incisa typisque permansuris æternitati
mandata. Quæ dum à variis, non modò

*

2

Diece-

Dicefios Paderana incolis, verum accolis
exterisq; nationib. ingenti favore, ad Tan-
ti Principis nomen dignitatemque, excita-
tis agitantur: mihi etiam symbolum ali-
quod ad publicam communemque letitia
significationem adferre cupienti, litera-
rium hoc munusculum, quod de Auro
Sapientum, rudi quondam Minerva ela-
boratum, nunc excultum disertius, ad
Christiani populi emolumentum produ-
cturus eram, bene ominatis applauden-
tium vocibus inserere, & felicibus infulati
Principis auspiciis placuit consecrare; ne
in tot aliorum congratulantium vocibus,
benevolentissimo iam olim devotus Prin-
cipi inter publicos obmutuisse plausus, inter
syncharistia, sine omni munere compa-
ruisse videar. Illud equidem non diffi-
teor. Nihil dignum Principis oculis, in o-
mni artium scientiarumque genere per-
spicacissimis, nihil tanto par fastigio, his
chartarum involucris obtegi; pretium ta-
men aliquod, & illustre gratumque mor-
talibus Auri ac Sapientiae nomen, &
pul-

pulcherrima imago Propatruī, hac eadem
Episcopali in sede quondam Præsulis Prin-
cipisque laudatissimi, conciliare poterit.
Quo imprimis argumento reor hoc Tua
Cels. di deberi opusculum, quod inter sa-
cras lucubrationes meo primum inscri-
ptum nomine publicæ luci indulgeo, post-
quam ab humaniori tantisper literatura
animum sevocavi.

Enimverò nihil admodum in toto me
sentio tractatu, de sapienti usu divitiarum,
earumque vel augmento in colligendo, vel
fructu in expendendo, adeò rarum excel-
lensque artificium profecutum esse, quod
non suis propemodum lineamentis in ma-
gno patruo, tanquam in viva hujus artis
immagine, expressum reperiam. Ut hic qui-
dem disertius profecui non lubet, statim
tamen in hujus dissertationis meæ vesti-
bulo, nobilissimi herois istius velut insigne
suffigere atque exhibere visum est. Neque
enim toto opere exemplum ad rem no-
stram sese offert illustrius, quodque præ-
senti etiamnum multorum hominum me-
moriam,

moria, magis emineret, percelleretque eodem felicitatis adspirantium animos. Ut hoc, tanquam ideam artis nostrae, brevi in tabella primo intuentium oculis placuerit objicere, simulque in tali operis probare imagine: nemini illius magis consecrationem competere, quam Tibi, ex eodem sanguine, non minori sapientia ac felicitatis spe, in eandem dignitatem succedenti. Non immorabor hic perspectis in Te dotibus, singularique cum doctrina, tum virtuti, cujus experimento jam Romanis Germanisque omnibus, his ornamentis honoris dignus judicaris. Neque enim ago encomiasten, quando hoc aliis persuadere necesse non est, quod omnes credunt; Tua vero Celsi eadem fusius exponere, leges perspectae verant modestia, qua magis digna laudibus agere satagit, quam audire.

Neque hortatorem me accedere, hac commendatione, vel satis convenit, vel etiam necesse est, cum illa expectatione aliorum, illa mentis pietatisque jam à teneris annis ad hanc aetatem firmata robore ad
hos

hos succedas honores, ut (quod a jure pro-
clive) mores non facile inclinaturus videa-
ris, atque ab impressis jam passim sapien-
tia humana divinaque vestigiis abiturus.
Non sinent Majores Tui, quos ab anti-
quissima retro Oldenburgicorum censes fa-
milia. Non patietur ille Tibi eodem ex san-
guine, eadem in insula ac dignitate ante o-
culos positus Princeps Theodorus. Non fe-
rent recentis pieque memorie parentes, quo-
rum spectata passim virtus integritasque
deviare prohibet. Non sustinebit, qua in
conspectu oculisque multorum cum laude
versatur, nobilissima fratrum adhuc super-
stitum corona. Non ipse denique ante acta
rationes vite, quibus supremi in orbe
Principis Alexandri VII. Sapientissi-
mi sanctissimi que Iudicis arbitrio probatus
es. non hac inquam, vel singula, vel uni-
versa permittent, ut ab ardua excelsaque
virtutum semita, inter humana gloria fe-
licitatisque oblectamenta, immemor Tui,
Tuorumque deslectas, & preclarissimum
de Te conceptum Christiani orbis fallas

judicium : Themistoclem generosi pectoris
juvenem Miltiadis trophaea quiescere non
ante patiebantur , quam emulatione si-
milis gloria virtutisque , jam non impar
Miltiadi staret Themistocles . & sua quo-
que à nobilissimis victoriis trophaea cense-
ret . Nisi me vel fugiunt , vel decipiunt ge-
nerosi pectoris Tui inflammataeque mentis
ad eximium decus ignes , nihil humile at-
que impar , seu prisca gentis honoribus , seu
vivacis etiamnum fama Theodoris molie-
ris . ut vincas potius , quam vincaris cum
Themistocle cura futurum est . Posteris
non obviam protritamque scribendi mate-
riem relicturus . Crescet Tuis auspiciis stu-
diorum honos , patria felicitas , Ecclesia-
rum decus , tam gratus subjectis populis ,
quam eidem Tibi . Pauperes in Te sola-
tium , religiosi subsidium , cives patrocini-
um , Ecclesiastici exemplum , omnes fi-
dele protectoris munus amplectentur ; ut
communibus demum subditorum Tuorum
suffragiis , gaudente terra , ac caelo applau-
dente ,

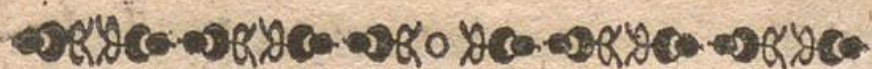
dente, novus patria pater, ex Furstenbergica familia postliminid, velut in patre redivivo, natus in orbem videaris. Ita vovet speratque

Celsitudinis vestrae

Humillimus in Christo servus

JACOBUS MASENIUS

Brevis

Brevis IDEA , seu INTRODUCTIO

AD AVRVM SAPIENTVM
*feliciter augendum & impendendum , in lau-
datissimo æternâque memoriâ dignissimo
Episcopo ac Principe Paderbornensi*

THEODORO à FURSTENBERG
adumbrata, & in exemplum proposita.

Nipso dissertationis nostræ
aditu , quam de Auro Sa-
pientum seu laudabili divi-
tiarum usu, profectuque in-
stituimus , Magni ex domo
Furstenbergica Principis, vi-
vam quandam imaginem , quamvis rudi-
bus lineamentis , perbreuique in tabella
ad umbratam, exhibeo. laudatissimi illa he-
rois est THEODORI à Furstenberg ad
Paderam hujus seculi exordio Principis at-
que Episcopi , quem suo ex sanguine censet
propatruum , nunc ad pedum infulamque
admissus FERDINANDUS non degener
à Majoribus nepos. In hoc vno Principe ar-
tem propemodum vniversam Auri rectè
tractandi reperias. In sat tenuem longisque
calamitatibus exhaustum ille Episcopatum
admissus, anno superioris ætatis 1585. brevis
illum

illum non tantum ære liberavit alieno, sed etiam ditavit proprio, tanta felicitate & solertia, tanto rerum temporumque compendio, ut admirationi exteris, subditis & venerationi summæ esset, & arrori. Neque enim usitatis quorundam institit artibus, per quas, oblucente mundo cœloque, ad opum incrementa connituntur; sed iis, quas potissimum in hoc Tractatu prosequor, viis prosperè expeditèque ad summam contendit opulentiam. Quam deinde pauperes, religionem, Ecclesiam, universamque patriam recreavit, hostes terruit, suisque dimovit à finibus, fideles amicos solatus est, artium scientiarumque proculcatum honorem excitavit, jacentem pietatis erexit auxitque cultum, pacem quietemque subditis, decus sibi suisque æterni nominis comparavit. Jam Te video, mi Lector, anhelare, ut intelligas, quàm id potissimum via ac ratione sit affecutus.

Tangere illam hic possum, explicare, nisi toto libri volumine, non possum. Faciam tamen quod non illepidus pictor, qui gigante in tabula minus commensa magnitudine jussus depingere, solum in illa exhibuit pedem, ad cujus majorem digitum Pygmæum constituit hominem, qui ad motum illius quantitatem exploraret.

Digitum igitur mihi, aut pedem ex gigante hoc nostro proposuisse suffecerit, ut discamus, tanquam ex ungue Leonem.

Prima ratio ac fundamentum affluentis opulentiae, celsissimi viri fuit, singularis in Deum fontem autoremque bonorum omnium confidentia, qui aeternis providentiae divinae legibus statuit, nunquam sibi fidem destituere. Legerit utique illud regii Psalmistae scitum. *Spera in Domino, & fac benitatem: & inhabita terram, & pasce- ris in divitiis ejus.* ^a Sed nec Christum hujus promissi fidejussorem fallere posse existimavit, dum inquit: *Quarite primum regnum Dei, & cetera omnia adjicientur vobis.* ^b Et certè ratio ipsa sapientissimum ad hoc virum instruebat, cum *omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum sit, descendens à patre luminum.* ^c Quocirca adeò felicem Dioecesis Paderanae, multis difficultatibus pressae & alieno aere gravatae, curam suscepit; ut postquam disciplinae Ecclesiasticae pro viribus consulisset, onus ingens debitorum brevi tempore, idque ex redditibus Episcopalibus levaret. Quod etiamnum repertae rationes testantur, quibus 79893. & 3½ imperialium dalerorum, expunxit, subditosque aere suo in libertatem vendicavit.

Neque

^a Ps. 36. v. 3. ^b Matth. 6. v. 33. ^c 1^a Cor. 1. v. 33.

Neque satis sibi hae patriæ oppressæ redemptione fecisse est visus : ad hoc deinde omni solertia incubuit, ut eandem quantum posset, in sacris juxta profanisque locupletaret. Quocirca de Universitate Studiorum illic ad totius patriæ & religionis emolumentum excitanda sollicitus, egregio illud, quâ opere, quâ liberalitate ad immortalis famæ memoriam & Furstenbergicæ Familiæ gloriam est affecutus : Gymnasium itaque & humaniori disciplinæ in virtutum artiumque liberaliū cultu tradendæ, ac Philosophicis Theologicisque scientiis publicâ institutione docendis idoneum Societatis Jesu Patribus attribuit. Quod ut perpetua administrare iidem cura possent, munificâ Collegium, suis erectum sumptibus, fundatione instruxit, æternoque cū Societatem Jesu, tum Padebornensem Dioecesin vicinasque regiones, quibus labor illius impenditur, beneficio devinxit.

Ad devotionem erga Venerabile Eucharistiæ Sacramentum, divinique hujus cultus honorem amplificandum, tria & viginti Imperialium dalerorum impendit millia, quorum proventus annuos, in præsentium per octavam illius solennitatis Canonico- rum usus convertit. Nec Deiparæ Virginis impensius colendæ immemor, ad illius veneratio-

nerationem promovendam, supra duodecim insumpsit eorundem Imperialium milia. Sparsas hic locis beneficiisque diversis fundationes & Sacella, ad cultum Dei Sanctorumque extollendum non memoro; quod mihi propositum non sit, pro dignitate singula prosequi, sed non ignorantipatriæ eorum tantum recordationem subjicere, quæ ad inclyti Nepotis *Ferdinandi*, Sedem Propatruï hoc tempore quo hæc scribo; adeuntis conspectum, non ingratum erit, meminisse. Neque his describendis fusius immorari necesse est, cum pleraque hujus seculi gesta, in præsentimultorum, illis adhuc annis superstitum, memoria reponantur. Posteritati, ut spes est, locupletiorrem de illis rebus differendi materiam, junctus Proavis Nepos suppeditabit.

Jam quemadmodum is, qui cum clave gladium sumpserrat, cum pedo sociaverat virgam populi moderatricem; non tantum Ecclesiæ, sed & politicæ Reip. ad egregiam disciplinam ornamentumque, magnis auri argentiq; impensis prospexerit, pari etiamnum recordatione, & monumentis, lapide marmoribusque firmatis, tenetur. Duas illius ingenio, ære, lapidibusque arces Principe viro dignas, & secuturis post se, eadem indignitate Principibus servituras, exsurgere vidimus,

vidimus, Neuhâusium & Wevelsburgium:
atque illud quidem horæ unius itinere Pa-
derana ab urbe, amœnissimo in confluentia
Luppia, Paderæ, & Alifonis loco extru-
ctum. quod pro sede principali hætenus
incolitur, ut citra tanti viri memoriam, huc
ad quietem concedere venturi Principes ne-
queant, quæ tantò illustrior est, quantò præ-
sentio rem non opum tantum, sed & Virtu-
tum Heroicarum imaginem in Furstenber-
giis proponit. Reliqua, vel ex ruderibus
ad egregiam novitatem excitata, vel ex fun-
damentis educta per patriam opera, exiles
hæ tabulæ nostræ, & rudis tantum præci-
puorum monumentorum delineatio non
admittunt. Hoc dixisse satis sit, admirationi
hunc Principem omnibus, non popularibus
tantum, sed & exteris latè circum fuisse na-
tionibus: unde videlicet ex Diœcesi jam e-
nervata, ex tributis admodum moderatis, in
media penè rerum omnium penuria, hic re-
pentè Princeps ad tantas opes, & plenum
ferè semper, inter maximas impensas, æra-
rium, emergere potuerit. Ut cuius nemo
ante divitias nosset, cuius vires ad pacem
bellumque despiceret, hic subitò formidan-
dus hostibus, amicis esset exoptandus.
Quare dum ad facilem sapientemque auri
comparationem, dignumque mortales u-
sum

sum instruo, illius nobis Principis vitæ institutum aliquantò propius erit inspiciendum: ut œconomi ex illo imperiti discant; periti etiam magis erudiantur. Neque enim ipsius vulgaris ad opulentiam profectus est, quem multi assequantur. Fundamentum, ex insigni erga Deum, ejusque providentiam fiducia, ut cujus promissa nunquam fallant, jam ante collocavi. Nunc qua illi arte superstruxerit videndum est.

Alter ratio, qua illustrissimus hic Princeps ad ingentes opes ab inopia emerfit, domestica sobrietas fuit & parsimonia. Nihil quod talem deceret Episcopum Principemque sibi deesse sordide passus est, delicias apparatusque nimium semper est averfatus: ne qui aliis temperantiæ moderationisque leges daturus esset, ipse ignoraret. necessitati tamen dignitati que ita consultum ibat; ut hospitalis liberalisque mensa adventanti amico deesse nunquam videretur. Illa aulicæ superbix, & profusionis alimenta, quæ profanorum magis, quam Ecclesiasticorum Principum referrent indolem, magnisque solum impensis, nullo Principum emolumento sustinentur, procul submovebat. Frugalis illi vita, & ad modestiam disciplinamque ac gravitatem Episcopo dignâ comparata erat, quæ cum effusis prodigè divitiis

divitijs nullum vitijs nutrimentum, gemina calamitate animæ fortunarumque; supereditaret. Vnde luxum, inutilemque ad superflua profusionem ferre non poterat, ex qua præsentem opum virtutisque cladem cerneret emanare. Non illepidum eius rei exemplum vulgato multorum sermone hodie dum circumfertur. Magnum ipse Principem, insigni nobilitate stipatum domi hospitem exceperat. Cumque illi, qui ex comitatu aderant, post mensam ambulatorijs sese vitris ad vinum largius invitarent, non nemo bibendi impar, ut respondere ex æquo videretur, reliquias libati ex poculo vini per fenestrâ, cui innitebatur, effûdebat. Quod cû Prin. Theod. animadvertisset, misit ex ministris qui hospiti significaret, sibi quid tantum domi vini esse, quo convivias expleret; at quantum arcis foveis implendis faceret, tantum non esse, huic igitur labori parceret. Non immemor illius exhortationis vixit, quâ Paulus Timotheum Titumque Episcopos ad frugalis vitæ parsimoniam instruxit. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, hospitalem, non vinolentum, domui suæ bene prepositum. Siquis enim domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesia Dei diligentiam habebit?* Noluit igitur in helluonum tabernam Episcopalem aulam commutari;

mutari ; ne ex aulâ malè neglectâ hospites
discerent , quis esse in principatu admini-
strando videretur. Noverat priscorum axio-
ma etiamnum obtinere : *magnum vectigal
parsimonia.*

Tertia ratio erat ministrorum probitas,
& fidelitas consiliariorum. Primùm quidem
in felici aula est Princeps sapiens est. Nam ut
Euripedes

Mens una sapiens , plurium vincit manus.

Sed proximum est , virorum sapientium
niti consilijs , auxilijsque. Sapientissimus
mortalium fuit , qui asseruit *Qui sapiens est,
audit consilia* & Salustij gentilis hominis vo-
ces sunt. *Omnia , regna , civitates , nationes
usque eo prosperum imperium habuerunt , dum
apud eos vera consilia valuerunt.* f Optima
autem consilia apud probos integræque
vitæ homines reposita sunt. Siquidem cete-
ri plerique consilia Principum ex privatae u-
tilitatis momentis ponderant , atque ad illa
persuadenda ingeniosi sunt , quibus res suas
potius , quam Principis auctum iri prospici-
unt. Quare Iethro socer Moyssi , Israeliti-
co iam populo cum summa autoritate præ-
posito , consulit : *provide tibi de omni plebe
viros sapientes , & timentes Deum , in quibus*
ss

e Proverb. 21. v. 15.

f De rep. ordin.

fit veritas, & qui oderint avaritiam, &
constitue ex iis, qui iudicant populum g V-
tramque requirit dotem, sapientiam, & ti-
morem Domini. altera sine alterius admini-
culo dos non sufficit. In horum delectu per-
spicacissimus erat Paderanus Antistes. No-
verat quibus suam ipse conscientiam & oc-
cultam crederet; quos in consilium viros, iam
ætate, experientia, doctrina ac virtute pro-
batos adhiberet; qui ærarij rationes, cen-
susque tributarios, quaque moderatione &
exciperent, & dispensarent. His alterum ita
commodabat oculum; ut neque illorum li-
bertati totum indulgere, neque prudentiæ
integritati prorsus videretur diffidere.
quare, neque per iniuriam facilè pecunia à
subiectis extorta est, neque per incuriam ne-
glecta.

Et verò non tam multis, quàm fidelibus
sibi ministris utendum credidit. comitatus
non ad longam magnificamque instructus
pompa, cum innocentiam amoremque
subditorum firmissimam esse corporis sen-
tiret custodiam, quodque in illius luxum
superfluum impenditur, gravioribus patriæ
Ecclesiæque commodis malè subtractum
censeatur. Dignus tamen, cum res ferret,
Principe comitatus ex Vasallis, & patria no-
bilitate

bilitate affluebat ad obsequium, spontaneâ plerumque singulorum evocatorum magnificentiâ gloriosum. Quæ res quantum opibus viribusque, in omnem necessitatem promptis, adiecerit, illi Principes docere nos possunt, qui cum in aula nimium splenderent, in ærario sunt extenuati, majori non raro apud sapientes in despectu, quam apud desipientes in honore. Vespasiani Imperatoris, juxta Dionem, pronuntiatum est, *Nervos imperij pecuniam esse*. Hos qui in sua administratione Princeps temere profundit, suæ nescit dignitati, quæ in robore principatus magis est, quam affectuum multitudinem, ex æquo consulere.

Quarta ratio erat profligatorum hominum castigatio, eorumque, qui rempublicam hæresi factiosorum hominum turbabant, tempestiva submotio. Magni Principis Theodosij voces sunt. *h. Inter ceteras sollicitudines, quas amor publicus pervigili cogitatione nobis indixit, præcipuam Imperatoria maiestatis curam esse perspeximus, vera religionis indaginem: cuius cultum si tenere potuerimus, iter prosperitatis humanis aperimus inceptis. Pacis quidem, ut erat Theodorus semper amantissimus, ita pacis artibus*

h. In Novel. de Iudiciis.

bus opes potissimum cumulari, bello exhauriri non ignorabat. Verum cum sensum per irrepentem hæresin subditos ad rebellionem armari comperisset, belli æqui rationes, præ iniqua pace amplecti maluit. Unde hoc illi familiare distichon,

Arma procul iaceant; tamen est fas sumere bellum,

Quando aliter pacis non licet arte frui.

Brevi igitur opum dispendio, magna rursus ad res augendas fecit compendium, armis repente adversus turbulentos patriæ cives, & insidiosas vicinorum machinationes correptis. Non difficile erat Principi habere militem, cui promptam sufficiebat opem locuples ærarium; ita bello celeriter confecto, rebelles in obsequio subditos, vicinos in timore insidiatores continuit, suamque ex composita rursus diœcesi, solitoque reddituum proventu messem collegit.

Quinta ratio erat amor insignis Principis erga subiectos sibi populos, quorum se totum commodis usibusque impendebat, nec tam sibi thesaurizabat, quam suis: ut pulcherrimo amoris lusu, non alio colligere opes sine videretur; quam ut, ipse domi abstinens, in patriæ denuo emolumentum profunderet, quæque exigua minutimque divisa ex singulis collegisset beneficia, hæc in-

genti

genti opere præclaroque totius Reip. atque
Ecclesiæ commodo, in publicum studiorum
ac religionis cultum rependeret. Quo tam
munifici consilio ac propensione, animi hoc
meritus est; ut non minori subditorum a-
more coleretur. Hi ut patrem, ille ut filios
complectebatur, ac dulce certamen erat,
utra pars vinceret atque ad ornandam exco-
lendamque alteram plurimum conferret.
Hinc magna ex utraque parte in alteram ad
augendas fortunas omnes profluxit utilitas.
Rectè Ambrosius de mutuis inter regentē
rectosque beneficiis; *nihil, inquit, tam utile,
quàm diligi, nihil tam inutile, quàm non
amari.* Unde & illud tam rarum atque
illustre Reverendissimi Capituli decretum
promanavit, quo sententiis omnium, exem-
plo illic incognito, *Pater patria* est appella-
tus. Tantum est opibus rectè Principem ad
multorum salutem abundare, atque uti di-
dicisse.

Sexta est ratio, quam breviter hic tantum
propono, atque inferius suis ex fundamen-
tis latius prosequar, liberalitas Principis in
pauperes & singularis eleemosynarum cu-
ra. Hanc velut præcipuam ultimo in præ-
sidio augendarum opum colloco; quòd
nulla facilius cumulatusque arte aurum,
cum

cum ingenti fenore, rependi existimem;
quàm ista profusione. Ipse hujus rei lucu-
lentissimum experimentum se habuisse.
Princeps testatus, his sæpius verbis, est:
*Nulla inquit mihi pecunia uberiores in censu
proventus attulit, quàm qua in manibus pau-
perum fuit collocata.* Quocirca ejus rei tam
singularem curam gessit, ut suæ prius men-
sæ cibos inferri vetuerit, quàm denis homi-
nibus secretiorem domi suæ penuriam su-
stinentibus diurna ex alimento sustentatio
delectata esset. Duodecim quoque aliis ejus-
cemodi penuriæ compertis, annua funda-
tione provisum erat, quos sacro indies mis-
sæ officio interesse voluit, Deumque pro
totius patriæ bono obtestari. Præter hos
ingens quotidie pauperum turba principa-
lem aulam obsidebat, quæ honestam hinc
stipem semper referret. Religiosique viri
erant, qui binis in hebdomade diebus ne-
cessarium ab aula victum deportabant. In-
terea illud Sedulii in verum esse Princeps
didicit: *Pecunia que sub vilissima etiam pau-
peru forma Christo probatur impensa, detri-
mentis augetur, spargendo servatur, perit,
et maneat.*

His veluti passibus inclyrus Princeps ad
insignem non minus opulentiam, quàm
virtutem,

in Inoper. 4. pasch.

virtutem, ad immortalē sui nominis in
terris gloriam, & in coelis præstantissimo-
rum operum coronam incessit. Cujus si
quisquam in externis opibus felicitatem
ambiat, ille imitationē non aversetur suæ, in
qua vivit, conditioni idoneam: nec minus,
illum spes ac res destituet, quā experiatur,
*diligentibus Deum, omnia in bonum coopera-
ri. n* illudque merebitur Venusini Vatis au-
dire carmen,

Dii tibi divitas dederunt, artemq; fruendi.

n Rom. 8, v. 28.

A V R V M S A P I E N T V M

A R S

Facile, & sine scelere, ditescendi.

*Apertis thesauris suis obtulerunt ei munera
aurum, &c. Matth. II.*

Non te fallam, Christiane Lector, de
opibus temporalibus tecum mihi
res erit. Docebo artem viamque fa-
cile &, (quod spectandum maximè)
sine noxa etiam divitias acquirendi. Polli-
ceor fide sancta, certam atque indubitata
me tibi viam aperturum, ac, ne quid causeris,
etiam perfacilem. Obtestor verò te, atque in
ipso instructionis limine adjuro, ne progre-
diaris, nisi ante deliberatum habeas, sanctè-
que juraveris; veritatem, ubi illam cum tuo
emolumento conjunctam compereris, te
omnino secuturum. Contra si feceris, non ad
fructum aliquem; sed gravissimum tuum in-

com-

commodum, atque æternæ salutis periculum
quæ trado accepturus es. Ille enim *servus qui*
cognovit voluntatem Domini sui, & non præ-
paravit, & non fecit secundum voluntatem e-
ius, vapulabit multis. (a) Ethnicorū hominū
testimonia consulto nonnunquam adhibui,
ut intelligeres, quam conformia rationi tra-
derentur, cum alia his lux nulla affulserit.

a Luc. 12. 47.

Q U Æ S T I O. I.

Quid sint divitia, & quanti facienda illa, qua
superflua sunt, quanti necessaria

Respondet Sapientissimus mortalium. *Di-*
vitias nihil esse (a) *duxit.* Itane vero? Quis
hoc satis credat etiam Salomoni, præsertim,
cum ejusdem alibi pronuntiatum sit. *Pecunia*
obediunt omnia? (b) Ergone nihil ille sit auri
splendor, purpuræ nitor, gemmarum fulgor,
quo tot oculi tenentur, tot capiuntur animi?
Igitur falsus ille vates, qui cecinit,

— *Vxerem cum dote, fidemque & amicos,*
Et genus & formam, Regina Pecunia donat
Enimvero nimis experimur certum esse
quod alius.

In pretio pretium nunc est, dat census honores
Census amicitias. Pauper ubiq; jacet. (d)

Nun-

a Sap. 7. 8. b Eccl. 10. 19. c Horat. d Ovid.

Nunquid & ipse Sapiens fallitur cum inquit, Divitia addunt amicos plurimos, à paupere autem, & hi quos habuit, separantur: multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis. (a) Dives locutus est & omnes tacuerunt, & verbum illius usque ad nubes perducent: pauper locutus est, & dicunt, quis est hic (b) Unde hæc rerum pretia? amicitia? vincula? honor & observantia? tanta loquendi autoritas, ac sermonis dignitas in despectis cetera hominibus? Audiamus Bionem. Quæ admodum vilia Deum marsupia etsi nullius pretij fuerint, tanti tamen aestimantur, quantum in se numismatis continent; ita divites etiam homines, vani & nihili, bonorum, qua possident aestimatione ac pretio fruuntur. (c) Constat tamen sibi Salomon, atque alibi non minus aperte divitem improbum his verbis arguit. Est quasi dives cum nihil habeat (d) Nimirum illam optimi parentis David lectionem non ignorabat. Substantia mea tanquam nihilum ante te. (e) Ita sentiunt potentissimi illi Reges, tot opum possessores, tot regnorum Domini. Ille in primis Sapientiæ Divinæ humanæq; Princeps, qui magnificatus est super omnes Reges terra divitiis f quid pau-

A 2

CO-

a Prov 19. 46. b Eccl. 13. 28. c Stob. ser. 89.
d Prov. 13. 7. c Ps. 38. 6. f 2. Paral. 9.

eorum bonorum heres, quid parvæ molis censusque possessor, quid angusti ærarij dispensator Regulas de suis statuet opibus, si tanti Reges Cræso quovis opulentiores, nihil se possedisse existiment? Interroga illum divitijs affluentem, elatumque regni potentia Nabuchodonosorem, quid divitem ac potentem hominem esse censeat? omnes (demisse agnoscit) *habitatores terra apud eum in nihilum reputati sunt.* (f) Interroga Balthasarem; regias inter epulas, inter convivias & optimates templi opibus, vanâ ostentatione abutentem, quanti Superis, & ipse, & opulentus ille apparatus fuerit? cuius ponderis ac momenti? respondebit fatalis Scripturæ interpretæ Daniel, Thecel. *Appēsus es in statera & inventus es minus habens.* (a) Interroga illum denique Sybaritam inter congestas opes molliter acquiescentem, sibi que hisce verbis stultè blandientem. *Anima, habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus, stulte, hac nocte repetent animam tuam, & quæ parasti cuius erunt? Sic est qui sibi thesaurizat & non est in Deum Dives.* (b) Nimirum: *Dormierunt somnum suum omnes viri divitiarum, & nihil inve-*

(f) Dan. 32, (a) Dan. 5. 27. (b) Luc. 12. 19.

invenereunt in manibus suis. (a) Neque adeo hæc nova videbuntur, si ad veram rationis lancem expendantur. In quem obsecro vitæ usum aurum gemmæque? cui bono, si opinionem hominum sustuleris? Signatum olim de pecudibus corium pecuniæ, & nomen, & pretium dedit. Par illi cum auro facultas, minor hominum aviditas, necessitatis magis, quam luxus avaritiæque inventum. Nihil igitur à corio aurum, nisi sola hominum æstimatione mutatâ differt. Fuere, ac fortè etiamnum sunt homines, quales Ortelius celeberrimus Geographus vidisse se memorat, (b) qui mortuorum ossibus pecuniæ loco uterentur. Forte ut meminissent, hoc tanquam viatico instructos, per vitam sese ad mortis ostia contendere. Similis hæc pecunia illi Semiramidis thesauro, quem moriens ad sepulcrum transtulit. Suo hæc monumento inscribi voluit. (c) *Quisquis Regum pecunia eguerit, tantum hinc capiat quantum potest.* Provocatus spe latentis thesauri, Darius Rex lapidem amolitus est, sed repertum præter ossa nihil. Hanc solam in averfi saxi parte epigraphen legit: *nisi homo nequam ego inexplibilis esses, mortuorum ossa non violares.* Placuerint alijs ossa; Darius nihil se invenisse

A 3

do

a Ps. 75. 6. b in Theat. orbis c Plut. in apoph.

doluit. quantumcunque opum cumulaveris ad sepulchrum nihil transferes: non magis quam ille Asiæ terror Ægyptiorum Sultan^o, Saladinus: qui moriturus per castra interulam mortualem cum hac præconis voce circumferri iussit. *Hoc restat ex victore orientis prætereaque ex tanto regno opibusq; nihil.* (a) *Dives cum dormierit nihil secum auferet, aperiet oculos suos & nihil inveniet.* (b) Multi sunt qui tunc primum aperient oculos cum in morte incipient claudere. multorum vox illa futura est (heu sera nimium vox!) *Ergo erravimus, quid enim nobis profuit superbia, aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? transferunt illa omnia tanquam umbra.* (c) *Umbrae fuerunt, umbrae, clamabitis: ubi iustitia lumen illuxerit vobis.* Suo igitur nunc pede hanc umbram metimini, componite cum presentibus atq; etiam futuris; illa quæ aut possidetis, aut desideratis, & suum ex cõparatione innotescet pretiũ. Ita Alcibiadis contractam ex opibus arrogantiam correxit Socrates, (d) *suspensa erat geographica ex muro tabula orbem terrarum complexa, in illa Atticam sibi ostendi voluit, quã repertã patrios iussit fundus inquirere: cum nihil reperisset.*

Er-

a Bergamensis lib. 12. b Job. 27. 19. c Sap. 5. d Ælian. lib. 3. de var. hist.

Ergone, inquit, Socrates illis te effers possessionibus, quarum nulla hic quidem memoria? Quantula orbis portio, quam tu, mi lector, aut speras, aut possides? an vel ūbra illi⁹ in tabulis? Et verò fac esse, fac te orbem totū imperio complexum. (a) *Quid prodest hominē si orbem univēsum lucretur, anima vero sua detrimentum patiatur?* Fac etiam sine salutis discrimine te possidere omnia. Nihil erunt si cum eis comparentur *quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, Deus vero preparavit diligentibus se* (b) Sic igitur si sapias, ac tuæ salutis consulis, cum Apostolo conclude *Omnia arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam.* (c) Regula hæc est quæ non fallit. OPES superbæ TIBI NIHIL SUNT; cum eis non magis utaris, quam quas non habes: NECESSARIÆ TANTISUNT, QUANTUM EST CORPUS ALERE, nulli enim præterquā corpori sustentando servant. Miraris quod ego qui ad opes facili arte parādas te ducere constitui, à divitiarum contemptu ordiar, ut dissuadere jam ante videar, quam viam ad opes ostendere. Sed fucum non faciā quo promisi ducā, modo ne graveris intenta mente, quæ trado, admittere. Ars hæc ad sūmas divitias perveniendi suos habet circuit⁹ per quos
tan-

a Matt. 16. 26. b 1. Cor. 29. c Philip. 3. 8.

tanquam munitissima quædam arx, est occupanda. Erit cum me planius tecum agentem intelliges, atque, ut spero veritate etiam perspectâ amabis. Primus ille ad divitias comparandas gradus est illas posse contemnere. Parthorum hic more pugnandum est, cedendo vinces, & cum fugere opes videberis, fugiendo occupabis.

QUÆSTIO II.

Qua divitiarum mensura potissimum appetenda sit?

PAuci quibus persuasum sit malum divitias esse: cum à Deo profectæ sint, & multis sint malis avertendis idoneæ. Nam *benedictio Domini divites facit, nec jociabitur eis afflictio.* (a) *Et redemptio animi viri divitiis suis, qui autem pauper est afflictionem non sustinet.* (b) Nonne divitiæ amicos conciliant? *Etiâ proximo suo pauper odiosus erit, amici vero divitum multi.* (c) Nonne præmium virtutis habentur? *corona sapientum divitiis eorum.* (d) Verum absit virtutis laus, solæ commendabunt opes.

Quam quisque dives quaritur, non quam bonus.

Doctri-

(a) Prov. 10. 22. (b) Prov. 13. 8. (c) Prov. 14. 20. (d) Prov. 14. 24.

Doctrina & scientia & ars omnis deficit, suffi-
 cient opes.

*Ipse licet venias Musis comitatus Homere,
 Si nihil attuleris ibis Homere foras.*

Non magno hæc ego labore persuaserim, ve-
 rum ab incepto revocat, oratione magis di-
 fertâ Sapiens, dum suo ipse voto tam pau-
 pertatem, quam divitias averfatur. Mendici-
 tatem & divitias ne dederis mihi, tribue tan-
 tum victui meo necessaria. Quæ verò hujus
 tam novi causa desiderij? audi atque intimis
 adinvite sensibus: ne forte satiatus illiciar ad
 negandum, & dicam, quis est Dominus? aut e-
 gestate compulsus furer, & perjurem nomen
 Dei mei. (b) Verissimus omnino vates; & sa-
 pientior ad malum prævidendum, quam ad
 declinandum cautior. Ille etenim tot posses-
 sionum dominus, quas Deus adjecerat po-
 stulatae Sapientia, nondum contentus est ul-
 tro delatis, quibus nemo fuerat similis illi in
 cunctis regibus (b) coacervarit sibi argentum,
 & aurum, & substantias Regum, & Provin-
 ciarum. (c) adeo ut & apud filium Roboa-
 mum subditi tributorum fessi onere quere-
 rentur. Pater tuus durissimum jugum impo-
 suit nobis, tu itaque nunc minue paululum de-

A 5

impe-

(a) Prov. 30. 8. (b) 3. Reg. 3. 13. (c) Eccl. 28.

imperio patris durissimo (a) Ita dum plurimam possideret, ambierat plurima. Sed ut solet, abundantiam ad luxum luxuriamque usus, humana divinaque jura pessum dedit, ut factus Idololatriæ cultor sui jam reus Judicij diceret, Quis est Dominus? Quis non tremat, non horrescat dum Sapientissimi etiam mortalium solis opibus ad amentiam vertuntur? Nimis verè Chrysostomus: Divitiarum sequela luxuria est, ita intemperans, furor injustus, arrogantia superba, omnisque rationalis motus. (b) Neque Ethnicum id hominem latuit, quod divitiarum avaritiam, et abundantes voluptates, desiderium per luxum, atque libidinem pereundi, perdendique omnia, invehant. (c) Quare statuendum cum Ecclesiast. Nihil iniquius quam amare pecuniam, hic enim et animam suam venalem habet. (d) Turpissimus sanè atque infelix quæstus cum lucri gratia animam prodigo, et breve emolumentum æternis luo incendijs.

Neque paupertatem ab omni absolyo crimine, siquidem divitiarum et paupertas, antiquè et magni Reip. morbi sunt. e Et, ut turpe est beatam vitam in auro et argento reponere, sic aequè turpe est in aqua et polenta f Divina etiã

sen-

a 3. Reg. 12. 4 b Lib. 1. Nemo laeditur. c Livius l. 1. dec. 1 d Eccl. 10. 10. e Plutarch. in Lycurgo. f Seneca epist. 11.

sententia malum est egestas, cum impiorum
 pœna sit: Egestas à Domino in domo impij; ha-
 bitacula autem iustorum benedicentur. a Insi-
 dia inquit Leo Pontifex: sunt in divitiarum
 amplitudine, insidia in paupertatis angustia; il-
 la elevat ad superbiam, ha incitant ad quere-
 lã; tentat sanitas, tentat infirmitas; & illa est
 materia negligentia, & hac causa tristitia: la-
 queus est in securitate, laqueus in timore: nec
 interest utrũ animus qui terreno tenetur affectu
 gaudiis occupetur, an curis: cum par morbus sit
 vel sub vana delectatione languere, vel sub an-
 xia solitudine laborare b Nullibi tutum sa-
 tis laqueos ubiq; tã in copia, quam inopia
 posuit veterator Sathan, ut mirum non sit D.
 Antonium in contēplatione mundi cœlesti
 luce illustratum, omnia laqueis obsepta vi-
 disse, atque ad Deum stupentem exclamasse.
 Domine quis evadet? c Ille ut his sese expedi-
 ret laqueis divitiarum nudus Christum se-
 cutus est. Mille alij postquam omnia in pau-
 peres effudissent, læti exclamarunt, Laqueus
 contritus est, & nos liberati sumus. d Multũ
 in tenuitate opum innocentes & recti, post-
 quam in arca aurum collegissent, amiserunt

A 6

runt

a Prov 3.33. b Leo in ser. de verbis Dom.
 c Surinus in vita. d Psal. 123. 7.

runt innocentiam, *In laqueo quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.* (a) hamus, laqueusque divitiæ sunt, quibus Diabolus captat, nam qui *volunt divites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli* (b) Nec paucos reperias quos illaqueet indigentia, multi mortalium restim nunquam collo induerent, nisi suadente inopia furto latrocinijque suam alerent, aliorum sæpe abrumperent vitam. Exemplis opus non est, cum sint quotidiana, & furcæ passim doceant. Judas ut res privatas exigua augetur pecuniola Christum vendidit, & *abiens ex laqueo se suspendit.* Merito igitur luget Jeremias, cum suæ domus urbisque vastitatem intueretur. *Ego vir videns paupertatem meam, in virga indignationis tuæ.* (c) Misera facies & spoliata urbis, & opulentæ erat inopia, ad omne scelus invitabat, inopia ad extremum squalorem abiciebat. Belisario summo exercitus sub Justiniano Imperatori nimix opes, & potentia ad ruinam profuere, cum æmulo- rum non ferret invidiam: extrema vero in cæcitate paupertas coegit, etiam obulum mendicatio corrogare. (d) Sigismundus Imperator & indigentiam averfabatur, & cu-
mu-

(a) *Psal. 9. 16.* (b) *Timot. 6.* (c) *Thren. 3.* (d) *Rontanus lib. 2. c. 8. de forid.*

mulatas opes, quadraginta ducatorum millia ex Hungaria sua in arca collegerat, quorum curâ dum intentus animus nocturnam ægrius quietem admitteret, jussit media nocte adesse aulicos, partitisque in illos pecunijs hos somni turbatores auferre jussit (a) Pauci cum Jobo tam opes quam egestatem summam æquo animo pertulêre. Pauci inter indigentiam cum Tobia solliciti, ne quid furtivum in dômum transferretur. Felicissimus ille qui inter utrumque hunc vitæ humanæ scopulum ita incederet medius, ut dum charybdim egestatis devitaret, in scyllam opum affluentiam non impingeret. Sapientis omnino viri oratio est. *mendicitatem & divitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria* Qui hanc probat sequiturque affectionem, alijs omnino præceptis non indiget aut certè debilem ad hanc artem animum allaturus est. *Necessaria nobis passim parata sunt, ad superflua laboramus.* (b) Qui igitur cum Apostolo dicere non poterit. *Scio abundare & penuriam pati.* (c) Et, *quis nos separabit à charitate & certus sum, quia neque altitudo neque profundum,* (d) elatæ scilicet, ac

A 7

de-

a *Aeneas Syl. in com. Alphonfi R. l. 4* b *Trismegistus Asclep. c. 14.* c *Phil. 4. 12.* d *Rom.*

depressæ fortunæ: ille oratione Sapientis, & rebus ad victum necessarijs acquiescat, dum præsidijs monitisq; robustioribus firmetur, Interea hanc regulam sequatur. TAM EGESTATEM HONESTO LABORE DECLINANDAM ESSE, QUAM NON SPECTANDAM ABUNDANTIAM, Pericula enim ultro accersenda non sunt, satis erit oblata superasse.

QUÆSTIO III.

In quo consistat rectus divitiarum usus?

Divitiæ ut gladius tractandæ sunt, non manu pueri, ut inter spinas rosæ: nam pungūt frequenter, ut scorpius captandæ: nā caudā, & exitu, plerumq; infelici feriunt. Præclaro sunt equo similes, freno rationis ac prudentiæ indigent. Bonæ sunt divitiæ si in animo fas prudentesq; manus incidant. *Magnus ille est, Seneca ait, qui fictilibus sic utitur quemadmodum argento; nec minor ille, qui sic argento utitur quemadmodum fictilibus, infirmi est animi pati non posse divitias.* *a* Vis scire cui divitiæ convenient? *Bona est substantia, cui non est peccatū in conscientia, & nequissima paupertas in ore impij. b* *Contra verò Ignis in domo impij thesauri iniquitatis. c* & *Va vobis di-*

a Epist. 5. ad Lucil. *b* Eccl. 31. 30. *c* Mich. 6.

divitibus, quia habetis consolationem vestram.

a Rectè Basilius. Quatenus divitia suos possessores bonos non efficiunt, eatenus non sunt habenda in bonis. b Quid igitur consilij? David afferet. Divitia si affluant, nolite cor apponere. c Fac divitias habeas, quas in tuâ aliorumq; necessitatem potius divides, quàm thesaurum in arca repositum. Vbi enim thesaurus tuus, ibi est et cor tuum? d Meministine histor. quam de S. Antonio Paduano annales referunt? e Ille in exequijs usurarij ad confertam populi concionem verba facturus, postquam, ut erat vir sanctæ pietatis. fervorisque plenus, illorum felicitatem infelici plerumq; absolvi exitu docuisset, qui cor terrenis potius, quam cœlestibus opib⁹ affixere. divina quadam luce zeloq; animatus. Mortuus, exclamat hic dives est ac sepultus in inferno, ite protinus atq; illius scrutamini thesaurum, cor defuncti in illo repertum, enuntiatae veritatis testimoniū dabit. Attoniti parentes, atq; amici, exploratū quāto ocyus discedūt, & cor hominis etiā nū calens palpitansq; in medio nummorū acervo reperiunt. Divitia si affluant, nolite cor apponere. Infelix negotiatio quæ hoc exitu absolvitur. Filioli, Christus inquit,

quam

a Luc. 6. 26. b Orat. 14. de div. c Ps. 62. 21. d Mat. 6. 21. e Sur. Jun. 13.

quam difficile est confidentem in pecuniis in regnum Dei introire! facilius est Camelum per foramen acus transire. (a) Qui ad opes à Deo cor transferunt, raro illud recipiunt, excordes inter opes manent. Aliud longè David à Deo precatur. *inclina cor meum in testimonia & non in avaritiam* (b) Quid ita tantine res periculi amare pecuniam? respondet Siracides, *qui aurum diligit, non iustificabitur* (c) Nec minus obscure in Evangelio Christus. *Nemo servus potest duobus dominis servire, aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut uni adharebit, & alterum contemnet; non potestis Deo servire & Mammona.* O quam pauci has æternæ Sapientiæ voces ad animum admittunt! *Audiebant* (pergit Evangelista) *omnia hæc Phariseis, quæ erant avari, & deridebant illum.* (d) Vident Eucliones, rident & Epulones, sed Deus quoque *in interitu illorum ridebit.* Veneramur hos in seculo divites, hos observamus, felicesque ac beatos dicimus. *Deus autem novit corda eorum, quia quod hominibus altum est, abominabile est ante Deum.* (e) Non fulgor vestium, non comitatus satellitum, non byssus ac purpura divitem illum Helluonem commenda-

a Marc. 10. 24. b Ps. 118. c Eccl. 31. 8.
d Luc. 16. 13. e Ibid. 15.

re Deo poterant, inter centones, ulcera ca-
æſque Lazarus placuit.

Quisquis igitur ad divitias facili arte pa-
randas aspiras, hoc tibi persuadeas velim.
Non potes Deo simul ſervire & Mammona.
Quid vero inquires, quo me ergo vertam:
neque divitijs carere poſſum; neque Deo ve-
lim. Audi, ſi meo utaris conſilio, poſſidebis
utrumque. Pecunijs imperare te volo, ſervire
Deo: nam

Imperat, aut ſervit collecta Pecunia cuiq;.
Expedita res eſt, modo Pecunia tibi, tu Deo
ſervias; tu illi, Deus tibi imperet. Ne ut vete-
ri adagio fertur *Pecunia vir ſis.* Themisto-
cles pro nubili virgine malebat *virum indi-
gentem pecunijs, quam pecuniam viro.*

Si tibi Regina Pecunia imperat, ſi cupidi-
tate illius tanquam compedibus tenêris,
frustra dicis: *quia dives ſum & locupletatus &*
nullius egeo: neſcis enim quia tu es miſer, &
miſerabilis, & pauper. (b) Infeliciffimi mor-
taliſum ſunt, qui affectu divitiarum ad quæ-
vis agenda patiendaque abjiciuntur, opum
mancipia, quibus malo conſilio *cor ſuum ap-
poſuerunt.* Si cælum non fert duos ſoles nec reg-
num duos Reges patitur ut quondam Ale-
xander Dario regni dimidium offerenti re-
ſpon-

a Hor. l. 1. ep. 11. b Apocal. 3. 17.

spondit, quomodo tu *cor* Mammonæ emancipatum Deo simul appones. Audies fanè illud Prophetæ *coagustatū est (cordis) stratum, ita ut alter decidat, & palliū breve utrūq; operire non potest.* *a* Eligendū igitur: utri *cor* addicere, utri servire velis, Deo an Mammonæ? Mille illi nominibus obligaris, huic nullo. Debes illi ut creatori, debes ut redemptori. *Totum quod es illi debes, à quo totum habes.* Pergo cum Bernardo loqui: *Si totum me debeo pro me factō, quid ad dam pro refectō. & pro refectō hoc modo? in primo opere me mihi dedit, in secundo opere se, & ubi se mihi dedit, me mihi reddidit?* *b* Debes illi ut summo Imperatori cuius edictū est. *Ego Dominus, hoc est nomen meū, gloriā meā alteri non dabo* *c* debes denique, ut parenti filius observantiā. Debita hæc verum suavis est servitus: longè diversa ab eā de qua Chrysofostom. *servitus Pecuniarū omni tyrannide est peior, laqueus apud Apostolū, vos disruptis, vinculis laqueo pro silite.* *d* Stulti estis qui vos, obligatā cupiditate, tā vili creaturæ submittitis, qui *vendicari estis in libertatem filiorum Dei.* Audite Ethnicum hominem Senecam. *Divitiæ apud sapientem virum in servitute sunt, apud stultum in imperio.*

a Vis

a Isa. 28. 20. *b* Bern. de quadre debito *c* Isa. 42. 8. *d* Homil 35. in ep. ad Hebr.

a Vis igitur inter sapientes censeri aude & asserere cum David *Dilexi mandata tua super aurum & topazion; propterea ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viam iniquitatis odio habui.* *b* ILLUD TIBI PROPOSITUM ESTO, IN QUO CUNQUE CASU: MALLE TE CEDERE, & CARERE OPIBUS, QUAM DEUM OFFENDERE: & certum indubitatumque habeto; fore, ut quamdiu hoc tuum propositum tenueris, opibus necessarijs nunquam careas. Intelliges multo illud manifestius, ubi ea de re pluribus disseruero. Certè David omnino pollicetur, *Spera in Domino & fac bonitatem & inhabita terram & pascaris in divitiis ejus.* *c* Et Jobus sibi extremam calamitatem imprecatur, si hoc præceptum transgressus fuerit. *Si autem aurum robur meum, & obrizo dixi fiducia mea, & latatus sum super divitiis meis, pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.* *d* Hanc orationem si in ultima licet cum Jobo miseria non vanè usurpare poteris: brevi tibi rursus obventuram cum eodem felicitatem denuntio. Non credes asserenti Prophetæ? *Iunior fui etenim senui & non vidi justum derelictum, & semen ejus quarens panem.* Cōtra ta-

men

a De vita beata. c. 26. *b* Ps. 117. 129. *c* Ps. 6. 3. *d* Job. 31. 24. 39.

men, vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani, & transivi, & ecce non erat? (a) Videbunt iusti & timebunt, & ridebunt super eum, & dicent ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum, (b) Quocirca, ne malo usu perdas, aut avertas à te divitias; necesse est, ut DEO TANTUM NITARIS, OPIBUS TANTUM UTARIS. Hanc regulam quamdiu ignoraveris, ceteris intelligendis idoneus non eris.

a Ps. 36. 35. 29. b Ps. 51. 5.

QUÆSTIO IV.

Quis pauper, quis dives habendus, qua item via ad divitias proxima.

PRincipio ad pugnam te, sed per levem, & præsentem victoriam ornandam, instruo. Hercules, ut aureis Hesperidum pomis frueretur, Draconem, præ foribus horti insomnem, clavâ ante confecit (si quid fabulis credimus) quam fructu potiretur. Cum bestia tibi domestica pugnandum erit, cupiditate tua, quam nisi viceris de fructu omni divitiarum desperatum est, neque probis tantum; sed & improbis frangenda hæc fera est, omnes

nes illa à vera opum possessione excludit. Jam pene despondes animum, video. cum tantæ rem molis objiciam. Age verò, si me audieris, rem esse comperies perlevem magnis animis. Siquidem non quamvis hic tibi cupiditatem, sed divitiarum tantum perdomandam oppono. Imo, nolo illam prorsus frangas abdicisque; sed tantummodo mutes. Arrige animum, & facilitatem animadvertes. Vis esse dives? & ego ut sis volo. vis auri satis in arca, panis in mensa, penus in cella, vestium in conclavi recondere? & ego te ista possidere volo, atque etiam concupiscere. Verum, ut ne ad alia quam ad familiæ usum postules, ut soli illa necessitati, non inutili abundantia commensa exigas, velim. Hoc si feceris abundantiam tibi etiam non quaesitam promitto. Mira res, quæri divitiæ cupide ac sollicitè nolunt, ut affluent, umbræ sunt, fugientes sequuntur; lappæ sunt, neglectim transeuntibus hærent. Cupis opes? tolle cupiditatem, Vis quantum EST SATIS? noli quod nimium est. Consule sacros profanosque, consule rationem atque experientiam, reperies luce meridiana clariora esse, quæ cæcis quibusdam noctuis ac vesperilionibus, id est veritatis ac virtutis osoribus, ægyptiæ videntur tenebræ. Expendamus obse-

cro. quis sit dives, & quis pauper? ne palpitemus in tenebris. DIVES, si vim nominis spectes, Varrone teste, à Divus ita dicitur; quod tanquam DEUS nullius indigens sit. cupere igitur non potest aliud quicquam, præter illa quæ possidet. nam qui cupit, illo, quod cupit indiget.

Semper inops quicumque cupit. a

Quis dives? qui nil cupiet. quis pauper? avarus. b

Senecam audi. quid refert quantum illi in arca, quantum in horreis jaceat, si alieno inhiet, si non quaesita, sed querenda computat. Non enim pauper est, qui minus habet, sed qui minus cupit dives.

Confirmet D. Ambrosius sacer profani Oratoris sententiam: *ibi abundantia ubi satietas; ubi autem fames & inexplebilis appetentia divitiarum, ibi utiq; paupertas.* Certa igitur ad paupertatem via est, non ad abundantiam cupiditas. Audi & crede hæc saltem sapientissimo mortalium. *Vir qui festinat ditari & aliis invidet, ignorat quod egestas superveniet ei, e Est quasi dives cum nihil habeat, & est quasi pauper cum in multis divitiis sit. f O perversa*

a Claud. l. 1. Ruf. b Auson. c Ad Lucil. ep. 16. d lib. 3. ep. 10. e Prov. 28. 22. f Prov. 13.

sa cupiditas quæ ipsam copiam in paupertatem vertit. Spina in rosis, in melle aculeus, in vino venenum est, quæ bonum omne corrumpit, ipsas de manibus divitias eripit, & inter opes cogit esse inopem, Miserrimum Tantalum, qui

semper eget liquidis semper abundat aquis. a
Stultissimum Midam

Cui dum vertuntur in aurum

Omnia pauper eget.

Vis exēplo illud veriore tibi ob oculos proponam? Petrarcha sua ætate in Italia hæc facta refert. *b* Fuit nuper apud Italicos nobilis vir antiquarum possessionum dives satis, ditior virtutum. erat illi filius, qui vigili cura magnas opes multūq; auri quæsiverat, & erat (mirum visu) in patre sene juvenilis largitas in juvene filio senilis tenacitas, sæpe illum pater hortabatur, ne in comparatione auri pietatis oblivisceretur & famæ, deniq; , ut fibimet, ut parentibus, ut pauperibus prodesse aliquando suas vellet divitias. Verū ille ad omnia surdus, jam parta in arca secludens, nō partis inhiabat. Ergo pater absente longius filio thesaurum nulli utilem à latebris eruit, in se, familiam domum, pauperes liberaliter erogat. Sacculos in arca lapillis atque arena

com-

a Ovid, b Dialogo. 13.

complet, & eodem quo prius statu relinquit omnia. Redux filius ubi cultos novo habitu fratres, ubi parentes, vix jam agnitos ubi familiam, tum & domum multo ornatiorem conspicit stupore plenus ad arcam quantocyus advolat; sed ubi omnia pristinam referre faciem, ubi saccos tumore plenos animadvertit, parumper animo conquievit, atque ad collegas se recepit: dum per otium ad singula exploranda tandem reversus, ubi saccos intropexerat, dolore atque amentiam plenus exclamat, vociferatur, bachatur. Accurrit pater & quod malum, quaerit, fili mi? quid lamentaris? Pecunia; inquit, mi pater, pecunia ubi est, tot parta vigilijs, tot quaesita laboribus? Quae vero? excepit pater; saccos omnes plenos video. Arena, respondet, ac lapides hic sunt, nulla pecunia. Tum senex fronte nihil mota. Quid refert, fili, apud te arenam an pecuniam pleni sint? eundem usum habent: tantundem loci occupant. Finge hos aurum esse, aut, fac ignores adhuc lapides esse, par erit utilitas, ego divisi, & ut nostrae essent divitiae feci, gratiam hanc parenti debes, quod te curis liberaverit ac non dubio avaritiae crimine familiam digno ornamento honestaverit. Praeclarum immodicae cupiditatis remedium!

Interea pleno cum turget sacculus ore.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit,

Et minus hanc optat qui non habet. a

Filium, hic pater, & familiam ditare rectius non poterat, quam cum sic opes prodigeret. Vera Aristotelis sententia est. *Divitem esse, in utendo magis quam possidendo consistit. b* Quis credat opulentum fieri hominem quando cum virtute opes in suos aliorumque usus profundit? Sensit tamen idem Philosophus. *Opulentum & locupletem esse in parte aliqua virtutis ponitur, est enim opulentia possessionis virtus, ex qua habenti plurima commoda oriuntur. (c)* Otiosa igitur pecunia dum in nullius usum vertitur sine opulentia possidetur. Pauperem relinquit, quia necessitati non impendit, cupiditatem acuit, ut affusa aqua sitim hydro-picis.

Quo plus sunt pota, plus sitiuntur aqua.

Cumulo hac in re Ethnicorum hominum testimonia, ut intelligas quam ipsi rationi conformia tradam, neq; solis tantum Christianis legibus præscripta inculcem. Democritus interrogatus qua via dives quis possit evadere? *si inops, respondit, desiderio fuerit.*

B

Di-

a Iuven. sat. 13. b lib. 1. Rhet. ad Theod. c. 5. & ib. c. 6.

Dives erit qui cupiditatum pauper fuerit. (a) Epictetus in eandem rogatus sententiam. *Dives ille, inquit, cui Satis est quod habet. (b)* Epicurus ad Pytocteam, *si vis, ait, te divitem facere non pecuniis adjiciendum sed detrahendū cupiditatibus. (c)* Plato negat illum qui cupiditatem non sustulerit unquam se pecunia ac paupertate liberaturum, *(d)* *Avaritia inquit Ambrosius quo plura abstulerit eo magis inopem se esse credit, omnibus invidia sibi vilis in summis divitiis inops, affectu extenuat, quod censu abundat. (e)* breviter Augustinus, *pauper est, qui vult esse dives. (f)* Incurabilis es quamdiu hoc morbo laboras, neque ab egestate ad opes aspirare poteris. Hæc exhaust omnem succum veræ abundantia, una ex illis est filiabus de quibus sapiens, *Dus sanguisuga filia dicentes affer, affer. (g)* In morbis hic vere lupinus est, nam *insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis non satiabitur donec consumat arefaciēs animam suam. (h)* cancer est ac quasi ignis ardens qui nunquam dicit, sufficit. *(i)* Similis vetusto Beli monumento quod cum Xerxes effodisset,

ur-

a Maxim' ser. 12. b Stobæus ser. 2. c Seneca
d Plutar. in demetr. e lib 1. de Cain. c. 5. f lib.
1. serm. 11. g Prov. 30. 15. h Eccl. 14. 9. i Pro-
verb, 30. 16.

urnam in eo memoratur reperisse vitream
 quæ cadaver in oleo complexa esset, ad-
 scriptum, pessimè habiturum qui aperto
 sepulcro urnam non impleset Rex ut omen
 averteret, oleo affuso explere frustra con-
 tus est, cum quantumcumque affunderet,
 inexplebilis esset. (a) talis avari cupiditas
 absument omnia. Quæ ut gravissime cum eo-
 dem Salomone loquar in hac vita infernus
 est, & illius præparatio loci quem dives E-
 pulo tot opibus hæreditavit. Infernus &
 perditio nunquam implentur similiter & ocu-
 li hominum insatiabiles. (b) Hinc aureæ de au-
 ro Chrysologus. Aurum natura grave nimis
 grave fit avaritiâ. hinc est, quod plus habentē
 deprimit, quam ferentem, & vehementius ag-
 gravat corda, quam corpora. nascitur in terra
 profunda, & dum naturam suam repetit cœ-
 lestes animas ad inferna deponit (c) Damone, ait
 Chrysostomus, gravior est pecuniarū cupidi-
 tas, cui magis obediunt quam (Ethnici) idolis
 illis enim in multis non parent: huic vero in o-
 mnibus & quodcumque faciendum suggerit,
 obsequuntur. (d) Nempe argentum suum fe-
 cerunt sibi idola ut interirent. (e) Tecū igitur
 pugnas, quisquis dives esse cupis, & hanc cu-

B 2

pidi-

a Ælian. l. 3. c. 3. b Prov. 27. 20. c Ser. 29.
 d Tom. 3. ho. 64. in Ioan. c Osee 8. 4.

piditatem non abdicas, quæ necessitatis limi-
 res transfilit. Tunc manifestè egere incipis,
 cum non necessarijs animum adjicis: *Quid
 prodest, Sapiens inquit, nisi quod cernit divi-
 tias oculis suis?* (a) Dic, obsecro, quid prodest?
 Correxit olim non illepidè Prudens mulier
 stulte cupidum maritum, Pythius is fuit Rex
 Phrygum, Xerxis tempore, qui subditos ab
 agresti labore avocatos effodiendo auro di-
 stinabat, quæ res egestate vulgus, Pythium
 solo auro cumulabat. Uxor ut rei indignita-
 tem opere magis, quam verbo ostenderet,
 accumbenti ad mensam famelico, aurea om-
 nia ciborum simulacra, in hanc rem parata,
 deferri mandat. qui cum aliquid eduliorum
 denique stomachabundus postularet, Uxor
 monuit acquiescendum istis, quæ insano stu-
 dio parasset: hæc esse quibus tantam curam
 impenderet, neglectis ceteris: agnovit atque
 etiam resipuit Pythius. (b) Cogita iterum ite-
 rumque illud Sipientis: *Quid prodest nisi ut
 cernat divitias?* Job hanc stultitiam arguit.
*Non est satiatus venter ejus, & cum habuerit,
 qua concupierit possidere non poterit.* (c) Verum
 & antiquum, ut D. Hieronymus, dictum est,
 avaro tam deest quod habet, quam quod non
 habet. (f)

Vi-

a Eccl. 5. 10. b Polyan in Strat. c Job 20.
 20. d Ep. 10. 3.

Vides igitur omnino fieri non posse, ut hac cupiditate dominante dives habearis. Quid si ego nunc mala omnia, quæ ab hac peste manant, congererem, horreris profecto tam abominabile monstrum, & quanto posses studio opprimeres. Exclamares cum S. Cypriano. O nimium quanta diversitas! bonas appellant, ex quibus nullus illis, nisi ad res malas, usus. (a) Nulla, agnovit Seneca, avaritia sine poena est, quantum vis satus ipsa sit poenarum. O quantum lachrymarum, quantum laborum exigit, quam misera desideratis, quam misera parvis est! adjice quotidianas sollicitudines; qua pro modo habendi quemque discruciant, majore tormento pecunia possidetur, quam quaritur, (b) Miratur Cyprianus, his verbis, hanc amentiam, Non intelligit miser, speciosa sibi esse sua supplicia, auro se alligatum teneri; possideri magis, quam possidere divitias. O detestabilis cœcitas mentium, & cupiditatis insana profunda caligo! cum exonerare se possit, & levare ponderibus, pergat magis fortunis augentibus incubare, pergat pœnalibus cumulis pertinaciter adherere. (c) Væ ei exclamat Habacuc (d) qui multiplicat non sua! usquequo & aggravat contra se densum lutum? Audis? lutum

B 3

quæ

a Epist. 2. ad Donat, b Epist. 115. c Supra d. cap. 2. 6.

quæ vecordia est, nisi puerilis, lucrum
 coacervare. Animadvertisti, NON SUA. Dic
 obsecro, qua parasti cuius erunt? Qui acer-
 vat ex animo suo injuste alius congregat, & in
 bonis illius alius luxuriabitur. Qui sibi nequã
 est cui alij bonus erit? Mirum hoc, quod nec si-
 bi nec alijs talis utilis futurus sit. Non jucun-
 dabitur in bonis suis. Qui sibi invidet nihil est
 illo nequius. (a) O extrema hominis illius ca-
 lamitas! neque ipse partis dignè fruitur, neq;
 quisquam alius. Suum ipse fraudat genium;
 alius gulam implet, ac brevi luxu profundit,
 longo sudore parta. Ita aurum tanquã Scian⁹
 equus cuivis possessori exitiale est. Alium
 neglecto; alium incauto usu destruit, semper
 noxium seu utaris, seu non utaris. Nimirum
 senes plerosq; avaritia, juvenes luxuria cor-
 rumpit; cum illi ex auro laboriosè quæsito
 cupiditatem; hi ex temere reperto licentiam
 accendant. Nihil igitur eo nequius esse po-
 test, qui se heredesque suis opibus perdit. Fac
 tamen probum te heredem nancisci. Illi mi-
 nimè benefacies, si supra necessitatem ex-
 plendam opes relinquas. Tot enim objicere
 periculis, quot creat abundantia, hoc equi-
 dem in bonis censere non possum: nam quod
 vel profusioni vel avaritiæ, quæ inertia, su-
 per-

perbiæ, luxuriæq; materiam subijcit, hoc beneficij omnino nomen amittit. Demus vero beneficium esse, cui illud & quam grato heredi relicturum te existimas? Audi historiam qua hanc tibi amentiam planiorem facturum videro. (a) Fuit Eucchio, quem desperata valetudine æger decumbentem is, cum qui pro confessionibus illi aderat, ad lucri iniqui restitutionem non posset adducere; Medicum adornavit, qui pro astu fingeret, humano illum filiorum, aut propinquorum, adipe sanitate, quam unicè amabat, consequi posse. Æger adhæc respirare, & coactæ familiæ præstita exaggerare beneficia, hoc unum ultimis flagitare precibus, ut si quis in eis parentis amor, guttâ unam alteramq; adipis ne deneget, accensus eam in rem cereus, sed filiorum ceterorumque nemo tam robustæ patientiæ aderat, qui admotam digitis flammam diu sustineret. Tum verò Confessarius excipit. En ut nemo illorum tantillum pro te ignem, vel digito perferat, pro quibus tu te ipsum æternis incendijs mavis tradere quam hereditatem, injuriâ auctam, non nihil imminuere. Voces illæ vim fulminis habuere: penetrarunt animum, ac salubri horrore simul, ac luce perfudere. Tu quisquis es, qui gratiam ab heredibus speras: hanc nimirum

B. 4.

vi-

a Pet. de Palude 2, Dom. infra 8. Epiph.

vivens obtinebis, ut ad mortem tuam aspirant, cuius opes sperant. Illud forte etiam Satyrici jactitent. Avarus, nisi cum moritur, nihil rectè facit.

Nolo hic tangere avaritiæ & cupiditatis mala, quæ animam salutemq; affligunt, cum hæc infinita penè sint, nec paucis absolvi possint. Ex Siracide illud suffecerit. *Avaro nihil est scelestius, (a)* atque alterum ex Apostolo: *Radix omnium malorum cupiditas. b*

Hanc porro cupiditatem infringere, atq; in eam, quæ sana est satiarique necessariis opibus potest, convertere, haud omnino difficile est. Quod si manifestè declaro. Omnis cupiditas ex apprehensione boni temporalis existit. Quod si igitur, veritatem quam docui secutus, ita tecum statuas: bonum omne temporale divitiarum, per cupiditatem everti; ac tanto quemque ditiores esse, quanto minus supra necessitatem appetit & apprehensionem tuam erroris plenam, & cupiditatem malorum fomitem haud difficulter extinguas. Etenim cum dives esse cupias, ea quoque media velle debes, per quæ finem tibi propositum assequaris. cupiditas superfluum inexplebilis est, necessariorum sola tunc acquiescit, cum quod satis est ob-

a Eccl. 10. 9. b 1. Ti. 6. 10.

tinuit. Quocirca hanc tibi hujus artis præscribo regulam, sine qua, nunquam opulentus eris. Vis esse dives? plus noli, quam satis est.

QUÆSTIO V.

Quid ad opes contendenti primum, quid ultimum esse debeat?

NON existimes te ludum fieri, cum hinc ad opes duco, atque ut dives sis etiam doceo; inde cupiditatem ad divitias adimo. Jam intelliges quanto tuo id bono exigam, quamque te serio divitem velim. Ex duabus homo partibus anima & corpore constat, alijs illa quam hoc alimentis atque opibus pascitur, animæ opes sunt omnis actio honesta & cum virtute conjuncta, tum divina in hoc mundo gratia, in futuro cœlestis gloria: corporis opes alimenta sunt, vestesque necessariae tanquam commeatus quidam, & viaticum ad hujus vitæ iter absolvendum. Nemo tam insanus unquam hominum fuit, qui animam corpore digniorem non agnosceret, fuere tamen qui potio rem corporis, quam animæ curam habendam censerent. Quales sunt, qui clamant.

O cives cives quarenda pecunia primum
Virtus post nummos. (a) Et:

Nunquam vir a quibus, dives evadit cito. (b)
Tum illi apud Sapientē stulti belluones, qui
his se vocibus invitant. Venite fruamur bonis
quæ sunt & utamur creatura, &c quoniã hæc
est pars nostra, & hæc est fors. (c) Ut si bona in
usum potius luxuriæ, quam necessitatis data
essent; si nulla animæ salus, ac hæreditas que-
renda. Alia lex sanæ rationis est, quæ animam
tanquam nobiliorem hominis portionem,
materiæ & mortalitatis expertem, sensuum
potentiarumque omnium vegetatricem,
vitæ principium, rationis compotem, mode-
ratricem corporis, ipso corpore vult esse po-
tiores, adeoq; primam illi curam deberi.
Nonne anima plus est quam esca, & corpus plus
quam vestimentum? (d) Attende ordinem.
animæ prima cura habenda est, deinde es-
cæ ac cibandi corporis, denique vestimen-
torum. Accedit ad hanc naturæ legem di-
vina alia. *Quarite primum regnum Dei, &
justitiam eius, & cetera omnia adjicientur
vobis.* (e) Quid vero est regnum Dei? Non est
regnum Dei esca & potus, sed justitia, gaudium
& pax in Spiritu Sancto. (f) Præposterum om-
nino

a Horat. in epist. b Menandor. c Sap. 5. d
Matt. 6. 25. e Marc. 12. 31. f Rom. 12. 17.

nino ac perversum in se imperium est, qui turpissima servitute animam submittit. quod ille prorsus facit, qui ad corporis emolumēta & curam animam abjicit, suæ salutis negligētem ! *comparatus jumentis insipientibus & similis factus illis.* (a) Quæso te penitus hanc rem intuere. Duo sunt, quæ in potissima parte felicitatis ponis: in hac vita, & in futura vita beatum esse. Utrumque tibi polliceor, imò Deus qui fallere non potest, promittit, modo rationem sanam, & illius sequaris cōsiliū. Primò, ait, quære felicitatem regni celestis; deinde alteram, quæ hujus est mundi tibi adjiciam. Cur hunc ordinem non servas? cur præpostere agis? cur evertis, & spem tuam, & Dei promissionem? Si divitias omnes cupis, quæ tibi prodesse queant. en habes apertam viam facilem, expeditam, certam. qui ostendit fallere non potest. Et tamen ô cæcitas! neque Dei promissio, neque opum certitudo ad hanc viam plerisque mortalium hæctenus potuit inflectere. Experientia ipsa docet neminem à Deo in opibus desertum, qui Deum ante non desereret. *Sensui, testatur David, & non vidi justum derelictum, & semen ejus quærens panem. Non confundentur (justi) in tempore malo, & in*

diebus famis satius abuntur. (a) Et quidem Ap-
 postolo Jacobo iudice, *Deus dat omnibus af-
 fluenter & non improperat.* (b) An non postu-
 lavit Salomon sapientiam, *veneruntque illi
 omnia bona pariter cum illa?* (c) Audi, quan-
 to opere hoc consilium Salomonis Deo pla-
 cuerit, quo primo animæ opes virtutemque
 quam perituras divitias spectavit. *Quia po-
 stulasti verbum hoc, & non petisti dies mul-
 tos, nec divitias. Ecce, feci tibi secundum ser-
 mones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligens;
 sed & hæc qua non postulasti dedi: divitias scio-
 licet & gloriam.* (d) Veteres illos antiquæ le-
 gis Patriarchas Abraham, Isaacum, Jacobum
 Josephum tibi propone, quales quantosque
 divitijs viros! quin & ipsis illorum amicis
 dominisque ex illorum Societate divina mu-
 nificentia non defuit. Jacobi ad Labanum o-
 ratio est, *Modicum habuisti antequam veni-
 rem ad te, & nunc dives effectus es, benedixit-
 que tibi Dominus ad introitum meum.* (e) Jo-
 sephi in Ægypto præsentia Patrem Fratresq;
 licet immerentes, tum & Pharaonis Regiam
 totamque Ægyptum, fame perituram serva-
 vit. Præclara oratio Pauli ad Timotheum est
 omnium, qui ad opes aspirant, animis infi-

a Psal. 36. 3. b Iacob 1. 5. c Sap. 7. 11. d 3o
 Reg. 11. e Gen. 30. 30.

gendam. Divitibus huius Jaculi precipe, non
 sublime sapere, nec sperare in incerto divitia-
 rum, sed in Deo vivo qui praestat nobis omnia
 abunde ad fruendum. (a) Quid Laodiciae Ec-
 clesiae praesulis divitias jactant, cum pauperi
 esset dictum? *suadeo tibi, inquit Christus, a
 me emere aurum ignitum probatum* (virtutis
 scilicet & amoris Dei,) *ut locuples fias.* (b)
 Quae Davidis exhortatio? *Time Domini*
omnes Sancti eius, quoniam non est inopia ti-
mentibus eum. (c) Etiamne in tam manifestis
 testimonijs, quorum divinae literae passim re-
 fertae sunt, dubitare poteris? certè, ut haec ab-
 essent, ratio te illa ignorare, aut refutare non
 patitur. *Quis namque* (Ita homo Ethnicus
 Xenophon loquitur) *a quoquam alio majora
 speraret, quam a Deo, qui prodesse maxime no-*
bis possunt? haec vero spectare ab iis illum oport-
et qui eis placet. (d) Places igitur? dives eris
 displices? quantumvis locuples sis, pauper e-
 ris. Socratis monitum est. *Si quid potes, illud
 cures: at si Deus ipse te curat, cur tu sollicitus
 tibi sis.* (e) Haec via Regia ad opes est, illum
 adire primo, qui bonorum omnium Domi-
 nus ac largitor est; aliâ viâ divitias occupare

B 7

fu-

a 1. Timoth. 6. 17. b Apoc. 3. 17. c Ps. 33. 10
 d De factis & dictis Socrat. e Maxim. ser. de
 provid.

furum ac latronum est. arripit, non accipit; Domino suo subducit, non meretur. Sed frustra es, quicumque tuæ fidis industriæ, laboras, sudas, vigilas, curas: quantascunque etiam gazas colliges. *Patieris, non poteris.* Non fallitur, nec fallit David. *Divites eguerunt & esurierunt inquirentes Dominum non minuētur omni bono* (a) Extra Deum satiare nulla bona possunt. Verè ac sapienter Arragonum Rex Alphonsus. *Animus hominis à Deo profectus, nec prius conquiescit, quàm eò redeat, unde profectus est,* [b] acus magnetica est anima nostra, suum quærit polum, ut quiescat, *fecisti nos ad te. (ò Deus) & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.* (c) Nisi per Deum ad opes contendas nunquam eas assequeris, etiam cum assequeris: immortalis siquidem animus, non nisi in bono infinito potest acquiescere, à quo si avertatur, cupiditatem secutus, opibus creatis expleri nequaquam poterit. Quid? quod talis mortuo, quam vivo similior, nullum, neque ex humanis, neque ex divinis bonis, gustum liquidæ ac incorruptæ voluptatis hauriat.

Vita

a Pjal. 33. 10. b Panor. lib. 1. gest. c lib. 2. Conf. c. 1.

Vita anima Deus est; hac corporis: hac fugiente
Soluitur hoc; perit hac, destituenta Deo.

Qui autem diligit aurum non justificabitur.
(a) gratiã omni Dei ac vitã animæ destitue-
tur. cuius messem famelicus comedet, & ipsum
rapiet armatus, & bibent sitientes divitias eius,
ei iniquitas contrahet os suum. Panis eius in u-
tero vertetur in fel aspidũ intrinsecus divitias
quas devoraverit, evomet, & de ventre eius
extrahet illas Deus. Non est satiatus venter e-
jus cum habuerit quod concupierit, possidere nõ
poterit cum satiatus fuerit arctabitur, aestuabit
& omnis dolor irruet super eum. Hac est pars
hominis impij à Deo & hæreditas. (b) O infe-
lix nimium hæreditas! O detestandæ opes,
quæ nunquam satiant, possidentem cu-
ris arctant, implent doloribus! Beatus
ille dives qui inventus est sine macula, &
qui post aurum non abiit, nec speravit in pecu-
nia thesaurus. (c) Timor Domini paradisius be-
nedictionis (d) Paucis Sapiens est complexus
omnia. Iustus comedit, & replet animam suã;
venter autem impiorum insatiabilis. (e) E-
xemp. utriusque divitis in Elau & Jacob.
scriptura proponit, qui divites erant valde
&

a Eccl. 31. 5. b Job. 5. 5. & seq. c Eccl. 31. 8. d
Eccl. 40. 28. e Prov. 13.

& simul habitare non poterant, nec sustinebat
 eos terra peregrinationis eorum pro multitudine
 gregum. (a) Via uterque diversa ad divi-
 tias progressus est, alter à Deo, alter ab opi-
 bus ad felicitatem divitum contendebat. Hic
 quidem inter opes suas inops, ille, in sua et-
 iam inopia, dives. Neque obscurus futuro-
 rum (quanquam ignarus) vates Isaacus, qui
 ita benedixit Jacob, ut à cœlo auspicaretur
 his verbis. *Dei tibi Deus de rore cali, & de
 pinguedine terra: contra vero Esau. In pin-
 guedine terra, & in rore cali erit benedictio tua*
 (b) Tu vide, benedictionem Jacobi an Esau
 malis? Ille profecto optimam elegit partem:
 quam Esau turpe ventris mancipium, lentis-
 pulcicula vendidit: *Sed esca ventris. & venter
 esca, Deus autem & hunc & has destruet.* (c)
 Talis esca ipsorum, qui cum aspirarent ad
 carnes & ollas Ægyptiorum, à Deo averfi
 sunt, quibus adhuc esca erant in ore ipsorum,
 & ira Dei ascendit super eos. (d) certior feli-
 ciorque esca, quam Deus dedit timentibus se?
 (e) Quocirca jacta super Dominum curam
 tuam, & ipse te enutriet; non dabit in æternum
 fluctuationem justo. (f) Hanc suis, in extrema
 paupertate regulam, Seraphicus ille Francis-
 cus

a Gen. 36. b Gen. 27. 28. 40. c I. Cor. 6. 13. d
 ps. 77. e ps. 110. 5. f ps. 54. 23.

eus dedit, cuius etiamnum fiducia, tot mil-
 lia religiosorum hominum, contemptis ne-
 glectisque opibus Deum sequitur, neque
 ullus unquam sua expectatione fraudatus,
 fame aut inopia perire compertus est. Quin-
 que horum millia, ex sola mendicitate vi-
 ventium; Afisium confluxerant, quos hac
 sola spe, tanquam opimo patrimonio, ditavit
 Una urbs Aquisgranum, neque magna ad-
 modum, nec frequens sed decim cœnobia ho-
 minum Deo consecratorum continet; pau-
 cula, si cum vicino Leodio, aut Colonia U-
 biorum componatur, quibus prædia census,
 præventus ex hæreditate paterna nulli, aut
 certè exigui, nulla si paucos exceperis, nisi
 cum Deo occupatio magna parte, corrogata
 stipe, vitam tolerat. Hos tamen omnes curat
 ille, *qui dat jumentu escam ipsorum, & pullis
 corvorum invocantibus eum* (a) Infallibilis
 atque æternæ veritatis regula est, *Iacta su-
 per Dominum curam tuam, & ipse te enutriet.*
 Hæc, in extrema egestate, naturæ potius sub-
 vertit, transmutatve ordinem, quam quic-
 quam in Deum sperantibus deesse patitur.
 Hæc filijs Israel de cœlo manna, ex aère co-
 turnices, ex petra aquas dedit. (b) Hæc Eliam
 per corvos, (c); Elisæi convivas centum vi-
 ginti

a. Ps. 146. 9. b Exod. 15. c 3. Reg. 7.

ginti panibus, *a* Daniele in lacu Leonum per Habacuc satiavit, *b* Elisæi viduæ è vacuis dolijs suffecit oleum. *c* Sampsoni, post mille hostium cædem mandibula patratam, ex dente fontem aperuit, *d* Quid adhuc fluctuas? *lacta super Dominum curam tuam.* citius natura, quàm Dei fides mutabitur. *Qui timetis Dominum credite illi, quia non evacuabitur merces vestra* e Non illa tantum veteris ævi miracula hoc restantur, Christiani paria viderunt. Israelitas Deus mannâ aluit, & olim quoq; anno Christi 455 in Phrygia, Gallacia, Cappadocia, post ingentem pestis famisque vastitatem, ob perfidiam Theodosij Monachi aliorumq; divinitus inflictam, qui superfuere manna cœlitus demisso aliti sunt, dum sequenti anno tellus inarata fruges profunderet. (*f*) Israëlita, fonte de petra educto, recreati sunt. Et Carolus Magnus, Aquisgraniconditor, anno Domini 772. quo Saxonum gentem domuit, paria expertus est: cum enim occupato Eresburgo, ad destruendum delubrum & Idolū Ermenful versus, siti extremâ, aquis deficientibus, exercitus premeretur,
fons

a 4. Reg. 4. *b* Dan. 14. *c* 4. Reg. 4. 6. *d* Iud. 15. *e* Eccl. 1. 8. *f* Ps. 36. 3 *g* Niceph. Call. l. 15. *h* hist. Eccl. c. 10.

fons medijs in castris plena luce excitatus,
 hominibus jumentisque suffecit, dum feliciter
 confecto negotio se reciperent. *a* Sampson
 fontem unum excitavit: centeni fontes à
 sitientibus Christianis excitari leguntur. Se-
 mel pane Eliam refectum per coruum legi-
 mus, millies primū Anachoretam Paulum,
 quem 60. annis minister Coruus aluit, gemi-
 natā etiam portione cibi cum D. Antonius
 hospes accederet. *b* Elias viginti panibus
 centum homines pavit, S. Faustulus in Eccle-
 sia B. Laurentij Martyris, post Longobardo-
 rum irruptionē, instauranda operarios om-
 nes uno pane, divinitus suppeditato, refecit;
 ut collecta majori quantitate fragmenta ad
 refectioem alteram, & hujus reliquiae ad
 tertiam, idq; per dies omnino decem suffe-
 cerint; dum opus in summa panis inopia, fi-
 nem acciperet. *c* Quisquis es in necessitate es?
taeta super Dominum curam tuam. DOMI-
NVS PROVIDEBIT. Cæsaris hoc Maximiliani
 II. est Symbolum, Sit illud & tuum, non in
 tabulis, sed corde scriptum. *Dominus provi-*
debit etiam per miracula. Beatus dives qui
inventus est sine macula &c. fecit enim mi-
rabilia in vita sua, qui probatus est illo
& per-
a Chron. Franc. & Bar. tom. 9. anno. 772. b
S. Hieron. in vita. c Greg. Dial. l. 3. c. 37.

Et perfectius est, erit ei gloria aeterna. (a) Quod si dicas Sanctis quoque hominibus, & Deo nixis, quandoque in fame, siti, frigore, & nuditate laborandum fuisse, idque etiam de se illam Ecclesiae columnam, Paulum, quo nemo firmitus Deo subnixus steterit, expertum fateri; proindeque regulam hanc nonnunquam fallere. Respondebo, & nonnunquam filio necessaria postulanti, à parente negatum fuisse subsidium, ut preces orantis intenderet, affectumque acueret amanti; vix repertus, qui denique non inflecteretur. Quomodo miseretur pater filiorum; miserus est Dominus timentibus se. (b) Verū tamen quando Apostolicis viris quicquam defuit? Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? at illi dixerunt nihil. (c) Tam certae fidei, tam propensae in te affectionis Dominus est, ut omnem etiam matris in prolem amorem vincat. Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. (d) Licet quandoque non abundaveris, ditior tamen quocumque futurus es divite, qui confidit in divitijs suis, qui saepe ex ava-

a Eccl. 31. 8. b Psal. 102. c Luc. 22. d Isa 42.

ritia parcius sibi quam Deus in se confiden-
 tibus subministrat. Accedit, quod mille casi-
 bus divites ad extremam calamitatem reci-
 dant, quando nec unus quidem subnixum
 Deo affligit. Securior omnino thesaurus tuus
 in manibus & custodia Dei, quam hominum
 futurus est. Indubitatum & irrefragabile ma-
 net. *Melius est modicum iusto super divitias
 peccatorum multas (a)* Si res aliquando nobis
 angustior; ne subito existimemus, De nos
 promissa fallere. Medicus ille, inquit Augu-
 stinus, *cui nos totos commisimus novit, quando
 apponat, & quando detrahat, sicut nobis judi-
 cat expedire (b)* Et B. Bonaventura unum, ait
 ex tribus putandum est, a varitiam projicien-
 tibus pro Deo aut quod providebit eum Domi-
 nus necessarius; aut cum victu in penuria dabis
 homini vires quas in abundantia posset habe-
 re, & hoc est jucundius de modico esse fortem;
 aut quod subtraxit corpori refundetur menti.
 utcumque res ceciderit, dives futurus es, et-
 iam in paupertate; quia æquo animo pos-
 sessis acquiesces, habiturus quod satis est.
*Melius enim est parum cum iustitia, quam
 multi fructus cum iniquitate. (c)*

Persuasi, nisi ferreus sis, & desperatæ cu-
 pidi-

a Psal. 36. 16. b De Serm. Domini. c Pro-
 verb. 26.

piditatis homo, quisquis hæc intelligis. Si dives esse volueris, Deus ante tibi quam fortuna concilianda est. *Si volueris mandata servare, conservabunt te, (a) Nolite igitur amittere confidentiam, quæ plenam habet remunerationem. (b) Si ex me scisciteris, qua via incedendum, ut certus sis, te Deum ante divitias quærere? ostendo paucis. Hanc tibi præfige legem, nūquam violandam. UT QUACUNQUE IN VITÆ CONDITIONE, QUALICUNQUE DEMUM ARTE AD DIVITIAS NITERIS, NOLIS QUICQUAM TIBI ACQUIRERE, QUOD SCIAS CVM LEVI ETIAM PECCATO CONIUNCTVM: Servit hæc regula omni hominum ætati, & ordini: ad quam nisi studium divitiarum exigas, Mammonæ non Deo servies Iudas eris, qui exigua pecuniola Deum traditurus es. Ceterum si ad legem hæc actiones composueris: ne diffide quæcunque tandem fortuna premat Deum obligatū habes; debet, negare non potest: obtinebis. *Homo homini exigua chartula obligatione confringitur: Deus tibi, & tantis voluminibus cavet, & tamen debitor non tenebitur? (d) certus esto, Deus providebit.**

QVÆ-

a Eccl. 15 16. b Hebr. 10. 35. c Chrysol. ser. 25.

Q V Æ S T I O VI.

Quis labor, & qua sollicitudo adhibenda
de viuis sectanti?

Iam ambigere nonnullos suspicor, quibus
constitutum est in Deo spem suam figere;
frustrane noster futurus sit labor, & vigilan-
tia ad comparandas opes; cum enim Domi-
nus teneatur lege promissorum illi, qui non
confidit in homine & non ponit carnem bra-
chium suum, a sed qui iacet super Dominum
curam suam, Supervacuus labor hominis il-
lius futurus videtur, præsertim cum Ecclesiæ
Principes moneant. Nihil solliciti sitis, sed in
omni oratione & obsecratione cum gratiarum
actione petitiones vestrae innotescant apud De-
um b Gratias enim antequam obtinueris, ju-
bet agere, si certus sis, priusquam petas, te
postulata obtenturum. Et Petri monitum est,
omnem sollicitudinem vestram proijcientes in
eum quoniam ipsi cura est de vobis. c ipsius-
met veritatis hæc est oratio, Non potestis Deo
servire & Māmona, ideo dico vobis, ne solliciti
sitis anima vestra quid māduceris, neque cor-
pori quid induamini, respicite volatilia cæli,
quoniā non serunt, neque metūt, neque congre-
gant

a ler. 11. b Phil. 4. 6. c 1. Pet. 5. 7.

gant in horrea, & Pater vester caelestis, pascit illa, non vos magis pluri estis illi? subjungit hac omnia gentes inquirunt, quarite ergo primum regnum Dei, & hac omnia adjicientur.

(a) Hæc oratio ita à quibusdam olim accepta est, ut nefas ducerent Monachum ac Deo consecratum quicquam pro victu laborare. Euchitæ illi dicti quosdam hodie ex Anabaptistis sectatores habent, Hos more volucrum, sine cura vitam laudantes, B. Augustinus ridet, quæritque. *Cur ergo illi manus otiosas, & plena repositoria volunt habere? cur denique molunt & coquunt? hac enim aves non faciunt?* (b) Nimirum divinæ literæ vastum sunt mare, quod scopulos tamen suos scyllasque habet, ad quas non pauci impingunt, qui suo nimium ingenio tribuunt, & sobriè minus provehuntur. Sollicitudo illa à Domino rejicitur, quæ cum turbatione est. Qui circa temporales curas abripiuntur, his illud Christi ad Martham objicitur, *solicita es & turbaris erga plurima, porro unum est necessarium,* (c) quod verò illud? *solicitum ambulare cum Deo tuo.* (d) ut Magdalena suo exemplo docebat, hanc primum vult esse curam, alteram

a Matt. 6. 24. & seq. b August. de oper. monarch. c. 23 tom. 3 c Luc. 10. 41. d Micho 6. 8.

ram temporalibus impendi postulat. D. Thomæ Aquinatis hæc est expositio. *Cum Dominus ait, nolite solliciti esse, non hoc dicit ut ista non procurent, quantum necessitatu est, undè honestè potuerunt vivere; sed ne cura temporalium retrahamini ab æternis.* (a) Ordo tantum exigitur, *Anima plus est quàm esca*, regnum Dei terreno præferendum. illius ergo cura debet esse potissima; aliud non negligi: neque enim alia nobis ratione concessum nisi per laborem à superis. Minori Deus miraculo à cælo manna profundere potuit, quàm de terra educere segetem, ea lege atque ordine succrescentem. Minus erat Angelorum manibus, quàm hominum ista confici.

Poterant zytho vinove fluere rupes, quæ aquis scaturiunt poterant & panem arbores pro pomis fundere, poterat verbo Deus tot vrbes palatiage excitare, quot unquam orbis, magnificentia ac numero tulit maxima; verbo, paradisus tota esse tellus potuit; sed lex illa Adamo posterisque lata est, *in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram de qua sumptus es.* (b) Et homo nascitur ad laborem sicut avis ad volatum (c)

C

Sed

a) D. Thom. in Cant. b) Gen. 3. 19. c) Job 5. 7.

Sed alius est labor prudentium: alius stultorum. Labor stultorum affligit eos (a) Vacua est spes illorum, & labores sine fructu, & inutilia opera eorum. (b) Bonorum autem laborum gloriosus est fructus, & que non concidat radix sapientia. (c) Si iustitiam quis diligit, labores huius magnas habent vires, (d) quanquam non deficit etiam in quem illud Sapientis cadat. Stultus complicat manus suas & comedit carnes suas, dicens: melior est pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore & afflictione animi. Et alius reperitur, qui laborare non cessat, nec fatiatur oculis eius divitijs, nec recogitat dicens: cui laboro? Sed attende quo Epiphonemate hunc laborem Sapiens coronet. In hoc quoque vanitas est, & afflictio pessima. (e) Concludat hanc Sapientis filij doctrinam pius ac Sapiens Pater. Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius. (f) intellige, ambulandum tibi esset in hisce diebus peregrinationis tuæ non sedendum aut standum in vijs Domini. Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. (g) Primum est timere Deum; alterum est laborare in vijs seu præceptis Domini;

a) Eccl. 10. 15. (b) Sap. 3. 11, c) ib. 15. (d) Sap. 6. 7. (e) Eccl. 4. 6, 8 (f) Ps. 127. 1 g) p. 1282.

mini; tertium, si victus aliunde non suppetat, pro illo acquirendo sollicitum esse. & hæc qui facit, beatus pronunciat.

Quantum vero laboris ac sollicitudinis adhibendum sit: quisque tum ex ratione status, cōditionis suæ, tum ex necessitatis incumbentis mensura facile colliget. Alius enim labor agricolam, alius civem, alius pauperem, alius diuitem, alius rudem & indoctum, alius eruditum & honoratum, alius religiosum atque Ecclesiasticum, alius profanum hominem decet. Nonnullus ex imperio, alius ex voluntate labor assumitur. Omnibus tamen hæc præfixa ad opes consequendas regula est. *querite primum regnū Dei & iustitiam eius, & cetera adicientur.* Omnes in vinea Domini versantur, Domino ante omnia seruiendum. Opes huius laboris auctarium potius sunt, quam merces. Peregrini omnes ad patriam cœlestem contendimus, viaticum quidem comparandum, sed cauendum ne præposterè viaticum magis, quam viam spectemus: Non enim via propter viaticum; sed propter viam viaticum. Secundarius iste labor est qui diuitijs parandis impenditur. Obseruandum; quantum tibi viæ fortasse restet, ne quò magis ad senium procedis (qui morbus multorū)

est) tanto maiori cura opes congeras. Quid enim magis stultum, quam ubi minus via restat, plus viatici quarere, facile omnia contemnit, qui se quotidie cogitat moriturum. (a) Ergo à quouis suis ita auspicandus labor; ut quemadmodum olim Ethnici quoque lenserunt. |

A Ioue principii Musa, Iouis omnia plena. (b)
Sic nos Christiani illud carmen identidem repetamus.

Adiutorium nostrum in nomine Domini. (c)
Prima igitur atque vniuersalis omnium regula hæc esto.

PRINCIPIUM ET FINIS LABORIS QUÆSTIOSI DEBET ESSE DEVS.

Hanc ipsa natura à Deo condita, hanc etiam diuinæ leges, sine omni exceptione præscribunt. *Quærite primum regnum Dei.*

Peccant contra hanc legem quorum intentio ac cura prima est, ut rem suam auctiorem faciant. Similes illi, qui ideo sibi iter suscipiendum statuit, ut viaticum habeat. peruersitas hæc manifesta est, quæ animam corpori, æterna caducis, diuina humanis posthabet. Hic error non tantum à sæcularibus, qui propter opes potissimum negotian-

a) Hier. ep. ad Paulinum, b) Virgil, c) Psal. 123. 8,

iantur, potest admitti; verum etiam viris
 Ecclesiasticis, qui iccirco beneficium ad-
 eunt, ut redditibus fruantur; qui non quæ-
 runt primò regnum Dei, si propter ventrem
 Deo seruiant. Mutandum omnino consilium
 & hic status adeundus, obeundumque mu-
 nus; ut Deo seruias. *Cætera adijciuntur* Hæc
 prima Fundatorum mens. non in otiosos
 luxuriososque ventres, sed Dei Ecclesiæque
 Ministros hæc impensa subsidia. *Noxne ani-
 ma plus est quam esca? Diuitias quas deuorauit,
 euomet, & de ventre illius extrahet illas
 Deus.* a Verè multum lignum offensionis est
 aurum sacrificantium, va illis qui sectantur
 illud. b Sectari illud nequaquam debet,
 qui ex merito illud vult consequi; non de-
 betur nisi Deo seruiantibus.

Aberrant ab hoc scopo & illi qui publica
 Reipub. munia eo præcipuè consilio ad-
 eunt, ut locuplerentur. Aliud omnino spe-
 ctandum, Reipub. salus, quæ in religione ac
 pietate fundatur, bonis moribus excolitur,
 legibus regitur ciuilibus. hæc qui negligunt,
 in ouile Christi, hoc est in Reimp. Christia-
 nam, non ut pastores ex Seruatoris nostri
 sententia, sed ut fures & latrones irrum-
 punt: spoliant tantum ac vastant, non custo-

C 3

diunt

a] Job 20. 15. b] Eccl. 31. 7.

diunt. Mutandum sanè propositum erit; & Magistratus accipiendus ut communis vrbis salutis ad diuinas humanasque leges tuendas prælis, non ut proprijs emolumentis seruias; hæc, cum minime spectaueris, à Deo *adijciuntur*. Infallibilis hæc regula est, *Non potestis Deo seruire & Mammona*. Huic seruit, quisquis non propter Deum, sed diuitias propositas ad opus suscipiendam impellitur. Tu conscientiam consule, & intelliges quo pondere mouearis.

Quicquid agunt homines, intentio iudicat omnes.

Nemo ab hac lege eximitur, omnium in opibus parandis scopus Deus esse debet, non Mammona. Seruus, an liber, negotiator, an literatus fueris, & seruitium, & studium, & negotiatio ad animæ salutem, Dei-que honorem dirigenda sunt, opes sollicitè quærendæ non sunt, *adijciuntur*.

Alteraregula generalis est OMNES ACTIONES NOSIRAS, QUIBVS LVCRVM ALIQUOD COMPARAMVS, HVMANIS AC DIVINIS LEGIBVS CONFORMANDAS ESSE. Hanc & ratio dicat, & Christus præscribit. quærite primum regnum Dei & iustitiam eius. Pec- cant contra hanc primo quotquot cum aliorum iniuria suas opes augent, quotquot
aut

aut dolo, aut vi fraudant proximum. mille
 hic artes negotiantium, quas longum sit
 enumerare; conscientiam Deumque testem
 habeant, qui facile scopulos aperiet. Ut id
 dicam, quam leuissimum & quotidianum
 multorum vitium est, solo mendacio carius
 merces obtrudere, dispendium esse tuum
 non lucrum existimes, nam si rationes tan-
 tum humanas consules toties mendax, de-
 nique fidem nec iuratus habebis; auertes
 crebrum emptorem, qui copiosius affue-
 rit, si fidem facilitatemque in te comperit-
 set. taceo famam cum conscientia laesam
 maiora argento bona. recte Chilon *Dam-
 num turpi lucro preferendum est, illud enim
 semel dolet, hoc semper.* a Non minus sapien-
 ter Augustinus *lucrum fecisti, sed ut lucrum
 faceres, Deum offendisti; plus perdidisti, quam
 acquisuisti* b Audiant & hoc loco Caput
 Ecclesie Clerici, & nec ubi impingant, dili-
 genter obseruent. *Pascite qui in vobis est
 gregem Dei, prudentes, non coacte, sed sponta-
 nee secundum Deum: neque in perniciosa
 gratia et voluntarie.* c Tale lucrum illorum
 est, qui creditum sibi gregem aut negligenter
 curant, aut exemplo destruunt, tum illo-

C 4 rum

a) Laert in vita Philot. l. 1. c. 4. b) in Psal.
 123. c) 1. Pet. 5.

rum, qui Ecclesiae seruitio destinati, officia pietatis sine pietate obeunt. qui inter psalmodias templorum labijs suis glorificant, & cor eorum longè à Deo est a qui mutilant, ab-rumpunt, aliquando etiam prætereunt præ-cum Canoniarum lectionem, hi nimirum iniusto ditantur Ecclesiae censu, ac restitu-tionis legibus rigidè tenentur. Deo seruenti-bus hi redditus destinantur. Heu verum ni-mis, certumque lignum offensionis est aurum *sacrificantium!* vix illis! *maledictus qui facit opus Domini fraudulenter.* a Benedictionem à liberali & larga Dei manu expectemus *scor nostrum non reprehenderit nos, tunc enim fiduciam habemus ad Deum.* b In eundem impingunt non raro scopulum, qui ad cla-uum Reipub sedent, & non qua æquitate sed quo suo commodo pleraque admini-stant, unicè curant. Scopuli hi perquam fre-quentes, & cautelis ad evadendum opus est. *Non accipies personam nec munera quia excæcant oculos sapientum, & maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sangui-nis innocentis.* d Non ditaberis hac iniquita-tate, *quærite iustitiam, & cætera adijcien-tur* Præclarè B. Eugenius reiecit hominem pro-

d) Isa. 29. 13 b) Ier. 48. 10 b) 1. Ioan. 3. 21. c) Psal. 16. 19, d) ibid. 27. 26.

pro foribus importunè munus obtruden-
 tem. *Nondum ingressus es domum & iam vis
 corrumpere Dominum?* De quo ita huius fa-
 cti memorator Gregorius, quo *cautius fugi-
 tabat munera ad eum undique multipliciter
 confluere: hoc quoque fere ubique accidit: ut
 fugiāt dum quaruntur, dum fugantur accele-
 rent: Immoderatis etiā tributis onerari ma-
 gis subditi, quam ornari ditarique potentes
 solent.* *a* Verba Isidori sunt: *Magnum scelus est
 rē pauperā prestare diuitibus, & de sumptibus
 inopum acquirere fauores potentum: arenti
 terra aquam tollere, & flumina quæ non indi-
 gent irrigare b quæ quod accepere nimium,
 in mare refundant. Va illi qui multiplicat
 non sua, usquequo aggrauat contra se den-
 sum lutum. c* lutum est, neque in usum, sed
 onus tantum nostrum coacervatur, quid-
 quid iniuriā congeritur.

Peccant deinde contra hanc regulam, qui
 nec tempus nec modum in opibus conge-
 rendis seruant, quibus illud euenit quod
 immodicæ edacitatis hominibus, qui im-
 moderatione nimia ciborum, stomachum
 obruunt, & virium sanitatisque fomentis

C 5

vale-

a) lib 22. moral. b) lib. 3. de sum. bono. c) Habacuc. 2.

valetudinem infringunt. Inuenies Tantalos
 perpetuo lucro inuantes sed irrito labore,
 qui vix sibi imperare possunt, ut semihoru-
 lam suis occupationibus diurnis suffuren-
 tur, eamque diuino sacrificio præsentes im-
 pendant, ut matutinum vespertinumque
 tempus, ante & post labores, Deo conse-
 erent; ut sacris Ecclesiæ diebus ab opere
 profano manum contineant, tanquam ad
 metalli fodinas mancipati, sed Danaidum
 dolio hauiunt opes, nunquam implentur;
 aut certè, quod minus tormentum non est,
 partis non fruuntur. a Nimirum *qui seminat
 in carne sua, de carne metet & corruptionem.*
 b *Convertimini potius à vijs vestris prauis,
 & ambulate vias Domini, seminate vobis in
 iustitia & metite in misericordia.* c *conside-
 rate coruos, Deus pascet illos, quanto magis
 vos?* d *quisquis es, dic cum Davide.* e *Deus
 Deus meus ad te de luce vigilo f Iacta super
 Dominum curam tuam & ipse te enutriet.*
 Cum eodem expertus fatebere. *Mihi au-
 tem adherere Deo bonum est, ponere in Domi-
 no Deo spem meam.* g

Nec verò hæc difficilia futura sunt, cui
 iam antè persuasum, hac potissimum via ac
 ratio-

a) Gal. 6. b) Osee 10. 12. c) Luc. 12. d) Ps. 62.
 2. e) Ps. 54. 23. f) Ps. 72. 28.

ratione diuitias parari, Nam longè duriora sunt quæ mundus opes sectantibus præcepta scribit, si cum ijs, quæ hæctenus exigo, comparentur. Inter quot terræ marisque discrimina miserrimi illius affectæ iactantur? Hic durissimam agricolis, incertam mercatoribus, calamitosam prorsus militibus, anxiam curarumque plenam omnibus vitam præscribit. Lex una, & facilis est Christi. *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & cætera omnia adicientur vobis.*

QVÆSTIO VII.

An homini unquam desint necessaria, quæ diuina se prouidentia totum fidenter committit?

Qui hanc ad animum suum cogitationem admittit, quam regius Plaltes habuit, dum caneret: *a Domini est terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & universi qui habitant in ea:* hunc, vel negligentem rerum suarum provisorem Deum facere, necesse est, vel certè etiam admittere, quòd universorum ipse, ab ultima terræ centri arenula, ad supremum cœlorum ac Cherubinorum Angelorum curam administrationemq; prorsus omnem suscipiat: ita quidem, ut siquid

C 6 sit.

a) Psal. 49 12.

fit, quod citra extraque Deum authorem geratur, hoc manifesta contradictione sententiæ, & illius verè sit, per quem facta sunt omnia, & illius esse non possit, qui non curat omnia. Tam verò inter homines nemo deliravit hæctenus, qui perversa ad eò atque adynata de suo creatore pronuntiaverit. Diversa planè Sapientis olim ad Deum vox audita est; cum, exclamaret *non est alius Deus, quam tu, cui cura est de omnibus.* a Quam veritatem, cum ex ipso hausisset sapientiæ fonte Christo Apostolorum Princeps, suis imprimere discipulis conatus est, ut inanis noxiæque curæ vacui, illius sese providentiæ toti submitterent, cui cura est de omnibus. *Humiliamini, inquit, sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis: omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.* b

Et si tantorū nobis hac in re deesset virorum autoritas, ipsa ratio manifesta luce cæcas mortalium perstringeret mentes, apètaque veritate convinceret. Iuvat hic in suis Institutionibus audire Lactantium. *Cum mundum, inquit, omnesque partes eius videmus, quemadmodum mirabilis ratio gubernet.*

a) Sap. 12. 13, b) 1. Pet. 5. 6 c) lib. 7. c. 1.

bernet, cum cœli temperatio, & æqualis in ipsa varietate cursus astrorum, luminumque cœlestium, temporum constans ac mira descriptio, terrarum varia fecunditas, planarum camporum munimenta, & aggeres montium, viriditas ubertaque silvarum, fontium saluberrima eruptio, fluminum opportuna inundatio, maris opulentia & copiosa interfusio, ventorum diversa & utilis aspiratio, ceteraque omnia ratione summa constant; qui tam cæcus est, ut existimet sine causa esse facta, in quibus mira dispositio providentissimæ rationis elucet? si ergo sine causa nec est, nec fit omnino quicquam, & providentia summæ Dei, ex dispositione rerum, & virtus ex magnitudine, & potestas ex gubernatione manifesta est. Hebetes ergo & insani qui providentiam non esse dixerunt. Quod si aperta Dei in subiectis homini creaturis elucet providentiâ, an hanc ipsi, ad omnem casum fortunamque homini, de futuram existimas? Utor hic illo quo ad suos auditores ipse Christus usus est argumento. Respicite, inquit, v. latilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater vester cœlestis pascit illa: nonne vos magis plenus estis illis? a. Quantalâ res inter creatura-

ras Dei passer est, vix aliquod illius apud ho-
 mines pretium est, sive fames premat, sive
 mors opprimat, sed qui ab hominibus sper-
 nitur, Deo tamen curæ est, cuius affectum
 Sapiens his verbis extollit. *Diligis omnia
 quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.* a
 Rursum Christum te convincentem audi.
Nonne duo passeret asse veniunt (en animal-
 culi vilitatem) *& unus ex illis non cadet su-
 per terram, sine patre vestro?* en curam in re
 vilissima Numinis. Vis abiectius tibi aliquid
 ostendam passere, & simul tamen non im-
 parem Dei curam. *Vestri autem* (ita Sapien-
 tia æterna subiicit) *& capilli capitis omnes
 numerati sunt.* Nolite ergo simere multis pas-
 seribus meliores estis vos. a Expende obse-
 cro, mi Christiane, qui tantum passeruli
 unius sollicitudinem gerit, ut nec in terram
 quidem citra illius providentiam delaba-
 tur, tantam tui curam sustinet, ut capillo-
 rum etiam in capite numerum ineat, tam
 vigilantè custodiat, ut promittere auditus
 sit, *nec capillus de capite vestro peribit?* b cu-
 ius sapientia infinita est, ut latere hanc nihil
 tui polli, immanenta est potestas, *ut attingat
 à fine u, que ad finem,* bonitas incircumscri-
 pta, ut in omnibus tibi optimè velit: an tu
 hunc

a) Sap. 11. 25 b) Matt 10. 29. c) Luc. 21. 18. J

hunc talem tantumque Dominum, qui patris erga liberos curam affectumque superat, aliqua in re sollicitudinem tui providentiamque deposuisse existimabis? Hoc si sentias neque Dei magnitudinem nosti, neque tuam exilitatem. Non credes afferenti *sine me nihil potestis aere?* Nihil est quod ipsius providentiæ subtrahas, nihil quod d'fectioni nihil, nihil. In maxima, minima, media, ipse & moderator, & actor influit. Dei magis est quod agis, siquid agis, quam tuum. Tu nihil sine illo, ille sine te potest omnia.

Quid ad hæc reponis? an exceptionem nosti, quâ ille tecum (si peccatum tollas, quod tamen deficiendo committitur) non operetur? quâ cum alijs, ex quibus tua pendet vita ac felicitas, non influat? quâ quicquam, sine certa rerum causarumque ordinatione, patiatur effluere? quâ effectui quicquam destinet æternis providentiæ regulis non circumscriptum! Attende quid dicam, si quid tibi fortuito ad opes vel inopiam, ad gloriam vel ignominiam, citra Dei ordinationem accideret; nō tam deesset tibi Deus, quàm tibi Verbo cum Siracide absolvam: *bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas*

flas à Domino a Abundat ager frugibus, vi-
ris, vuis, pomis arbor? à Domino est Surgit
tempeftas, & fegetes sternit, uvas decutit,
arbores evelit? & hoc à Domino est. mori-
ritur amicus, & locuples tibi accedit here-
ditas à Domino est, irruit inimicus, & tuis
tete poffeffionibus exuit; & hoc quoque à
Domino est. elevaris opum tuarum præfi-
dio, atque inter proceres Reipub. numera-
ris; à Domino est. deijceris improvifo ali-
quo casu, seu Principis offenfione, & opi-
bus, & honore: non minus hoc ipsum à Do-
mino est. Aeternis hæc omnia providentiæ
legibus fluunt ordinata. Fortunam aliam
ignoramus, quam Dei voluntatem.

Agnovit expertusque est, hanc divinæ
erga te providentiæ curam Hebræus Pfa-
tes dixi, inquit, *Deus meus es tu, in manibus
tuis sortes mee.* b Novimus qua ratione for-
tes duci soleant. Variæ exponuntur in offi-
cina quapiam merces, ac pretiofa quando-
que cimelia, vasa argentea, aureaque, non-
nunquam & integræ poffeffiones domum
agrorumque collocatur inter hæc urna for-
tium, quæ diverfis hæc schedulis complexa
offert; sæpius tamen vacuis deludit, quam
plenis favet. Ex hac urna quandoque fatuus
ple-

a) Eccl. 11. 14. b) Pfa. 30. 15.

plenam, sapiens inanem reportat sortem. spes multos fallit, paucos ditat. Quod si ille, qui sortibus præfectus est, omnes voluisset aliquo ditari munere, completis id fecisset schedulis; nunc cum vacuas apposuerit, nonnullos falli necesse est. Longè tamen Deus sortes moderatur certius, qui suis has manibus ita partitur; ut, seu plenam, seu vacuum, ipse destinatio porrigat: nihilque, velut ex vrna, fortuito educatur. vnde disertè psaltes monet, *in illius manibus sse sortes collocatas*. Sunt inter Astrologos, qui siderum atque imprimis Planetarum influxioni in vitam fortunamque mortalium plurimum tribuant, ideoque ut futuram hominis sortem, felicemque aut infelicem vitæ decursum explorent, observare nativitatæ cuiusque tempus assolent, ut sub cuius potissimum Planetæ dominantis influxu hanc lucem viderint, notent, ac secutura ex hoc vitæ fortunam metiantur. Hinc alium stivæ, alium scepro, alium sterili thalamo, alium secundo destinant. alteri opes, aut honores; alteri paupertatem, aut ignominiam deputant. Sed hi plerumque & fallunt, & falluntur. Veriorem ego longè in Christi Schola illius fortunæ ex astris providentiam reperio. Apocalypticus ille Astrolo-

gus Joannes vicit similem filio hominis,
 qui habebat in dextera sua stellas septem a
 In dexterane inpe Dei septem stellæ Plane-
 tarum versantur, quæ ipse vitam nostram,
 tanquam author felicitatis omnis mode-
 ratur *Septem stellas*, ait Christus, *Angeli sunt,*
 (sive Episcopi) *septem Ecclesiarum.* ut si di-
 ceret, hæc illorum dignitas meis in mani-
 bus est, largior cum libet, & adimo. *Sortes,*
 & gloria illorum, *in meo sunt manibus.*
 Sæpe Regi alicui potenti, cuius, vel favore
 elevaris, vel odio belloque premeris, tuam
 fortem imputas; at falleris: *Sicut divisiones*
aquarum, ita cor Regis in manu Domini; quo-
cunque voluerit, inclinabit illud. b Etenim
 ut de cælo *pluit super iustos, & iniustos,* ita
 opes & inopiam super mortales dividit. ut
 pluvia alibi cum ubertate fecundat agros,
 inundat cum sterilitate alibi; ita per Regum
 liberalitatem alios Deus ditat; alios per
 eorum exhaurit avaritiam. Non sine expe-
 rientia David professus est. *Deus, in ma-*
nibus tuis sortes mee: tenui opilionis fun-
 gebar munere, fratribusque in servitu-
 tem deditus alimenta pugnaturis subvehe-
 bam, & tu mihi subiecisti vires & animos,
 ut contra formidandum Israëlitis Golia-
 thum,

a) Apoc. i. 16. b) Prov. 21. 1.

thum, fundæ lapillisque paucis armatus, & pugnam aggredere, & victoriâ reportare, & gloriofum præana triumphans audierim: ex opihone repente exercitatus miles, ex milite exercituum Imperator. Iam factus a Samuele oleo, atque in Aula factus Princeps, Regij filij intimum de meritibus amorem, favoremque plaudentis ad plures victorias populi, Philisthæorum terror, & Regalis filia sponfus, ut subito erectus, ita deiectus subito; nuper Sceptro, ad gloriam mox gladio ad ignominiam destinatus, exul Aula, insidijs varijs petitus, uni obiectus discrimini, amenti ac propudioso similis homini, Philisthinorum servus quoque, quorum antè fueram Dominus, nihil præter spem retinui reliquum, quod viderem *tuis in manibus fectus meas.* Neque spes fefellit in te confidentem, quem ex ore Moysis dicentem acceperam; *ego occidam, & ego vivere faciam. percutiam & ego sanabo.* a Per hos rerum casus, atque indigentia exercitamenta, ad summas opes maiestatemque Regum denique eductus sum. Te uno, o Deus, sortes vitæ fortunæque meæ moderante. Tanti est divinæ sese providentiæ totum committere.

Deni-

a] Deut. 32. 39.

Denique, audi mi homo, quam certam tibi ausim promittere Dei ad omnem necessitatem providentis curam. Deus cum te creare & conservare hoc in mundo constituit, simul illam sibi necessitatem volens imposuit, ut alimentis ad vitam requisitis provideret. Qui equum sibi comparat, imprudens sit, nisi de pabulo prospectum eat. Qui servum conducit, servum alit necesse est, tantoque id præstet maiori cura, quanto gravioribus illum rebus administrandis præfecit. Deus nec liliū quidem agri creavit, cui hanc curam non visus sit impendere, & existimas quod illam tibi possit denegare; Sapiētia te æterna hoc argumento prorsus stringit. *Considerate ait, lilia agri, quomodo crescunt, non laborant, neque nent: dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus sicut unum ex istis. Si autē fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modica fidei a Voces has [quanto magis) te velim altius expendere. Nempe super lilia es, mi homo, qui præes agris hortisque integris, super lilia qui ipsis dominaris animantibus, super lilia, qui ipsis sideribus cælisque heres destinatus; his tamen*
 unives-

universis Deus abundè prospicit, *quandò magis* eorum Domino provisurus. Non ignorabat hæc purpuratus ille Hebræorum vates, qui, cum admiratione tantæ circa hominem Dei providentiæ, exclamat. *Quid est homo, quod memor es eius, aut filius hominis quia visitas eum? Minuisti eum paulò minus ab Angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.* a An existimas quòd hunc, quem constituit super omnia negligere possit, dum curat omnia? Ille hominem prætereat, qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis corvorum invocantibus eum? b Deseritur à parente suæ prolis immemore corvorum pullus, à Deo non deseritur, ille qui coegit ad Israëlitarum in deserto pascendam ingluviem coturnices, hic cogit ad nidum muscas, ut præsidio destitutis, & præ fame hiantibus pullis in venatum cibumque cedant. Non destituuntur in necessitate corvi, & homo sit, qui se destitueudum reformidet? Maternam omnem curam Deus in homine alendo vincit, qui Patris iuxta Matrisque affectum implet. Unde verba hæc sunt Dei, pro nobis tam amanter solliciti, quæ vel desperatissimum possint hominem in
spem

a) *Psal. 8. 5. b) Psal. 146. 9.*

Spem erigere, quibus per Isaiam nos affatur: nunquid potest mulier obliuisci infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui: ecce in manibus meis descripsi te. a

Exemplis multis non adstruam, rem omnium in Deo confidentium usu certissimam. Unius te suffecerit Ismaelis meminisse, qui Sara rogante, cum Matre illius Agar domo Abrahæ eliminatus, in solitudine Bersabee, consumpto iam potu sub arbore desperatus iacebat. Locus erat ab omni humano cultu destitutus, solitudo sterilis, Mater afflata, sitibundus puer, iamque à parente fugitiva relictus, ne lamentis & morte prolis, exulceratus magis animus fodicaretur. Verum Deus, cum humana deficiunt, maxime præsens, exaudivit vocem pueri, vocavitque Angelus Dei Agar de celo dicens: quid agis Agar, noli timere. surge tolle puerum, & tene manum illius, quia in gentem magnam faciam eum. Aperuitque oculos eius Deus: quæ videns puteum aque, abiit & implevit, & dedit puero bibere. habitavitque in deserto Pharan b qui Ægyptia vxore ducta, ad illam denique excrevit opulentiam & magnitudinem, ut duodecim ex illo tribu

Præ-

a) Isa. 49.15 b) Gen. 21.17.

Principes, totidemque populorum Domini, per sua Castella atque Oppida divisi a prodierint. En quātum profuerit, desertum à Matre atque ab omni humano solatio ad ad Deum Ismaëlem confugere, *exaudivisti enim vocem pueri Dominus*, quem Mater deferebat. Certa, indubitata à Deo auxilia suppetunt, coniuget in nos mundus, advesetur Dæmon, amici cedant, parentes destituant; nunquam à Deo deseritur, qui Deum non deserit.

Quare hæc nobis denique regula constituenda est. Cum providentiæ divinæ sit, ita homini, tanquam creaturæ suæ prospicere: ne quid ipsi ad necessitatem desit: suam homo sollicitudinem in illum projiciat, cui cura est de omnibus, & nihil defuturum est.

a) Gen. 25. 16.

QVÆSTIO VIII.

Quo ordine, quaque moderatione versari labor noster. in sacris profanisque debeat: ut necessariis opibus non destituamur.

NEc otiosam Deus in nobis fiduciam; nec sollicitum nimis laborem postulat. Et otium, & labor prudentem moderatio-

nem, ut diximus, requirit. Novimus quāto
 Deo invisus fuerit ille Nabuchodonosoris
 labor, quo magno studio impensisq; Urbem
 Babylonem è ruderibus excitatam, ad pri-
 stinum decus splendoremque erexit: nam,
 cū gloriosis ista iactaret vocibus: *Nonne
 hac est Babylon Civitas magna, quam ego
 aedificavi in domum Regni, in robore fortitu-
 dinis mee, & in gloria decoris mei.* a offensus
 tam arroganti Deus homini, qui suæ hunc
 successum industriæ totum vendicaret, ad-
 eò detestatus est Regis superbiam, ut, *cum
 sermo adhuc esset in ore Regis, vox de celo ruit:
 Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex; regnum
 tuum transibit à te. & ab hominibus ejicient
 te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua:
 fœnum quasi bos comedes, & septem tempora
 mutabuntur super te: donec scias, quòd domi-
 netur excelsus in regno hominum, & cui vo-
 luerit det illud.* Si tam infelicem sortitur
 exitum, tam Deo invisus est labor iste mor-
 talium, si totum rerum nostrarum succes-
 sum suæ vendicat voluntati, cur spes res-
 que nostras, laboris curarumque vacui illi
 non consignamus? Quid? quod omnis sæpè
 irritus labor noster concidat, & post mul-
 tum operis curarumque, tempestas aut
 adyer-

adversitas evertat subita, quidquid longo studio est comparatum? Ita Deus Iudaici populi labores risit, speratamq; ex diligenti agricultura messem sustulit, per Aggæum Prophetam, hanc illis industriam successu suo destitutam exprobrans, *seminastis, ait, multum, & intulistis parum: comedistis & non estis satiati: bibistis & non estis inebriati: operuistis vos, & non estis calefacti, & qui mercedes congregavit misit eas in sacculū per- rufum.*^a Tam igitur fallax si mortaliū labor sit, quin stivam & ligonem proijciūt agricolæ? quin operarius vineā deserit de mercede incertus? præsertim cū unius Dei, & cura, & arbitriū sit, vel abundare hominē, vel deficere. Certè hæc adeò perculere Sapientis Ecclesiastæ animū, ut dixerit: *Vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientum panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam; sed tempus, casumque in omnibus* b Videas festinato pede currentem præcipitari; atque ab alio tardiore, in opibus atque honore occupando, præverti. Videas bene instructum ab omni apparatu militem spe locupletandæ fortunæ ad bellum proficisci, exhaustū & spoliatum omnibus domum reverti; dum nudus alius rerum sua-

D

TUM

a) Agg. 1.6. b) Eccl. 9.11.

rum desperatione, eodem profectus, magnis opulentus spolijs in patriam se recipit. Videas sapientem ac modestum præ reliquo hominem, pane suo propemodum destitui, quando stultus quispiam audaxque Aulæ Principumque favore nixus, lautam mensam delicijsque fruitur. Videas eminentem doctrina virum tenuem capere ex divitijs scientiarum fructum, rudes alios ad magistratus & officia penetrare publica, magisque loculis, quam ingenio abundare. Erit inter artifices, qui antelucanis serisque fatigetur laboribus, exiguum tamen operæ emolumentum capiat, cum alias perfunctorio intentus operi, arte magis, quam labore ditetur. ita ut tempus casusque, quæ in Dei manibus sunt, vertere omnia susque deque existimanda sint. Ut quid igitur mortales in vtili cura studioque affliguntur, quando in unius Dei manibus atque arbitrio sunt omnia, qui longè à nostris semotus iudicijs, illa quæ vult ipse, præter mortalium plerorumque spem atque expectationem, exequitur. Esau primogenitum paterna benedictione privat, Jacob extraneum apud Labanum repente ditat. Nunquid in vanum nostris obnitimur studijs, quando Dei *sapientia attingit à fine usque ad finem*

nam fortiter? hoc est (ut D. Bernardus de gratia & libero arbitrio differit) à calo usque ad inferiores partes terra, à maximo Angelum usq; ad infimū vermiculū. vel, ab ortu creature usque ad finem destinatum à Creatore; sive in quem urget natura, sive quē accelerat causa, sive quem concedit gratia. Attingit autem fortiter: dum nihil horū euenit, quòd non, prout vult, potenti praordinat providentia. Deum igitur, ita velle atq; ordinare, summa lex est rerum omnium, frustra omne consilium hominis, frustra conatus omnis laborque est, frustra quæsitus exitus. Daniel in lacum includitur Leonum ipse futurus pabulum. a Ita visum hominibus, & quis aliud expectet, dum Leones stimulante fame esuriunt, innata crudelitate hominum vitæ insidiantur, Daniel inermis, imbellis, tremulus ante eorum oculos procumbit: sed Deo aliud placuit, Danieli ab inexpectato baiulo cibus subministratur; Leones famelico stomacho coram se iuvenem impunè epulari intuentur: alij Leonibus in lanienam reservantur, qui Daniele eodem destinaverant: ille à lacu ad opulentem Aulam transnigrat, hi

D 2

ab

a) Dan. 6.

ab Aula in lacum exitiumque præcipitantur. Vnde hæc tam admirabilis catastrophe, nisi, quia *non est consilium contra Dominum, a neque est, qui eius possit resistere voluntati?* b

Verùm licet eiusmodi illa sint, quæ nimiam in nobis meritò curam damnent, tamen omnem à nobis sollicitudinem laboremque nequaquam tollunt. Lata semel à Deo sententia, nunquam retractatur: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* c Et hæc adeo inter Ethnicos quoque invaluit opinio, ut vulgato illorum feratur axioma,

Diis laboribus omnia vendunt.

Nota est hominis à Domino suo destinati ad agrum à lolijs purgandum fabula. Venit ille, utque ingentem spectavit campum planiciem, vriticis ac senticetis expurgandam, laboris temporisque insumendi tædio atque horrore percussus Deos supplex præcari cœpit, ut tanta agros zizaniorum illuvie liberarent. Audiit è cœlo Iupiter supplicem, iussitque adhibere manus operi, fore ut deinde votis obsequeretur. Rectè, ut quid enim postules auxiliatorem tibi Deum fieri, qui nec proprias tibi manus opem

a] *Prov. 21. 30.* b] *Esth. 13. 9.* c] *Gen. 3. 19.*

opemque velis commodare. Volentem Deus adiuvat, surgentem erigit, promovet currentem. nobiscum operatur ille, sed non sine nobis. Quid est vita nostra, nisi stadium pro bravio currentium, ubi nemini est quiescendum? Hoc tantum attendendum est, cum signum mappâ datur, ne cuncteris nec antevertas, priusquam detur, Vtrobique peccatur, & cum prævertis iustum currendi tempus, & cum sequeris: neutris datur braviium. Qui suo currit, & præcurrit tempore, capax est. Vis planius rem dicam? *Omnia tempus habent*, a tempus est quod Deo ritè colendo debeas, tempus quod tibi providendo, tempus quod proximo. Quod si suū cuiq; tēpus attribueris, non nisi signo dato procurres ad braviū Hęc tempora, si minus diuinæ leges, ipsa tibi ratio clarissimis veritatis radijs, tanquam literis, non obscure designabit.

Primum omnium præceptorum est, quod lux rationis nostris inser ipsit animis, quod Ethnicus iuxta ac Christianus agnoscit, *Deum cole.* Cuius præcepti explendi, cum rursus tempus aliquod inquirendum sit, ut quid quantumque Deo tribuendum sit, constet. David nobis viam tempusque

D 3

mon.

a] Eccl. 3. 1,

monstrat. Memor fui tui super stratum meum in matutinis, inquit, meditabor in te, quia fuisti adiutor meus. a In quem locum Chrysostomus ita differit. opus fuerat per diem hanc habere memoriam Dei, quia verò solliciti semper estis, & sic in secularibus distrahemini, saltem tunc memores estote Dei super stratum vestrum, & in matutinis meditati in eo. Si enim in matutinis Deum nobis propitium fecerimus, nihil habebimus inimicum. b Et Deus hanc nobis vicissitudinem dierum noctiumque, hanc laboris quietisque alternationem, non alio magis fine destinasse videtur, quam ut animum à curis ad vitæ huius vicissitudinem advocatum sisteremus auctori suo, rerumque omnium Dominum ac moderatorem, ut temporum, ita vitæ mortisque veneremur. Hinc nox somnusque curas interpellat, serenisque & pacatus à somno, velut morte quadam, animus ad vitam redit, nihilque prius habere debet, quam Domini auctorisque sui meminisse. Hæ Deo primitiæ ex nobis debentur, quas cum sibi in rebus olim corporalibus, quanto magis in spirituali vita nostra animoque requirit. Animadvertit idem aureus ille, qui supra Orator, cum sic ad

a] Psal 62.6. b] Hom. 41. ad pop.

ad populum loquitur. Non propter hoc fact^{us} est nox, ut solum cesseremus, seu dormiamus. Solent artifices operari & mercatores, Dei autem Ecclesia medijs consurgit noctibus ad orandum. Surge & tu anima tunc enim & purior, & subtilior, & agilis magis est, & ipsa tenebra, multumque silentium ad compunctionem & meditationem animum inducunt. a

Primo itaque hic ritè laborantium cura est, Deo primitias operum ac diei consecrare, quod ut loco maximè opportuno præstes, eundem quem cœpisti Chrysostrum Preceptorem optimum iuverit auscultasse. *Esti*, inquit, *domi orandi facultas datur, fieri tamen non potest, ut domi tam bene ores, quàm in Ecclesia, ubi tot Patres, ubi clamor felici societate excitatus ad Deum refertur. Nec pariter exoras, cum solus Dominum obsecras, atque cum fratribus tuis. Est enim in hoc plus aliquid, nempe concordia, conspiratio & unio charitatis, & Sacerdotum clamores. Præsumunt enim ob eam rem Sacerdotes, ut populi orationes, quæ infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ simul in cœlum evehantur.* b

Hic igitur primus præcipuusque labor esse convenit in Deo fidentium, primas ad

D 4

Deum

a] Hom. 42. ad pop. b] Hom. 3. de incomp. Dei natura.

Deum curas hoc studio convertere, deinde ad sui sese muneris sollicitudinem transferre: non, ut à Deo prorsus abeant, sed ut ipso duce atque auspice operentur. Quod iuxta Apostolum est *semper orare, & nunquam deficere.* a Ita David Deo sociatus ausus est dicere. *Si habitaveris in extremis mari, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* a Neque sola oratio, ut dixi, sufficit. Cùm & Apostoli, ad instructionem aberrantis populi destinati, tot itineribus distenti, periculisque obiecti, ut vix aliquid ad laborem vacui temporis suppeteret, tamen de se profiteantur, *laborantes operamur manibus nostris.* ac si dicerent, quòd Deo & proximo non impendimus tempus, hoc labori dedimus ad victus necessitatem impenso. Novimus enim illud Davidicum: *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene erit tibi.* b Veteres, ut providentiam cum ipso iungendam opere traderent, manum in imagine proponebant oculatam. Divinus oculus, qui univèrsa contemplatur, totiq; vitæ nostræ prospicit, in nostris est manibus. Quod si hæ nobis non defuerint, *Deus providebit.* Romanorum olim Imperatorum ut Reus-
nerus

nerus observavit, non nemo hoc symbolum
 usurpabat, *laboremus*; alteri familiare erat,
Deus providebit. Uterque aliquid dixit, neu-
 ter omnia, cōiungamus utrumq; & salva res
 est. Et quod Apostolus in gravissimis, quos
 pro Ecclesia subijt laboribus, inquit: *non ego,*
sed gratia Dei mecum, hoc in omni profutu-
 ro nobis labore locū reperit. Nec igitur soli
 Deo citra tuum laborem fidendum est, nec
 labori tuo citra Deum. Non peccasset Na-
 buchodonosor, nisi gloriatus esset, se ædifi-
 casse *in robore fortitudinis sue*; sed ita, ut po-
 stea factum, iuncta Dei auxiliantis cogniti-
 one orationem temperasset. Planè enim
 digna Rege confessio est: *magnifico, & glo-*
rifico te, Domine, quia iuxta voluntatem tuā
facis, tam in virtutibus cœli, quàm in habita-
toribus terra. a Quam diversa hæc ab illa
 superiori oratio est! hæc divinæ omnia vo-
 luntati, illa humanæ industriæ tribuebat:
 illa mortali homini vendicabat excitatæ
 urbis gloriam, hæc supremum Dominum
 cælique ac terræ moderatorem veneratur.
 tantum in sua illa calamitate profecit ad
 sapientiam.

Verum quid Iudæos, illâ, quam Aggæus
 supra memorat, maledictione afflixerit, ut

D s facta

a) Dan. 4. 32.

facta operosè semente messis falleret, cibus
 potusque deficeret, vestimenta malè tege-
 rent, merces intercideret, operæ pretium
 erit, ad cautelam, observasse. Non dissimu-
 lat idem Vates, dum his illos verbis Dei
 perstringit: respexistis ad amplius, & ecce fa-
 ctum est minus: intulistis in domum, & exsus-
 flavi illud: quam ob causam? dicit Dominus
 exercituum. Quia domus mea deserta est, &
 vos festinastis unusquisque in domum suam.
 Propter hoc prohibiti sunt cœli, ne darent ro-
 rem: & terra prohibita est, ne daret germen
 suum: & vocavi siccitatem super terram, &
 super montes, & super triticum, & super vi-
 num, & super oleum, & quacunque profert
 humus, & super homines, & super iumenta,
 & super omnem laborem manuum. a Hæc
 expendere illos æquum est, qui has sibi ma-
 lè interire horas arbitrantur, quas in Dei
 domo, atque oratione expendunt. Nullus
 labor nobis fertilior est, ad hunc tota indi-
 es familia cogenda esset. ut suus reliquo
 labori succus fructusque constaret. Multi
 sine successu operantur, quia sine Deo.
 Multi cum temporali felicitate gaudeant,
 destituuntur æterna; quia domus Dei de-
 serta est. alterutra Deus clade sui oblitos
 ferit,

ferit, aut præfenti, aut æterna.

Cæterum, quod Danieli citra laborem curamque propriam delatum fit per Habacuc, Angelo vectore, prandium, dignum fateor memoratu cogitatuque exemplum est. Nam ubi fiducia non destituit animum, etiam citra laborem mortalium, Deus neminem destituisse compertus est. In has aliquando angustias res nostras Deus conijcit, unde propria industria emergere non liceat, ut experiatur quantum ipsi tribuamus, doceatque humanis frustra viribus mortales subniti. Elias ad torrentem Carith solitarius esurit, & famulantes Deus corvos submittit, qui hominibus deficientibus, carnes panesque subministrarent. Verum cum & hic torrens siccatus in communi ariditate negaret potum, ad viduam Sarepthanam deflectens, nec aquis, nec oleo, nec hydria farinae imminuta pascitur. a Rursum Iezabelis tyrannidem fugiens, cum in deserto sub Junipero arbore, fame sitiq; languēs, peteres anima sua, ut moreretur, Angelus cibi potusque subadministrator adstitit, qui comedis & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & noctibus. b Idem igitur Deus qui Ismaelem in solitudi-

D 6

nc,

a]3, Reg. 17, b] Ib. c. 19.

ne, Daniele in lacu, Eliam inter tot discrimina aluit, tibi in pari necessitate defuturus non est, modò tuis diffusus viribus [quod in his Deus angustijs imprimis spectat] Deo totus inaitaris. Et cū Davide sentias. *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.* a aut cum Iob ausis dicere: *etiamsi occiderit me, in ipso sperabo.* b Ita planè Deum illum, cui cura est de omnibus, ad tui auxilium semper inflectes, citiusque de cœlo Sol deficiet, quàm Deus tibi. *In timore enim Domini fiducia fortitudinis, & in filijs eius erit spes. gloria & divitiæ in domo eius.* c Hoc expertus totus populus Israëliticus in deserto est. Panis deficit, & Deus illis de cœlo manna sufficit: tantâ profusum copiâ, ut nulli deesset; tantâ benevolentia, ut omne ciborum delectamentum haberet. Aquarum premuntur inopiâ, & à petra hanc petere iubentur, hæsitante imprudèter Moyse, cum populo; ut si is, qui de cœlo panem, de terra non posset aquas fundere. *percussit verò petram, & fluxerunt aqua.* Carnes à lasciviente etiam multitudine appetuntur; Deus tamen præstat, ac *pluit super illos, sicut pulverem carnes, & sicut arenam maris volatilia pennata.* d

Tan-

a) Psal. 22. 1. b) Iob 13. 15. c) Prov. 14. 26
d) Psal. 77. 27.

Tanta erat Dei erga hunc populum cura, ut postquam semel illius sese regendum commisisset providentiæ: nunquam eidem, ne ad delicias quidem, & iniqua postulata defuerit. Cæterum vbi divinæ voluntati ad honesta quæque hic sese Deo submitit populus, sedit *in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta.* a Hæc Dei tam erga singulos, quam vniuersos providentia neminem fallit, in ipsum confidentem. Hoc David agnoscit ac profiteatur. *Oculi, ait, omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno, aperis tu manum tuam, & imple omnem animal benedictione.* b Quod utinam pleriq; mortalium expenderent, atque a nimio terrenarum rerum studio, cor suum ad Deum converterent, de quo D. Gregorius c rectè advertit & asserit; *Sic Deus intendit singulis, ac si vacet à cunctis; & sic omnibus simul intendit, ac si vacet à singulis.*

Noverit itaque homo, quicumque ad opes huius vitæ se dignas adspirat, Deo sibi ante omnia fidendum esse, sed ita, ne, cum potest, deferat laborem: quia cuique illud Adæ de terra dictum est: *in laboribus como-*

D 7

des

a) Isa. 32. 18 . b) Psal. 144, 16. c) Lib. 25° mor. c. 19.

des ex illa cunctis diebus. a At rursus ita cui-
 que laborandum est, ne sibi suoque labori
 inprimis nitatur, sed Deo fortunam succes-
 sumque tribuat. Nam, ut dictum est: *benedi-
 ctus vir, qui confidit in Domino.* b ita ab eo-
 dem Propheta hoc fulmen intentatur: *Ma-
 ledictus homo, qui confidit in homine, & ponit
 carnem brachium suum.* c Stulta illa mendi-
 ci hominis vox fuit, qui cum impleffet cor-
 rogato iam pane manticam, sublata hanc
 manu quassans inquit, *iam spero.* Magis et-
 iam stulta illius Divitis, qui postquam lu-
 culenta messe fretus amplificaret, impletet-
 que horrea, animæ suæ dicebat: *d Habes
 multa bona posita in annos plurimos, requies-
 ce, comede, bibe, epulare: audire coactus est.
 Stulte, hæc nocte reperent animam tuam, &
 qua parasti cuius erunt?* Ita nonnunquam
 Mercator sedulus, parum Dei memor, suâ
 fisus industria, opes cumulat, officinam im-
 plet mercibus, auro ærarium, fortunæque
 augendæ inhians, terræ marisque subit dis-
 crimina, & quandoque vni classi, ventoque,
 vni cambio, aut nundinationi, aut mutuo
 se suamque fortunam credit; dum repenti-
 nis casibus, hic illicque destitutus, ex locu-
 plete

a] Gen. 3. 17. b] Jer. 17. 7. c] Ibid. v. 5. d]
 Luc. 12. 19.

plete indigus, ex fortunato miser, domo, foro, existimatione suâ cedere cogitur, lamentabilem ruinam ægre sustinet, tam animo deiectus, quàm elatus antea, tam contractus modò pudore, quàm prius inflatus arrogantia. Qui si felicitatem suam didicisset ferre moderatius, infelicitatem sustineret fortius; si in illa Deo nixus substitisset, in hac non deficeret. Non tam repentè animo locoque deturbatus cederet: nosset eundem Deum esse, qui & sanet & vulnere: qui, ut defluens mare suis æstibus, ita & fortunam suis opibus posset reducere. Tantirefert, utrum in Deo, an in Mammona spes nostræ collocentur.

Alij non minus insano studio noctes diesque laboribus dedicant, vixque sacros Deo integrè dies partiuntur: quos tamen nihil videas ad lucrum opesque proficere, frustra sudare, angere, torqueri. Quæ verò causa, nisi quia *ponunt carnem brachium suum*, ideoque maledictione illius sese onerant, qui *implet omne animal benedictione*. Ut igitur benedictus in opibus fortunisque tuis vivas, hæc tibi lex æterno mentis decreto scripta esto. Labores suo tempore, in sacris profanisque requisitos, Deo duce atque auspice peragam, de reliquo certus, quia Deus providebit.

QVÆ-

QUÆSTIO IX.

Quantum opum diuiti ad felicitatem necessarium sit, quomodo illud obtinendum?

Reliquum videtur, ut modus mensurae certa præscribatur facultatum quâ diues quis censerî possit. Verum hanc supra statui, cum illum omnium rectè sentientium suffragio diuitem pronuntiaui, qui haberet quantum satis est; supra hanc mensuram, quidquid fuerit, non faciet ditiozem, quod omni vasi iam pleno affuderis, supervacaneum est. Imo & esca stomacho iam pleno ingesta nocet. Ita prorsus habet in opibus, quod in his abundat, hoc noxium est, in otium luxum, luxuriã, profusionem, superbiam, avaritiam, vim offensionemque aliorum vertitur. Quocirca opes illæ non sunt, quæ opem non præbent, sed premunt; Aristippi pronunciatum est *ut calceus pede maior ineptus est ad usum, ita & possessio copiosior.*
 a Nimia onera nauem non raro mergunt; intenti legendis milites spolijs victoriam non raro vitamque perdidere. Tarpeia virgo armillas in proditionem pacta sub armis occubuit. Reijcienda igitur superflua, ut faciunt qui in agone certant; cum non tantum

a) Stobæus serm. 92.

tum non profint habentibus, verumetiam magnopere obsint. *sic calceamenta*, inquit Chryostomus, *quis supra mensuram pedibus adegerit; itinere certè prolixiori impedimenta sentiet, & vestimentum induens corporis mensuram excedens pari modo implicabitur; atque superfluum ubique, in eo quod satum est, ad oportunitatem, inutile est. In pecunia multo fortius id evenit, & qui supra id quod satis est habent, non modo in ipsa sufficientia, sed & in necessarijs quibusque impediuntur, a* Quare D. Basilius superfluis nos opibus, tanquam noxijs liberandos censet. Putei, inquit, qui exhauriuntur, melius fluunt, quibus si suas intactas relinquantur aquas, foetorem contrahunt. ita etiam divitiarum quibus inutilis, motus & transgressus publico utilis est & fructuosus. b que abundant opes, in commune Reipub. vel Ecclesiæ, vel pauperum bonum sunt effundendæ. Vera, inquis; sed quam pauci qui se abundare sentiant: quanto etiam pauciores, qui satis se habere existiment! si cui è gregarijs civibus opes affluant, is ut Patricijs inferatur, agit: Patricius abundans, ad Nobilitatem, Nobilis ad Baronatum, &c. AD ALTIORA QUIBETQUE SPIRAT. Expeditissimus per opes gradus est. Pecunia

a] De pœnit. ser. 7. b] in Lucam.

nia obediunt omnia. Nemo unus superflua se possidere arbitratur. Videbis Ecclesiasticos aut lautos vnius, aut plurium etiam beneficiorum fructus censusque tollere, quotusquisque ex his abundat? Affluunt amici, Nepotes, hospites; convivæque frequentes, atque ita vivitur, ut raro quicquam superfit, nisi fortè æris alieni. Nimirum conditio statusque vitæ exigere omnia visus est. Parcius id dignitatis aut nobilitatis Vir ali vix potuit. Sunt denique alij, qui licet ad præsentem necessitatem minimè omnia possessa requirant, de futuris tamen casibus incerti, venturæ etiam indigentia temporis occurrendum censent, ne extrema ætate destituantur. Intellego: Plerique quos censes in illa sunt hominum classe, qui non quærunt primò regnum Dei, qui frustra conurbantur, thesaurizant, & ignorant, cui congregabunt ea. a Vel qui ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt, b vel denique qui confidunt in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriantur; relinquat aliena divitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in æternum. c Vis mutare statum atque ex humiliori ad digniorem transire; solius virtutis meritum quæ-

a) Psal. 38. 7. b) Iob 21. 13. c) Ps. 48. 7. 12.

quæcunque nobilitas est.

— *Non census, nec clarum nomen avo-
rum;*

*Sed probitas magnos, ingeniumque fa-
cit a*

Præposterum est alijs dotibus, quàm Sapi-
entia & virtute cæteris mortalibus præfer-
ri velle: nisi fortè & asinum auro onustum
iccirco alijs nobiliorem censeas, quod au-
rum deferat. Superfluum igitur est, quid-
quid opum ad status augmentum congeri-
tur. Vis scire quis dives nobilitatem merea-
tur? *qui post aurum non abiit, nec speravit in
pecunia thesauris, quis est hic & laudabi-
mus? fecit enim, mirabilia in vita sua erit illi
gloria eterna.* b Si sapi meo vtere consi-
lio. Nobilitatem cum divitijs coniunctam
promitto: Rex David fideiussor his verbis
est. *Beatus vir, qui timet Dominum potens in
terra erit semen eius, generatio rectorum be-
nedicetur, gloria & divitia in domo eius.* c
Alia via non est, aut per hanc eundum, aut
pereundum.

Viris Ecclesiasticis rectè consultum nun-
quam erit, nisi ea mente beneficia suscepe-
rint, quæ supra monui, non ut laurè, & sine
cura alantur, sed ut Deo in Ecclesia servi-
ant.

a) Ovid. de Pont. b] Eccl. 31 c] Psal. 11, 1.

ant. Ita si cœperint, ac progressi fuerint certò abundabunt; Non enim fallit promissum Christi. *Nemo qui reliquit domum aut patrem, aut fratrem, aut uxorem, & non recipiat multò plura in hoc tempore, & in seculo venturo vitam eternam.* a Ille verò non reliquit consanguineos qui bonis Ecclesiasticis illos paicit; iniurius prorsus est, & suffuratur Ecclesiæ, aut pauperibus, quibus debet superfluum. Nec qui plura beneficia possidet, unquam ditabitur; quia alienum occupat; nisi illum aut manifesta necessitas propria, aut commune Ecclesiæ bonum excuset. Panis Ecclesiasticus manna est Israelitarum, quidquid supra mensuram colligitur, deperit. His omnis avaritia sine fructu est, etiam cum pernicie, Invenies facilius inter plura beneficia egentem, quam in solo Ecclesiastico pauperem. Stulti parentes, qui, ut nobilitatem tueantur, filiosque volentes nolentesque Ecclesiæ addicant, pluribus illos beneficijs; tanquam escã propositã, invitant. Sibi illi, filijsque præsens exitium instruunt, de temporalibus provident, futurorum non admodum solliciti. Hic certè status alio longè proposito ac fine, & primùm institutus à suis auctoribus

a) Marc. 10, 29.

bus est, & à possessoribus adiri debet. Ad hunc, sicubi sola adlegatur nobilitas, pietatis, non generis tuendi, consilio factum. Quod ubi amplexa fuerit, adijciuntur cetera etiam vnius beneficii possessori. Qui, sine ac nomine diverso, amat divitias, fructum, non capiet ex eis. Vbi multa sunt, opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit divitias oculu suu? a) Quid homini Ecclesiastico superfluæ opes, nisi ad libertatem luxumque, cum suum, tum amicorum alendum profunt? Ah! ne aliquando cogantur dicere: *divitiarum iactantia quid profuit nobis?* b) Ausculta & crede exemplo, quod ex Cantipratano Episcopo Cameracensi adijcio? qui refert Parisijs inter Doctores Theologos se præsentem Anno 1238, de pluralitate beneficiorum acriter disceptatum, conclusumq; ab omnibus: duo beneficia, dummodo alterum quindecim librarum Parisiensium esset, cum salute animæ ab uno possessore coniungi non posse. Idemque ante triennium vnanimi illic consensione statutum asserit, Philippo Cancellario adversante, qui cum brevi post periculosè æger ab Episcopo Parisino Guilielmo moneretur, ut à iua optone,

a) Eccl 59. b) Sap. 5.

one, & pluribus, quæ tenerent, beneficijs cederet, abnuit, experturum se dicens, an perperam sensisset? Et verò expertus docuit. Paucis à morte diebus spectabilem Episcopo se obijcit, seque damnatum lamentatur. Causam rogatus. Tres dedit, unam quod annuos fructus in pauperes non expendisset: alteram, quod plura beneficia improbè defenderit possederitque; tertiam, quod abominabili carnis vitio adhæsisset.

O laquei diuitiarum & luxuriæ quot mortales ad inferos captiuos abripitis! Obsecro, ne beneficia existimate quæ tanto salutis discrimine conferuntur. *Quarite primum regnum Dei, & cetera adijcentur.* a De illis qui cumulant opes, ut futuris temporibus provideant, sic statuo. Prorsus indignos se facere subsidio, & paternæ Dei provisioni; cum, nec Deum audiant monentē, *ne solliciti sitis in crastinum*, id est futurū, nec fidant promittenti, *nolite quarere quid manducetis, & quid bibatis, Pater vester scit quoniam hu indigetis.* b Potius hanc amentiam corrigant, monentemque Prophetam

a) Lib. I. Apum c. 17. p. 6. & Dyonyf. Cart. l. I. de i de plur. benef. b) Luc. 12.

tam audiant. *Iacta super Dominum curam
tuam & ipse te enutriet.* a

His igitur omnino acquiescendum est
quæ statuit Apostolus. *Habentes autem
alimenta, & quibus tegamur, his con-
tenti simus.* Causam addit: *nam qui vo-
lunt divites fieri incidunt in tentationem
& in laqueum Diaboli.* Divitibus huius
seculi præcipe, non sublime sapere, neque
sperare in incerto divitiarum, sed in Deo
vivo (qui præstat nobis omnibus abundè ad
fruendum) bene agere, divites fieri in bo-
nis operibus. (attende ad lectionem quæ
sequitur) facile tribuere, communicare,
thesaurizare sibi fundamentum bonum in
futurum. b Oratio aureis in charta, æter-
nisque, in divitum animo, characteri-
bus signanda. Quæ paucis docet, & quæ
sint opes superflue, & quibus hæ rebus im-
pendendæ. Sequere & felix divitijs, fu-
turus es.

a) *Psal. 54. 23.* b) *1. Timoth. 6. 6.* &
seq.

(. . .)

QVÆ-

QUÆSTIO X

Quomodo opes superflua impendi dignè, & certo augeri lucro possint liberalitate in pauperes.

Non longo te ducam circuitu, nec incognita hæctenus tradam; repetam quod senior Tobias filio iam moriturus inculcabat. *Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere* a Adam cum Sapiente. *De primitiis omnium frugum tuarum da pauperibus.* b Hortabor etiam cum Christo. *Date eleemosynam, facite vobis sacculos, qui non veterascunt.* c Quid? inquis, Præceptum an consilium? Respondet pro me Ecclesiasticus. *Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum.* d Ad debitum teneris. Prudens negotiator, qui ad opes securas aspirat, primò se debitis alienis explicat. Tuum enim non est; quod tua necessitas non exigit, alterius postulat. *Superflua divitiis.* Augustinus inquit, *necessaria sunt pauperi; aliena retinet, qui ista tenet.* e Idem contendit Ambrosius. *Non plus est criminis habenti tollere, quam cum possis & abundes indigen-*

a) Tob. 4. 7. b) Prov 3. c) Luc. 12. 33. d) Eccl. 4. 8. e) in Psalm. 147.

digentibus denegare. Esurientium panis est, quem tu detines; nudorum indumentum est, quod tu recludis, miserorum redemptio & absolutio est, pecunia, quam tu in terram desodis. Tot te ergo scias invadere bona, quot possis prestare cum velis. a Idem alibi non minus disertè. Non de tuo largiris pauperi, sed de suo reddis, quod enim commune est in omnium usum datum, tu solus usurpas? omnium est non divitum, debitum igitur reddis, non largiris indebitum. b

Non igitur quæ tuæ necessitati supersunt, equis canibus, vestium luxui, amicorum convivij, amplæ familiæ ac satellitio: non alcæ, lusibus, vino ac veneri impendenda sunt, Veruntamen quod superest date eleemosynam c Date, non de vestro, sed alieno; date, non homini, sed Deo. De opibus dignè impensis potissimam in supremo die rationem exigit severus Iudex, has non pauperibus, sed sibi negatas asseret. Esurivi & non dedistis mihi manducare, &c. Amen dico vobis, quamdiu non fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis. d En quanto obstringeris debito, non homini modo, sed & ipsi Deo quicunque supra necessitatem divitijs

E abun-

a) Serm. 81. de Divite. b) Idem de Nabut. 6. 12. c) Luc. 11. 41. d) Matt. 25. 42.

abundas. Quocirca ne aliena possideas, in pauperum illa, aut Ecclesiæ Dei vsus eroganda erunt.

Iam contrahere nonnullos frontem, meque immemorem promissorum arguere video, qui non doceam, quâ via opes quaerendæ, sed potius quâ lege profundendæ sint. Hanc facilem esse, neque vlllo Præceptore egere. Non te fallo, regia, expedita, certissima quam trado via est ad opes non modò æternas, verùm & temporales. Imò illud affirmo, superflue opes, si penes te manserint, nequaquam te ijs futurum ditio- rem; sin illâ, quâ dixi, liberalitate erogaris, prorsus locupletem fore. Vis probem? Iam, opinor, mecum sentis, diuitem hunc esse, qui *QUANTVM SATIS* possederit; alienis verò opibus nullum fieri ditio- rem. Quare cum intellexeris, tuum non esse, sed egentium, quidquid superfluum possides, agnosces quoque, eo te non magis locuple- tem fore, quam alienarum opum custodẽ. Attamen fac tua esse; indulgeamus, & ar- cam plenam, & census innumeros, verbo, omnibus affluas: nisi cupiditatem retinendi augendi que abieceris, non modo non es di- ues, sed pauper etiam, quia *roto mundo eget,*

cuius non capit mundus cupiditates. a Deinde illas opes quas tanti facis, nihil facit te longè sapientior ditiorque Salomon, cum de improbo auaro pronunciat, *Est quasi dives, cum nihil habeat, & est quasi pauper cum in multis diuitiis sit.* b Certè quas supra honestum vsum opes possides, cum minus etiam profint, quam illæ, quas nunquam possedisti, curarumque non necessarium sint alimentum; cum fine etiam suo, ad quem à Deo concessæ sunt, destituantur; omnino NIHIL, aut si quid infra NIHIL est, haberi debent. Fac tamen, & habendas in pretio esse: Malæ erunt, non bonæ, si in tuo foveantur sinu, neque in pauperes spargantur. *Iudicium sine misericordia illi, qui non fecerit misericordiam.* c De bonis, inquit Ambrosius, *facitis mala, cum de malis bona facere debeatis.* *Scriptum est enim: facite vobis amicos de Mammona iniquitatis; ei ergo, qui uti sciat, multa bona sunt, ei qui uti nesciat, rectè mala.* d Vis hisce frui opibus? tui illas arbitrij potestatisque facito, in commune pauperum Ecclesiæque bonum transeant. Non amittes quidquid hac mente profuderis. Verissimè Sapiens: *Alij diuidunt propria*

E 2

pria

a) Ambros. de Naboth. c. 12. b) Prov. 13. 7.
c) Iacob. 2. 13. Amb. sup. c. 7. d) Prov. 11. 14.

pria & ditiores fiunt; alij rapiunt non sua, &
 semper in egestate sunt. a Quocirca monet
 Siracides. Non sit porrecta manus ad accipi-
 endum, & ad dandum collecta. b Et merito:
 nam beatius est magis dare, quam accipere.
 Date & dabitur vobis. Eadem quippe men-
 sura, qua mensi fueritis, remerietur vobis. c
 An dubitare poteris, vbi tam liberalis Do-
 mini promissio est, cuius opes dando nun-
 quam exhauriantur? Putasne futurum, ut
 vinci ille se liberalitate patiat? ut homo
 dicat plura dedi, quam Dominus mihi re-
 fuderit? Putasne fidem illum tibi credito-
 rem non habituram, qui centuplum in hac
 vita promisit, sui gratia, opes profundenti-
 bus? an tuas aliquando ignorat eleemosy-
 nas? an nonnunquam deest quod retribuatur
 ille, in cuius manu sunt omnes fines terra?
 Audi Sapientem huius rei expertum te-
 stem. De primitiis omnium frugum tuarum
 da pauperibus, & implebuntur horrea tua sa-
 turitate, & vino torcularia tua redunda-
 bunt. d Quæstiosa omnino hæc liberalitas
 est, & opima negotiatio inter Deum ac ho-
 minem instituta. Fœneratur Domino qui mi-
 seretur pauperis, & vicissitudinem suam
 red-

a) Eccl. 4. 36. b) Act. 20. 35. c) Luc. 6. 28.
 d) Prov. 3. 9.

reddet ei. a Multis illa magnisque periculis eximitur, quibus negotiantium fortuna fluctuat ac sæpè mergitur. Quocunq̃ thesaurum transferes, ab omni discrimine amittendi nunquam vindicabis. Sit in arca clausus occultusq̃; multa tamen fiscus, multa lites, bella, casus absument. *Patrimonium Deo creditum; nec Resp. eripit, nec fiscus inuadit, nec calumnia aliqua forensis euertit.* b Quisquis aliã, quam dixi, arte opes cumulat, & quærendi labore, & amittendi metu cruciatur. *In tuo hereditas ponitur, quæ Deo custode seruetur. Solius beneficentia thesaurus stabilis est possidentibus eum; nam dando accipimus, & spargendo colligimus. & bonarum actionum meritum ad authorem retorquetur.* c Magisne Chrysofomo eadem asserenti credes? *Fugaces sunt opes nostre. Qui ergo illa continebis? largiendo continentur, retinendo defluunt.* d Vis opes collectas amittere? auarè custodi vis augere? liberaliter in egenos & Ecclesiam profunde. Nondum assentiris tot veritatis indubitatae testibus? Iterum Sapiens compellabit, *Qui dat pauperi non indigebit, qui despicit depre-*

E 3

cantem

a) *Prov. 19. 17.* b) *S. Cyprian. de oper. & eleemos.* c) *Agapitus ad Iustinia.* d) *Chrysof. hom. 7. de pœnit.*

cantem sustinebit penuriam. a Supremi omnium bonorum distributoris regula est, DATE ET DABITUR. Semen est elemosyna, in fertilem terram proiectum multiplicatur. Qui administrat semen seminanti, & panem ad manducandum praestabit. & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitia vestra. b Sanè iustitiæ opus est, non solius misericordiæ, subuenire necessitati alienæ ex tua abundantia. Debitum & alienum, non tuum, non indebitum subministras. Sæpè quidem debitum charitatis, sed nec rarò iustitiæ. Effunde semen, si exspectas fructum. Facundus est ager pauperum, citò reddit donantibus fructum. c ubi, igitur, quærit Chrysostomus, deponemus opes nostras, quonam modo transfuga tenebuntur? distributa manent, custodita fugiunt. atque ab illis ipsis agricolis disce; nam illi quidem frumenta si domi conclusa tenent, vermium in esca amittent. Si verò disperserint in terras, non modo custodiunt, sed etiam augent. d

Hæc, iam opinor, capies, nisi tua te nimium excæcet cupiditas, atque incredulæ mulierculæ in domo Tobiaë similis fueris,

quæ
a) Prov. 28. 27. b) 2. Cor. 9. 10. c) Ser. 25. de
Verb. Dom. d) hom. 7. de pœnit.

quæ vbi præsentem Dei opem, non statim in afflicto observaret viro, stultè exprobrat, *vbi spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas?* An spe sua vir optimus excidit? *Nolite ita loqui*, inquit, *filij sanctorum sumus*, exercemur nonnunquam ad patientiam. Differt aliquando, non aufert promissum, & fidelis creditor, & misericors Pater. Nostro etiam amore & comodo hæc fit dilatio, amantissimus hic lusus est inter patrem ostentantem munera, & ambientem filium, preces incitantur, spes desideriumque accenditur.

Plena fames cibum gratiorem facit, & vacuus eum stomachus facilius coëcoquit. Edacibus pueris malè quovis tempore quævis etiam edulia concedentur. Optimus ille, & Pater, & medicus opportunè largitur; ne donando nihil proffit, sæpè etiam noceat. Didicit expertus denique Tobias, cum & Gabeli opibus, & novo filij connubio augetur. cum homines deessent, Angelus de cælo benefactor adfuit. Deus nunquam fallit. Quocirca si sapis, & tam sancto seni credis; hanc & tu accipe, quam filio moriturus præceptionem tantopere inculcavit. *Ex substantia tua fac*

E 4

oleo.

a) Tob. 2. 16.

*elemosynam, & noli auertere faciem tuam
 ab ullo paupere: ita enim fiat, ut neo à te auer-
 ratur facies Domini. En quam indubitata
 promissio de responsura liberalitate Dei.
 Pergit, & ne forte tenuitatem suam, rebus
 domi angustis, prætenderet. Quomodo po-
 teris, ita esto misericors, si multum tibi fuerit,
 abundantanter tribue; si exiguum tibi fuerit, et-
 iam exiguum libenter impertiri stude: præ-
 mium enim bonum tibi thesaurizas in die ne-
 cessitatis. a Huicne credis? Depone in pau-
 perum sinu, non in arca opes, in die neces-
 sitatis recipies cum præmio. Disertissima
 senis oratio est, nihil quod adjiciam repe-
 rio, neque exemplis stabilio, quæ sunt adeo
 quotidiana, ut nemo vnquam compertus
 liberalis in egenos, qui egere denique cœ-
 perit. Habes igitur rationem, qua & certò,
 & securè, & sine scelere; etiam cum virtute,
 merito, gaudioque tuo possis in hac vita
 ditescere. Præterij bona illa, quæ æterna
 diuinaque sunt, nec dubia Christi fide elee-
 mosynam sequentur, quæ idem Tobias
 agnita filio proposuit, *Elemosyna ab omni
 peccato, & à morte liberat, & non patietur
 animam ire in tenebras.* His ego te excitare
 præsentis institutione nolui, cum hoc solum
 age-*

a) Tob. 4. 7. & seq.

agerem, ut securam minimeque dubiam ad temporales opes viam aperirem. Excors prorsus atque in extremo iudicij die inexcusabilis futurus es, si tam manifesta S. litterarum testimonia, Dei que tot pollicitationibus obligatam, stipulationem, neque quenquam hactenus fallentem, despexeris. Augustinus pro me hortator sit. *Si vis esse fenerator egregius, da quod non potes retinere, ut recipias quod non potes amittere; prabe tecum, ut recipias paradysum, da modicum, ut accipias centuplum a*

Locuples eius rei testis nobis esse potest B. Ioannes Eleemosynarius, b qui cum Deo largiendo certare visus est. Ita ille profusus in pauperes, Deus in Ioannem fuit. Memoria in primis dignum est, quod cum Ioannes viro nobili a latronibus spoliato, quindecim auri libras in subsidium dari imperasset, & œconomus parciortantum quinque numerasset, diues eodem tempore mulier, quæ Præsuli quindecim destinarat aureorum millia, mutato repente consilio & syngrapha quinque substituit, domumque hoc Antistiti è Templo domum repetenti obtulit. Ille mulieris voluntate cognitâ, Oe-

E 3

cono-

a) August. in Psal. 36, b) Leontius in vita apud Socrum.

conomum accersit, & quantum nobili largitus fuerit, sciscitantur. Qui dum rem, ut erat, aperit. Nimirum, ait Præsul, dum viginti nobis libras servas, viginti millia aureorum perdidisti. Divinam nondum liberalitatem æstimare didicisti. dando hæc provocatur, neque unquam se patitur superari.

Recentius ea de re nobis proximi sæculi exemplum, ex B. Thoma de Villanova Episcopo Valentinianno suppetit. a Is a puero tantæ in pauperes liberalitatis fuit, ut cum alia deessent omnia, subtractos sibi è mensa cibos, atque ex corpore vestes largiretur egenis, integros ipse quandoque dies ieiunus transigens. Qui ex S. Augustini disciplinâ ad Episcopalem mitram Caroli V. Imper. postulatione traductus, amplio-rem largitionum sortitus campum, vnus penè totius ciuitatis paupertatem levare visus est. Captivis inter Mauros plurimos suffecit lytrum, pauperibus Virginibus doctem, exposititijs pueris alimentum, nihil cuiquam hominum, dum quicquam suppeteret, denegabat: præterquam sibi metip-
s. Mensam ad illam tenuitatem redegerat,
ut

a) Ex Actis Canoniz. an. 1658.

ut nefas duceret, vel dimidiatam in epulum
gallinam admittere, sed quartam sibi par-
tem satis esse dictitaret, cætera rectius in
egentes conferri, quos à se dimitti vacuos
nunquam patiebatur, nūquam sua ipse libe-
ralitate exhaustus, ut si ærariū granarium-
que ipsi sine fundo esset, evenitque illud
admiratione plenum. cum afflicta egeusque
mulier pro frumento instaret acrius, quod
defecisse Bonilla granarij custos memora-
bat. Nam D. Thomas Garziam Oecono-
mum advocat; hic etiam Hernandez sub-
œconomum, accersitur & Bonilla, omnes
expurgato recens horreo nec granum su-
peresse memorant. Age, inquit Thomas ad
Bonillam, duc egenam, & largire siquid
fuerit. Ergo imperio parituri abeunt, & ad
mulierem versi, ad vacuum, aiunt, grana-
rium venies, indè licebit haurire, quantum
voles. Vbi peruentum, iam frumenti grana
fese per rimas ianuaë visa effundere; miran-
tur, ostium conantur pandere, vixque illud
præ frugum incumbētium copia diducunt.
Igitur rei nouitate attoniti, validis omnes
vocibus miraculum inelamant, Episco-
pumque accersunt. Ille imperato omnibus
silentio, mulieri, inquit, sume quantum lu-
bet, Deoque refer gratias, qui tibi hoc lar-

gitus est. Vos verò familiares mei, nolite diuinæ bonitati vestra parcitate modum ponere. *Benefactorum*, ait D. Basilius, *gratia in dantes reuertuntur. Dedisti e iurienti, tibi consuluisti. Quod dedisti ad te cum auctario reuertetur.*^a

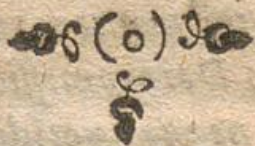
Potuitne disertè magis? Discant hanc lectionem Adolescentes ; Magistri ac Parentes doceant. In tenera iam ætate opum rectè tractandarum discenda est ratio. Facilius in primo semine cupiditas eliditur. Incipiant, iam tum sola necessitatis lege metiri opes, non ad luxum superbiamque impendere norint, à virtute ac DEO omnem vitæ fortunarumque felicitatem deduci. Sciant quod in vestibus cultuque corporis abundat (quæ adolescentium multorum est vanitas) pauperibus nudisque ex Dei præscripto impendendum esse. Væ parentibus qui ornatos, cultisque magis vestibus, quam moribus, filios amplectuntur! Tobix non sunt, verum Heli qui fractis cervicibus hanc luit incuriam. Væ adolescentibus qui has Dei leges surdis in viridi æuo prætereunt auribus, concessisque opibus ad vanitatem & leuitatem abutuntur, qui ocrearum latè tibijs, fluentibus otiosè lemniscis,

cete-

^a) *Basil. hom. 5. in ditescentes.*

ceterisq; superbiam alimentis, debitam pauperum nuditati impendunt pecuniam! Angusta tantum ambitum cæli via non capit, latam ad præcipitium ambulat. Nec facile à cœpto itinere auertentur nisi enim sapientissimus mortalium fallitur. *Adolescens iuxta viam suam etiam cum senuerit non recedet ab ea.* a Rarissima avis in terra est, ex adolescente perditio probus senex. Unum Prodigum ad frugem rediisse, parabola magis, quam historia fidem meretur: tam suo exemplo est insolens. Hæc igitur opum benè impendendarum præcepta iuvenes hauriant, ut teneant senes. Tobiam esse, quam Absalones malint. Abeli sint, qui & Deo rectè norint suo ex peculio largiri. Iosephi qui in opum quoque affluentia, inter parentis blanditias corrumpi nequeant. Ita promitto fore, ut in vita honesta nunquam egeant.

a] Prov. 22. 6.

QUÆSTIO XI.

Quam certas nobis opes liberalitas erga pauperes à Deo obtineat.

Non perfunctoriè hæc nobis quæstio, quàm supra cœpimus, expedienda videtur; cùm paradoxon inter politicos sit homines, dando aliquem beneficium accipere, largiendo profusè opes, ditari posse. Quare divina humanaque authoritate, ratione, experienciâ argumentisquæ omnibus hoc loco pugnandum est: ne humanarum studiosi opum, adeo exploratam munitamque ad diuitias viam negligant, & suæ cupiditatis mancipia, dum præpostere auareque opes quærunt, nequicquam inquisitas amittant. D. Chrysostronus aureâ suâ eloquentiâ nullibi penè, quàm de auro in pauperes, cum quæstu, erogando disertior, non raro ingemuit, tantam esse mortalium cæcitatem, qui tam peruersâ ad opes viâ contenderent, atque illam quam Christus docuisset certissimam præterirent. *Crucior, inquit, & doleo, quod neque rerum experientia, neque tot ac tales Dei promissiones, neque timor futurorum, neque quotidiana admoniti-*
ones

a) Tom. I, hom. 4 in Gen.

ones nostra apud tales proficiant. Non tamen cessabo etiam sic ab hoc consilio, donec continuitate importuna tandem victor respiscere ipsos fecero, & à pecuniarum auiditate, qua mentem eorum obtenebrat, eruere valuerò. Et sanè ad hanc cæcam auiditatem expugnandam, quæ fœlicitatem omnem diuitum evertit, & ad liberalitatem in egenos suadendam omnes eloquentiæ vires adhibuit, ut si hic quisquam, Chrysostomus certè persuasisse existimandus sit. Ita ad populum Antiochenum differit. a *Ars*, inquit, est eleemosyna, & omnium artium quasuosissima. Si enim proprium est artis ad aliquam utilitatem peruenire, eleemosyna verò nihil est utilius, clarum est profectò, quod & ars, & omnium artium sit optima. Non enim nobis conficit calceamenta, neque vestimenta contextit, neque has luteas domos adificat; verùm æternam ministrat vitam, ex mortis manibus eripit, & in utraque vita [hac videlicet & futura] claros exhibet, & mansiones adificat in calis, & æterna parat tabernacula. Atque si des panem, eum habens solum, ad perfectionem artu venisti. Melius est hanc scire, quàm esse Regem, & diademate coronari, Notis ille Poëtæ versus.

Regia

a) Tom. 5. hom. 33.

Regia crede mihi res est succurrere
lapis.

Dignum sese facit opibus, qui his opem
præstat miseris, & Regia magnitudine ani-
mi Deo fit proximus, cui proprium est mi-
serere semper ac parcere. In hoc nos Deus
opere, sibi maximè propinquos similesque
esse desiderat, qui est *Pater misericordiarum,*
& *Deus totius consolationis.* Vnde hæc sua-
dentis miserationem oratio est: *estote miseri-*
cordes, sicut *Pater vester cælestis misericors*
est. a Reliquæ virtutes iacent, neque ad Dei
similitudinem extollunt hominem, sine
misericordia. Non, inquit Chrysostomus,
b dixit, si ieiunetis, neque dixit, si suppliciter
ora veritis, si virginitatem vestram serva ve-
ritis, similes eritis Patri vestro. Sed quid? estote
misericordes. Hoc Dei est opus, hoc si non ha-
beas, quod habes? misericordiam volo, & non
sacrificium. Frigidum est ieiunium, sterilis
oratio absque eleemosyna. Nihil ita Deum
attract, sicut misericordia. Quocirca alibi e
nos extimulat, ut, hæc ante omnia solvamus
tributa, omnibus ex causis. Multa namque
facilitas est, & maior merces, & questus am-
plior.

Quid?

a] Luc. 6. v. 36. b)] Tom, 5 hom. 36. ad pop.
c)] Hom, 35. ad pop.

Quid? quod iure existimet longè nos avidius ad præstandas, quàm pauperes ad eleemosynas accipiendas debere accedere, quòd longè maius excellentiusq; nostrum, quàm illorum lucrum sit. Non, inquit, a est aequale lucrum vobis & pauperibus. Nam vos quidem, si dederitis ea: dabitis, quæ & brevi tandem volentes nolentes, resignabitis, alijsque cedetis: quæ verò recipitis admodum magna, imò multò maiora sunt. An non hic vobis est animus, ut existimetis vos dando accipere? Nemo contribuat, nisi qui seipsum ita disposuerit, tanquam magis accipiat, quàm det, tanquam innumera lucretur, tanquam beneficium magis capiat, quàm largiatur. Neque enim simpliciter dare, eleemosynam est facere; sed prompto alacrique animo dare, ut eum decet, qui gratiam accipit.

O quanta multorum in donando esset promptitudo, si hæc ut æquum est perpendere! Credibile est Abrahamum hanc olim gratiam artemque stabiliendi fœlicitatem suam non ignorasse, quando Angelo in schemate peregrini occurrentis omne laboralis munificique hominis officium promptissimè exhibuit. Domine, inquit,

a Si

a) Tom. 4. hom. 1. in Epist. ad Philip.

a Si inveni gratiam in oculis tuis, ne transfer-
 servum tuum; sed afferam paucillum aqua,
 & laventur pedes vestri, & requiescite sub
 arbore. Ponamque buccellam panis, & con-
 fortetur cor vestrum. Gratiam accipere ma-
 gis se, quàm deferre existimavit. Et quàm
 hæc ipsi liberalitas utilis ac quæstuosa fuit!
 Num celare, inquit Dominus, b potero Abra-
 ham, que gesturus sum, cum futurus sit in
 gentem magnam & robustissimam, & benedi-
 cenda sint in illo omnes nationes terra. Sara
 erat eidem vxor in domo sterilis, iamque
 uterque in senio prolem foelicitatemque
 in hærede desperatam exspectare non po-
 terant. Vna ad hanc gratuita in hospites li-
 beralitas suffecit, filium, opulentam hære-
 ditatem, multiplicatam posteritatem, bene-
 dictionem omnium terræ nationum, per
 nasciturum ex semine redemptorem im-
 petrauit. Iam enim vero magis adducor, ut
 Ambrosio, eleganter non minus, quàm
 verè differenti assentiar, Beneficium, inquit,
 c largientis præbenti magis permanet, quàm
 suscipienti. Nam misericordia quidem ad in-
 digentem pervenit gratia autem multiplicata
 mercedis permanet tribuēti. Esurienti dedi-
 sti panem, ille quidem pastus est & refectus, sed
 ad

a) Gen. 18 v. 3 b) Ib. v. 17. c) Tom. 5. ser. 81.

ad te redit quod dedisti cum fructibus & usuris. Quod si difficile putas, considera frumentum quod seminatur in terra, si non ad seminantis potius, quam ad suscipientis lucra cedit. Ita etiam dum cibus tribuitur indigentibus, cum multo fœnore divina gratia restituitur in posterum.

Et licet præsentis vitæ nullam ab hac liberalitate lucrum esset, tamen futuræ nos opes meritò ad hoc nos consilium impellere debeant, quas tanta aviditate Laurentius prensabat, quando Ecclesiæ opibus inportunè rapaciterque Valerianus tyrannus inhiabat: cui ille nihil ignes & tormenta veritus, ingeniosâ liberalitate prevertit, quando in pauperes quidquid erat elargitus, Cæsari respondit: *Facultates Ecclesiæ, quas requirunt, iam manus pauperum in caelestes thesauros deportarunt. Manus pauperis, subijcit orator aureus, a sinus Abrahe, gazophylacium Christi, thesaurus cali.* Quis enim neget, his nos opibus, quas in cœlo reposuimus, verè etiam in hac vita divites felicesque censendos esse? Nam si illis hîc opulenti censendi sumus, quæ in arca, aut sub terra etiam in secuturæ ætatis usum reconduntur, quid ni inter nostra habeantur, quæ in cælis ad æter-

æternæ vitæ fœlicitatem deponimus? Illæ mille periculis obiectæ; hæ securæ: illæ per usum consumuntur: hæ nunquam deficient: illæ instabiles sunt, hæ nunquam fallunt. Vbi cætera te deserent universa, hæ nunquam destituent. Neque minus his modo locuples habendus es, quàm quæ ab alijs in ærario possidentur; cum præter spem fruendi, quâ vtrique solum in præsentia gaudent, longè certissima expectatio in repositis cælo opibus collocetur. Vnde Chrysostrmus a (quem præ cæteris de auro loquentem audire iuvat) meritò sciscitatur: *Quare colis divitias, quæ nunquam contineri possunt. Vis eas continere? ne defodias, sed da in manus pauperum. Fera sunt divitiæ: si contineantur, fugiunt: si spargantur, manent. Sparge, ut maneat: ne diffodias, ut ne fugiant.*

Multi per collybum, aut classem eo transmittunt opes, quo se, aut familiam aliquando transituros esse norunt, idque quàm minimo cupiunt discrimine fieri, & tu de cælo non sis sollicitus, ut locum iam ante paratum, opes promptas, præsensque subsidium reperias? nullum collybo huc certius, quàm manu pauperum opes tuas transportabis; nul-

a] Tom. 5. de divitiis & Paup.

nulla navis securior est sinu indigentium:
 hæc est *navis institoris de longè portans pa-*
nem suum a quam nulli fluctus quatiunt,
 nulla tempestas evertit, nulla charybdis ab-
 sorbet. Malè sibi consulit, quisquis huic infe-
 rendum æternitati thesaurum non credit,
 Hipponensis Præfulis cautio est, quâ Chri-
 stianis providet. *Esto inquit, b prudens &*
prospice tibi imposteros in cælo. Nunc Chri-
stiani est preparare sibi domum æternam in
bonis operibus, mittere ante se sumptus, sequi
opera sua. Profectò si quis alicubi hac in vita
 principatura sibi, legatione aliquâ, sciret
 obventurum, modò præsentis quasdam in
 Principis amicos impensas non formidaret,
 centuplicato illic fœnore refundendas: ille
 liberali hic profusus manu erogaret, tanto-
 que id ageret profusus, quanto principatus
 nobilior ac locupletior, possessio illius cer-
 tior diuturniorque, ipse quoque, qui aditu-
 rus hunc esset ignobilior tenuiorque habe-
 retur. Expende singula, & principatum in-
 venies omni regno imperioque illustrio-
 rem; certitudinem possessionis tantam,
 quantam ipse tuis facere largitionibus vo-
 lueris: neque enim fallere Christus potest,
 dum

a) Prov. 31. v. 14. b) Tom, 8, in Psal. 48.

dum asserit, *facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula.* a De illius verò diuturnitate non licet dubitare, cum aeternum futurum sit. De tua tenuitate non disputo, cuius ipse tibi testis esse optimus poteris. Neque remotior ab illius nunc principatus fruitione videris esse, quàm à defossis sub terra thesauris, aut opulenti prædij fructibus, siquid talium possideas: cum quavis hora, ad illius regni possessionem queas avocari: non minùs quàm qui prædivitem à senescente consanguineo hæreditatem expectat. Unum vitæ mortisque, momentaneum plerumque, interval- lum ab hoc regno te separat. neque insolens hæc fors est, quando indies hæc transmigrantium exempla intuemur. Mira tantum res est, tam ad quævis lucra expor- ctos mortalium animos, ad hæc adeò certa ac copiosa obtorpescere. Præpostera hominum avaritia est, dum illas sectatur opes, quæ & incertissimæ, & tenuissimæ sunt, certissimas locupletissimasque negligit! *Domine, inquit Petrus Chrysologus, b tu vidisti, quia in thesauro tota fides, tota spes in sacculus sit avaro. & ideo imputribiles in caelo*

a) Luc. 16, v. 9. b) Serm. 23.

cœlo sacculos vis parari; ut qui te non sequitur
 ad cœlum, sequatur saltem sacculos tuos. A-
 vare, fac tibi sacculos, & fac iubente Deo:
 quia votis tuis annuit divina maiestas. Sed
 fac tibi sacculos erogando: quia quidquid pau-
 per acceperit, Pater celestis suscipit. Et ubi
 recondit in calo. At ne fortè terdidisse te doleas
 usuram; centuplum in caelesti fœnore recipies,
 quidquid in calum, paupere transmi, eris per-
 ferente. Quàm prompti sumus ad expen-
 dendas pecunias, cum locuples ex usura
 lucrum sese ostentat: & hic, (quæ insania
 mortalium est) torpemus, ubi & usura sine
 scelere est, & pecunia sine periculo, & lu-
 crum omnino quæstuosissimum. An pos-
 sumus Christi promissionibus fidem dero-
 gare. *Vende qua habes & da pauperibus, &
 habebis thesaurum in cœlo.* a *Facite vobis sac-
 culos qui non veterascunt, thesaurum non de-
 ficientem in cœlis.* Credidit sanè Evagrius
 Philophus Synesio Episcopo, b postquam
 ad Christi disciplinam instructus esset.
 Cumque hic Christianam erga pauperes
 charitatem suasisset, liberalissimo retribu-
 entis Dei fœnore post hanc vitam propo-
 sito, *Da,* inquit, *Synesi cautionem, quod Chri-*
stus

a) *Matt. 19. v. 21.* b) *Sophron. Prati Spir.*
cap. 195.

stus cum fœnore in celo redditurus sit, tibi que trecentas auri libras, haud invitus, eius nomine in pauperes erogandas, credam. Neque cunctatus Episcopus, scriptam manu sua signatamque cautionem exhibet, aurumque distribuendum sumpsit. Pauci labuntur anni, & Evagrius ad extrema vivendi spatia ductus, chirographum poscit, iubetque hoc suis inclusum manibus unâ secum defodi. Neque factum aliter. Verùm tertia post sepulturam die Synesio Episcopo se stitit Evagrius, monuitque, ad sepulchrum adisset, suumq; reciperet chirographum, abundè iam sibi fuisse satisfactum, eiusque rei fidem manu facturum propria. Ergo Episcopus solenni cum Clero processione ad sepulchrum progressus, hoc aperto chirographum è manibus Evagrii sustulit, reperitque his verbis subscriptum: Ego Evagrius Philosophus accepi debitum in his literis, tua manu conscriptum, satisfactumque mihi est, neque ullum adversus te ius mihi competit, propter aurum, quod tibi, & per te Christo Deo & Salvatori nostro obtuli. Si qua creditoris in hac vita fides certa est, Christi est planè certissima. Aut totam religionis nostræ molem collabi necesse est: aut subsistetam luculentæ promissionis fundamenta. Habi-

ra. habituri omnes sunt *thesaurum non deficientem in caelis.*

Fallit nonnunquam illa quosdam retributionis expectatio, quæ in terris à DEO liberali pauperum opitulatore promissa est, sed quæ in alteram differtur vitam nunquam fallit. Illa enim non alia lege, aut ab homine expectatur, aut à Deo conceditur, quàm ut salutis nostræ conveniat. Quæ si ex paupertate certius præsidium habeat, ex opulentiâ discrimen præsentius, divinæ erga nos providentiæ singulare beneficium est, negare præsens bonum, ut æternum cumuletur. Et hoc ingens mortalium lucrum est, hac in vita, propter impensas Deo opes, nullam ferre retributionem; quòd æterna tantò locupletior futura sit, quanto hic parcius à Deo fuerit liberalitati nostræ refusum. Quæ causa est, cur non tantum hæc de jicere animos nostros divinæ in hac vita largitatis parsimonia non debeat, verum etiam magnopere inflammare: cum illic cumulare Deum opes nostras velle intelligamus, ubi & immenso intervallo pretium dignitatemque mortalium bonorum superant, & extra omnem fortunæ mutationisque aleam positæ, æternæ durationis felicitatisque mensuram exæquabunt.

F

QUÆ-

QUÆSTIO XII.

*An ad humanas opes stabiliendas augendasque
magnoperè prosit erga Deum in rebus
sacris esse liberalem?*

Liberalis erga Deum sit, qui Deum erga
se voluerit esse liberalem. Nostrorum
ille bonorum minimè indigens, gaudet ta-
men, si ex illis, quæ nobis elargitus est, ali-
quid rependamus: non secus ac parens li-
berorum suorum donis lætatur, quamvis
propria, & jam antè gratuitò collata largian-
tur. Non ignorabat hæc Sapiens, qui hoc
nobis consilium provocandæ divinæ libera-
litate reliquit. *Honora, ait, Dominum de tua
substantia, & de primitiis omnium frugum
tuarum da ei, & implebuntur horrea tua sa-
turitate, & vino torcularia tua redunda-
bunt.* ^a En compendiosam ad divitias
viam, eamque, quod in usura rarum est, &
sibi, & Deo perquam honorificam. Da
Deo & dabitur tibi. Si inter homines illa lex
obtinet *dare & dabitur vobis*, ^b quantò
magis hæc Deum obligabit, qui se vinci
humana liberalitate nunquam patitur: cum
nec facultas illum deficiat, nec voluntas?
Ab inexhausto depromit bonorum fonte,

^a *Prov. 3. 9.* ^b *Luc. 6. 38.*

nec largiendo quicquam deperit. Magis ve-
 rò illud admirandum est, quod cum nec ac-
 cipiendo quicquam accedat, nostris tamen
 ille muneribus delectetur. Hoc solum mihi
 videtur agere, dum nos ad largiendum sibi
 provocat, ut reperiat titulum, quo nobis co-
 piosius largiatur; ideoque sapiens addit,
ut impleantur horrea tua saturitate. Quare
 hac in re maximè esse liberalem, & quando-
 que profusum convenit: Deus enim supe-
 rari se liberalitate hominum nequaquam
 patietur, qui ab hominibus, quibus benefe-
 ceris, tibi pollicetur, *mensuram bonam, &
 conferiam, & coagulatam, & supereffluentem
 dabunt in sinum vestrum* & cum abs se sui
 nominis gratia quæcunque deserentibus
 promittat *centuplum, & vitam æternam* &
 Quæ igitur socordia nostra est, si in manife-
 sto lucro ignavi torpemus? Hoc quidem,
 hac in arte ditescendi, quisque monendus
 est, ne hac sua erga Deum liberalitate, lu-
 crum spectet, quod acquiretur. Gratuitum
 esse debet, quod Dei munificentiam provo-
 cet. imò ut debitum supremo rerum Domi-
 no persolvendum est, cui mille nominibus
 ad hoc præstandum es obligatus. Is certè
 gratiam refundet pro debito, & profusione

tecum non ingrata decertabit. Unde Sal-
vianus e ad hæc verba *Honora Dominum
de tua substantia: Quam pius, inquit, & in-
dulgens Dominus Deus noster ! cum totum
suum sit, quod ab eo accipimus, nostrum esse di-
cit, ut demus ; ideo scilicet nostram appellans
proprietaem possessionis , ut major sit merces
operantis. Sed postea subjicit, ex Ecclesiasti-
co, f & redde debitum tuum. Hoc est dice-
re, inquit, si devotus es, da quasi tuum ; si in-
devotus, redde quasi non tuum. Ad opus san-
ctum, & hortatione invitari, & exactione
constringeris. Da, si vis: redde, si non vis.
Quidquid dederis multiplicato fenore re-
fundetur.*

Verum, utcunque res cesserit: si nihil
mercedis lucrique à Deo expectandum es-
set: Deum ex tua quippiam manu dignari
admittere atque inter illos censere amicos,
quibuscum sibi aliquam donorum partici-
pationem esse velit, hoc profectò magnæ est
benevolentiae erga te, magnæque felicita-
tis, atque etiam honoris à Deo præstiti ar-
gumentum. *beatius, enim est dare, quam
accipere. g* Unde Deus quodammodo, hic
sele tanquam minor, & indigus earum re-
rum

e *Massil. lib. 1. ad Ecclesiast. f Eccl. 4.
8. g 20. 35.*

rum, quas accipit, submittit homini tanquam ditiori ac feliciori. cum divinitatis quoddam signum sit, abundare in omnibus ac nullius egere. ut David ex hoc argumento Dominum suum Deum esse profiteatur. dixi, inquit, *Dominum meo, Deus es tu; quoniam bonorum meorum non eges* h Dare enim non est egentis, sed abundantis, & bona ab se possessa in alios effundentis. Quare & Nazianzenus de cura pauperum *in nihil,* ait, *adeo divinum habet homo, quam benefacere, esto calamitoso Deus.* Et Clemens Alex. *k Dei,* inquit, *imago est, homo benefaciens.* Vide quam gloriosum excelsumque in Deo donum imiteris. Nihil in sua ipse natura magis habet admirandum, quam liberalissimam communicationem sui. Deus Pater suam naturam largiendo filio tribuit, Pater filiusque pari liberalitate in Spiritum S. transfundunt, æterna Sapientia hominibus sese liberandis impendens in carne spectatur, in præsepio se nobis infantem, in cruce morientem, in Eucharistia totum nobis hominē Deumque largitur. An non in contemplatione, tam profusæ in nos divinitatis meritò obstupescas, anxiusque cum Da-

F 3

vid

h *Psal. 19, 2. i Orat. 16. k l. 2. Strom, cap. 9.*

vid quæras: *Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?* Ipsa vides elementa Dei nutu ad tuum obsequium inclinata, terram animalia & fruges, aquam pisces, aerē volucres, cælum subministrare sidera: nihil esse, nec supremum quidem in cœlis Deum, quin se totum tibi impendere videatur, & dubitabis hunc *de tua*, quam tibi beneficè suppeditavit *honorare substantia*? quis potest, aut nobilior esse divitiarum usus, aut tibi gloriosior? Hic ipse opum tuarum fructus, siquidem expectari alius non posset, talis tantusque est, quo te Deo largitorem constituis, ut major optabiliorque homini obvenire non possit. Immense cujusdam gloriæ præconium est: *Homo benefactor Dei.*

Deinde, cum hunc suum esse honorem interpretetur Deus, ideoque sapiens moneat *honora Deum de tua substantia*: quomodo poteris in rem digniorem opes tuas impendere? magnificis alii has opes impendant epulis, amicos sibi concilient, se familiamque suam splendido apparatu luxuque extollant, duraturas ad multa secula aulas basilicasque moliantur, præsentis futuri que ævi honorem comparent, posteros ac nepotes ditent. *Levia, peritura, inania sunt uni-*

universa ; solum quidquid divini nominis
 gloriæ tribueris , stabit in æternum. Apicii
 mensæ, Heliogabali luxus, Neronis domus,
 Theatrum Pompei, Thermæ Diocletiani,
 mausolæa Regum ac Cæsarum , quid nisi
 vana sunt nomina, & posteritatis , ad hanc
 profusionis insaniam ridentis, ludibria. Ja-
 cet quoque Salomonis templum , jacet
 templi & sacrificiorum apparatus ; at honor
 Deo præstitus , opes illis impensæ, nullius
 ævi memoria, aut ingrati animi detestatio-
 ne sepelientur. Quo igitur potius opes à
 Deo acceptas convertas , quam ad obse-
 quium illius, qui te condidit, qui te gloria &
 honore coronavit , & largitus universa , con-
 stituit super omnia opera manuum suarum ?
 Non ignorabat hæc Rex David , ingentes
 pro templo opes Deo offerens, dum inquit,
 quis ego, & quis populus meus, & ut possimus
 hac tibi universa promittere? tua sunt omnia,
 & qua de manu tua accepimus, dedimus tibi.
 Si enim, ut Salviani verbis utar, in omnia
 omnibus Deus tribuit, nemini dubium est,
 quod ea, qua Dei dono accepimus, ad Dei cul-
 tum referre debeamus, & in ejus opere consu-
 mere , qua de ejusdem sumpsimus largitate.
 Hoc enim est agnoscere munus Dei, & divinis

F 7

bens-

I Paral 29. 14. in loc. supra cit.

beneficiis bene uti, ut datis suis illum honores, à quo data ipsa acceperis. Nihil omnino est quod Deum ad largiendas tibi opes, aut induxit unquam, aut incitare magis possit, quam honor ipsius & gloria. Propter hanc coelum terramque, propter hanc te ipsum, propter hanc opes condidit universas. Omnia creata Deus bona, etiam se ipsum largitur homini Deus, impenditque creaturae bonum increatum: verum suam sibi hinc soli vindicat gloriam, quam nulli vult creaturae communicatam. *gloriam, inquit, meam alteri non dabo, n* Hæc messis omnium divinorum est operum, hunc solum ex omnibus fructum Deus colligit. O felicem illum igitur divitem, qui hanc suis voluerit opibus amplificatam; infelicem ac melius nunquam natum, qui illam neglexerit. *Honora Dominum de tua substantia.*

Denique cum cujusque opum possessoris sit, nisi agat improvidè, opes resque suas quam tutissimo collocare loco, ubi minime pereant, & in quavis illas necessitate repetere liceat: quis obsecro tutior, copiosiorque ad refundendum, etiam cum fenore, locus esse poterit, sinu Dei? Sunt qui existimant

mant apud amicos tutissimè opes colloca-
ri, de quo argumento ita philosophatur Se-
neca, ut deficiente licet amicorum gratitu-
dine, tamen in hos rectè conferri opes pu-
tet, quod beneficium nunquam pereat. *Be-
neficium*, ait, *eripi non potest, non enim res, sed
actio est.* o Quam sententiam M. Antonius
apud Rabirium Poetam secutus est, cum
spoliatus jam dejectusque spe ac fortuna o-
mni exclamaret: *Hoc habeo quodcumque de-
di.* Cui Martialis suffragatur dum canit:
Extra fortunam est quidquid donatur amicis.

Quas dederis, solas semper habebis opes.

Quod si itaque bene custoditæ opes cen-
seantur, quæ in sinu amicorum vel paupe-
rum reconditæ sunt, & perire nequeant be-
neficium perennante, manifestum est, neque
potiorem te habere Deo amicum, qui tam
innumeris benevolentia signis complexus
est hactenus; neque potentiolem, qui quod
quantumque vult, potest reddere; neque
liberaliorem, qui nullis se patitur donis su-
perari: neque fideliorem, qui in necessitate
nunquam compertus est amicis defuisse:
neque magis memorem, qui beneficium in
se collatum sua in mente vult esse sempiter-
num.

F 5

Postremò

o Lib. 1. benef.

Postremò sola spes, quam in Deo, transfatis ad illum opibus, collocas, longè certior illa est, quàm quæ in opibus apud te relictis collocatur; ut si Deus nihil bonorum in te refunderet: ditior tamen creditis Deo opibus, quàm tibi servatis futurus esses. Nullus enim omnino casus traditas Deo opes potest extorquere: quas tibi eripere possunt ex arca quam plurimi. quot bello, furtis, igne, casuue alio spoliantur bonis, momento ex divitibus pauperes, ex felicibus miseri ac desperati, qui collocatas apud Deum opes spe freti perpetua, obtinerent. Custos Deus certissimus est. Noverat hoc Apostolus gentium, idèoque Timotheum hortatus est, *Præcipe divitibus hujus seculi non sublimè sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat n. bis omnibus abundè ad fruendum.* p Ad hoc Apostoli præceptum inclinavit aurem Lusitanus mercator Petrus Vellejus, ad quem Machabæus apud Sinas latrunculis, extra domum, ludentem S. FRANCISCUS XAVERIUS (ut in vita est q) accessit, & in piam causam erogandam à se pecuniam orat. Vellejus, quanquam importuno sibi tempore loco-

p n Timot. 6. 17. q Tursel. l. 5. c. 3. & in actis canoniz.

locoque instantem, Xaverium non repulit, sed porrecta ad arcam clave, jubet inde, quantum vellet, depromere. Xaverius trecentis hinc sumptis aureis, clavem refert, monetque quantum à se acceptum pecuniæ fuerit. Tum Velleius. Parcè nimium, mi Pater, sumpisti. Erant in illis triginta aureorum millia, hæc inter nos summa dividenda erat, dimidiumque assumendum tibi. Ita enim clave oblatâ cupiebam. Sensit vir sanctus Velleium syncero hæc liberalique erga Deum animo prolocutum, ideoque divinæ retributionis, etiam hac in vitâ, certus: *audi, ait, mi Velleie, quandoquidem eâ profusione erga Deum uteris, certò tibi persuasum habe, nihil tibi in vita unquam, inter extrema quoque pericula defutarum: pratereaque, supremum vita diem tempori tibi prænuntiandum; ne imparatus hinc abeas.* In neutro hæc fefellit promissio. Nam neque inter gravissimos deinde fortunæ casus quicquam unquam Velleio defuit, quamquam profusissimæ in pauperes & res divinas liberalitatis fuerit: neque mortis tempus, jam in senio, sed vigoris etiamnum pleno, cognitum fefellit. Etenim ille, cum nulla morbi mortisque vestigia adessent, divinitus tempus horamque sui abitus intel-

ligens:

ligens: rem domi familiarem inter suos & pauperes partitus, funebria in templo jubet apparari, invitatisque ac salutatis ultimū amicis, ipse sese in parato ad hoc feretro componit, adductoque velut ad somnum tapete, cum plerique bonū senem delirare crederent, sacrum Missæ officium peragitur; sub cuius finem dum, *requiescant in pace*, concinitur, accurrunt famuli, reducto tapete, velut scena jam peracta, erecturi dominum, & jam illum expirasse, atque ad depositos in cælo thesauros abiisse deprehendunt. Tanto cum fœnore rependit Deus, sibi opportunè credita. Expertus eandem Dei etiam hac in vita munificentiam est Cosmus Medices magnus Hetruriæ Dux ut Mediceæ familiæ fert historia. Ille enim cum jam supra quinque auri milliones partim in egenos, partim in ædificia, eaque præcipuè sacra impendisset. denique excussis rationum fasciculis ærarioque inspecto hanc prænuntiavit sententiam: *se quantalibet numerum suorum profusione, tam in egenos, quàm in loca sacra, id obtinere non potuisse, ut inter debitores suos Deum numeraret.* r Experientia vir tantus discebat, plura Deum in opibus refundere, quam ipse tanta libe-

x Histor. illustr. Mediceor. vinit an. 1440.

liberalitate in Deum profunderet. Non servari tantum, verum & cumulari certissimo fenore illas, quæ divinæ custodiæ traduntur divitiæ. Sed quod illustrius exemplum quam ex S. nobis literis de Salomone potest suppeditari, qui in regium Israelis solium post Davidem subrogatus, nihil antiquius habuit, quàm singulari liberalitate suam erga Deum gratitudinem testari. *abiit enim cum universa multitudine in Gabaon ubi erat tabernaculum federis Dei & obtulit in illo mille hostias.* a Neque illiberalis erga tam munificum veneratorem sui Deus fuit, Nam *apparuit illi Deus dicens postula à me quod vult, ut dem tibi.*

Mira res quod tanta Deus profusione ad vota ac desideria universa humani cordis implenda, provocari potuit. Si volueris opes omnes, quas immensa cupiditate habendi complecti poteris, has consequeris; si gloriam quantam nemo in terris Regum assecutus est, tenebis: si voluptates etiam quibus ullus unquam hominum affluere visus est, copiosè affudentur. Si inimicorum desideres ultionem; sub pedibus illos tuis habiturus es: si Nestoris aut Mathusalem annos vitæ petiturus es, & hos indul-

F 7

gebo

a 2. Paral. 1.

gebo. Verbo postula quod vis, ut dem tibi. Salomon tamen cum piè prudenterque his omnibus præteritis, Sapientiam Rege magno dignam à Deo postulasset: audire meritus est. *Quia hoc magis placuit cordi tuo, & non postulasti divitias, & substantiam, & gloriam, neque animas eorum qui te oderant; sed nec dies vita plurimos: petisti autem sapientiam, & scientiam, ut iudicare possis populum meum, super quem constitui te Regem: Sapientia & scientia data sunt tibi: divitias autem, & substantiam, & gloriam dabo tibi, ita ut nullus in Regibus, nec ante te, nec post te fuerit similis tibi.* En quantilla liberalitate Salomon tantam erga se Dei liberalitatem provocavit.

Illi veteris legis celeberrimo Regi, unum lubet novæ legis Imperatorem longè nobilissimum adungere Constantinum Magnum, qui mihi liberalitate quadam cum Deo certasse videtur; ut quanto ille profusus largiretur, tantò hic copiosius refundere. Quod Catholica Romana Ecclesia, tantâ potestate evecta sit, ut præter hierarchiæ eminentiam Regum exæquet opulentiam (sine qua difficulter hisce seculis adversus Turcæ & hæreticorum vim consistere-
ret)

ret) hoc Constanti potissimum munificen-
 tiæ tribuendum est. Quemadmodum in
e. Constantinus Dist. 99. His verbis testatum
 reliquit. *Vtile iudicamus, cum omnibus Sa-*
trapis nostris, & universo Senatu, & cuncto
populo Romano imperio subjacenti; ut sicut B.
Petrus in terris vicarius filii Dei videtur esse
constitutus; ita & Pontifices principatus po-
testatem amplius, quam terrena imperialis
nostra serenitatis mansuetudo habere vido-
tur, concessam à nobis nostrorum imperio obti-
neant. Quam imperii secularis possessio-
 nem, tam longo seculorum consensu usque
 que hætenus nunquam interrupto proba-
 tam, mirum est hujus temporis hetero-
 doxos velle infringere. Sensit constantinus,
 ubi primum ad Christiana sacra, per bap-
 tismum à lepra corporis animique purgatus
 transisset: non minus opes regnumque,
 quam sanitatem ac vitam sibi à Deo liberali
 manu donata esse; neque aliter sese,
 nisi hæc ipsa pari in Deum liberalitate re-
 fundendo, aut gratum esse posse, aut suam
 ex arbitrio Divino suspensam felicitatem
 hujus alteriusque vitæ firmare. Ergo ipse, ac
 pientissima illius Mater Helena, tanquam
 ad hoc solum nacti opes essent, ut honora-
 rent Deum de sua substantia, toto suo im-
 perio

perio diversas erexerunt Deo Ecclesias, quæ præter orientem occidentalis nostra Europa, hodiecum cum admiratione antiquæ pietatis veneratur. Sola Dicecesis nostra Colonienfis plura ad Aram fluvium templum, alia in Crucis & clavorum formam, excitavit; alia SS. Mauritio Thebæis que consecravit: ut à frequentibus aris fluvium hunc, obrincum quondam dictum, traxisse nomen memorent. Sed quantæ nobilitatis Basilicæ ad Rhenum nostrum ab eadem Helena surrexerunt! Bonnæ SS. Cassii & Florentii, Coloniae S. Gereonis, Cæsaris Insulæ S. Gregorii, Xantis S. Victoris, Calcaricæ ædes parochialis: alia alibi: ut S. Paulinis in quadam ad Severum Epistola dicat: *ipsa patefactis ad opera sancta thesauris, tota usque est fisco.* ^{us} & alius non nemo de eadem pronuntiet *Agrippina Mater Castrorum, dicta est, Helena templorum.* Num iccirco Constantinus, aut ipsa, unquam egere visa est? num ob imperii occidentalis sedem ad Pontificem translata sibi suisque successoribus imperium accidere compertus est? Et opes certè & imperium auxit; ut cum ante uni Maxentio Italiae tyranno par, nisi ope cœlitus oblata, non esset, reliquis deinde domi

^{us} Epist. 11.

domi forisque metuendus, Licinium tyrannum alterum diversis præliis frangeret, Sarmatas Gothosque prævio crucis vexillo gloriosus victor subigeret, & amplissima nominis imperiique gloria, sedem regni Byzantium transtulerit, postquam veteri urbe diruta, novam illic Romam suo nomine Constantinopolim dictam, excitasset.

Hic per recentia ac nostræ etiam memoriæ exempla excurrerem, Austriacamque in Germania & Hispania familiam, Borboniam Valensiamque in Gallia, Jagellonicam Bathoreamque in Polonia, hac potissimum erga Deum liberalitate opes suas potentiamque amplificasse demonstrarem, nisi in re compertissima versarer, quæque a summis Europæ Principibus ad postremum usque, suis exemplis constaret. Hoc de Philippo II. Hispaniarum Rege memoratu dignum paucis accenseo concludoque Gravissimum illi ab Anglis Gallisque, armorum conspiratione junctis, bellum incumberebat, viribus ille impar, ad Deum sibi confugiendum esse censuit. Quocirca die S. Laurentii, quo decretoria imminebat pugna ad Sancti illius memoriam Deo illustre monasterium excitandum promisit, Obtinuitque

mitque tam raram ab Henrico II. Galliar.
 Rege ad S. Quintinum victoriam, ut attritis
 ille profus viribus nil deinde egregium au-
 fus sit. Philippus igitur, qui tam præsens
 cælitum auxilium expertus esset, non minus
 in exequendo munificus, quam promitten-
 do liberalis, apud Escurios monasterium
 veluti quadruplicatum (Escuriae à loco di-
 ctum) D. Laurentio excitavit; cum palatio
 regio tam amplo, ut aulis suis, atriis, porti-
 cibus, conclavibusque quatuor Regum ha-
 bitationi sufficiat, & intra septa fontes qua-
 draginta facile recenseat. Academia hic in-
 signis est, in qua omnium facultatum disci-
 plinae traduntur, bibliothecamque regiam
 conjunctam habet, quæ sua latitudine pedes
 32. longitudine 185. complectitur. Monaste-
 rii latera, quæ quatuor angulis absolvun-
 tur, ad passus 224. excurrunt. Omnia ex
 variegato marmore, crystallo, jaspide aliis-
 que pretiosis lapidibus fabricata sunt; ita
 ut jure omnium orbis miraculorum, hoc in
 ædificiis princeps, gloriosumque maximè,
 videri possit? x Neque hæc liberalitas, Deo
 præcipuè ejusque honori impensa, quan-
 tumcunque opum absumpserit, quicquam
 Philippi rebus detrudere visa est, cum fenoe
 re centuplicato, ex India, Lusitania aliisque
 x *Ortelius in Cosmogr.* regnis,

regnis, ita opes affluerint, ut potentissimis deinde Europæ Asiæque Regibus Hispanos fecerit metuendos. *Honora itaque Dominum de tua substantia, & implebuntur horrea tua.*

QUÆSTIO XIII.

An non Minori longè emolumento opes in cæstis custodiantur, quam in homines, etiam indignos, Dei nomine profundantur?

Philosophorum antesignanus Aristoteles pronuntiaturus de homine verè divite sententiam: *Divitem esse, inquit, magis in utendo, quam possidendo consistit.* x Neque sua opinione falsus est, nam si in sola possessione auri divitū sit felicitas, diti orcanis, qui auro defosso incubaret custos suo esset habendus Domino, cum multò illud possideret propius. Jam asinum deportatorem thesauri, quis esse censeat verè divitem? Xenophontis de Cyro hic juvat recitare sententiam. *Non eos, inquit, y qui plurimas pecunias possident & custodiunt, felices duco: nam hoc pacto qui muros custodiunt felicissimi forent, quippe qui omnia que sunt in urbibus custodiunt; sed qui parare quamplurimas*

x 1. Rhet. c. 5. y Xenoph. l. 8.

rimas justè potest, & eis præclarè uti. Hunc felicem arbitror, & pecunias eius etiam felices. Servilis planè occupatio est divitiarum custodia; multò abjectior, quam custodia urbium, aut palatiorum: cum talis custodia rei mortuæ ac brutæ, hæc adhuc beatur præditis ratione hominibus. Utrumque tamen servile opus est. Quod si quis igitur patres familias suis ipse custodiam præstet opibus, illarum magis servus est, quam Dominus, cum illas, non sibi, verùm illis semetipsum impendat. D. Hieronymi 2 voces sunt: *qui divitiarum servus est, divitias custodit ut servus: qui autem excusserit jugum ut Dominus distribuit eas.* Par Chrysoctomi & mens & oratio. *Quid insipientius servo pecunia? tenere sibi videtur, cum ipse teneatur. Videtur sibi Dominus cum sit servus, & cum vincula sibi ipse circumdederit, quasi in omnes imperium habens gestit, a Iccirco, inquit, habes pecuniam, ut paupertatem submovas, non verò adsciscas, tu verò prætexis levandi majorem miseriam efficis, benignitatemque vendis pecunia. Vende, non prohibeo, sed regno calorum. Ne parvum tanti facti pretium acceperis, nempe usuram centesimam sed vitam*

z In Matthæum. a De divit. & paup.
tom. 5.

illam aeternam. Cur mendicatus es, & pauper, & angusti animi, parvus, hoc est pecunia pereunte magna vendens? Cur Deo relicto humana lucra lucraris? Cur divitem prateriens, non habenti molestus es, & gratiam referentem deserens, apud ingratum te ingeris? Ille cupit referre gratiam, ista vero gravatè etiam refert; iste vix centesimam reddit, ille verò centuplum: iste cum contumeliis & convitiis, ille cum laudibus, & approbatione: iste tibi invidiam exsuscitat, ille verò coronas etiam concinnat. Quare si me, si aureum hunc oratorem, si Christum in hac etiam vita centuplum promittentem audis, opes tuas in tam laudabilem usuram expendas.

Docui alibi illorum, quæ supra necessitatem affluunt, bonorum, non manere te possessorem æquum, sed deberi illa Deo, aut pauperibus. Quare ut administratori eorū, ubi sese obtulerit indigus, nullum hic quaerendum subterfugium est, non longa ille mora fatigandus, non in vitam personamque ipsius inquirendum. Tuum in te intucere debitum, in illo personam Christi. Quid enim ad te spectat quis ipse, quando reverentiam obsequiumque illi debes, cujus ad te venit nomine? Sive prado is fuerit (ut or verbis Chrysostomi) sive aliud quidvis,

num expropter vel pane tibi, vel argentem
 nonnullis, & paucis apparet indignum: cum qui,
 cui Dominus tuus orientem sit solem imparti-
 tu per exiguum ipse cibatum & tenuem vi-
 ctum non existimas mereri? Quin etiam, quod
 dictu summum est, si hunc compertum ha-
 beas innumeris esse vitiis constipatum, eodē
 parvo & exili cibo fraudaveris, nihil id tibi
 ad excusationem prodesse poterit. cum illius
 praesertim Domini servus sis, qui dixit: num
 ignoratis ex quo patre sum? illius praeterea fa-
 miliaris, qui se lapidantes animo tulit patien-
 ti, imo pro se lapidantibus in crucem sublatus
 est? **b** Pergit idem eodem in argumento
 Doctor, & Christi erga Judam exemplo nos
 convincit, quem licet non ignoraret prodi-
 torem, mensa tamen, osculo, verbisque hu-
 manissimis dignatus est; & nec ipsos qui-
 dem crucifixores suos solitis beneficiis cō-
 plecti destitit, verbis amicis compellans,
 prostratosque erigens, quos sola poterat
 voce conterere: ut nihil tanta humanitate
 dignum praestet, qui cum pauperes muneribus
 non solatur, verbis etiam acerbis casti-
 gatos dimittit: non tam hominibus, quam
 Deo suo injurius. Ut verò ejusmodi se dis-
 pensator opum non fallat, noverit à sua hanc
 cupi-

b Serm. de non scrupulis paup. tom. 5.

cupiditate atque avaritia personarum acceptionem proficisci. Satis esse eleemosynarum largitori debet, Christi ad se venire nomine pauperem, à quo si quis etiam canis destinaretur, repudiari non posset.

Iterum stultus amor pecuniarum sive aliarum opum facit : ut quandoque cultus Dei ad tuam aliorumque salutem necessarius illic deficiat, ubi tu opportuno subsidio adesse, illumque promovere posses. Squalet Ecclesiæ neglectum decus, atque pro sacris, & concionibus deseruntur: deficiunt alimenterum defectu, qui ignorantes instruant, aberrantes ad ovile Christi deducant. & tu interea opibus affluis, quas vel in cistis lacunisque inutili sepultura defodis; vel in copiosum satellitium, neque necessarium mensæ aulæque apparatus, in luxum luxuriamque impendis: vel heredi supra necessitatem locupletando, aut ingrato, incertoque, reservas. Quam obsecro hujus neglectus Domino tuo, cui quod tibi superabat, mille titulis debebatur, rationem, es daturus? Ille dator bonorum omnium præ inopia deseritur, & tu abundas? illius honor negligitur, tuum decus, atque utinam non sæpe dedecus, procuratur. *illi, qui dat escam etiam jumentis in tempore opportuno; c. nec suis*

suis quidem in famulis per te providetur, eget Dominus rerum omnium sua in familia, & servus administrator in sua domo opibus superfluit. An sapientis Siracidae monitum ignoras. *Fili, si habes, benefac tecum, & Deo dignas oblationes offer* d Quid est, quærit in loco hoc Jansenius, Deo offerre oblationes dignas, nisi ut de melioribus bonis, & liberali manu, non parcè nimium deferantur? Abelis te potius, quàm Caini imitatore[m] sapiens monitor esse desiderat, ille tenui frugum proventu, avarus erga Deum rerum suarum dispensator, venerabatur Dominum; hic lectissima gregis sui capita liberalis præbitor destinabat in victimam, factum est, ait scriptura, *e ut offerret Cain de frugibus terra munera Domino: Abel quoque obtulit, de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum.* Qua verò utriusque muneris apud Deum gratia? *respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius; ad Cain verò, & ad munera illius non respexit.* Quo eventu discas, ex opibus etiam tenuiter affluentibus suam Deo largitori deberi partem cum primorum parentum res principio satis tenues, & solo tantum grege, partisque ex agricultura frugibus consistèrent; auro ac negotiatione

d *Eccl. 14, 11. e Gen. 4. 3.*

tiatione nondum cognita. neque difficulter
 colligas, quid in maiori opum copia & de-
 lectu rerum à te Deus præstoletur. Ad hæc
 igitur præstanda, si animum manumque
 contractam adferas, Dei honorem, proxi-
 mi que atque animæ tuæ salutem opibus
 possessis etiamnum post habes, tuarum ser-
 vus divitiarum non verò Dominus es, pecu-
 niam sine tuo emolumento, sine honesto
 lucro cum magno etiam opprobrio dam-
 noque ad æternum servas interitum. Nulla
 hic te quoque purgabit excusatio à quorun-
 dam Ecclesiasticorum dissolutione, & malè
 collocatis proventibus petita ille hic tibi
 ante oculos habendus erat, cuius observa-
 tioni honorique illud opum tuarum pèsun-
 tributumque debebatur, non hæc impen-
 denda erant homini, sed Deo. Cum ad iu-
 dicium veneris, sententiam ab illis quæ sibi
 Christus præstita, aut negata viderit petitu-
 rus: hinc gloria tibi solum adstruetur, aut
 damnatio, quinam fuerint homines, qui-
 bus tua hæc dona cesserint, tuâ nihil ad præ-
 mium pænamve intererit seu Iudæ, seu Pe-
 tro Christi aliquid nomine collatum fuerit,
 parum momenti ad murationem habitu-
 rum est: nisi homini magis gratiam præsti-
 teris, quam Deo quo facto spem omnem

G

remune-

remuneracionis à Christo præscidisti. Illud tamen non nega vero circumspecti largitoris esse, non videre tantum, qua in parte Ecclesia, aut familia Christi magis egeat, sed etiam, quo collocata abs se loco, maiorem Dei honorem, proximique ad salutem emolumentum habitura sint. Prudentem enim dispensatorem amat Deus, qui non sine fructu concessa profundat, sed cum utilitate, ad quam opes natae sunt, indigentibus largiatur. Tam nimia hic in vitio cura est, quam nulla.

Medio iustissimum ibi.

LIBER II.

CAPUT I.

*Non est difficile recta ratione utenti, illum
consequi vitæ statum, in quo verè dives
habendus sit.*

UT quis illum assequatur vitæ humanæ
statum, in quo verè dives habeatur,
hoc est suo contentus vivat, nihilque supra
hoc, quod possidet, inquieto desiderio con-
cupiscat, unum præcipuè spectandum est,
ad quod velut poli cynosuram, in turbulen-
to mundi pelago, navim dirigat: nempe, ut
intelligat, quæ sit Dei supremi moderatoris
voluntas, quam illa ipsi portionem opum
tributam voluerit, quibus finibus circum-
scriptam, quibus officijs impendendam.
Nisi enim prorius amens sit, facile perspi-
ciet, se in magni illius patrisfamilias pote-
state atque arbitrio constitutum, cum regio
Vate iure dicere: *Sicut oculi servorum in
manibus Dominorum, ita oculi nostri ad te
Dominum Deum nostrum.* a Quicumque
in Christi Ecclesia, tanquam familia qua-
dam

G 2

dam

dam, sunt. hi ad illis quoque vineæ partem
 excolendam; ut operarii conducti sunt. o-
 tiari non possunt. quisque, juxta tempus
 viresque sibi concessas, ad destinatum sibi
 laborem tenetur. Vel, si magis alia ex Chri-
 sti ore parabola placeat, suo à Domino ta-
 lento donatus est, juxta quod negotiatio-
 nis lucrique profectus exigetur, & *cui mul-
 tum datum est, multum quæretur ab illo.*
 Cuperem illam te parabolam paulò altius
 expendere, & juxta hanc veritatem quam
 animo tuo impressam vellem, ne in præci-
 puo verè opulentorum hominum funda-
 mento aberrares. In primis te in illius supre-
 mi Patrisfamilias domo servum esse iure
 statuo. ideoque primò te hujus muneris im-
 positi gratia alendum à Domino esse, si tuo
 non desis officio, fide non dubia affirmo.
 Deinde te non perfunctoria meditatione e-
 volvere cupio, nihil, aut parum servos esse
 sollicitos, iubeantur ne ab hero in bobus a-
 rare, an in equis: hunc, an illum ad forum
 venalem ducere. centum, an mille nummi
 pro negotiatione exercenda dentur. cum
 juxta illud, quod cuique datum fuerit, ra-
 tionem exigendam esse norint; neque ab-
 solutos sese possessores aut Dominos esse,

sed patrem familias : qui hæc & illa pro arbitrio, eripere de manibus possit, & alia reponere. Duabus potissimum de causis affligi servus queat, si vel nihil ipsi credatur operis, tanquam inutili: vel nimio obruatur labore, cui succumbendum sit. Non obscura parabolæ expositione Christus ipse hanc rem illustrat: dum ait: *e* Hominem peregre abeuntem vocasse servos, & uni dedisse *quinque talenta, alij duo, alij unum*, singulosque ex illis ita negotiatos esse, ut quinque talentorum possessor alia quinque, duorum alia duo lucri fecerit. Vnius verò talenti administrator lucrum desidiosè neglexerit, gravi Domini offensione perstrictus. Nemo illorum servorum quæstus est (neque iure, & cum ratione id poterat) quod minus acceperit reliquis. Potuisset hæc sanè excusatio unius talenti procuratori ad defensionem prodesse, siquid in illa fuisset ponderis. Iterum satis fecit ille gemini talenti possessor, non minus, cum solum duo alia numeraret in lucro, quam qui adiecerat quinque talentis in lucro totidem. Parem à Domino laudem honoremque retulit. Animadvertis opinor, quo te ducam denique, aut ad quid Christus te, ut dixi, instruxerit, *Vnum*

ex

ex hisce te servis ut dixi facio, nego tua refertur
 quicquam, multumne, an parum tibi in
 hujus vitæ opibus à Deo tribuatur. si parvi
 agelli possessor fueris, de parvo reddenda
 erit ratio, si magni, de magno. Ex utrisque
 tibi negotiatio instituenda est, & lucrum
 par opibus reportandum, ex quinque ta-
 lentis quinque, ex duobus duo reponenda
 in lucro. Hoc solum discriminis est, quòd
 quò plus opum tibi est tributum, plus ope-
 ris curarumque ac lucri requisitum sit. tene-
 beris in rationibus accepti expensique ad-
 omnia, etiam assensum ultimum, quem si de-
 foderis, atque inutilem tuo esse siveris Do-
 mino, offensionem non subterfugies. Duo
 tantum horrere, & jure deprecari à Domi-
 no poteris cum Sapiente *d mendicantem
 & divitias ne dederis mihi.* Nam utrisque
 his minus benevolus Dominus videtur:
 mendicis, quia ut inutiles ad negotiandum
 servi negliguntur; divitibus quia nimio op-
 primuntur curarum negotiorumque onere,
 qui vix æquum ex omnibus lucrum possunt
 diducere, ut rationibus Domino reddendis
 pares sint. Non fallit Christus: *eni multum
 datum est, multum quaratur ab illo.* Duo-
 rum talentorum possessor, duo pro lucro
 red.

reddidit, & satisfecit: qui quinque acceperat, reposuit duplicato fœnore, alia quinque. Utinam hanc veritatem adeò certam manifestamque mortales apprehenderent, nemo facile locupletiores sortem invideret alteri, suo quisque talento acquiesceret, de illo solum cumulando sollicitus, gauderet etiam tenuiori in re, quando minori se oneri, & salutis discrimini obiectum videret. Si Deus cuique mortalium optionem hanc daret, ut eligeret sibi quisque sortem, quam vellet, omnesque nobilitatem, divitias, imperium in reliquos præoptarent vitæ rusticæ, tenui, subjectæ: quanta, obsecro, repente orbis totius existeret confusio, dum nemo agrum colere, mercimonia exercere, subesse vellet alteri? En igitur quantæ insanix hoc tuum votum sit. quo hoc postulas, quòd alijs concedendum esse nequaquam existimas, Tuis tete opponeres precibus, si Deus hoc alijs petentibus largiretur? ut quid igitur hoc pro te votum concipis? Multo consultius hominum votum esset, si cuncti agricolæ, aut tennes negotiatores, aut subditi esse desiderent: nam per eiusmodi etiamnum homines orbis subsisteret, neque in extremam omnia ruinam impellerentur. Juvat hic auream D. Chry-

Sostomi de paupertate, & divitijs disserta-
 tionem audire, ut ex illo tuis discas cupidi-
 tatibus moderari. *Non tantum*, ait, *paupe-*
res divitiibus indigent, sed & divites paupe-
ribus, & isti magis illis, quam illi istis. Atque
ut hoc manifestius videas. Faciamus, si vi-
deatur, duas civitates; alteram divitum tan-
rum, alteram pauperum: ac neque in illa, qua
divitum erit, pauper sit quisquam; neque in
ea, qua pauperum, quisquam dives sit. Vi-
deamus ergo utra magis contenta esse possit se-
ipsa. In illa igitur, qua divitum est, nullus erit
opifex, non structor; non faber, non sutor, non pistor
non agricola, non ararius non alius talis, nam
qui dives exercere hac unquam velit, quando
hi, qui hac tractant, cum ditati fuerint, &
rumnam horum laborum non querunt? quo-
nam ergo modo civitas hac stabit? Videamus
nunc pauperum civitatem, in ea si edificare
oportet, si ferrum cudere, si vestimentum te-
xere, non auro, neque argento neq; unionibus
opus est, sed manibus, & arte. quid verò, si
agrum colere, divitiibusne, an pauperibus o-
pus est? cui vis clarum est quod pauperibus. V-
bi ergo tandem divitiibus indigebimus, nisi si
demoliri civitatem hanc oporteat? Vides
quanta sit in rep. hominum indigentiorum
necessitas, quandoque hi magis ad commo-
dam humanæ vitæ rationem faciant. Pru-

dentissima igitur Numinis dispensatione factum est, nehi deficerent. Vt quid ergo moleste fers, si inopis tibi potius quam divitis personam sustinenda Deus imperavit si militis potius, quam Ducis? An nescis te in mundo hoc, velut theatro, versari? Sua cuique in tragœdia personam tribuitur: alter Princeps, alter aulicus, tertius affecla, quartus miles, quintus agricola. suus ad hæc cuique habitus designatur. Hoc discrimen personarum si tragœdiarchus negligat, omnesque aut reges, aut rusticos inducat, nulla erit dramati gratia. Varietas itaque hæc necessaria, Quod verò Regis personam uni, alteri rustici tribuat, hoc aptè ad ingenium cuiusque præstare censendus est: ut stultè facturus sit agricola, qui regiam, rex qui agricolæ personam affectarit. Non impar mundi conditio est, in quo velut theatro versamur omnes, Deo suam cuique personam, naturæ magis congruam, imperante. Quis hic, nisi insanus obluetetur? An quid tibi præ reliquis conveniat, Sapientius ipse Deo autore naturæ dijudicabis? an ignoras suo quemque in habitu cultuque accersiri? laudem cuique tribui, & honorem actori esse, non ex personæ impositæ dignitate, aut vilitate, sed actionis & morum

apta suo muneri elegantia? an nescis denique brevi regem hunc rusticumque scenicum, suâ exutos veste, pari, ex qua ad theatrum prodierant, conditione habendos? Vt quid igitur, vel de persona alia, vel de apparatu opum cultuque, quàm Deus imperavit, sollicitè in hac vita laboras. Esto quod es, atque hoc solum agas, ut aptissimis personam, quam geris, sive divitis illa sit, seu pauperis, moribus exprimas. namque hoc solum est, ex quo poena tibi præmiumve sit expectandum. Cetera nec Deus, nec quisquam verè sapientum æstimabit.

Si tamen etiamnum quereris, quod aliam tibi Deus, vel naturam, vel nascendi vivendique sortem non attribuerit: planè infelici querimonia adversus Deum factorem tuum distringeris. *Va qui contradicit fidi sibi suo, & sta de Samiis terra. Nunquid dicitur lutum figulo suo, quid facis? Ego feci terram, & hominem super eam creavi: (dicit Dominus) manus meae tetenderunt calos, & omni militia eorum mandavi a & tu homo nihili illius te creatoris, mandatorisque supremi voluntati opponas?*

Finge Deum hanc supremæ moderatio- nis curam providentiamque tibi tantisper,

CURAM

cum summa potestate, de ferre. an existimas sapientius à te posse administrari orbem? Fac te cuilibet mortalium velle esse benevolentissimum, ac tantum largiri opū, quantum ipse concupiscet an existimas posse satisfieri? si Pygmalionis opes dederis etiam Croesi Crasique opulentiam affectabit, si regnum Cyri detuleris, etiam Augusti quæret Cæsaris imperium, nec acquiescet, nisi Europam Africæ, Asiam Americæ, & utrisque iunxerit Indijs. orbi denique unum toti præficiās, qui si cum Alexandro audierit, plures orbis possideri, inhiabit universis.

Vnus Pellao iuveni non sufficit orbis

Æstuat, infelix angusto limite mundi.

Vt Gyara clausus scopulis, parvaque Serriphe,

Cum tamen à sigulis munitam intraverit urbem.

Sarcophago contentus erit. Iuvenal. l. 10.

His tumuli angustiis quidem in morte acquiescet corpus, verū animus, nisi immortalis bono, satjari nunquam poterit. Vnde nihil magis vanum est, quàm velle aut suæ, aut cuiusquam alterius cupiditati, hujus vitæ opibus, satisfacere. Cum quòd hydropicis in potu venire solet, qui quo plu-

ra hauserunt, sitiunt plura, id plerumque
 & cupidis accidat, ut maioribus opibus ha-
 bendi desiderium accendant, medias inter
 aquas Tantali. Rectè Livius scriptor genti-
 lis, *quantò minus rerum, tantò minus est*
cupiditatis. & auge res, & accrescet cupidi-
tas. Quare nullus hic alius in hoc mundo ad
 quietem satietatēque ostenditur exitus, quā
 qui in modo est, à prudentissimo omnium
 provifore Deo cuilibet præscriptus. Quem
 cum Deus sorte cuilibet, ex sua providen-
 tia distributum statuatur, non insanum tantum
 sed frustraneum quoque futurum est, si quis
 supremae illius ordinationi adversetur, nam
 talis, si Deo sapientior non est, quemad-
 modum viā aliā providebit? si potior non
 sit, quomodo à Deo æternis providentiæ
 legibus constituta immutabit? Ergo velis,
 nolis, acquiescendum est divinæ volunta-
 ti, & hoc qualecunque tibi talentum obla-
 tum est, acceptandum. Quid dubitas, re-
 stitas, obluctaris? citius suis cælum evelles
 cardinibus, citius inferis superos permis-
 cebis, & in antiquum omnia chaos redu-
 ces, quàm divinam refractarius convelles
 voluntatem, quantum tibi concessit, pos-
 sessurus es; quod negavit, nunquam obten-
 turus.

turus. seu quinque sint talenta, seu tantum unicum, pari erit promptitudine acceptandū.

Volebat Deus Amanum, ex summo aulae principatu omnique opum affluentia ad infimam humanæ conditionis sortē ob superbiam devolvi, Mardochæū suæ religionis pietatisq; tenacem, ad suprema dignitatis erectū fastigia. Quam levi hæc momento, quā raro, tamen sortis nostræ spectaculo Deus peragit? Ut magis utriusque fortuna emineret, Amanus antè Deo moderante ad summa extollitur. Mardochæus ad ima præcipitatur. *Rex Assuerus*, ait scriptura, *exaltavit Aman, et posuit solium eius, super omnes principes a* nihil deerat, nisi ut corona potitus ac sceptro, Rex proclamaretur, qui repentē, potestate & annulo abusus regio, Mardochæum æmulum omnesque Iudæos decreto publico ad mortem destinabat, decem etiam talentorum millibus ex bonorum confiscatione donandus. Neque moratus, ad diē neci designatum in Mardochæo etiam prævertendum quinquaginta cubitorum i patibulum erigit, ut in eo luce prima hostem lætus suspensum intueretur. Interea Mardochæus in luctu & squalore, *indutus est sacco, spargens cinerem capiti, et*

G 6

implorata.

h. *Esth.* 3. i *Est.* 5. 14.

in platea media civitatis, voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui non tam proprio, quam totius gentis exitio percussus. Verum non est consilium contra Dominum: aliud ipsi visum fuit Mardocheum in equo voluit honorari regio, Amanum despici in patibulo; quamvis Amanus sibi equum, Mardocheo destinasset patibulum. *Alia enim consilia Dei, alia hominum.* Sed vis scire quantillo momento & inelinatione rerum Deus hanc utriusque sortem verterit? Insomnem Rex agebat noctem, utque tempus falleret, annalium historiarum revolutione didicit, Mardocheum compertæ fidelitatis in regem, quam in detecta conspiratione Eunuchorum præstitit, nullum tulisse præmium? contra verò à Regina cognovit Amanum Mardocheo, Iudæisque omnibus machinari exitium: inde celebris hæc felicitatis utriusque conversio & Aman in patibulo, Mardocheus in summo aulae principatu repente conspectus est. *¶ Vna Regis voluntas & vox, appendite eum, suffecit, & Aman suspensus est in patibulo. quod paraverat Mardocheo in rursus una Regis sententia domum, opes, & honores Amani transtulit: ad Mardocheum tulitque Rex annulum quem*

¶ 1b. 4. l. 1. Esth. 6. & 7. m. Esth. 7. 2a.

quem ab Aman recipi iusseras, & tradidit
Mardocho. Esther autem constituit Mardo-
chaum super domum n. ita nimirum

Ludit in humanis divina potentia rebus.

Verè illa Domina mundi cecinit, deposuit
potentes de sedo, & exaltavit humiles: esuri-
entes implevit bonis, & divites dimisit ina-
nes? Tantam verò felicitatem Mardochei
iure optimo confidentissimæ illius in Deum
voluntati tribuamus. Quàm enim hæc pa-
rati ad omnia animi oratio est, Domine, Do-
mine, Rex omnipotens in ditione tua cuncta
sunt posita, & non est, qui possit resistere tua
voluntati p. Ita est, o Mardochee, ita est,
verè sensisti, nemo est qui divinæ possit re-
sistere voluntati, quæ cuique largitur, prout
æternis providentiæ legibus requisitum est
in tali rep. quæ sine egentium & abundan-
tium, sine imperantium & subditorum dis-
crimine, aut consistere nequit, aut hujus-
vitæ legibus administrari. Ita Deus statuit,
quis contradicet? ita sapientissimis provi-
dentiæ decretis ordinavit, quis corrigit?
Quod Deus statuit, cum summa statuit ra-
tione, ut rationis expers sit, quicumque ob-
iustatur.

Aperiam hic aliquam divinæ Sapientiæ,
regu

a. Ib. 8. 2. o Luc. I. p Esther 13. 9.

regulam, ex cuius legibus multa ordinat, quæ cum vulgus non capiat, tantum admiratur, & quandoque etiam stultissima temeritate damnat. Axioma in scholis Philosophorum receptum est: *contraria iuxta se posita magis illucescunt.* Hoc tum ex ratione, tum ab experientia desumptum, in operibus divinæ omnipotentiae clarissimum est. A summis ad ima quæque progredere invenies suo quævis illustrari simul & oppugnari contrario. Ne per omnia, cum elementa, tum præcipuè mixta inter se pugnantia incedam, vnus homo quot contrarijs inter se rebus cõstat! ex diversissimis naturis compositus, mortali simul & immortalis, rationis & concupiscentiæ pugnantibus inter se legibus subiectus: nunc infans, nunc garrulus iuuenis: nunc robustus vir, nunc enervatus senex: nunc lætus in prosperis, nunc dejectus in adversis: nunc pacis in otio, nunc armorum in studio, nunc amicus, nunc hostis proximis: nunc algens in frigore, nunc æstuans in calore: nunc mundi opum indigens, nunc iisdem copiosè affluens: nunc firmus valensque viribus, nunc morbo imbecillus: nunc vivus in folio, nunc mortuus in sepulchro. Hæccine universa tu neges singulari Dei lege, ac destinatione susque

que deque ferri ac mutari ? Ipse dies suam
 habet noctem, ipse Deus suum in Diabolo
 adversante hostem, ipsa beatorum æterna
 felicitas, profundissimam extremæ infelici-
 tatis sibi contrariam abyssum: & tu miseris
 si Deus te velit pauperem, ac divitem alium:
 te in fame, & alium in luxu: te in lacerna, &
 alterum in purpura? Si ad illustrandam im-
 mortalem animam Deus illi mortale oppo-
 suit composuitque corpus; infantia extollit
 juventutē, bello commenda pacē, morbo sa-
 nitatis auget pretium, tenebris solem facit
 gratissimum, Diaboli malitiā, Dei bonita-
 tem, æternis summisque damnatorum pœ-
 nis, beatorum illustrat in cælo præmia; erit
 profectò quo & tuam ille paupertatem non
 minus illustrare noverit, vel in hac vita,
 cum Apostolis, quibus omnia deserenti-
 bus nihil unquam defuit: vel altera cum La-
 zaro, qui, divite lautius epulante, esuri-
 ens, hoc afflicto est recreatus. Epuloni hæc
 vicissitudo rerum objecta est, *recordare, quia
 recipisti bona in vita tua, & Lazarus simili-
 ter mala. nunc autem hic consolatur: tu ve-
 ro cruciaris* q Quando hæc rerum alterna-
 tio divinæ providentiæ sapientissimè pla-
 cuit, quis non malit Lazari, quàm Divitis
 hac

q Luc. 16. 25.

hac in vitam sortem experiri?

Verum, inquis, sustinerem æquo animo miseram hanc sortem, nisi alienâ iniuriâ malitiâque ad hanc deturbatus recidissens, hæc sanè Deo placere non poterit, huic iustam offensionem reservo. Felix essem nisi aliorum malignitate iacerem. Sed neque hæc te querela decet. Cum enim Deo facilimum fuerit, hanc à te propulsare iniuriam, neque id prudens volensque fecerit, manifestum est, voluisse hæc à te sustineri: quod si obsequens præstes, tuo illud, majorique etiam merito atque emolumento futurum est; quàm si Deus ipse has opes sustulisset. eum & fratri didiceris ignoscere, & Deo parere. Iuvat hic pulcherrimam Origenis dissertationem audire. Nos, inquit *r* dicimus ita omnia in hoc mundo esse disposita, ut nihil otiosum prorsus sit apud Deum, etiam si sit illud malum. Per eos enim in quibus est malitia, claros & probatos efficit eos, qui ad virtutis gloriam tendunt. nam si perimitur malitia non esset utique qui contraret virtutibus. Virtus autem, si nihil haberet contrarium, non splenderet, nec fieret examinatio: non probata autem, nec examinata virtus, virtus non est. Tolle malitiam fratrum ioseph tolle invidiam,

s In lib. Num.

vidiam, quã se vident in fratrem: si hæc auferas, vide quantam simul peremeris dispensationem Dei. auferes cuncta illa, quæ Ioseph fecit in Ægypto, in procuratorum salute. Non enim fuisset interpretatio illa somnii Pharaonis: nemo frumenta congregasset in Ægypto, nemo necessitatem famis sapienti provisione curasset, periisset Ægyptus, periissent & finitima regiones fame; inter esset etiam ipse Israel, & semine eius quærens panem. Quare non est, cur quicquam homini imputes, si quid, aut injuriarum, aut emolumentum in tuis accepisti opibus hæc non minus, quàm suo oceanus æstu, nunc affluunt, nunc refluant, occulta divini Numinis providentia, has usque ad obulum dispensante.

Illustre hujus tibi providentiæ supremæ, nunc dantis nunc eripientis bona, & Iob olim, & sub Traiano Imperatore Eustachius, & recentiori etiam historiâ Emmanuel Sosa Lusitanus esse poterit. Priora, ut magis cognita transeo, Sosæ ex Massæo & strictim fortunam prosequar. Hic diu versatus apud Indos, multisque divitijs locuples, rostrata navi opibus impleta, alijsque minoribus ex Cocino, an. 1553. patriam adibat, uxore, liberis nobilitate, famulatio, mancipiorumque

que sequente turba, capitibus universè se-
xcentis. His proventus, adspirante vento ad
bonæ spei promontorium, adversis coepit
agitari fluctibus, atque intumescente adeo
jactari oceano, ut neque ad reditum, neque
ad progressum via ratioque se pāderet. Dis-
cissa vela, fracta malus, excussum majoris
navis gubernaculum, ac denique post lon-
gam jactationem apparens litus, in quod
certo naufragio illidendi videbantur, spem
salutis ademerant, lactis tamen repente an-
choris major navis hæsit, dum per minora
navigia ægre Sofa cum uxore Eleonora li-
beris, & primarijs aliquot raptis, quem po-
terant thesauro, ingenti discrimine ad litus
evasere. Mox tanta aquarum moles in naves
incubuit, ut cum illæ dissolutæ fuerent,
plerosque mare hauserit, nonnulli raptis
doliolis, fragmentisque enatarint, jam
præpe exiactatione semineces. Hi post ali-
quot dierum quietem, navigiis iam amissis,
coacti inter barbaras gentes terra iter ca-
pescere, varias calamitates pertulere, ad
obscenos sæpe cibos necessitate coacti.
Hiemis etiam adversitate pressi, ad flumen,
cui à Spiritu S. Marchesius nomen dederat,
pervenere. Quando in extrema illic necessi-
tate à Regulo loci subsidium orantes, blan-
da

da pollicitatione opis eò adducti sunt, ut armis velut ad custodiam depositis, illi se crederent, iam ex toto numero non nisi centum quinquaginta superstites. Verùm distributos per hospitia, omnibusque hic rebus per vim exutos dimiserunt, solâ veste ad tegendam nuditatem reliqua. Nec malorum hic finis, eiectos orbe nova repente Æthiopum manus circumsterit, ac manipulum Sosæ iunctum invadit, illumque cum uxore, liberis affeclisque etiam veste nudant, conjuge muliebri robore ac verecundia ad extremas vires repugnante. Sed cum victa demum succumberet, pudore ac dolore plena, defodit è vestigio arenis sese, superiora corporis soluto crine obumbrans ac dein suis, tanquam è sepulchro valedicens. ite, ait, vobisque consulite, ac siquam patriis olim reddi finibus contigerit, renuntiate, quo loci mea me maritumque peccata perduxerint. Sosam adhæc sine voce attonitum stupor mærorque fixerant, ad liberorum iuxta positorum cōspectum utrisque solum manabant lacrymæ. In silvam tamen pabulandi gratia egressus Sosa, cum semel iterumque excurrisset, reversus denique, & uxorem, fame ac mærore consumptos reperit, quibus terræ mandatis lamentabili cir-

CUM

cum voce plorantes ancillas reliquit, seque iterum in silvas abdens, nunquam deinde comparuit. Nonnulli ex his in servitutem abstracti, & à naviculario Lusitano redempti, opum tam infeliciter quæsitaram testes fuere.

Pondus & statera iudicia Domini & Momenta fortunæ cujuslibet solus ponderat & expendit Deus: cui, ut factori, suæ incumbit creaturæ per hæc media conservatio. Solus illæ est supremus paterfamilias, qui talenta in servos disperditur. Hæc nosse, & acceptare ex arbitrato largientis Dei, est parvis etiam in opibus contentum vivere ac divitem esse.

C A P U T I I

Ratio triplicem fortuna presentis statum, felicissimus illa est, qui in mediocritate opum consistit.

Cum triplicem Deus hominum, quoad Copes, statum esse voluerit, duorum in extremo, hinc inopum, inde divitum aliorum in medio qui neque egerent, neque abundarent stationem fixerit: non erit abs re, ad quorundam hominū errores, atq; immoderata studia inter recti bonique limites re-

strin-

stringenda, expendere, quis status illorum sit felicissimus. Cum enim per opes nil nisi sola spectetur humana felicitas, quanto hæc futura est potior, tanto opum possessor iure erit etiam existimandus ditior. Non hic agam de voluntaria religiosorum hominum paupertate, ut illam cum secularium opulentia conferam; sed ea solum, quæ in civili agrestique mortalium vita divinæ tantum providentiæ legibus, non humano arbitrio libratur.

Atque, ut in primis de illorum agam hominum felicitate, qui in omni opum vivunt affluentia, & qualis quantaque hæc sit cum mediocri fortuna collata expendam, sine magno verborum rationumque circuitu, statuo, abundantium hominum sortem longè esse infeliciorem illis, qui solis ad vitam necessariis instructi sunt. Illius me non pederet sententiæ, quamvis alium suffragatorem haberem nullum, præter Salomonem, ex divinæ sapientiæ arcanis, hanc orationem depromentem, quam alibi propositam decies cupio repetitam; *divitias & paupertatē ne dederis mihi, sed tantum victus meo tribus necessaria* a Si hoc postulatum Sapientis viri est, si à Deo profectum, si ab homine felicita-

a Prov. 30, 8.

felicitatis suæ percupido, si consilio ac fine bono susceptum non est, quod clarissimis in verbis hæsitemus, aut de animi illius ambigamus sententia. Nihil verò eorum, quæ pono, desiderari, satis ex causa, quam adfert, assequeris: *ne forte ait, satiatus illiciar ad negandum, & dicam, quis est Dominus? & egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei.* Alii divitias quærent, ut fatientur suisque indulgeant voluptatibus, Sapiens verò iccirco fugiendas esse censuit, quòd videret, cum huiusmodi satietate neglectum conscientia, virtutumque, ac postremò Dei ipsiusmet facile sociari. Disertè hæc Apostolus animadvertit, præmonuitque: *qui autem volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli, & desideria multa, & inutilia, & nocentia, qua mergunt hominem in perditionem, & in vitium. Radix enim omnium malorum cupiditas* *b* Neque hoc periculum ignorabat Christus, qui Evangelicum illum adolescentem mandatorum Dei non illaudatum observatorem, cum adhuc illo cupiditatis æstu, tanquam oceani tempestuosi fluctibus jactandum cerneret, hoc consilio eripere conatus, est: *si vis perfectus esse, vade & vende*

b 1. Tim, 6.

de omnia quæ habes, & da pauperibus & habebis thesaurum in celo, & veni sequere me. Quid factura? Cum audisset adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones. Hæc sola causa plurimos celo inferendos excludit, qui si cum Petro ceterisque Christum secutis tenuibus essent opibus instructi, haud ægrè vocanti Deo obsequerentur: nunc verò quando ad has angustias recidunt, ut vel Deus, vel opes deferendæ sunt (neque enim Deo simul possunt servire & Mammonæ) conscientia, virtuti, celo, Deoque, quàm amplis possessionibus, obnuntiare malunt. Audi obsecro, quisquis divitiis inhias, audi quàm tristem gravemque Christus æterna veritas, ob hanc tam in ceteris omnibus probati adolescentis discessionem, sententiam adiecit. Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum caelorum. Ne te fallere, neque dubia loqui, cum tanta asseveratione, videatur iteratam dictorum affirmationem subjungit, horrendoque iudicio divites ab angusta cœli porta excludit. Iterum dico vobis facilius est camelum per foramen acus transire, quàm divitem intrare in regnum caelorum. Paveant & contremiscant iure ad sententiam

H

tentiam

tentiam adeò tristem divites, quando tam rara res est, omnium divinarum scripturarum testimonio, abundantem terrenis possessionibus salvari; ut Ecclesiasticus in huius veritatis contemplatione defixus, tanquam orbis aliquod miraculum divitem intuitus sit, qui Deum inter opes non deseruit: *beatus, inquit ille, d. dives qui inventus est sine macula, & qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia thesauris, qui est hic, & laudabimus eum; fecit enim mirabilia in vita sua.* Res omnino est admiratione digna, hominem divitiis circumfluere neque illarum cupiditate teneri. Nisi enim hac quisquam insanè occupetur, quid est, cur pauperem ex illis Christum suis in membris non pascat? nudum non vestiat? hospitium non suscipiat? cur ad cultum pietatis non impendit, quod superest propriae necessitati? hoc Deus exigit, ratio docet, charitas etiam Christiana postulat. Cum igitur superfluas otiosasque apud se divitias, citat hoc pietatis officium possidet, manifestum est Mammonæ illum potius, quàm Deo servire, vincitumque suæ cupiditatis detineri mancipium, nec verè censeri divitem, qui opibus neque ad surum, neque ad proximi

d Eccle. 31:8.

mai emolumentum uti didicit. Ille, ait D.
 Amb. dives in Ecclesia, qui pauperi, non sibi
 dives est. Non census divitem, sed animus
 facit: cupiditatibus omnis divitiarum abun-
 dantia, inopia est. e Heu, quot illa cupidi-
 tate decepti, simul opum suorum laudabi-
 lem hic fructum, simul regni cœlestis glo-
 riam amiserunt! Decepit ait D. Cyprianus f
 multos patrimonii sui amor cœcus, nec ad
 recedendum parati, aut expediti esse potue-
 runt: quos facultates sue velut compedes li-
 gaverunt: illa fuerunt remanentibus vincula, illa
 catena quibus & virtus tradita est, & fides
 pressa, & mens vincita, & anima praeclusa; ut
 serpenti terram, secundum Dei sententiam, de-
 voranti, prada & cibus fierent, qui terrestri-
 bus cupiditatibus inhaerent. Ite igitur, & di-
 vites felices pronuntiate, qui cum terram
 cupide possident, cœlum amittunt; ut vel
 profusis, quibus abundant, in Christi ho-
 norem opibus, ad mediocrium hominum
 conditionem redeundum sit; vel æternæ
 felicitatis thesauro carendum, Longè ita-
 que horum sors melior, qui facultatibus
 copiosis destituti, hoc obtinent quod hu-
 manæ sufficit necessitati. cum tantis mini-
 mè obiecti periculis, curarum vacui, ac fu-

H 2

turae

e hom. 65. f De lapsis.

turæ securiores vitæ, neque ad largiendum teneantur, neque ad custodiendum. quorum utrumque difficile est multa possideri.

Lugubris tragœdiæ divitum meminisse lubet, quo tempore Elisabethæ in Angliâ regnantis, anno salutis 1596 Londinum horruit g Erat illic ex Reginae consiliariis Baro de Hounsden morbo, qui lethalis homini fuit lecto affixus. cum gravius omnino morbo ac morte, per noctem ipsi spectaculum objectum est, opulentorum aliquorum eidem quondam aulæ addictorum, hominum. Primus Regalis consilii, Anglicani senator, Rubertus Dudlæus Comes Lecestriae fuit, horribili flammarum amictu circumdatus: successit alter, ignovomo quodamque in habitu terrificus, Franciscus Walsinghamus, secretarii quondam perfunctus munere. Tertius diversa in specie, sed squallida, horrentique tremebundus proditus Pouckerinus Lord, supremus Angliæ Iudex, tantoperfusus algore, ut illius leviter pressus aeger manu, ex concepto se frigore crederet exanimandum. Neque his com-

g *Padagog. Christ. Gallicus edit. ult. p. 1. e. 8 §. 8. G. P. Engelgrave in luce Ev. P. 2. dom. 3. ad v. 9. 1.*

plera scena est, accessit eodem quartus Hat-
 tonus, regni quondam Cancellarius, soci-
 osque post se traxit geminos, qui à consiliis
 aulae fuerant, primum, Thomam Heddinge,
 alterum Franciscum Knoul, omnes flam-
 mam quaquaversum atrocissimam spiran-
 tes, horridaque lamentatione conclave
 decumbentis implentes, Quid expectas ex
 tam funesto consortio? Misero Baroni vox,
 animusque inexplicabili horrore confusus,
 stupuit illi denique, ubi ferali & tartanea
 hac imagine oculos mentemque trepidan-
 tis explevissent, sic affati sunt, Age infelix,
 atque ad eundem te præpara exitum habi-
 tumque, propediem apud nos tam lamen-
 tabile fatum expectes, eadem quoque Gui-
 lielmo Cæcilio thesaurario ex nobis denun-
 tias: brevi & illum inferorum barathrum
 hauriet. Quibus minaci voce, vultuque de-
 nuntiatis, scena hæc evanuit, Baronemque
 tam infausto nuntio turbatissimum reliquit,
 Exposuit is triste visum amicis invisentibus,
 ac nequicquam solantibus erigentibusque
 ad figendam in Deo fiduciam, nec multò
 post, & ipse, & Cæcilius vitâ functus, non
 inane phantasma delirantis fuisse animi ni-
 mium infelici eventu probarunt. Non yana
 denuntiatione tam abominandi exitus nos

terret æterna Veritas. *Amen dico vobis, qui
dives difficile intrabit in regnum caelorum,
sed utinam, increduli mortales, sapienter
no novissima providerent!*

Verum demus rem hanc longè gravissi-
mam: opulentos caelestis vitæ non minus se-
curos esse, quàm mediocri fortuna homi-
nes, nullasque divitiis malè usis poenas in
futurum reservari: absit imensa his immi-
nens calamitas nec tota quidem æternitate
circumscribenda. ipsa certè natura & ratio,
nos ab immodicis possessionibus ad tenui-
tatem avocat. Romani Sapientis illa est ora-
tio. *Nulli, ait, vitio nos natura conciliat, illa
integros & liberos genuit, & nihil, quod a ve-
ritatem irritaret, posuit in aperto. pedibus au-
rum & argentum subiecit calcandum, & pre-
mendum dedit quidquid est, propter quod cal-
camur, & premimur nos. Illa vultum nostrum
erexit in caelum; & quidquid magnificum
ac mirum erat, videri à suspicientibus vo-
luit, hoc super nos natura disposuit. Aurum
& argentum, & propter ista, nunquam pa-
cem ferens ferrum, quasi nobis malè commit-
teretur, abscondit. Nos in lucem, propter qua
pugnaremus, extulimus, nec erubescimus
summa apud nos haberi, qua fuerant in a ter-*

rarum h Sola igitur natura ad auri argenti-
 que contemptum nos instruxit, ac soli ista
 necessitati, non cupiditati voluit inservire.
 Eloquentissimus more suo, hac tamen præ-
 fertim in re orator fuit Chrysostomus Per-
 contemur, inquit i ab hominibus, cur ex-
 petenda videantur esse divitiæ? respondebunt
 sine dubio, propter vitæ voluptatem & corpo-
 ris delicias; tum deinde propter honorem, &
 propter officia, quæ ab hominibus divitiarum
 causa conferuntur, & quia dives facile ulcisci
 illos potest, qui iniuriam inferre tentave-
 rint, & timori esse ceteris. Existimo quod
 alias, exceptis his, causas non habeant, vo-
 luptatis, dico, honoris, officiorum, timoris &
 ultionis: nam neque sapientiores, neque tem-
 perantiores, neque prudentiores, neque cle-
 mentiores divitiæ unquam facere possunt:
 non denique sanctiores. nusquam enim ali-
 quando iracundum, & implacidum in man-
 suetum commutarunt, neque incontinentem
 continentiam docuerunt, nec voluptuosum
 sobrietatem, nec in verecundum verecun-
 diam, nec aliud virtutis genus. Pergit deinde
 orator idem, docetque, ad immoderata
 convivia, & voluptates malè impendi opes,
 cum

h Seneca Epist. 59, i tom. 5. ser. Nemo la-
 ditur, nisi à seipso

cum sanitatem corporis mentisque bonam
longè præstantiora hominis destruant.
Quare cum opulentæ Divitis mensæ, ad lu-
xum crapulamque instructæ, frugalem in
cibo potuque mensam componeret: nun-
quid, ait in his conviviis maior voluptas, an
in illis ubi cibus potusque tantus famem de-
pellat, ac sitim? Hunc vita modum natura
docuit, illum verò libidinis corruptela: in hoc
denique sanitas, adest, ratio permanet. Et ho-
nestas cum sobrietate perdurat: nec gravatum
corpus, aut oppressum de mensa levatur; sed
potius adiutum, et viribus auctum, et ala-
critate subnixum surgit incolume. Vtrorum-
que igitur corpora, et animos considera, et
invenies illa robusta magis, et valida, ac
succis plena, qua mediocribus ac simplicibus
utuntur alimoniis: hi verò, qui in deliciis vi-
tam ducunt, resoluta quidem corpora, et o-
mni cetera circumferunt molliora, et agmine
quodam infirmitatum repleta, quibusque ad
cumulum malorum et podagra tremor, et
immatura senectus accedit, et est eis vita
semper cum medicis, et medicamentis, sensus
autem ipsi tardi, graves, obtusi et quodam
modo sepulti. Postremò ipsam etiam volup-
tatem, cibo potuque affluentem quæsitam, in
divitum amitti mensis, in pauperum repe-
riti

riri victu tradit. Cum inquit, per abundantiam cupiditas fuerit extincta, pariter voluptas & incunditas perimitur: quia non tam ciborum gratia, quam desiderii satisfactio gignit voluptatem. Ideo Propheta mirabilia enarrans, qua in Ægypto quaeque in eremo gesta sunt. de petra, inquit, melle saturavit eos. k Equidem nusquam invenimus mel fluxisse de saxo. sed hoc ipso quod dulcissimè & desiderabiliter potandi cupiditas explebatur, aquas illas mel appellavit: non quod natura aquarum fuerit commutata, sed quòd dulcedo poculi, instar mellis sitientibus & desiderantibus obtineret dulcorem. Ergo simplicior victus, & mensa mediocris plurimum iucunditatis & voluptatis habet. è contra verò divitum mensa execrabiles, morborum plena, & sicut ait quidam prudentium, in quibus molesta sunt etiam ea, quae delectabilia videntur.

Idem porrò Ecclesiastes noster discretissimus, ad cetera opum praesidia convellenda his verbis progreditur. Sed honores, inquit, conferunt divitiae & in inimicos facilius ultionem praestant. An ob hoc videbitur esse necessarium opus divitiarum, quia vitis ministrant & ira tribuunt effectum, atque

H 5

inanes

k Psal. 80:7.

inanes ambitionum bullas inflant amplius, &
 extollunt maius? quodque superbia malum
 exigunt tumidius? imò potius pro his maxi-
 mè erant divitiis fugienda. Hoc enim est feras
 bestias in animis suis homines collocare, &
 nutrire in pectore. Et isorum divitiis suadent
 ut honore quidem vero caelestique careatur,
 falsum verò hunc veri illius colere solum, &
 simulata imagine fucatum requiri honorem
 non veritate, sed nomine. Nam si conscien-
 tias interrogas acclamantium tibi, invenies
 apud unumquemque eorum, mille te capiti-
 bus accusari. Denique ubi metus cessa verit-
 atem & publicae pompae fuerit scena resolu-
 ta, tunc videas quanti oblatrantes, quanti
 obloquentes, quanti insimulantes. Si vis osten-
 dam tibi honorem verum. Honor virtus ani-
 mi est. hic honor, neque à Caesaribus pra-
 statur, neque adulatione conquiritur, neque
 pecunia preparatur: nihil in se fucati habet,
 nihil simulati, nihil osculii. Huius honoris
 successor nullus est; accusator nullus, nullus
 ingratus. Honor hinc temporibus non mutatur
 neque patitur tyrannos, nec picturam tabula
 metuit aliquando delendam. Sed vindictam,
 inquis, in imicorum aliter sumere non possum.
 Hec verò maximè causa, propter quam exe-
 cranda sunt divitiis, & amanda paupertas.

Istum.

Istum enim gladium, quem dicis, acuunt ad-
 versum te: retribuam &c. Nemo iudex in
 causa propria, neque largitionibus subni-
 tendum est, ubi ex æquitate res est decer-
 nenda. Qui alia incedit via ad perniciem reip
 natus est. Hæc opum cupiditas, tot gentes
 bello implicat, tot regna evertit, tot ener-
 vat respublicas: dum, ut quisque Principum
 Regumque polleat opibus, subditos tribu-
 tis exhaurit, proxima invadit atque exscin-
 dit regna. Hæc Inter vnus reip, membra,
 tot dolos fraudesque inter homines: tot in-
 mercibus corruptelas, in negotiis impostu-
 ras, in occulto insidias, in aperto rapinas
 instruit: ut nihil tam fidum sanctumque in-
 ter homines sit, quod habendi tam dira cu-
 pido violare non audeat. Cui aliud reme-
 dium præsentius non est, nisi & opibus, &
 cupiditate ad quandam mediocritatem re-
 ducta. Quæ enim aliud non desiderat, quàm
 quod necesse est, hunc solum satiari, poti-
 rique voto suo posse compertum est. Hic i-
 gitur longè quovis divite suis in possessio-
 nibus felicior est habendus.

Nunc verò, si præterea ostendero, infe-
 licitorem multò etiam statum divitum,
 quàm pauperum censerì, planè amens ho-
 mo.

mo sit, qui divitiis abundare malit, quam in mediocritate acquiescere. Divitiæ quidem & paupertas à Domino sunt, cum alios abundare, egere alios, etiam citra culpam ipsorum voluerit. ut sapiens disertè moneat, *qui despicit pauperem, probro afficit factorem ejus* in nam, *dives & pauper obviaverunt sibi, utriusque operator est Dominus* n. Est quidem hæc pauperis in mundo infelicitas, quam, *de vilitate conditionis humane*, deplorat Innocentius. *Si petit, inquit, pudore confunditur; si non petit, egestate consumitur; & ut mendicet necessitate compellitur. Deus causatur iniquus, quòd non rectè dividat: proximus criminatur malignus, quòd non plenè subveniat, indignatur, murmurat, imprecatur* Vnde Salomò *melius est mori, quàm indigere*. Verù hic flagitiosus pauper describitur: qualem inter decem vix unum reperias Senecæ in Thyeste versus est:

Humi iacentem scelera non intrant casam.

Et Petronii

Quisquis inops peccat, minor est reus.

Est fateor illa multorum pauperum calamitas, quam Sapiens in Proverbiis observat, *etiam proximo suo, pauper odiosus eris* o & quod

in Prov. 20. & Prov. 22:2. o Prov. 24.

quod miserandum amplius est, fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici procul recesserunt ab eo p Hanc tamen afflictionem Deus singulari suo patrocínio supplet, quoniam illi *develitus est pauper* q ideoque per Sapientem Deus præcipit: *non facias violentiam pauperi, quia pauper est: neque conteras egenum in porta: quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius* r Hoc magnum pauperi in omni adversitate solatium, habere Deum amicum, & protectorem, quia factus est fortitudo pauperi in tribulatione sua s deinde tam misericordem æquumque esse Dominum, qui rarò sibi affligat, in hac & in altera vita, nisi fortè insignitè improbos, qui neque plagis corrigi, neque beneficiis deliniri queant. Vnde Iacobus Apostolus hac tanquam compertissima veritate nixus interrogat: *Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?* t

Pauper facilius huius mundi felicitatem assequi poterit, ac verè dives haberi, quam qui abundat divitiis. nam ut zonaras u *Romani paupertatem non in parum habendo,* sed

p Ib. 19. q Psal. 9. r Prov. 22: 22. s Isa. 25. t Iacob. 2. u *Annal. tom. 2.*

sed in multum concupiscendo positam esse crediderunt, Et rectè qui enim sibi deesse sentit plurima, ad quorum possessionem anhelat & quòd desint cruciatur, quòd non assequatur: àgitur hic verè rerum maximarum egès, ideoque pauper censerì debet: at qui tenuissimis etiam domi rebus gaudet, mendicatore que indies, quo fruatur, colligit; si sua acquiescat sorte, si alienis & longè positis non inhiet, is certè præ illo dives est putandus. scitè eleganterque D. Gregorius x *Paupertas inopia mentis est, non in quantitate possessionis: nam cui cum paupertate bene convenit, dives est.* Cui gentilis homo Seneca assentitur: non est, inquit in paupertate vitium, sed in paupere. *Pauper es, qui pauper tibi videris. Nihil deest avibus, pecora in diem vivunt: fere in alimentis solitudo sufficit* y Hac lege si possent mortales vivere, illudque observare Christi monitum *ne solliciti sitis anima vestra, quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini: Quærite primum regnũ Dei, & hæc omnia adjicientur vobis; nemo indigeret; quia Deus sua neminem promissione falleret.* Imo felix imprimis pauper censendus esset sua inopia: *Paupertas enim teste Chrysostomo, est manductrix quæ-*
dama.

x In Ezech. c. 6. y De remed. fort.

*dā in via, qua ad cœlum ducit, vñctio ath-
letica, exercitatio quadam magna & admi-
rabilis, portus tranquillus. Nihil opulentius eo,
qui paupertatem spontè diligit.*

At hoc paupertatis esse dices in commo-
dum, quod erga Deum pauperesq; liberalis
esse nequeat. Non abnuo hoc opere ipso
sæpe non posse, quin tamen effectu semper
benevolo queant subvenire, non est negan-
dum. Erit etiam cum volentibus operis sese
opportunitas non subtrahet: si ad res exiles
tenuesq; in miserorum solatium manus ex-
tendent. Operantibus, ait S Leo, *qua bona
sunt, non omnino metuendum, ne eis desit fa-
cultas operandi cum & in duobus minutis
evangelica illius vidua sit laudata devotio,
& pro calice aqua frigida premium habeat
gratuita largitio. Ex affectibus enim piorum
benignitatis mensura taxatur, & nunquam
eum miserandi efficacia deserit, in quo miseri-
cordia ipsa non deficit.* c

Tam verò si paupertatis constans vultus,
& ad nullam fortunam trepidus, nulla sol-
licitudine exæstuans, nullo expallescens
casu, nulla erubescens injuria, cum illa flu-
ctantis Mammonæ inconstantia, ac meti-
culosa, semperq; anxia divitum inquietu-
dine componatur, quanto illius fors est

melior! Dives, ait Iacobus, d sicut flos fœni
 transibit, exortus enim sol cum ardore, & are-
 fecit fœnum & flos ejus decidit, & decor vultus
 ejus deperijt: ita & dives in itineribus suis mar-
 cescet. Cur obsecro magis diviti hunc interitū
 minatur, quàm pauperi, cum uterq; homo sit
 & corruptioni obnoxius, juxta illud Isaia, e
 omnis caro fœnum & omnis gloria ejus quasi
 flos fœni. respondet Augustinus. f isti florent
 felicitate seculi, & pereunt in virtute Dei: non
 enim quomodo florent, sic pereunt: florent enim
 ad tempus, & pereunt in eternum: florent falsis
 bonis, & pereunt veris tormentis. Contra pau-
 peres felicitatis presētis flore destituti, squal-
 lent in opibus, & florent in virtute, flos æter-
 nus, squalor est temporaneus: squalent in
 bonis factis, veris sempiternisq; efflorescunt.
 An non credes Sapienti, cum illorum tibi o-
 rationē recitat, qui post mortem hanc opū
 vanitatem experti testantur. Talia, inquit, g
 dixerunt in inferno hi, qui peccaverunt. Quid
 nobis profuit superbia, aut divitiarum ja-
 stantia, quid contulit nobis? transferunt illa
 omnia, tanquam umbra, & tanquam nun-
 tius percurrentis, & tanquam navis, qua per-
 transit fluctuantem aquam &c. Nuntio præ-
 tereunti similes nos inter hæc mundi bona
 versari

d 1er. 1. 10 c 1sa. 40: 6. f in Psal. 53. g sap. 5: 9

versari rectè expendit S. Basilius h Omnes,
 inquit, in via sumus, transibunt omnia, post
 tergum relinquentur omnia. Vidisti de via
 plantas, & herbas, & aquas, aut aliud quid-
 vi non indignum spectatu. Nonnihil hic ob-
 lectionis decerpisti, deinde illa præteristi.
 Rursus in lapides incidisti, in conualles, in
 precipitia, scopulos, aut fortè in feras incur-
 risti, reptilia, spinas & alia permolesta; hinc
 nonnihil contraxisti maroris, sed mox ista re-
 liquisti. Talis est vita nostra, qua nec delecta-
 bilis, nec rursus acerba & tristia retinet diu.
 D. Chrysostomus i res nostras flumini
 præterfluenti cum Sapiente comparat. Res,
 ait, subito inclinans, & omnigenis casibus,
 quàm maximè obnoxia hominum natura est:
 ad senectam iuventus festinat, dilabitur gra-
 tia in deformitatem, ad imbecillitatem robur
 decrescit, sanitas deficit in languorem, in con-
 temptum gloria, divitia in penuriam. Pra-
 cipiti flumini, nec usquam consistenti, sed ad
 propria continuò & per omnia ruenti, nostra
 similia sunt. D. Ambrosius in Isaiaë hæc ver-
 ba commentans, Erubescite Sidon, ait mare
 k humanam cupiditatem ab ipso mari per-
 stringi,

h In psal. l. i Hom. 30. in I. Cor. k Isa. 23.
 v. 4.

stringi, ingeniosa dissertatione ostendit, confunditq; per muta elementa hominem. Erubescere, inquit, f. Sidon, hoc est, meos fluctus negotiator arguis, cum sis ipse fluctibus inquietior. Erubescere, vel pudore, qui periculo non moveris. Verecundiores venti sunt, quam vestra cupiditates. illi habent otia sua, nunquam vestra quarendi studia feriantur. Et cum otiosa tempestas est, nunquam vestra otiosa sunt navigia. Quid? quod inconstantior tua sit fortuna (juvat enim orationem prosequi) quam unda oceani, hæc nonnullos tantum fallat, illa quamplurimos: hæc plerosq; in portum quietemq;, post iactationem, & nauseam, deponat: illa omnes suo deniq; in portu naufraga destituat. Erubescere igitur homo Sidonis, qui maris accusas inconstantiam, & tam infidam opum non damnas fortunam. An non illa maris ad Sidonem oratio, merito confundat infelices divites, & paupertatis amorem subiciat? Certè is præ ceteris felicior mortalibus est, qui à tam inquieta, atque infida opum possessione semotus est. Erubescere iterum, mi Christiane ad Ethnici Philosophi Sapientiam, qui hanc in profana vita veritatem profiteretur. Ne inquit Seneca, a im-

paratos.

f. De Elia & Iejun. a Epist. 15.

paratos fortuna non deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris. Securius divites erimus, si experti fuerimus, quàm non sit grave pauperes esse. Ad paupertatem sua sponte descendere, est praecipitare tela fortuna. Et alibi b amicum hortatur, redige te ad parva, ex quibus cadere non possis. Inest paupertati sine qua nihil est jucundum, securitas. Quidquid eripi tibi poterit, hoc tuum frustra animum sollicitat: nihil enim nostrum est propriè, nisi quo fruimur. quodque præsenti sufficit necessitati, extraque fortunæ aleam fruendo collocatur. Cetera omnia solo dominij titulo, nostraque tantum imaginatione possidentur, quâ submotâ nihil esse verè nostrum deprehendemus: cum, quod alius casus non aufert, mors omnino tollit.

Quare divites ego universos nihilò esse feliciores censeo Thrasylo Azonensi, què Ælianus c memorat illo aberrantis phantasiæ errore delusum, ut quotquot in Piræum naves appellerent, & quotquot inde solverent, suas existimaret merces vehere, ideoque summa illas voluptate excipere ac dimittere solitus, fausta eis omnia sibi que precabatur. Verùm Crito frater e Sicilia redux, miseratus insaniam hominis, Medico tradidit

b Id. Epist. II. c Lib. 4. var. hist.

tradidit curandum, obtinuitque, ut ad mentem rediret. Quâ restitutâ, licet suam rideret stultitiam, negavit tamen unquam se vixisse suavius, quam cum illo errore mentis teneretur. Par divitum amentia est, ex solius illa imaginationis corruptione nascitur, dulcis illa quidem, sed tamen insana. suum esse dicunt, quod Deus mille casibus objectum, divina tantum in manu certum possident, quod flammæ, quod bella, quod fures, quod fortuna quævis adversa, quod mors omni momento potest eripere. Felicior ille, quem res domi tenues tot periculis non obijciunt. Repeto cum seneca. *Redige te ad pauca ex quibus cadere non possis. Inest paupertati securitas:* Non illi, quæ nihil possidet, sed quæ mediocritatis inter valla, divitum periculis, inopum caret molestiâ.

CAPVT III.

De necessitate, tam illiberalium quam liberalium in rep. artium, earumque electione, & usu ad cuiuslibet parandas divitias opportuno.

PLato veteris Philosophiæ magnum decus, in libro de repub. *a* & in Sophista, liberalium atque illiberalium artium necessitatem

a lib 10. resp.

fitatem ab humana deducit indigentia. Namque Epimetheum refert, postquam ex Promethei consilio, hinc bruta quævis animantia; inde rationalem finxisset hominem: illis contra frigus, necessitatemq; abundè munitis, hunc nudum atque inermem reliquisse in medio; reliquorum quidem Dominum; sed quò cervus velocior, Leo fortior, pavo ornatior, aliæque animantes in alijs naturæ dotibus potiores essent. Ergo Prometheus hisce ait malis avertendis à Minerva quidem Sapientiam, à Vulcano sustulisse ignem, omnipenè artium exercitio necessaria, atq; hoc beneficium contulisse homini, ut quod natura deesset, suppleret arte. Quò factum, ut quamvis homo ceteris omnibus animantibus, vel indigentior, vel imbecillior sit; vincat tamen, & opibus, & viribus universas.

Nullum certius ad parandas opes præsidium est arte. Adversentur inimici, deserant amici, fortuna repentino casu destituat: omnium quandoq; inops, solâ arte satis dives futurus est. Nero imperator in omni propemodum theatra verſatus disciplina, cum à Mathematicis audiret, se aliquando deturbandum imperio, fesus, quas tenebat, artibus, suam hanc infelicitatem his verbis solatus

solatus est: *Terra qua vis alit artem.* b Quare
 diversarum gentium legibus cautum olim
 fuit, nequi in rep. sine certa arte viverent.
 Amasis Rex Ægypti, si Herodoto c cre-
 dimus, lege lata sanxit, ut quotannis pro-
 vinciarum incolæ apud suos comparerent
 Præsides, de arte, ex qua viverent, rationem
 daturi. In qua si deficerent, morte erat ex-
 pianda desidia. Par Athenis lex erat Draco-
 nis recepta, quam tamen, Plutarcho d teste,
 Solon ita moderatus est, ut siqui, parentum
 incuriâ, ad nullam essent instructi artem, hi
 lege alia antipilargiæ, ad parentes in senio
 alendos, non tenerentur. Apud Romanos
 quoque, jam cultu atq; numero auctiores,
 quisquis sine arte otiosus deprehenderetur,
 operi publico damnatus adstringebatur.
 Hinc M. Aurelius Imperator ad Pollionem
 scribit: *me puero nemini in publicum prodire
 licebat, nisi insigne secum portaret opificij, vel
 artis, quam facitabat, & quâ victum quæri-
 tabat. Quod si quis contra fecisse deprehensus
 esset non solum puerorum per vias insequen-
 tium clamoribus, ut fatuus incessabatur, sed
 è vestigio à censore condemnatus, cum alijs,
 argastulis, operi publico faciundo, addicebatur.*

Nec

b Sueton. in vita. c lib. 2. hist. d in
 Solone,

Nec minus severam Florentinorum in He-
truria hujus consuetudinis observationem
fuisse, Sabellius e memorat, ut si quis re-
pertus illic esset, qui quæstus artisq; unde
viveret, rationem dare non posset, tanquam
sceleris convictus, aut capite, aut exilio ig-
naviam lueret. Neque hodie dum in optimè
cultis nationibus hæc animadversio negli-
gitur. Sinarum regnum, ut Jarricus f aliq;
scriptores meminere, Europæ vix impar
magnitudine, diversissimarum cultu arti-
um, quâ liberalium, quâ illiberalium, flo-
rentissimum, nullum sine alicujus artis ex-
ercitio sustinet, ipsos cæcos, ad cætera inuti-
les, pistrino adstringit, nec quenquam nisi
omni membrorum usu destitutum patitur
otari. Unde omnium illic artium disciplina
excellens, jamque olim, ante multa secula,
artem fusilem bellicorum tormentorum,
ac typographicam possiderunt, quæ hic
posterioribus solum ætatibus Germanorum
industria reperit.

Artium verò hac ætate tanta in orbe, &
multitudo, & varietas est, quas vel humana
necessitas, vel curiositas, vel etiam voluptas
reperit: ut cujusq; adolescentis ingenio ac
conditioni opportuna deesse vix possit.

Prin-

c lib. 6. c. 1. f tom 2. hist. Sin. l. 4. c. 203.

Principio quidem multæ artes, præter agriculturam, eidemque servientes, vel ignoratæ, vel prorsus incultæ jacebant. Romanis ante expeditionem Persicam, ne quidem Pistorum fuisse cognitos Plinius & observavit. cùm quisque domi far ex agris collectum, attereret, subactumq; in foco, aut furno cibis aptaret, mensaque omnium tenuis, in paucis cum pane fructibus, subsisteret. Verum luxu persico, simul cum devictis gentibus in urbem traducto, unius gulæ ventrisq; beneficio, quamplurimæ mox artes deservire cœperunt. Molitores inducti, Pistorum & Cupediarij. Quorum illi agitatæ ad ventum, aut aquarum lapsum, molis, minutissimum farris florem à siliquis dividerent, alij secretum, aut confusum pinserent: alij diversas ex polline cupedias, hoc est, placentas, similas, spiras, scriblitas, tortas, liba, artocreata, aliaque id genus scitamenta conficerent. Laniones deinde piscatores, venatores, aucupes, coci, œconomi, promicondi, solis etiamnum requisiti edulij sunt. Quibus si illos jungas qui poculis reliquoque mensarum apparatusi serviunt, quantus erit artificum numerus solius mensæ obsequio hac ætate comparatus?

paratus ! zythi viniq; potus antequam
ori admoveatur , quod diversorum artifi-
cum industriam requirit ! solis poculis con-
ficiendis , nunc figuli : nunc vitri , aut stanni
fusores ; nunc tornatores , nunc aurifabri , ad-
hibentur.

Quod si ad vestium deinde apparatus
hoc ævo veniamus ; his olim detracta ani-
manti pellis , & sartor consuens sufficebat :
nunc , postquam ex lino , lana , serico , aureis ,
byssinisq; textis cœpta consui vestimenta ,
nullus modus finisque est artium , solius
lini sator , attritor , purgator , & carminator ,
netrix , textor , latrix , tinctor , sartorq; posci-
tur. Vnius auri , ut ornando homini deser-
vire possit , quot , & eruendi & conficiendi ,
& diversissimis officijs aptandi reperias ar-
tifices ! quot illius comparandi gratia , terrâ
marique negotiatores ! Integræ orationis ,
ac voluminis res sit , per hæc omnia evagari
velle , ut ostendam quibus artibus opes pa-
randæ sint. Illiberales penè sine numero
sunt , atque in diem novis inventionibus
augentur , liberales notiores sunt , quàm ut
mea expositione , ad delectum ex ijs cuique
instituendum , indigeant. Singulari provi-
dentia Dei effectum est , ut aucto sensim ho-
minum numero , auferentur , & artes , &
negotiatio-

Auri Sapientum

negotiatio, alijsque post alias patefactis regionibus, & varietate, & amplitudine crescerent; ne vnquam navo industrioque homini, ad necessarias opes comparandas deesset facultas. Quodcunque enim ex omnibus aggressus fueris, sedulitas requiretur, Ignavia mater inopiæ est, opum industria. Suas in quavis arte difficultates, suos defectus reperies: ut iure cum anxio adulescente quærere liceat.

*Quod vita seclabor iter, si plena tumultus
Sunt fora, si curis domus anxia: si peregrinos*

*Sors incerta rapit: vexat labor improbi
artes:*

*Mercantem, nunc lucra trahunt, nunc
damna retardant?*

In re tam ancipiti, & Deus, & parentes, siue amici, tum propria etiam naturæ inclinatione in consilium erunt adhibenda. Deus quidem ante omnia qui ut diversorum in hoc mundo statuum prudentissimus est institutor, ita & cujuslibet director hominis, ut electionis illa, quæ inter homines est, diversitate, quemlibet statum conservet, totique humano generi, ex mutua ope, & communicatione artium laborisque, consultum eat. Nam nisi quæque ars suos cultores

tores haberet, sensim illam interire, ac non leve societati hominum emergere hinc incommodum necesse sit. Dicam enim rem levissimam, tollas illius cultores artificii, & laboriosi satis, & parum lucrosi, quo acus in varium hominum usum, atque in primis sartorum conficiuntur: quanta repente multarum rerum, & necessitas, & turbatio existeret! Molestum est fateor artificis opus, quando plusquam decies acicula etiam minima, & ponenda, & retractanda manibus, ut diversis subiecta instrumentis absoluti operis perfectionem assequatur; exile planè lucrum, quando uno sestertio centenæ etiam comparantur. Nondum tamen vidimus hoc artificium hætenus desertum. Latrinarum purgatores licitorumque famuli, quo obsecro in hominum numero censentur? quantilli spe lucri serviunt? an tamen unquam defecisse alicubi memorantur? His aliisque muneribus hominum abiectissimis ita provideri; ut non defint, qui pro necessitate administrant, non humanæ solertiæ, sed divinæ esse sapientiæ opus, manifestum est. Quare cum David meritò omnes fateamur, *in manibus tuis sortes mea*. Et certè Deo, tanquam gubernatori univèrsi orbis,

ex officij sui ratione, singularis hæc cura incumbit; ne pars aliqua rerum creatarum, velut mutila & inutilis denique intercitat, & reliqua ex se pendentia in ruinam trahat. Stultissima itaque hic est mortalium industria, quæ se à divinæ ordinationis lege subtrahere nititur; non effugiet, neque alio eventu oblectabitur, quàm suo exitio Deus, tanquam supremus huius militiæ imperator suam cuique stationem tribuit: quæ aut tenenda est, aut malè luendum. Iosephum Deus Ægypti Dominum salvatoremque esse voluit, fratres eidem supplices accidere, patrem venerari. Huic fato muti in agro manipuli frugum, huic sol, & luna, stellæque de cælo vindicem, præluserant, cum per somnium objectæ pronis juvenem radijs adorarent. *b* Quid turbati, ad hoc spectaculum expositum, fratres non moliantur, ut hanc illius sortem evertant? modò neci destinatus: modò præceptus in foveam actus: modò in servitutem venditus, nihil ad Dei evertendam destinationem valere universa. Ipsa fratrum nocumenta prodesse Iosepho, ad opes & honorem, voluit, & quâ viâ præcipitandum sunt rati,

b Gen. 37.

hâc ad apicem decretæ dignitatis ascendit. Doleant, obsistant, indignentur: ipsi deniq; ad pedes Iosephi abjecti, supplicesque jacent, & misericordiam ab illo vitamque expectant, cujus exitium fuerant machinati, ejus cum lacrymis offensionem deprecantur, cujus lacrymas despexerant, & deprecationem offensi rejecerant. O mi homo, quàm insanus es, si alterius tuam sortem manibus fingendam credis, quàm qui te fecit finxitque hominem! Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit; quid me fecisti sic? an non habet potestatem figulus lusi, ex eadem massa, facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Ad Deum itaque autorem, fortiq; formatorem tuæ, primum in status certi artisque ex quâ vivas, electionem recurre. ne dum præsentem tantum felicitati prospicis, negligas æternam. Est enim via qua videtur homini recta, & novissima ejus ducunt ad mortem. d. Nam illa plerumque mortalium subitanos cogitatio, cum de statu atque arte aliqua occupanda agitur, vnde lucri honorisque plurimum affulgeat: hanc stellam vulgus mortalium facillimè con-

I 3

sectatur;

c Rom. 9. d Prov. 16.

ectatur; sed hæc sæpe nõ ducit ad Christum
 plerumque etiam à divitijs abducit. *Dom-
 nus pauperem facit & datat; humiliat &
 sublevar: suscitatur de pulvere egenum, & de
 stercore elevat pauperem* c Quod si multi
 adhuc bonorum largitorem primo ocu-
 los curamque verterent, expenderentque
 quo in statu atque arte potissimum suam
 operari salutem possent, Deique honorem
 prosequi: omnis illorum fortuna ex voto
 fluere: aut sicubi adversitate aliqua turba-
 retur, animum tranquillitatemque non ever-
 teret. Felix ille est, qui ex divino suspensus
 nutu, illius arbitrium voluntatemque, tan-
 quam æquissimam sortis suæ regulam am-
 plectitur, nec improbat quæ Deo novit pro-
 bari. Hæc enim sola vera est tranquillaque
 opum possessio, quâ non arca tantum, sed
 & cupiditas possidentis expletur: illi sem-
 per commensa, quod Deus, vel liberali, vel
 parca etiam manu fuerit elargitus. Divitis
 ista, in media paupertate, viri erat oratio,
 quâ sic Tobias pater filium ultima cohor-
 tatione solatus est: *Noli timere, fili mi, pau-
 perem quidem vitam gerimus, sed multa
 bona habebimus, si timuerimus Deum.* Quo-
 circa

circa necubi impingeret, aut in vitæ officio-
 rumque suscipiendorum tatione laboretur,
 hoc monitum aureis exarandum literis,
 omniumque animis imprimendum, præ-
 misit. *consilium semper à Sapiente perquirere.*
Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo,
ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in
in ipso permaneant. f Planè illud adoles-
 centi agendum est, cum in quavis re gravi-
 ori, tum potissimum, in certi status, aut
 artis officijve suscipiendi ratione, ex quo
 præcipua vitæ sors ac felicitas suspensa li-
 bratur, ut ad Deum & viros sapientes excur-
 rat. Qui suo hic nimium iudicio nititur, in
 plano etiam cespitat, & non raro jucunda
 præ utilibus amplexatur. Philippus Rex
 Alexandrum nonnunquam filium, musicæ
 illectum amore, scitius, modulata voce,
 concinentem audiit, & *non te pudeat*, inquit,
quod scitè adeo noris canere. g Non quem-
 vis cuius bene pedi aptaveris calceum.
Trahent fabrilia fabri. Diogenes adoles-
 centi cuidam amatorium in balneis lulum
 eleganter exhibenti, *quo melius*, inquit, *hoc*
detarius. h artis illius improbitatem dam-
 nans.

f Tob. 4. 19. g Plut. in Apophth. h Laert. l. 6.

nans. Quo in genere alearum chartarumq;
 pictarum lusus, tum circulatoriæ aliæque
 cum levitate conjunctæ artes, meritò cen-
 seantur: quarum, quò quisq; artifex melior
 hoc deterior est. Etiam in honestioribus
 artium studijs delectus abhibendus est, quæ-
 que ingenium magis excolunt, quàm mo-
 res reliquis sunt posthabendæ. Hinc Eu-
 clidis de mathematicis disciplinis institutio-
 nem aspernatus Diogenes, cum ingeniosa
 quidem, sed parum ad recte vivendum uti-
 lia traderet. ipsiusq; Scholam, Græcis *σχολ-
 λην*, hoc est, otium dictam, præteritâ vñâ li-
 terâ, *χολον*, id est bilem ac molestiam, nun-
 cupavit: quòd plus molestiarum, quàm ad
 mores emolumentum in studijs complecte-
 retur. Has igitur sequeris artes, quas hone-
 statem cum utilitate, jucunditatem cum
 salute jungere compereris; quod à viris
 longa experientia doctis, tuæque salutis
 præcipuo autore Deo, si illorum te curæ
 tradiderit, potissimum assequeris. Nec exi-
 stimes in splendidis semper officijs, ut plus
 dignitatis, sic commodi quoque ad vitam
 salutemque reperiri. *Fortuna vitrea est, qua
 maximè splendet, facile frangitur.* Magna
 in Principum aulis officia, nisi ad firmatos
 jara.

jam virtute ac prudentia viros transferantur, plus semper discriminis habent, quam emolumentum. Qui Principis hic malit animum, quam æquitatem offendere, leges quam munera observare, lucrum infigne potius, quam Dei gratiam negligere, in periculo suæ dignitatis, quam salutis versari: hic solum vir est magnis his dignus officijs: & hunc tamen quandoque videas præcipitari, bonis & honore exui, ex summis ad ima devolvi. Quare qui ad hæc aspirabit officia hanc ante sibi sortem præfigat animo: ne si labatur, impar fortunæ non satis præmeditatæ succumbat. Par ratio Doctorum est: non semper hi sibi sapiunt, quæque egregiâ rerum cognitione possident, illa pari facilitate ad salutem convertunt. Plus sæpe in his vanitatis, quam scientiæ. S. Brunonem à cathedra Theologorum, ad abjecta religiosæ vitæ subsellia, à mundi gloria, ad solitudinis horrorem convertit, tristissimum illud Parisiensis Doctoris in funere spectaculum, quo ille, à morte pro palam redivivus, justo Dei judicio, accusatum, judicatum, ac condemnatum se confessus est. Universitate tota stupore attonitâ, quod tantæ calamitatis in morte ha-

beret exemplum, quem in vita doctrinae pietatisque existimatae specimen habuisset. Jam verò juris justitiæque administri & Doctores, quàm difficile est illud exequi, quod profitentur. ab omni procul stare iniustitia, aspernari munera, legibus magis, quàm auro ac favore duci, inopum viduarumq; causis inprimis patrocinari. Horum itaque, ut sæpe status primâ fronte blanditur, quod illustri quodam apparatu oculos animumque teneat: non tamen, nisi consulto admodum, est occupandus.

Parentibus, aut tutoribus pupillorum hæc inprimis cura incumbit, ut re Deo commendata, puerorum mores indolemq; explorent, ne *invita* hos abstrahant *Minerva*, ad illa, quibus vel ingenium impar vel inclinationem adferunt repugnantem, *Ex studijs*, ait Sapiens, *intelligitur puer, si munda & recta sunt opera eius.* & Videas jam tum pueros, alios delectari armis, quaterere tympana, vibrare hastas, laceffere adversarium: alios libris capi, altaria exornare, ritibus Ecclesiæ observatis uti: hos tu præposterè militiae; illos religioni aptabis: cum Deus & natura aliò avocare videntur:

NATURA

à *Surium in vita S. Brun.* & *Prov. 10.*

Natura sequitur semina quisque sua.

Vbi tamen ad superbiam unitatemque mundi, ad ferociam, inconstantiam, aliaque jam tum vitia ferri, pleno impetu, videris, frenum iniiciendum est, aliòque, ad demissionis humanitatisque cultum, per idonea exercitia, sunt avocandi; ne dissimulatione, & indulgentia favere vitiis existimeris. Iulianus Apostata, jam adolescens, futuræ arrogantiae & defectiois argumenta D. Basilio Gregorioque præbuit. Alcibiadem sua juvenem prodebat inconstantia, feroxque ac turbulentum ingenium / Caligula securæ tyrannidis dedit indicia, cum singulari voluptate reorum spectaret supplicia. *m* qui, quòd tempestivis remedijs ad meliora educati non sint, suæ alienæque calamitatis, ex neglectu Majorum, hausere principia. Exploranda itaque puerorum ingenia sunt, ut tam rectæ inclinationes foveantur, quàm perversæ opprimantur.

Si tamen ambigas, quibus potissimum artibus sint adhibendi: ætatis principia honestis literarum studijs conterenda erunt, dum maturioris ingenij sese igniculi exerant, & naturæ stimulis ratio adjungatur:

I 6

quæ

¶ Plat. in vita m Suet. in vita c. II.

quæ liberalium culturâ artium magis eni-
 rescit, & cuius etiam illiberali arti aptior,
 hâc viâ effingitur. Verùm si quem his desti-
 nes adolescentem, rarò diutius inhaerere
 illis studijs patiaris: ne earum deinde captus
 otio, duriores in ceteris labores detrectet,
 nec tam spectet, quid sibi conveniens, quàm
 quid magis jucundum. Quem verò in stu-
 dijs ad perfectionem educare constituis:
 non facile citra necessitatem, ad frequentes
 Doctorum universitates ableges: quo, ut
 nationum omnium, sic vitiorum quoque
 veritas solet confluere. Miratur Gregorius
 Nazianzenus se cum D. Basilio studiorum
 collega, Athenis, in communi hoc malo-
 rum incendio, fuisse servatum. *n* Alter
 quoque Gregorius Thaumaturgus positos
 sibi Alexandria ab improbis laqueos, qui-
 bus Veneri captivum sisterent, expertus
 horruit *o* D. Benedictus verò, quòd salu-
 tem, præ discrimine, in tanta sceleratorum
 inter doctos colluyie, amaret, deserere stu-
 dia, quàm probitatem maluit. *p* Par ferè
 in artibus illiberalibus ratio, quæ in magna
 juvenum frequentia catenam plerumque
 vitiorum.

n In hist. vita. *o* Item in vita, *p* Greg.
 l. 2, dial. vita. c. I.

vitiorum ducunt: cūm rarum sit in multis,
depravatæ nullos indolis reperiri. Vnde
sæpe malum in omnes vulgatur, & quod
Poeta *in simili canit.*

Grex totus in agris.

Vnius scabie cadit, & porrigine porci.

Demum cum jam certo quisque in officio,
aut arte, pedem cœpit figere, in illa ad per-
fectionem contendendum est. quod in quo-
vis munere excellentes, etiam inferiorum
artium homines, facile & opes cumulent,
& apud summos rerump. viros æstimentur.
siquidem optimos quique pistores, fabros
peritos, aurifabros elegantes, architectos
celebres, mercatores æquos, honoratosque
ceteris præferunt, & ut charos sæpe ac fa-
miliares complectuntur. Quod si tamen
excellere non liceat, industria compensan-
dum est, quod arte non assequeris. Neque
inter minus secunda, de meliori sorte est
desperandum; aut si nec illa effulgeat, lin-
quendus animus. Satis erit, si extra culpam
subsistas, cūm, ut in humano, sic in politico
reip. corpore, alios pedum manuumque;
alios pectoris, ac capitis munere fungi ne-
cesse sit. absurdumque non minus est omnes
in rep. Principis, aut Consulum velle fungi,

munere, quàm pedes, aut ventrem in homine, capitis velle officium occupare. An verò iccirco venter vnquam murmurare compertus est, quod sibi viliora demandentur, aut queri pedes, quod ferendi totius onus corporis subire cogantur? Quæ si indignissima, omnium iudicio, querela futura sit, profectò non minus in politicis membris insanient, si ex ima plebe, suæ impatientes sortis, ad Consulatum aut Iudicium in reip. officia incipiant provolare. Diversis unus hic versus canitur.

Tu supplex ora, tu protege, tuque labora.
Primum Ecclesiasticis, alterum magistratibus tertium artificibus competit. Vt quisque suo in statu felix sit, Apostoli præcepto est obediendum: *ambuletis vocatione, quâ vocati estis solliciti seruare unitatem spiritus in vinculo pacis, unum corpus & unus spiritus. Eph. 4.*

C A P V T I V.

Commune malum humana felicitati inferum, & non modo vulgus hominum, sed & Principes, ad inopiam, atque ingloriam traducens vitam, otium est.

Quos sine labore non instruimus, ad diuitias, hos nec sine labore posse ditari.

tari existimamus. Paterfamilias ille supremus otiosos in foro suam ad vineam evocat, his etiam verbis castigatos: *quid hic statis in foro otiosi? Ite & vos in vineam meam &* Hac conditione nati sumus, ut laboremus: nisi Iobus fallitur, dum inquit, *homo nascitur ad laborem, & avis ad volatum &* Quod in avibus alæ, hoc in hominibus brachia manusque sunt. An non misera avis est, quæ alis ad celeritatem, aut volatum uti nequit, vinculis aut visco illigata? tales, crede, homines sunt, qui manus habent, & non palpabunt, pedes & non ambulabunt: statuis magis æreis, quam vivis hominibus similes. Qui paupertatem sibi ingratham suo volet arcere tecto, otium excludat, cum quo ipsi perantiqua familiaritas est & indivisa societas. Desidia mater inopiæ est; industria noverca paupertatis.

Principio natura hominem, non ad otium, sed laborem instruit: & recepto Philosophorum axiomate tenemus, *nihil esse, nisi propter suam operationem.* Primam hominis originem, si exploremus, tulit Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis; ut operaretur, & custodiret illum s Mira res, in paradiso voluptatis

in

q Mat. 20, 1 Iob. 5, s Gen. 2:8

in nulla rerum indigentia, abundantia omnium, summo cum imperio hominis, & reliquarum creaturarum obsequio, altissima in pace, & quiete, sine fame sitique, sine cupiditatis tyrannide, sine metu paupertatis, Deus Adamum in amoenissimo terrarum loco collocat, & tamen vult in illo operari, nec hortum, nisi cultum, sua parturire germina, fructus parere. Quare etiam, citra peccatum hominis, labor tamen fuit à Deo imperandus mortalibus, proscribendum otium, quò necessariis quisque ad vitam opibus potiretur: ut mirum sit, inveniri etiam post universale maledictum terræ, ac poenam hanc laboris impositum homini, *in laboribus comedes ex ea, cunctis diebus vite tue* & qui inter desidiosa otia sibi nihil ad vitam defuturum sperent. Sapientis præmonitio est, *qui seclatur otium, replebitur egestate* u Deus mutæ brutæque creaturæ nihil operanti interminatur exitum, & homo speret, quicquam se absque laboribus obtinere posse? *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur* x labor arboris est fronde, flore, fructu germinare; si neglexerit, excidium paratum est. de arbore fici, quæ fructum exspectat

t Gen. 3:17. u Prov. 28:19. x Mat. 7:19

spectatum non dederat, agricolæ mandatum est: *succide illam; ut quid enim terram occupat?* y

Mandatum est, quo universa Dei creatura obstringitur: *tuum fac fructum; labora.* Unde ad nimia etiam animalcula nos Sapiens deducit, ut eorum exemplo instruat ad laborem. *Vade, ait, ad formicam, ô piger, & considera vias eius, & disce sapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in ætate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.* z Lucundum spectaculum est, videre ex eodem tumulo longa excursionem sparsas per agrum formicas, & reperta in cellas subterraneas convectare grana. Ingentibus sæpe oneribus, suaq; corporis mole altioribus videas subicere humeros, ac trahere post tergum sarcinas ipsum iter complanantes: neque solus dies sufficit, luna quoque illustris ad laborem provocat, & futuræ præsidium vitæ, præsens tædium fatigatis abstergit. *Vade, ô piger, ad formicam.* Septuaginta interpretum in codice Vaticano, apud eundem sapientem lectio est, quæ adijcitur. *Vade ad apem; & disce quomodo speraria est, operationem quoque, quam venerabilem facit.* Neque in-

scia

y Luc. 13. 7. z Prov. 6

scita hæc admonitio est, quid enim in apum rep. desidiosum est, cum aura tempusque laborantibus suffragantur. quanto se studio per flores vere primo effundunt, quanta sedulitate alios delibant aliosque, favis suis ac mellificio opportunos. quantus ordo operis, distinctio laboris, convehendi cura, studium custodiendi? Signum ad opus quietemque sequuntur, nunc succedunt in officijs, nunc operas conjungunt, suam quisque stationem partemque tuetur, citiusque succumbet, quam desit oneri, neque à rectè coeptis, nisi violentiâ deicietur. *Vade, o piger. ad apes* videbis alias pro portis excubantes, alias intentas domi operi: alias foris mella cogentes: alias haustas aquas deferentes: nonnullas etiam Regi ac senioribus famulantes, tum si quos mors occupaverit pro funere efferentes. Nullam sua in rep. desidia obtorpescere patiuntur, sed otiosas catervatim proturbant, &c

Ignavum fucos pecus à praesepibus arcent.
Si ad viliora his etiam luberet insecta descendere, ostenderem tibi araneam sua ante in tela desudantem, ipsaque exhaurientem labore suo viscera, ne alimenta decissent. Verum non ad unum animalculum, sed orbem univertum, te velim oculos convertere.

re. An quicquam in ipsis etiam simplicibus
elementis reperis otiosum? Terra in edu-
candis laborat frugibus, aqua in piscibus:
aer in volucribus, sed & suis hic atque illa
motibus agitantur, æstus ducit reducitque
per reciprocos cursus oceanum, suis quassa-
tur fluctibus, fontes ac flumina suo lapsu
feruntur, ventis aer concutitur, & siquæ,
vel aquæ stagnantes, vel auræ interclusæ
quiescunt, mox vitio ac putredine corrup-
puntur. Nihil otiosum diu sibi aliisque suf-
ficere poterit. Intuere in cœlo solem ac si-
dera, frustra sinit, nisi suis cursibus move-
antur, suis terram influxibus vegetent.
Quantum unius solis corpus est, quanta ter-
ræ cælique uno die emetitur spatia, quot
quamque immensis gyris, quot annis revol-
vitur. Stet illud in cœlo lumen ad unius Io-
sue sæpius imperium, quanta rerum tur-
batio metuenda sit. Totum brevi orbem in-
terire necessum fuerit, uno hoc quiescente
sidere. Iam verò si & ipsa transcendamus a-
nimo sidera, Deus ipse mundi opifex homi-
numque conditor nullo non tempore ope-
ratur, iisdem conservandis pari cura labore-
que intentus, quo universa condidit: *Pater
meus, ait Christus, usque modo operatur, &
ego*

ego operor, a otiosam manum non requirit, tot tamque diversarum rerum provida simul potensque sustentatio. Sed & ipsos Angelicos spiritus num otiosos desiderare in gloria cœlesti patitur? quorum alios ad hominum tutelam, alios ad urbium regnorumque protectionem, alios ad cœlorum siderumque motus destinavit. Nonne omnes, quærit Apostolus, sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis? b Quis igitur non stupeat, ac detesterur inertem ac desidem in orbe hominum vitam, quando nec in summis, nec in imis quicquam otiosum deprehenditur ipse adeo Diabolus in quiete otioque nolit vivere, sed nostro perpetuum intentus exitio, *vanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret.* Solum capitalis ille noster inimicus, qui nullibi requiem invenit, in unico illud hominis otio possidere creditur, quod otium sit pulvinar Diaboli. Vide, mi homo, quemadmodum totius mundi creaturæ in te otium damnant, ac suo labore tuum exigunt, ne cum illæ tibi ferviunt, aut invigilant, tu defuisse tibi metipsum turpiter videaris. Apostoli, iam dudum, hæc Christianis præfixa lex est: *Si quis non*

vult

a Ioan. 5. 18. b Hebr. 1. 14.

vult operari, nec manducet c Erravit vehementer olim Ioannes Brevis, de quo in Patrum historia d Excessisse illum è claustro in solitudinem, ut soli intentus Deo Angelicam illic, ut aiebat, vitam viveret, ratus Deum sibi non minus, quàm Eliæ ac Israelitis in deserto provisurum sancto in otio. Verùm non omnibus Deus corvos altores, aut panem de coelo destinat. Lex hæc antiquissima est, *qui non vult operari, nec manducet*. Nec Angelis quidem licet esse otiosus. Quare Ioannes noster iam fame siti- que prope exanimis, Claustrum ostium crebro pulsulaceffere, orare admitti, stomacho aliquod deficienti remedium poscere. clamare, *se fratrem Ioannem esse*: At respondent: *frater Ioannes Angelus factus est, desinit inter homines vivere*. Verùm cum miser totam noctem orando instaret, seque etiamnum agnosceret hominem, his verbis admissus est. *Si homo es, laborandum tibi ut vivas*. Tales hodie etiamnum Ioannes sunt, qui Angeli volunt esse, cum laborandum est: homines cum edendum ac bibendum. quide ventre magis, quàm manibus solliciti, has vellent esse otiosas, illum bene occupatum. Ex illo plerique hominum genere, qui

c 2 Thess. 3:10. d In Vit. Pat. l. 5. tit. 10.

qui

Sudant quando vorant, frigesunt quando laborant,

Otium nonnemo rectè dixit vivi hominis sepulturam. quid enim inter vivum hominem nihil laborantem, ac mortuum nihil suspirantem, discriminis est, nisi quod ille suum etiamnum ventrem, hic vermes, pascat? Notavit hanc in Servilio Vacia viro prætorio, sepulti velut hominis, ignaviam Seneca. Ille enim cum se abstractum negotiis reip. intra molle sub urbanæ villæ otium abscondisset, præteriens hunc locum Philosophus, tanquam mortuo conditurus epigraphem, inscripturusque monumentum, dixit, *hic situs est Vacia*: quod nihil inter otiose viventem mortuumque interesse crederet e Ignavum hominem, neque ad aliud, quam pastum sine labore intentum muscæ D. Franciscus Assisias comparare solitus est. has enim ad cetera desides, ad pastum improbo importunoque studio proiectas videas. postquam enim aliquod obiectum gulæ pabulum deprehenderit, nulla satis obnitentium contentione arceri poterunt. Ut iccirco vir ille Seraphicus cum à claustris omnem quoque desidiam proscripsit

ptam vellet, & suos, vel orationibus, vel laboribus intentos, fratrem otii amantem, mensæ tamen miminè negligentē; *fratrem muscam* appellare consueverit, ac denique frustra reprehensum, à suorum denique consortio removerit: ne musca hæc impudens sua alios ignaviâ inficeret, atque exemplo depravaret *f qui non vult operari, nec manducet*. Sed dignis quisque suo statu laboribus distinctus est, alius enim religiosum hominē: alius secularem: alius Principem aut militem: alius agricolam, aut artificem labor decet, cuique Deus suo in labore providebit, ut qui alteri sæpe sterilis: aliis fertilis labor sit futurus. Quod si religiosus curare forum, secularis chorū velit, si Princeps agrum, agricola remp. moderetur, omnia susque deque ferentur, neque suus tam præposteris laboribus fructus respondebit. Ecclesiastici ac religiosi hominis labor est orare, psallere Deo, pro concione ad populum dicere, sacramenta in templis administrare, tum si quod ab his studiis tēpus vacuum, hoc externo honestoque aliquo manuum labore conterere. Hæc si fecerit Deus cetera providebit, nihilq; tali familiæ, in necessariis ad vitam alimentis patietur deesse. Neq;

VERO

f D, Bonavent. in vita.

verò hæc quisquam otiosorum esse hominũ
 studia asserat, cum D. Bern. rectè advertat
vacare Deo non est otium, sed negotiorum &
negotiũ Vineæ quæ nobis, à Deo excolenda
traditur, præ reliquis, mens ac conscientia
est, hanc quisquis in se aliisque neglexerit,
frustra aliis sese impendet laboribus.
namne enim aviana plus est, quàm esca, &
corpus plusquam vestimentum? Ut enim stul-
tus est, qui vestimentum curat, & corpus
negligit; ita multò maxime, qui corporis
emolumentis suo se labore impendit, ani-
mæ commoda negligit. Quæ cum omnium
assensione certissima sint, & hoc quoque
certissimum esse necesse est, laborem vi-
rorum spiritualium, quibuslibet secularium
studiis curisque anteponendum esse, Viro
Sapienti, ait D. Bern. h vinea est sua vita,
sua mens, sua conscientia. Nil quippe incul-
tum desertumquo in se sapiens relinquet. stul-
tus non ita: cuncta apud eum neglecta inve-
nies, cuncta iacentia, cuncta inculta & sor-
dida. Vbi vitis virtutis? ubi borvus boni operis?
ubi vinum lactis spiritualis? Per agrum ho-
minis pigri transivi, & per vineam viri stul-
ti, & ecce totum repleverant urtica, & ope-
raverunt superficiem eius spina, i Nolim ta-
 men

g In florib. c. 37, h In cant. serm. 36.
 i Prov. 24. 30.

non omnem à viris Deo dicatis externum laborem, temporalibus debitum rebus, proscribere: Cum videam Apostolum Paulum vitæ exemplar Ecclesiasticæ, ita sibi vendicasse sacrum religionis studium; ut profanum illud, vitæ alimentis comparandis necessarium, non neglexerit. Ita senioribus Ecclesiæ dixit *aurum & argentum nullius concupiui. Ipsi scitu, quoniam ad omnia qua mihi opus erant, & hi qui mecum sunt ministrarunt manus iste* k Idem suis repetit Thessalonicensibus. *Ipsi inquit, scitis, quoniam non inquieti fuimus inter vos, neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione nocte & die operantes, ne quem vestrum gravaremus* l Quamvis Apostolus curâ sumpsit, neque ab externo manuum labore, aut itinerum varietate, aut periculorum gravitate, aut suæ alienæque salutis studio prorsus avocatus est, non est cur religiosi, aut Ecclesiastici hunc quandoque laborem detrectent. Certè otio apud illos locus nullus est indulgendus. Quod perquam diligenter olim meminit observatum in monasticis suis Institutionibus Cassianus

Nullus, inquit de Patribus Ægyptiis, modo otiosos esse Monachos, ac præcipuè iuvenes

K

finant:

k *Act. 20:33. l Thess. 3:6 in libro, 6, 22.*

sinunt: actum cordis, ac profectum patientis
 & humilitati sedulitate operis merentes: &
 non solum à nullo quicquam ad usum victus
 sui accipere patiuntur, sed etiam de laboribus
 suis, non tantum supervenientes, & peregrinos
 reficiunt fratres, verum etiam per loca
 Lybia, qua sterilitate ac fame laborant, nec
 non etiam per civitates, his, qui squalore car-
 cerum contabescunt, immanem conferentes
 dirigunt alimonia victusque substantiam, de
 fructu manuum suarum rationabile ac ve-
 rum obsequium Domino, tali oblatione se of-
 ferre credentes. En quemadmodum tenui re-
 ligiosorum labori Deus benedixerit: ut hinc
 sibi aliisque abundè providerent nec minus
 Diabolum otiosæ vitæ religiosi insidian-
 tem fallerent: ut D. Hieronymus in breve
 monacho, at per quam utile monitum reli-
 querit: *Aliquid operi facito, ut semper se Dia-
 bolus in veniat occupatum: Aut ora, aut la-
 bora.* De secularium hominum labore, ne-
 mo prudens ambigit, verum de ratione
 modoque nonnunquam disceptatur. Regum
 ac Principum quorundam labor, præcipuus
 in venatu atque equitatione, in tragicis co-
 micisve spectaculis, in saltu ac choreis in vi-
 no & epulis, esse videtur: ut si hi tantum ad
 lusus

lulus & voluptates dati mundo essent, ac

Fruges consumere nati.

Va, exclamat sapiens, va tibi terra, cuius Rex puer est, & cuius principes manè comedunt. Beata terra, cuius Rex nobilis est, & cuius Principes vescuntur in tempore suo ad reficiendū, & non ad luxuriam. o Alium profecto Deus à Principibus laborem, quam qui in molli luxu lusuque versatur exigit. aliam Sapiens illis occupationem præscribit data est, inquit, à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabis opera vestra, & cogitationes scrutabitur, quoniam cum essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitia, nec secundum voluntatem Dei ambulastis p En labor vester, si nescitis de hoc reddenda erit ratio ministri estis supremi illius dominatoris omnium, ipsius legibus custodiendis præfecti: à quibus, nec vobis concessum, deflectere, nec aliis, vestra indulgentiâ licet, ut iustitia æquis iudiciis administretur: ne ante æquitatem largitio valeat, & Themis auro posthabeatur, reiiciantur causæ pauperum, viduæ pupillique negligantur, graventur plus iusto subditi, violentia & corruptela dominetur, religionis cultus

K z

squaleat.

o *Eccles. 10:16, p Sap 6: 4.*

squalcat, neque divinis, quæ par est, rebus
 observantia tribuatur. Hæc vestra cura sit,
 de his ita vobis quotidie à vestris ministris
 exigenda est ratio, ut hanc vos meminertis
 tanquam supremi Regis, Iudicisque mi-
 nistros, de quolibet etiam opere redditu-
 ros. Si vestra vos ab hoc officio voluptas
 abstraxerit, si venatio, si spectacula, si im-
 moderatæ epulæ, aut alia oblectamenta avo-
 carint, *horrendè & citò apparebit vobis, quo-
 niam iudicium durissimum his qui præsumunt,
 fiet. Exiguo enim tempore conceditur miseri-
 cordia: potentes autem potenter tormenta pa-
 sientur.* ¶ Nec homines hanc ignaviam in
 suis ferunt Principibus, quâ ejusmodi, qui
 ad remp. spectant sese laboribus subtrahunt.
 Quis enim scriptorum est, qui istam Wenceslai Rom. Imperatoris inertiam tangit ac
 non detestatur, quâ ille posthabitis imperii
 negotiis in Bohemiam, ad quietum otium,
 luxuriâ & epulas se recepit, de rhenano magis
 vino, quàm regno sollicitus, ut eû aliquando
 consumpto per incendium palatio, cella
 fuisset intacta, *salva* exclamaret. *sunt omnia*
 eû verò ad imperium à Germanis Principi-
 bus evocaretur, responderet, sibi illic nihil
 post coronam susceptam, esse negotij, *si quò*
Primo

Principum sua indigeant opera, his ad summa potius Regem, quam Regi ad illos accedendum. Quare Hussitarum sub illo emerfit in Bohemia hæresis, & late flammæ sparsit, quibus à Luthero ventilatis, tota denique correpta Germania est. Ipse vero Wenceslaus ignavi ab omnibus cognomento notatus cum præter nomen Imperatoris nihil gereret, boni parentis Caroli, pessimi filius, ab Electoribus ad Rhenum depositus, imperium amisit in otio, honorem ignominia commutavit.

Luxus, luxuria, ignavia Principum, regnorum plerorumque pestis, ac ruina est. Nam hi ab illis mores facile, in plebem manant, totasque regiones inficiunt:

Regis ad exemplum totus componitur orbis. Hinc bella, & nationum integritatum excidia, fames & inopia rerum omnium, quæ post se grassantem in capita mortalium pestilentiam plerumque trahunt, Deo Principum ignaviam raro impunè dissimulante.

Ceteros mortalium qui sub Principum vivunt imperio, illa Sapientis spectat increpatio: *U*quequo piger dormies? quando consurges è semno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabu, paululum conseres ma-

K 3

1349

¶ *Dubrav. lib. 23. s. Prov. 6.*

*aus tuas, ut dormias, & veniet tibi quasi
 viator egestas, & pauperies quasi vir arma-
 tus. Si Verò impiger fueris, veniet, ut fons,
 messis tua, & egestas longè fugiet à te. Egestas
 quosdam otiosorum hominum per insidias
 tanquam peregrè adveniens viator ceteris
 in nocte dormientibus, occupat: alios re-
 pentè, tanquam vir armatus, aggreditur.
 hoc est, quosdam vix sentientes sensim op-
 primit, rebus quotidie, velut sine sensu, in
 deterius prolabantibus: quosdam repenti-
 no aliquo prostermit infortunio, & velut uno
 mactat ictu, miserandas paupertatis victi-
 mas. Quocirca sapiens omnes, excusso
 somno desidiae, impigros esse iubet, ut pro-
 pulsata egestate hoc à nobis periculum a-
 vertat. Horret illa callosas manus, sudorem
 ferre non sustinet, motum acrem non pati-
 tur: podagræ chiragræque instar est, non
 quiescit apud inquietos. Præclarum hac in re
 Plinius & Furii Cresini agricolæ exem-
 plum recitat. Angustum illi agrum fortuna
 dederat, sed insigni semper fertilitate co-
 piosum: ut iccirco vicinorum, parcus ex a-
 gris etiam latioribus metentium, incurreret
 invidiam, suspicionemque malevolis face-
 ret, beneficio hominem alienas fruges suam*

ad

ad prædium transferre. Res hæc ad Sp. Albinum Curulem delata in iudicium, & rationibus adversariorum agitata est: quando Cresinus, suæ causæ quæsiturus patrocini-um, instrumentum omne rusticum, graves ligones, ponderosos vomeres, boves validos, ac robustam, insuetamque, laboribus, præter se, filiam in forum adduxit: atque ad Iudices versus: hæc, inquit, mea sunt veneficia, quibus incantata fruges manum in agrum pellexi. Quo viso, auditoque omnium Iudicum sententijs absolutus est. Rectè sapiens si impiger fueris, veniet, ut fons, messis tua. Quod aliorum fors tenuis locupletur; aliorum lauta decrescat: si ad-vertas animum, illorum plerumque labori- horum desidiæ imputabis. Non hic ibo per diversa multorum officia, quorum alibi u-tilitatem proprius intuebimur; sed univèrse hic omnibus illud regii Psaltis accinam & labori manuum tuarum, quia manducabis, beatus es. Nonnulli laboris inimici, militiam petunt, ut hic velut per otium, exspoliis prædis-que, quâ, iure, quâ injuria quæsitis dite- cant. Verùm hi plerumque deceptos sua de- nique opinione deprehendunt. Qui labo-rem fugit, inutilis & sibi & alijs miles futu-

SUS

rus est. Septimus Severus Imperator hoc suis frequenter symbolum offerebat: *laboremus*. Augustinus y singulares militum labores admiratur. *Veterani*, inquit, *homines*, qui *in militia laborant*, & *versantur inter vulnera* tot annos, *dum incipiunt militare a inventute*, *quanta dura tolerant?* *qua itinera?* *qua frigora?* *quos soles?* *quantas necessitates?* *qua vulnera?* *qua pericula?* Quo verò hac fine, nisi ut lucro aliquo ditentur? Hac spe præmiorum, vitam ipsam hostium telis offerunt, & per sexcenta mortis discrimina, non inevento labore vagantur. Cytus Persarum Imperator, si Iustino & credimus, suos ad Medorum iugum exequendum animaturus Persepolim regni metropolim ingressus, convocatum populum die proximo cum securibus ad vicinam silvam exscindendam adesse iussit, fatigatosque altera deinde luce ad lautissimum epulum invitavit. Et quando iam omnes inrerpocula ad hilaritatem solutos reperit, sciscitatus est: *utra magis dierum grata esset?* *illane inter labores an hac inter laboris fructum?* cumque hanc omnes præferrent, cum libertate inter gaudia traductam. Sed, inquit, illa præmittenda in labore fuerat. Nunc igitur:

y In Psal. 30. con. 2. & Iustin. l. 1. hist.

igitur si me sequimini, brevi labore Medo-
rum exciso imperio, nos in libertatem per-
petuam vendicabimus. Paruus labor ingen-
tem fructum daturus est. Arrisit tam splen-
dida conditio, fidemque dedere ad omnia
sele ducenti Cyro obsecuturos. Et verò, pa-
ratissimo ad expeditionem usus milite, bre-
vi non Persarum tantum, sed & Medorum
Dominus, servitutem his imposuit, quo-
rum ante Imperium formidabat, parvo labo-
re ingentium ipse cum suis opum possessor,
& dominator populorum. *Militia*, ait exer-
citatissimus per omnem casum Iobus *a* est
vitahominis super terram. hic feriari velle &
quiescere, stultum est. Quando David intel-
lexit regiū Saulis decretum: *b Virum qui*
percusserit Philistham hunc (Goliathum) di-
tabis Rex divitijs magnis, & filiam suam da-
bit ei: nihil moratus animosus iuvenis, se-
se ad hoc duellum subeundum obtulit. stre-
nuusque in campum pugnator prodijt, &
triumphato hoste, victor recessit: Nihil ma-
gnam sine labore cuiquam mortalium Deus
obtulit.

Hadrianus Rom. Imperator, priusquam
adiret imperium, iam per omnes liberales
exercitatus artes, labore effecerat, ut in
K 5 plerisque

a Iob. 7. *b* S. 1. Reg. 17.

plerisque excelleret, hinc, Latinis iuxta Græcisque excultus literis, eruditiores provocabat, medicus, Poëta, ac Musicus excellens: quin etiam Pictor, Sculptor, & architectus egregius, Vbi deinde imperium adeptus est, à summis ad imos usque animum curantique explicans, præcipuasque ipse pedes in militia provincias obiens, locorum omnium, Ducum, militumque nomina ac necessitatis privatas, adeò exactè tenere studuit, ipsisque porrecta vltro ope consulere: ut si quis rogator accederet; magnopere se præventum doleret; quandoquidem ultronea liberalitate præoccupare omnes gestiebat. His curis laboribusque, cum septentrionales obiret provincias, Florus non inelegans id ætatis Poëta, ita submissis ad Hadrianum versibus ludebat:

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Sed Hadrianus suo & lætior & felicior labore, quàm Florus otio, hos eidem versus reposuit:

Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas
Culices pati rotundos, s

s Sueton. in Hadr.

fab.

Falluntur non tantum milites verum & Principes si ad otium, lusus & recreationem se natos putent. Carolus V Imperator quando regnum Hispaniarum filio Philippo tradidit, non honori, sed laboribus impar cessit, fassus deficientes vires tantæ rerum molis succumbere, filium ex porrecti vigoris Regem substituendum videri, *d* Nunc videas ad dignitates properare nonnullos, qui de labore sustinendo parum solliciti velut ad ludum otiumque opulentum provolant, & alienis plerumque humeris administrationem credunt, parum ipsi percepturi emolumenti, dum quod curæ regendi, huc opes etiam provinciarum transferantur. Terra nulli sine labore fructum diuturnum proferet. Paucis: *homo ad laborem natus est, sicut avis ad volatum!* Nulli ab hac lege exemptionem esse licet sive ad caulam, sive ad aulam natus sit Symbolum unum est omnium, *laboremus*

CAPUT V,

Ratio optima parentum, quæ liberos educare ac minimè fallentibus opibus ditare possint.

UT parentes ad liberos magnis opibus ditandos exstimulem, exquisitis ad hanc

Strada dec. 1. l. 1. c. 1065.

hanc rem argumentis non erit opus. Nil enim paternum affectum, prodigi ipsi suarum decoctores opum, aut novis amoribus irretiti, exuant, hæc illorum animos cura fodicabit. Et fortè multorum, ut locupletes, quam ut probos relinquunt liberos sollicitudo futura est maior. Non paucis illud Horatianum in votis carmen est.

Quæres, curis, quarenda pecunia primam,

Virens post uammos.

Hoc agendum, ut de insigni aliquo beneficio, canonicatu, & prælatura filio meo provisum sit; ille quamvis in cunis adhuc vagiat, neque quantum ad hæc officia vel affectus, vel aptitudinis affaturus sit, pateat. Formandus, vel invita natura & religione est, ne egere, aut inglorius aliquando lateat cogatur. Et hæc nobilium sæpe parentum, ad status honorisque sui conditionem in prolibus conservandam præcipua cura est. Qui non tam hoc agunt, ut Ecclesiæ beneficium sit, quam suæ familiæ ac dignitati. Vnde dissoluta adeò multorum vita, tanta religionis nostræ labes, tam pernicio-sa in vulgus exempla manant: cum quæ ad solus Dei obsequium à maioribus nostris instituta pièque fundata sunt, illa tam in quos.

quoslibet temerè, sine vitæ moramq; cura,
transferuntur.

Nonnulli parentum, ut suos ditent libe-
ros magis de cumulandis divitijs, ornanda
familia, accersendis dignitatibus; quàm ex-
colenda ad probitatem & sapientiam prole
solliciti, nihil admodum pensi habent, qua-
lem educent sobolem, modò videant opu-
lentam. Talis illa apud Aristotelem a muli-
er est numerosæ parens prolis, quam iisdem
locupletandis deditam cum non nemo scis-
sitaretur: *divitesne, an sapientes liberos malle?*
respondit: *rem quidem præctaram esse sapien-
tiam; at divitias videri præferendas; quòd di-
vitum plerumq; limina terant sapientes.* Hæc
præpostera existimatio multorū animos oc-
cupavit: quòd, cum pecunia obediant omnia,
non tam sapientiæ virtutisque, quàm pecu-
niæ exaugendæ studium, pro liberis, sit sus-
cipiendum. Quot circa equorum ac pecorum
quandoque maior, quàm liberorum rectè
curandorum est ratio. Illis servi custodesq;
seliguntur idonei; his sæpe, vel custos deest,
vel magis ipse custodiendus adiungitur. Ne-
que intelligunt stulti parentes, hanc, quæ per
rectam institutionem iuventutis quæritur,
regiam esse ad opes & honores viam; per

K 7

negle-

neglectum verò disciplinae morumque ad
 inopiam præcipiti viâ liberos devolvi, Ipsa
 enim experientia iam dudum nos docuit,
 educationis vitio, ad omne nefas, ac, quæ
 illud comitatur, profusionem opum, & ho-
 noris, iuventurem pessundari: profligatæ
 vitæ nullas parentum divitias sufficere:
 moderatæ verò tenues etiam facultates,
 ad opum iuxta ac dignitatis incrementum,
 aperire aditū. Audiamus hac in re facundis-
 simum Græciæ Oratorē Chrysostrum. *a*
Ut fundus quidem, inquit, sit optimus, cuncta
molimur, eumq; fidei viro, magno cum stu-
dio, tradimus, & agasonem atque mulionem,
præcuratoremq; ac dispensatorem, qui nobis
magna benevolentia afficiatur, inquirimus:
ceterum quod nobis omnium charissimum est,
omnino negligimus, neque curamus, quo pacto
filium nostrum fidei inopiam viro committa-
mus, qui ipsius tueri ac servari pudicitiam
possit. Et certè nulla possessio, nullus fundus,
æquè nobis grævus ac charus esse debet: quippe
hæc omnia filijs quaruntur. Igitur maior nobis
possessionum cura est, quàm eorum, quorum
illa gratia comparantur: quod profectò abun-
absurdissimum est. Exerceamus igitur ad vir-
tutem, atque pietatem molles filiorum ani-
mos: cetera omnia secundo loco quaramus

a Hom. 9. in 1. ep. ad Tim.

Nam

Nam siquidem illi, improbi fuerint, nihil illis pecunia proderunt, sin autem probi, nihil ex paupertate laedentur. Vt filium relinquere divitem bonum & benignum esse doce; ita etiam rem familiarem auctiorem facere poterit. Quod si tenui illi substantia fuerit, nihil deteriori loco erit, quam hi, qui plurima possident. Paupertas enim, vel in vitos coerces, atq; intra virtutis limites continet: opes vero non volentes quidem pudice temperanterq; sinunt vivere. En viri sapientissimi lectionem, quam omnium parentum animis insidere velim. Brevioribus hanc, pro memoria, verbis Tobias senior, iuniorem filium ad divitias instruens, stritxit. *Multa, ait, a bono habebimus, si vivuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene. Planè ita est, multum bonorum possidebit, quem sola Deo hominibusq; virtus cõmendabit; omnibus facilè exuetur opibus, quem sola virtus destituet. Et si opes aliæ deficiant, ipsa per se virtus sufficit; non enim quantum quisque possideat, sed quàm suam contentus sorte vivat, spectandum est. Sat dives, qui sat bonus. Non igitur, inquit Chrysostomus, b operã nostram ad colligendas opes collocemus, quas relinquamus filijs, sed doceamus eos virtutem, & benedictionem Dei* (exemplo

a Tob. 4, 13. b In Gen. bono, 66.

exemplo Iacobi morientis) *imprecemur*. Ista
 enim, *ista maxima sunt facultates, ista sunt in-*
effabiles divitiae, quae non absumentur, quae
quotidie substantiam nostram augent. Nihil
enim virtuti par, nihil virtutae potentius; et-
iam si mihi dicas, eum qui regnum habet, ac
ad idem gerit, nisi hanc habeat, quo vix pannu-
culoso paupere erit miserior. Ut nihil illis, ne-
que patribus, neque filiis infelicius fingi
possit, qui à tam vera sanctaque Præcepto-
rum linea deflectunt, & virtutis curam opi-
bus posthabent, bene nummatos, quam mo-
ratos filios videre malunt. Quid? quod tam
insanos nonnunquam patres reperias, qui,
& se, & filios perditum ire malunt, quam
ab opibus malè instructos relinquere. Ipsi
per fas nefasque aurum congerunt, atque in
filios lautè splendideque alendos effun-
dunt, indulgent votis iuvenilibus, largiun-
tur poscentibus, liberosque non minus,
quam opes perdunt. Sicut inquit a idem O-
rator aureus, parvi saepe pueri, cum cultellos &
gladios arripiunt, eò quod nesciant bene eis uti,
periclitantur (unde matres illis non permit-
tunt impunè attingere) ita profectò & iuven-
nes pecuniarum abundantia freti, cum rectè
his uti nolunt, in periculum certum se prae-
pitant,

albid.

pitant, sarcinam hinc fidi peccatorum colligentes. Etenim luxus inde, delicia, & absurda cupiditates atque infinita mala nascuntur. Quanta fuit prodigi filij ruina, abundare opibus, hasque illi a parente importunè postulanti indulgeri? quàm repente, quantoq; filij scelere diffluxere omnia, atque inops ex divite, famelicus ex helluone: antè in aula & toga, mox in hara & sordibus conspectus est? quânto satius erat, aut eguisse semper Patrem, aut nunquam abundasse filium?

Infelicioꝝ tamen ille fuit, & Pater, & filius, quorum S. Antonius & alijque meminere. Vsum palam notis, suas Pater, amore filiorum, opes non mediocriter auxerat. Iamque morti prior Confessario sese expiandum offerebat. Verùm ille negabat fas esse absolvi à reatualetm, qui malè quæsitatas opes possideret. Restitutionem exigi, quàm nisi facta, aut data cautione præstaret, venia locum non esse. Tergiversari ille primum, ac deinde etiam profus abnuere. Accessere filiorum preces ac monita; ut ne salutis suæ prodigus recta consulenti Sacerdoti obfisteret. At nescitis, inquit, filij, quæ vos deinde calamitas exspectet, atque angustia

mane-

ac. 2. p. Sum. 8. c. 7. §. 3. Peraldu tom. 2. tr. 4. c. 15.

man eant. Ita dum cunctatur, mors incum-
 bens ad Epulonem Evangelicum animam
 transtulit: vnus filiorum hoc parentis funere
 consternatus, monet fratrem malè partis
 opibus esse cedendum: alter, *nullum suum*
esse scelus, contendit, *neque tam sibi temere*
hereditate patriâ abeundum. Igitur, excepit
 ille, *bonus ego paternis abeo, tibi que ista cum*
discrimine relinquo. Malo illa perdere, quam
ut me perdant: simulque ad religionem se re-
 cepit. Frater tantis lætus opibus, nihil genio
 denegavit, dum insperata hunc etiam mors
 occuparet. Quæ res cum Religionum anxijis
 de vtriusque salute curis distraheret, Deum
 que ardentius precaretur, ut Patris fratris
 que exitum sibi aperiret: ecce, terram ingen-
 ti ante pedes hiatu videt discedere, ubi mi-
 serandus cum filio Pater, in medijs infero-
 rum flammis conspicui, suum sese mutuo
 interitum horrendis exprobrare vocibus
 audiuntur. *O execranda,* inquit Pater, *hora,*
qua te genui! detestanda soboles propter quam
brevi tempore locupletandam, aeternum perij!
Detestande, inquit filius, *Pater, qui tuo me*
exemplo & malitia has in flammis perpetuo
cruciandum precipitasti! Quo tam tristi spe-
ctaculo suæ felicitatis, ex vitatis iniquis
opibus, memor superstes filius, impensius
 odisse

odisse tam fallacem mundum, Deumque servatorem complecti cœpit, inter spretas opes longè ditissimus: *Melius enim est modicum iusto, super divitias peccatorum multas: Quoniam brachia peccatorum conterentur, confirmat autem justos Dominus, & hereditas eorum in æternum erit.* **h** Quam perversa igitur est & abominanda parentum infania, quibus volupe est, sibi filiisque quæsitis per fas nefasque divitijs, tam immane præcipitium instruere, opesque relinquere vitiorum alimenta, ac breve tantum prodigæ vitæ ludibrium! quæ quidem ut temere partæ sunt, ita temere profunduntur, corporisque atque animæ sanitate perfundata, maturo filios ad sepulchrum; & infernum funere deducunt.

Certior longè ad duraturas, in hac etiam vita, opes est virtus, ad quam soboles à teneris educatur. Siquidem temperantia ad sobriam modestamque vitam instruit, ne in luxum luxuriamque prodigè opes impendantur: prudentia ad res agendas, felicique via atque exitu traducendas instruit; ut & damna avertantur, & honesta ubique lucra affluent: Justitia proximi benevolentiam, dum cuique suum tribuere observatur, ad omne emolumentum conciliat: Fortitudo denique

denique aduersa quæque incumbentia, tum arduos in rebus comparandis labores, docet perfringere. Quibus præfidiis quicumque munitus fuerit, hunc, licet in tenui collocatum fortuna, brevi ad magnas opes emergere necesse est: tum siquæ parta fuerint, constanti felicitate tueri.

Nec minor est vitios, quàm quærere, parta tueri.

Quare prudens Siracides instructurus patrem de educatione filii, non monet, opes illi acervandas esse, providendumque de laura hereditate; sed inquit: *Filii tibi sunt erudi illos, & curva eas à pueritia illorum.* Hæc rectissima ad diuitias via est: aliam si consereris, & te & illos brevi in lubrico præcipitabis, ad Plutonis citius, quàm Plutæ arcem pervenient. Præclare Æneas ad magna suum instruebat filium.

Disce puer virtutem ex me, verumque laborem.

Fortunam ex alijs.

Nolo mihi aliud præter virtutis laborisque studium debeas, fortunam tibi imputes alijsque. Quare eundem, in duris militiæ rudimentis, non leviter ad agendum patiendumque fortiter instruxit, secus quàm diuitum nobiliumq; multi, inter purpurâ & sciscamenta

tanienta puerilia, domi molliter suos edu-
cant filios, ut jam adolescentes atque in
publicum ituri vix frigora esuriemq; norint.
Quam illi apud Aristotelem, b Virgilium-
que diversi populi! de quibus hic canit.

Natos ad flumina primū

Deferimus, seroque gelu duramus & hndis.

Hanc à Galeno quoque consuetudinem ac-
cepimus probari, cum non minus solidari
hac ratione molles puerorum artus asserat,
quam ferrum calens, quod in gelidas pro-
jectum à fabro aquas firmatur. Neque ex-
perientia nos fallit in hominibus hyperbo-
reo caelo propioribus, quorum vastiora esse
ac solidiora corpora, nemo ignorat. Quae
quidem firmi corporis in filijs cura minimè
est aspernanda, quod labori virtutique per-
suadendae, atque à molli luxuria adolescen-
tiam ad honestatis studia traducendi, non
leve praestet adjumentum. Ad mollia enim
quaeque enutritum corpus, cum voluptati-
bus opportunum adoleverit, non facile ab
illorum gustu abstrahes, & ad studia aspe-
riora convertes. Voluptas autem immo-
dicè quaesita, cum pretiosis nutrimentis
alatur, opum quaedam charybdis est, nec
tantum augendae fortunae spem amputat,
sed

b lib. 7. Polit. c. 17.

sed præsentem quoque pessundat, siquidem
talis adolescens est

*Cereus in vitium flecti, moniteribus asper,
Vilium tardus provisor, prodigus aru. a*

Quocirca in illa adolescentiæ ætate, quæ
primos luxuriæ stimulos experitur, omni
cura advigilandum est, ne gustu voluptatis
devia, illi se totum permittat, & abiecta
mentis ac studiorum bonorum cura, in mol-
liciem præceps abeat. Huic itaque malo
præstruendum est, moribus ante hos annos
ad honestatis probitatisque amorem for-
matis, ut periculorum jam admonitus ado-
lescens, præcipitium antè horreat, quàm
sentiatur. *Habet enim, inquit de hac ætate D.
Hieronymus, b in se lentum quiddam ac
molle, quod formari queat, atque ad arbi-
trium volens trahi; & in cunctis ferè rebus
citius assuescit omne quod tenerum. Novellas
adhus & vix firmæ radicis arbusculas, dum
ad omnem ductum sequaces sunt, in quam-
libet partem flecti facile est. qua naturâ ple-
rumque curvata, citè ad arbitrium volentis
corrigitur. Notum illud Venuſini vatis est,
Quo semel est imbua recens, servabit odorem
Tosta aui.*

Quod si corruptis primum moribus adoles-
scentia

a Hor. de arte poet. b Ad Romul. l. 4.

centia imbuta sit, spes difficilis est emenda-
tionis; natura blando, sceleri nimium fa-
vente. *Lanarum nigra nullum colorem bi-
bunt.* Non fallit, nec fallitur sapiens. *Adoles-
cens iuxta viam suam, etiam cum senuerit,
non recedet ab illa:* c Ad moderationem
igitur ac frugalitatem, jam primo in ævo,
adolescens instituendus est, quæ adultiorē
ad res suas conservandas augendasque vo-
lueris esse industrium. Doceatur quandoque
famem sitimque experiri, nihil in cibo po-
tuque immodicum quærere, solâ necessita-
tis lege victum metiri, vestem suæ condi-
tioni idoneam quærere, peregrina & super-
biam vanitatemque redolentia averfari, in
lusu ac remissione præscriptas à majori-
bus tenere metas, somni vigiliarumque ex
vulgari usu norit partiri tempora: ut vires
reficiantur his laxamentis, non solvantur
inertiâ. Hæc universa navi prudentisque
sunt hominis exercitamenta artesque, qui-
bus honestas, opesque, & foventur cum
possides, & multiplicantur dum acquiris.

Nihil infelicius illis Parentibus est, qui
ita divitiis cumulandis intendunt animum,
ut liberorum recta institutio in posteriori-
bus curis sit. Hos aliis temere ac sine delectu
credunt,

c *Prov. 21. 6.*

credunt, atque illic sæpe collocant, ubi spes aliqua utilitatis quæsitæ affulget, aut ubi minoribus erudiri impensis queant; non tam solliciti, quis illis Pædagogus, aut Didasculus præsit, aut quo ad bonos mores ac studia profectu educentur; quam quanto suorum illud loculorum commodo futurum sit. Ita dum filium opibus posthabent, illum non raro cum opibus profligant. Certior illorum etiam pernicietas est, qui domestico liberos exemplo corrumpunt. Quid enim boni ab hac sperent sobole, quam licet rectis admonitionibus ducant, pravis tamen verborum vitæque dissolutæ lenocinijs revocant. Ethnici vatis exhortatio est. a

Maxima debetur puero reverentia, siquid

Turpe paras, ne tu pueri contempseris
annos.

Corrumpunt vitiorum exempla domestica,
magna

Cum subeant animos auctoritates.

Frustra opes filiorum cumulabis, quos vitiorum tuorum heredes relinques. Vis scire, quid hi denique facturi sint? opes quas collegisti amabunt, te despicient, & vitiis provocati tuis, & suis. Ad mortem adspirabunt
parentum,

a *Lucret. in sat.*

parentum, ut partis ad votum potiantur opibus. Longiorem parentum vitam, suam judicabunt poenam, & si ferrum illorum non admoveant jugulo, millies tamen libitinæ devovebunt hostias, ne pinguiori dudum prædâ frustrentur: aut seipfos denique fortunasque suas improvise aliquo præcipitio evertent. Non ignorabat hæc Dionysius Junior Siciliæ Tyrannus. Cui, quòd cum Dione Principe gravis intercederet æmulatio, hoc denique in exilium pulso, ut filium, quem habebat unicum bonorum heredem, subverteret, suâ illum in aulâ omni indulgentia habuit, nihilque quod ad voluptatem libertatemque vivendi faceret, voluit denegari. Revocatus subinde Dione redditusque eidem est filius. Quem cum pater ad frugem honestamque vitæ disciplinam conaretur instituire: omnem sese curam industriamque frustra animadvertit collocare; quòd soluta per indomitam libertatem vitâ paternâ castigatione stringi jam amplius non posset. Igitur domesticis clausum parietibus tenuit, sensimque erepto voluptatum usu ad saniora erudiri, educarique in spem familiæ posse credebat. Sed væcors indomitusq; juvenis, nec custodiæ patiens, neque ademptæ libertatis licentiæque poe-

nas sustinens, patrem, totamque familiam suâ morte afflictorus, se ex suprema ædium parte pæcipitem devolvens, infelicem animam profudit. *c* Hæc filiorum malè educatorum intemperies, quâ vel sibi vel parentibus, vel utrisque etiam extremam denique calamitatem adferunt, longâ experientia, multorumque illustrium hominum exemplis damnata est. Quis ignorat illa Augusti Cæsaris felicissimi in ceteris rebus hominis, lamenta, cum filia & nepotum malè educatorum mores intueretur, ac sæpius illud Homericum usurparet: *O Vinam calebs mansissem, orbisve perissem!* *d* Quid summum Hebræorum Sacerdotem Heli cum filiis perdidit; quid Davidem in Ammone & Absalone miserè afflixit: quid ipsum quoque mortalium Sapientissimum Salomonem animo dejecit, cum Roboamum successorem videret, præterquam neglecta filiorum educatio? *Detestatus, inquit Sapiens, e sum omnem industriam meam, habiturus heredem post me, quem ignoro, virum Sapiens, an stultus futurus sit?*

Eandem cum Salomone sortem (ut recentiori exemplo utamur) experiri vilis est,

c *Probus in Dione.* *d* *Svet. in Aug.* *e*
Ecclâ. 2.

est, gloriosissimus Rex Hispaniarum *f* Philippus II. in Carolo ex Maria Lusitana. Cum enim puero libertatem fecisset absentia patris, simulque indulgentia Maximiliani Bohemix Regis, qui cum Maria conjugē Caroli V. filia, Hispaniam pro Philippo moderabatur; ferius Rex Philippus corruptam jam adolescentis indolem ad disciplinam revocare conatus, frustra Complutum ad studia cum Ioanne Austriaco, & Alexandro Farnesio amandavit: nonnunquam cœlo, nunquam animo juvenis immutato. Unde à parente asperius habitus, nihil illius aspectu molestius sustinebat. crevitque cum ætate aversio, præsertim ubi speratum cum Maximiliani Cæsaris filia connubium differri vidit. Quare hinc amplissimam fortunam patris, & præter Hispaniarum, extera etiam regna tot opibus locupletata, intuitus, dolensque, se illius impeditum vitâ, ac longis de ventura sorte moris ambiguum. præcepse mente consilioque, jugi impatiens, regnandique cupidus, non pauca molitus est, quæ illum patri redderent metuendum. Rex cum afflictos filii mores variis nequicquam sanare remediis pertentasset, deniq; à fugâ, quâ concitatum tumultibus Belgium petebat,

L 2

f Fam. Strada dec. 1. lib. 7. bel. Belgici.

bat, retentum carceribus inclusit, ubi vivus refractarium spiritum miserando fati genere reliquit. De quo Chronicum hoc ex Ovidio carmen extat. *a*

FILIVS ante DIEM patris InqVIRIt In
annos.

Hoc piorum meritis parentum tribuendū, quòd Famianus Strada memorat, quarto Carolum ante obitum die, cum animę juxta corporis ac curationē pertinaciter aliquamdiu respuisset, mutatā divinitus mente Confessarium spontè accersierit, expiatisque magno doloris sensu animæ noxis, ac misso qui erratorum veniam flagitaret à patre, sacrum manu cereum tenens, è vita discesserit. Fuit hic tamen deplorandus toti familiæ nobilissimi opulentissimique adolescentis exitus. Quod si vel Caroli fortuna deterior, vel educatio melior, si fuisset, non tanto notasset familiam dedecore, minus afflixisset patrem, minus seipsam. Frustra, dico, repetoque, congeruntur pro liberis divitiæ, si recta ad sapientiam & virtutem institutio negligatur. Hanc unam si cures sat divitem post te heredem relinques. Nemo parentum felicior, quàm qui in moderatis opibus bene institutum filium possidet.

a Lib. 1. Metam.

possidet. Abesse procul à vitiis, proxima certissimaque ad divitias, in rectè educata juventute, via est. Nemo honestè natus nutritusque inops perit, qui mentis virtutumque opes non neglexit. *Filius Sapiens* (ut credimus Sipienti) *lætificat patrem; filius verò stultus mœstitia est matris suæ.* a Quanto hinc dolore Jacobum Patriarcham afflixerint filii, cum Joseph illos *accusaret de crimine pessimo*: inde rursus gaudio exultarit, cum laudatissimum filium Josephum, quem malè interiisse persuasus erat, *vivere ac dominari in Ægypto* intelligeret: nemo sat digno sermone exposuerit, nisi qui paternum erga filios affectum satis noverit æstimare. *Revixit enim spiritus ejus, & ait, sufficit mihi, si ad huc Joseph vivit: vadam & videbo illum antequam moriar.* b Memorabant fratres Josephi amplissimum in Ægypto apud Pharaonem imperium, ostentabant *plaustra & universa quæ miserat*, ad quæ spiritus ejus revixit. Gaudebat de filio senex pater, de patre filius: ac primo rectæ educationis, & hic, & iste præcipuum delibabat fructum. Dederant jam poenas corruptæ fratres vitæ, & fame, & terrore, & frequenti peregrinatione afflictæ: ipse etiam si quid negligentia

L 3

pater

a *Prov. 10.* b *Gen. 37. & 45. v. 28.*

pater admiserat, non una calamitate compensarat. Reliquum erat, ut felicitatis quoque illius, quæ ex recta Josephi ad castitatem virtutemque omnem institutione manabat, fructum cum filio perciperet. Hoc Deus seni in ultimam ætatem solatium reservaverat: quando ex sterili Chananitide evocatum ad fertiles Ægypti oras, atque imperantis latè filii conspectum complexumque transtulit, denique experturum patrem, quanti ad filiorum opes felicitatemque cumulandam interfit, illos ad omne virtutis experienturum educasse. Indubiæ veritatis testimonio signatum est. *confirmat justos Dominos & hereditas eorum in æternum erit.* d

C A P V T VI.

Qua in omni negotiatione hominibus, præsertim Mercatoribus fugienda, quæque sequenda sint, ut in opibus & præsentis vite felicitate, sine jactura salutis, proficiant.

Cum ad opes facultatesque hominum in rep. augendas mercatura imprimis faciat, hæc nobis pars negligenda minimè videtur. Florentissimas enim urbes, ex illius frequenti

d *Psal. 36.*

frequenti usu conspiciamus, præsertim illas, ad quas navigationis commodo facillimè merces ultro citroque deportantur. Non diffiteor multorum vitiiis negotiationem infamari, ideoque & gravissimorum scriptorum stylo confodi, & à multis, discrimine salutis territis, declinari. Verùm cum nulla humanæ vitæ conditio statusque tam felix sit, qui scelerum immunis haberi possit, & quo status quisque illustrior, hoc plerumque gravioribus vitiiis infestetur, atque in Regum ac Principum aulas, hæc etiam pestis transeat, purpuraque & auro imprimis delectetur, non est cur iccirco mercaturam existimemus damnandam, quod crebris malitiosorum hominum morbis obnoxia sit. Hoc solum nobis curæ erit, ut, quâ potissimum viâ, inter æqui rectique limites, ad solidas sit opes perveniendum, constare possit. Hanc enim si apertam homini esse demonstremus: non arbitror quenquam tam aversum ab omni honestate ac virtute reperiri posse, qui scelere, quàm æquitate malit dutescere, cum & ratione, & experientia constet, & divina ordinatione firmatum illud sit, quod vulgatâ parœmiâ receptum est: *malè paria malè dilabuntur*. Diu verum est,

De malè quasitis, non gaudet tertius heres.
 Non immittam hic me in demonstrationem
 illam, quæ infelicem horum progressum
 exitumque tradit, qui per aliorum injuriam
 ditescunt; cum gravissimis exemplis con-
 flet, nec opes quidem justè quasitas diu ci-
 tra periculum possideri: Epulone, & divite,
 meis, hac in re, testibus. Nemo hos damna-
 vit injustitiæ, suâ tamen affluentia præcipi-
 tati sunt, fortium planè humerorum est, in-
 gens opum pondus citra lapsum sustinere.
 Iterum nimis insanum esse interpretor, velle
 Christianum hominem, sive per fas sive per
 nefas ditescere, quando compertissimum
 est, nisi restitutas opibus, talem servari non
 posse; ut vel cælo, vel rebus malè partis ca-
 rendum sit. Cum Zachæo dicendum est, *si*
quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.
 a Vel cum Epulone æternis ignibus arden-
 dum. Præposterum igitur sit ex injuria, aut
 fraude velle ditescere, quando alienarum
 tibi rerum, tam manifesto discrimine, resti-
 tutio imperatur. Divino & humano jure re-
 ceptum est, quod Augustinus dicit, *non di-*
mittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.
 Alienum certè est, quidquid per injuriam
 possides, neque illo potes esse ditior, quam-
 vis per ignorantiam dicaris.

De

De illo agimus Mercatore, qui opes per justitiam partas, & verè suas possidere, & amplificare æqua ratione voluerit. Neque certum negotiandi genus complectimur: omnibus hanc operam, & legibus solum generalibus, impendimus, ex quibus singuli privatas facilius rationes moderabuntur.

Principiò si integro cuique etiamnum electio sit, ut hoc illudve mercimoni genus complectatur: non solum animo præfigendum est commodum, quod cum familia ex illo ipse possit decerpere, sed quod toti, in qua vivit Reip. maximè conveniat, & cum minimo suæ sit salutis discrimine conjunctum, illo quidem ordine, ut animæ salus præcipuè, & post hanc bonum Reip. postremo utilitas privata, suo rationum pondere, inflectat. Qui secus fecerit, divinum humanumque ordinem evertet, divinum quidem, cum univèrsus vitæ nostræ cursus ad unicam salutis nostræ rationem institutus sit, & si hac excidamus, vana, probrosa, execranda sint cetera, quæ hac via abduxerunt, omnia: & quid prodest homini, si univèrsum mundum lucretur, anima verò suæ detrimentum patiatur? b Humanum perturbabit ordinem, quia negotiatio ad Reip. & com-

L 5

munc

b Matth. 16, 26,

mune Societatis bonum potissimum est,
 publicâ autoritate, instituta, suisque legi-
 bus ac privilegiis munita. Unde si quis in-
 sano quodam cupiditatis æstu, & Reip. &
 salutis posthabito commodo, eò tantum fe-
 ratur, quò cæca spes lucri, & utilitas privata
 ducit, hunc pronum est, contemptis æqui-
 tatis legibus, per fas nefasque ad sua grassa-
 ri commoda: nihilque inter ejusmodi mer-
 catorem & furem latronemque intererit, nisi
 quod ille sub honesto negotiatoris pallio,
 aliorum possessiones involet, lupus rapax,
 sub ovina pelle: hic aperta vi alienas opes
 aggrediatur. Porro, seu primùm mercaturæ
 te dedas, seu in ipso denique negotiationis
 cursu te ipsum colligas, hoc, quò dixi, sine
 & ordine res instituenda est, ne cupiditatis
 abreptus æstu, Reip. salutem, propriamque
 pessundes. De salute præferenda nemo am-
 bigit; de publico bono privatis emolumen-
 tis præhabendo major queat esse contro-
 versia: Sed hanc nobis humanæ divinæque
 sapientiæ leges abundè definiunt, quando
 membri unius jacturam totius corporis vi-
 tæque detrimento posthabent. *Medici, ait
 in Verrem Cicero, membrum saepe putrefa-
 ctum incidunt, ne aliam corporis partem labe-
 factare ac corrumpere possit.* & alibi ut, inquit,
 leges

leges omnium salutem singulorum salutem anteponunt. Sic vir bonus & sapiens, & civilis officii non ignarus, utilitati omnium, plus quam unius alicujus salutem consulit. c Plutarchus in corpore Reip. mercatores pedes esse censuit, quibus præcipua Reip. moles sustinenda incumberet, quique corpus hoc velut ad humanæ societatis commercium, & alimenti acquirendi necessitatem circumferrent. Alii hanc politici corporis distributionem faciunt, ut pro pedibus servos, pro manibus artifices agricolasque, pro pectore milites, pro ventre nobiles, pro dentibus & stomacho molitores & coquos, pro lingua advocatos & causidicos, pro capite magistratus, pro externis sensibus Mercatores adhibeant. Utcunque verò illorum, hoc in corpore, munus dispersitum fueris, semper magis bono totius, quam partis natos intelliges. Quis enim pedes non damnet, qui corpori non magis ferendo, quam sibi tantum movendis deservire velint? quis sensus non detestetur, sui potius curam, quam corporis sustinentes? Hæc profecto cogitatio populum Rom. cum plebs nobilitati, ut agebat, otiosæ deservire noller, ideoque secessione facta seditionem meditare-

L 6

TUR

c Lib. 3. de Finibus.

tur ad officium pristinum revocavit, quando Menenius Agrippa *d* progressus in medium, hoc apologo usus est, Indignatae, ait, quondam humanae corporis partes, sua cura, labore ac ministerio, ventri parari omnia; hunc verò in medio quietum datis frui voluptatibus, hoc illi commune obsequium, conspiratione inita, denegarunt: ut nec manus deinde cibum ori porrigeret, nec os admitteret, nec dentes conficerent, ceteraque ventris commodo membra deservire nolent. Verum illo ventris neglectu, cum se languere, deficere, ac succumbere denique observarent, ventre succum sanguinemque toti corpori denegante, apparuit publico hoc bono præterito, privatum cujusque diuturnum esse non posse. Præclare in hanc rem Æmilius *e* differit: *Si membra*, inquit, *regni partesque inter se consentient, constabuntque, corpus universon salubre erit. Publica salus privatorum res agras sustentat. Moribunda & affecta respub. privatas res, vel validissimas, secum trahit in exitium. Quisquis igitur in rep. ita negotiatur, ut aliorum damna non æstimet modò suis commodis fruatur, atque illius vivit legis immemor, quam ratio, ac Deus omnium animis inscripsit,*

d Liv. dec. 1. l. 2. e Lib. 3. Hist.

plurimum, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris:
 Hic seipsum postremo everfurus est, Deo &
 hominibus iniquo lucro adversantibus.

Ex hac igitur regula sapientum Mercato-
 rum, ad solidas duraturasque opes adspiran-
 tum negotiatio instituenda est, quam Chri-
 stus omnibus tradidit in Rep. viventibus:
*quodcumque vultis, ut vobis faciant homines,
 & vos facite illis.*

Adversus hanc regulam peccant r. quot-
 quot, necessitate prævisa, coemptis generis
 unius mercibus, atque ab aliis passim ad se
 traductis, (quamvis nec lex singularis, nec
 Resp. vetet) eas deinde graviori, quam par
 est, pretio distrahunt: nisi manifesto id fiat
 totius etiam Reip. emolumento. Ita Aristo-
 teles s. memorat, quendam in Sicilia, pecuniâ
 apud se deposita, omne ex officinis coemis-
 se ferrum; ut, cum Mercatores vicinis nun-
 dinis affluerent, solus ipse pro arbitrato fer-
 rum venderet: quò factum, ut ex quinquag-
 ingta talentis, totidem ipse factus ditior,
 centum receperit. Ita quamvis nihil adver-
 sus legem Reip. peccasset, Rex tamen Dio-
 nysius Syracusis illum totâque insulâ abesse
 iussit; quòd commune bonum privato post-
 haberet. Factum hoc excusari poterat, si ven-
 ditores

L 7

f. Lib. I. pol. c. II.

ditores oblati ultro mercibus pecuniarum indigi emptorem provocassent, ut Pontanus g Eutycho Sabino evenisse narrat, qui, ceteris aspernantibus, oleum, vilissimo à præcone oblatum pretio, totum coëmit. Quod, cum anno sequenti nullus esset ex olivis proventus, tertio etiam quartoque anno spem communem frustrante, repente hominem insperatis opibus locupletavit. Sic neque Thaleti Milesio, uni Græciæ Sapientum vitio verti potuit, quod, cum nonnulli paupertatem illi exprobrarent, inutilemque dictarent sapientiam, quæ egere pateretur; ipse, ut ostenderet Sapienti ad opes, cum vellet, non difficilem accessum esse, fructum olearum passim futuræ æstatis (quæ locupletem admodum fore prævidebat) Arrhabone dato, sibi vendicavit: ac mox, cum fecundissimus esset, insigni lucro aliis mercatoribus transcripserit. *h* Quâ, & industria, & providentia, ita Josephus se suumque Regem Pharaonem in Ægypto locupletavit, ut coemptis toto regno, in septem annorum ubertate frugibus, septem aliis sterilitate afflictis, non minus populorum saluti, quam regię opulentię prospexerit. Quod si enim hæc fuerint cum publico universorum bono conjuncta, privatæ fortunæ bonum jure cohonestabant. Verum

g Lib. 2. de fort. c. 13. *h* Arist. l. cit.

Verum hac in parte excedunt etiam, nec sane leviter, qui acervatas fruges, egestate iam publica incumbente, subducunt, dum gravissima necessitas, & assequendi difficultas, immanè rebus pretium constituat: ut non tam consultum bono publico, quam privatae hominum cupiditati videatur. *Vir fidelis multum laudabitur, qui autem festinas ditari non erit innocens:* Aliorum calamitate subito velle ad magnas opes emergere, Deo summè ingratum est. Multis illud divinæ vindictæ exemplis doceri posset, unū nobis hoc loco suffecerit, cujus hodie dum Confluentiæ, ad Rheni Mosellæque confluviū sita vrbe, memoria est. Ubi in domo, haud procul à ponte, frumentorum coemptor locuples, cum in communi necessitate, gravioris lucri cupidus, congestas diu fruges premeret, vermes totam incessere siliginem, ut hæc animari prorsus, atque alas etiam induere visa, quaquaversum per fenestras rimasque in publicum sese effundere, & non tantum prodere, sed & invisâ possessione avarum destituere herum cœperit. Ita Deo ingratus, invisusque hominibus, infelix homo, exemplum meritò castigatæ avaritiæ mundo fuit. Quo arbitra-
ris

ris hunc vultu hominem, quâ confusione oris quâ animi consternatione, cupiditatis deceptæ stimulis, lancinatione avaræ & consceleratæ mentis publicum subiisse, quo sensu & execratione populi exceptum, qui non nisi reip. istius labes, ac monstrum potius hominis, quàm homo poterat videri? Juvat in simili avari hominis confusione non indisertum audire Chrysostomum. *Vultis, inquit de avaritia, k liquidò nosse, quomodo divitia homines, non sinant esse homines, sed feras atque Demones? Siccitas quondam occuparat civitatem nostram, & videre erat cœlum factum aeneum, & mortem omnium gravissimam indies expectari, Deumque invocari, ut metu illo liberaret. Cuius benignitate, præter spem omnem, multa & immensa pluvia supernè decidit. Omnibus igitur celebritatem, & festum diem agentibus, quippe qui ab ipsis portis mortis reverterentur, dives quidam tristis, dejecto animo, mœrore mortuus obambulabat. Cumque multi illum rogarent, ne continere quidem intus potuit, sed cum tyrannide acerbis istius morbi pungeretur, causam in medium protulit: Decies enim mille, inquit, frumenti mensuris deinceps quid faciam, non habeo. Quid ais? Quod non om-*

nes

nesperierunt, tuque aurum accumules, doles? Non audisti quid dicat Salomon? Qui ad precium augendum, asservat frumentum, vulgo execrabilis. Sed obambulas communis bonorum totius orbis inimicus, & liberalitatis Domini hostis, & Mammonæ amicus, atque adeo servus. An non præcidi linguam illam oportuit? an non extinguere cor quod talia verba peperit? Quid enim potest esse ipso miserius divite, propterea dolente & indignante, & periisse se putante, quod infinita possideat, & quotidie optante famem, ut aurum ipsi augeatur? Hæc expendant, quotquot nimia lucri cupiditate cæci, ita privatis intendunt commodis, ut à publicis animum avertant. His enim simul (ut fieri potest) spectatis, neque exclusis à præsidio pauperibus, hæc via expedita multis est ad opulentiam.

Peccant II. Adversus hanc regulam, cū plures instituto, coemptarum passim mercium aut frugum, monopolio, inter se de majori, quàm vænire solet, pretio conveniunt. Quòd ejusmodi pæctio bono publico & justitiæ repugnet. Imò verò etiam si intra justum subsistant pretium, charitati tamen Christianæ difforme sit, a

lios

Prov. II. m. l. unic. Cod. de Monopolio.

lios ab eiusmodi negotiatione excludere, nisi auctoritate Magistratus id factum sit, si- que pretium rebus vendendis præscripserit, ut publicæ simul utilitati consulere- tur. Verbo, quodocumque per eiusmodi monopo- lia, vel annonæ caritas in reip. inducitur, vel ceteri quibus jure licet, ab emptione aut venditione arcentur, adversus charita- tem, legalemque, ut minimum, iustitiam peccabitur, quique damnum intulerunt, re- stitutioni manebunt obnoxii: etiam ipsi Magistratus monopolia concedentes, nisi ex bono reip. hoc ab illis indultum fuerit. Quia lex communis est; ita cuiusque esse commoda procuranda, ne alteri per hoc fiat injuria. Quâ de re Navarrum, Molinam, Lessium & Lugonem o fufius disceptan- tes licebit consulere.

Peccant III. Qui minoris, quàm par est, vendunt; ut emptores ab aliis ad se tradu- cant, cogantque illos, vel suas retinere mer- ces, vel cum damno easdem vendere. Nisi enim necessitas huc impellat, ab usitato re- rum pretio, quo tam emptoribus, quam ven- ditoribus consultum sit, non faciliè est re- cendendum. Nam legi receptissimæ adver- satur: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*

Pec-

n Sess. l. 2. c. 21. d. 21. o Lug. d. 26. s. 3.

Peccant IV, qui conspiratione inter se inicitâ, minoris, quàm par est, licitantur & emunt, quando alii emptores desunt; ut i-cico consueto iustoque pretio vendere mercatoribus non liceat, tenenturque de injuria & damno, hæc arte, venditoribus causato, ut ex Lessio intelliges.

Peccant V. qui pauperibus hominibus, res suas ex necessitate coactis vendere, pretium nimis vile offerunt, vel qui ab hominibus rerum pretium ignorantibus ad se illas cum istorum damno traducunt; nisi forte sublata furto cum voluntate restituendi, comparentur: aut potius animo præstandi gratiam venditori, quam quod oblatis rebus indigeas.

Peccant VI. qui, quòd rem videant emptori admodum necessariam, illius pretium augent; cum utilitas hæc singularis ad privatum emptoris non venditoris commodum spectat. Nisi forte rem ejusmodi à te postulet, quâ ob affectum, aut raritatem agrè careas, non relicturus, nisi emptor perurgeret.

Peccant VII. qui dissimulatione, fraude, mendacio, aut quacunque mala arte, vel emptorem inducunt, ut supra consuetum pretium emat: vel etiam venditorem, ut

infra

infra illud vendat. In quem scopulum si quis Mercatorum non offendat, hic omnino felix est, & illi accensendus, quem David prædicat: *beatus vir qui timet Dominum; in mandatis ejus volet, nimis. Potens in terra erit semen ejus; generatio rectorum benedictur. Gloria & divitiæ in domo ejus, & iustitia ejus manet in seculum seculi.* p Planctalis beatus, & in hac, & in vita est altera, quia *benedictio Domini super caput iusti.* Nam si gloriam & opes in hoc mundo desiderat, *Gloria, & divitiæ in domo ejus;* si potentiam, *potens in terra erit semen ejus.* Si in altera vita felicitatem exspectat, *iustitia ejus manet in seculum seculi.* En quanta Dei liberalitas & profusio in hominem, qui timore Dei munitus omnem à se fallaciam; artesque fraudulentas excludit. Contra fraudulentorum hominū cervicibus & hujus, & æternæ vitæ ingēs calamitas: imminet, ac plerumq; tantò feliciores habendi sunt, quantò in hac infeliciores vidētur, quòd præsens miseria, vel remedium, vel certè levamentum aliquod sit futuræ. Primò enim, *non inveniet fraudulentus lucrum q* Nam, *qui decipit iustos in via mala, interit in suo corruct, & simplices possidebunt bona ejus* r Nisi igitur nos fallat

p Psal. III. q Prov. 12. r Prov. 28.

fallat verbum Dei, illi fallentur, & laqueos, quos aliis collocant, ut iniquo rerum pretio suis illos bonis exuant, ipsi, propriis exuendi bonis, incurrent. Talem Mercatorem regius vates alloquitur, & infausto terret vaticinio: *Ecce, inquit, parturit injustitiam. Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foveam, quam fecit.* Et profanus vates præcinit Ovidius.

Fallentes ex magnâ parte profanum

Sunt genus, in laqueos, quos posuere cadunt.

Magis interdum execrabile Deo & hominibus malum est fraudulentia, quàm sit manifesta vis & injuria: nam illa per insidias hominem aggreditur, bonisque spoliât: ut declinari illius malitia vix possit; at hæc aperto Marte invadit alios, palam arma ostentat, & manus injicit, ut quem deinde cavere possis, non ignores. Romani Oratoris hic sensus est; *cum duobus inquit, modis fiat injuria, aut vi, aut fraude; fraus quasi vulpecula, vi leonis videtur: utrumque verò ab homine alienissimum. Totius autem injustitia nulla est capitalior, quàm eorum qui cum maximè fallunt, id agunt, ut boni videantur.* Hæc videlicet illa est injustitia quâ fallaces Mercatores, qui fraude, arte, mendaciis quâdoque

Psal. 7. t. lib. I. offic.

doque etiam perjuriis merces suas proximo, supra pretium, obtrudunt; ut alienis locupletentur opibus, suaque argento credulos emptores spolient. Vicio omnibus Mercatoribus familiari, quotquot immoderata opum cupiditate tenentur. Ut fraus in Mercatorum officinis potissimum nasci & educari videatur.

*Fraus quid sit, haud sciunt, qui aurum
nesciunt*

Verum hi omnes, ut dixi, Deo execrabiles non minus; quam pessimi homicidæ videntur: ideoque non rarò inter se sociantur. *Virum sanguinum*, ait David, x *& dolosum abominatur Dominus*: nec verò impunitam diu hanc illis malitiam fore testatur alibi: *viri*, inquit, *sanguinum & dolosum non dimidiabunt dies suos* y Sed hoc longè tristius, quòd temporali non solum felicitate privandi sint, verum etiam æternâ. Ut Apostolus gentium hanc mortalium stultitiam admiretur, quod tam præposterâ viâ ad felicitatem contendat, cum multò beatior ille hac in vita alteraque sit, qui fraudè patitur, quàm irrogat. Unde suos Corinthios reprehendens sciscitatur. z *Quare non magis injuriam accipitis? quare non*
magis

x psal. 5. 8. y psal. 54. 24. z 1. Cor. 6. 8.

magis fraudem patimini? Sed vos injuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt?

In hoc igitur scopulo, cum tot Mercatorum non æternæ modò, sed præsentis etiam felicitatis naufragium faciant, ut ab utroque hoc malo, quam longissimè absint; ad utrâque verò felicitatem æquis passibus, inter tot discrimina, progrediantur; fusius aliquantò, separata disceptione, & pericula Mercatorum aperienda sunt, & emolumenta, investiganda. Quæ res tantò altius omnium animis insidere debet, quantò magis indubitata veritate ex S. literis confirmantur. Ut nulli sua cupiditas blandiri istic debeat, ubi summa autoritate Numinis tam disertè avocatur.

C A P U T VII.

Divitias stabiles æquæ non iniquis artibus in negotiatione aquiri, ex S. Literis & experientia certum est.

Quosdam illa quorundam Mercatorum felicitas, extra æquitatis limites abripit, & per consuetas negotiantium artes, seducit, quòd videant parum etiam probatæ vitæ florere homines, atque ad magnas opes, dignitatesque emergere, Non diffiteor, mul-

multos in hac vita improbos malis artibus
 eniti ad divitias, observari ab hominibus,
 æstimari felices; contraque nonnullos, etiam
 compertæ probitatis homines, cum pauper-
 tate luctari, neglectos, atque inglorios in
 mundo delitescere. Quæ res homini hinc
 abyssum divinæ bonitatis, inde justitiæ se-
 creta perscrutanti mira videri non potest.
 Nam cum ipsius non patitur benignitas, ut
 aliquod virtutis opus sine præmio; justitia,
 ut vitium sine pœna sit: Deus quorundam
 in hac vita muneratur virtutem, quibus in
 altera sempiternam decrevit pœnam: con-
 traque aliorum in hac vita delicta plectit,
 quibus in altera æternum destinavit præ-
 mium: neque enim alia ratio superest, qua
 utriusque ex æquo satisfiat. Jam verò quis
 improborum inter divites est, qui non qui-
 busdam niteat virtutibus; quis proborum
 inter inopes, qui non vitiis aliquibus inqui-
 netur? illis igitur suum hac in vita largitur
 præmium; his pœnam infligit; severior Deus
 cum sic parcit, quàm cum plectit. Consen-
 tientem hac in re mecum Chrysostronum
 reperio: & sanè dissentire nemo prudens po-
 terit. *Fieri, inquit ille, non potest in hac vita,*
ut malus sit ex omni parte malus, sed potest
ipse quoque habere aliqua bona; utque bonus
fit

sit ex omni parte bonus, sed potest ipse habere
 aliqua peccata. Vt ergo malus paucorum bo-
 norum accepta hic remuneratione, illic deinde
 perfectè puniatur, ea de causa hic accipit: at
 ille est maximè beatus, qui hi: punitur, ut
 omnibus depositis peccatis probatus hinc abeat.
 Au li igitur Abraham dicentem diuiti: rece-
 pisti bona in vita tua, & Lazarus similiter
 mala. dicens hic recepisti, non autem accepi-
 sti; ostendit utrumque affectum pro debito, &
 illum cui fuerunt res secunda, & illum cui
 aduersa. Quocirca stultissima illorum ho-
 minum, non tam ratiocinatio, quàm delira-
 tio est, qui cum diuitum nonnullos, in sua
 vident improbitate, florentes, felicesque,
 arbitrantur Deum illorum favere actioni-
 bus, secundumque impietati successum lar-
 giri: non enim hoc fraudis artiumque ma-
 larum præmium, sed virtutis est. Rursum,
 cum sibi æquis viis rationibusque ad opes
 exienti, vident aduersa sorte diffluere om-
 nia, nihil ex voto atque expectatione eve-
 nire: non hanc simplicitati æquitati que suæ
 fortunam imputent, scelerum merces est,
 ab illo profecta, qui flagellat omnem filium,
 quem recipit. Si scieres, cum Hipponensi
 orates Præsule, Domine hic ure, hic seca,
 modo in aeternum parcas. Malo cum Lazaro

M

hac

hac in vita cruciari, & gaudere in altera; quàm hic cum divite gaudere, & in altera cruciari.

Quod si tamen tuis in hac divitiis adjectum volueris, subtrahere de vitiis, quò pauciora hæc fuerint, tantò liberalior Deus est futurus. Quare hoc ago, ut rectissimæ certissimæque ad opes viæ insistas, quando simul ad probitatem, simul ad artem cumulandi divitias instruo; cum Deus virtutem in hac vita, paupertate nunquam plexuisse compertus sit; neque ipsius aut bonitatis aut justitiæ opus sit, punire probitatem. Audi quam præclaram hac in causa tibi ex Psalmo Davidico lectionem recitaturus sim, illamque intimis animi sensibus demissam accipe. Spera, ait, a in Domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & pascere in divitiis eius. Noli amulari in eo, qui prosperatur in via sua; in homine faciente injustitias, Quoniam qui malignantur, exterminabuntur; sustinentes autem Dominum hereditabunt terram. Melius est modicum iusto, super divitias peccatorum multas. Hereditas eorum in æternum erit: non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur: quia peccatores peribunt. Attende, quanta de-

ta demum asseveratione utriusque sortem, hinc iusti, inde iniusti stabiliat. *Iunior*, inquit, *fui*, etenim *senui*, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quarens panem. *Tota d. e miseretur & commodat, & semen illius in benedictione erit. Vidi impium superexaltatum, & elevatum, sicut cedros libani. Et transivi, & ecce non erat: & quasi viderem eum, & non est inventus locus eius. Quare sic denique concludit. Custodi innocentiam, & vide, equitatem. Salus enim iustorum à Domino, & protector eorum est, in tempore tribulationis. Qua ex lectione discere poteris illam etiam, siquæ sit, divitum opulentiam, felicitatemque momento sæpe evanescere, nihilque firmum securumque possidere. Poteris eodem ex loco illud regii vatis adungere; *Inimici Domini, mox ut honorificati fuerint, & exaltati: deficientes, quemadmodum fumus, deficient. Quid levius fumo? sum vento flammaque evanescit. Videas quandoque congestas in palatia improborum hominum gemmas, aurum, argentum, cimelia, purpuram, & quascunque, seu à natura, seu ab arte cumulatas opes; quando neglecta inter hæc scintilla cadit, moxque igne ad incendium surgente involvit, accendit, inflammat, consumit, incinerat omnia,**

Ita in fumos momento abit, quidquid integro vix seculo collectum est. Paucis hisce annis, atq; etiamnum dnm hæc scribo, quot collectas divitum opes, hinc inundantes per integras regiones aquæ, illinc nata diversis urbibus incendia, repentino casu sustulere? Hollandiam Prussiamque hoc anno magnis partibus inundarunt aquæ: Constantinopolim, aut, ut memorem viciniora, Aquisgranum, Dalenum, Gladbecam aliasque urbes, vel magna sui parte, vel integras haufere flammæ. Qui casus licet probos cum improbis perstrinxerit, sceleribus tamen hanc Dei offensionem provocatam, nemo facile negabit. Omnium hic pertinaciter improborum exitus est: *quemadmodum fumus deficient.*

Hac veritate altius impressa, huc me verito, ut ab omni te fraude fallacia, ac mendacio, in negotiatione abducam, perque certam justitiæ viam ad augendas possessiones instruam. Quod si igitur ad veras cum virtute opes adspirabis, hæc tibi lex adamantino firmata proposito hæreat. *Nullum, quantumvis ingens, lucrum, vel minimo te scelere quasitum velle.* Cui deinde ita erit instendum, ut ab omni veritatis fuce, simulatione, mendacio, & quacunque fallendi proximum

ximum arte remotus maneas. Quam legem si aliquamdiu constanter tenebis, illoque tuo candore innotesces pluribus, incredibile est, quantum mox emptorum, tibi conciliaturus sis, modò æquum rebus præfixum pretium, sine fuce aperias, ambiguanque licitandi curam vulgo adimas. Augustinum hac de re differentem paucis accipe. *b Sed ait mihi negotiator, inquit, si agitur de mendacio, de periurio, hoc vitium meum est, non negotiationis; neque enim non, si vellem, possem acere sine isto vitio. Non ergo culpam auctor ad negotium transfero; sed si mentior, ego mentior, non negotium. Possem enim dicere; tantò emi, tantò vendam, si places eme. Non enim istam veritatem audiens emptor repelleretur; & non omnes potius accurrerent? quia plus fidem, quam mercedem diligerent. Possum illud mihi cognitis exemplis testari, atque imprimis illo, quod Aquisgrani in officina pannorum, aliis pares merces venditantibus contigua, deprehendi. Homines illa habuit piæ devotioni addictos, jamque famâ æquitatis vulgatâ, tantam sibi conciliarant æstimationem, ut stipata per dies sæpe integros officina ementium numero afflueret, neque unus venditorum sufficeret.*

M 3

sed

b In Psal. 70.

sed nunc duo, nunc tres iisdem deservirent, brevique ad ingentes opes emerferint, non tam lucro singulorum (quòd in partibus sæpe exiguum) quàm multitudine ementium. Ab his pro polis aliud nihil audiebatur, quàm quòd ad primam licitationem commune, quo passim res veniret, indicarent pretium: tum verò, si vel emptor conditione esset, tenuior; vel licitator inter amicos haberetur, cui aliquid indultum vellent, infimum eidem pretium indicabant, quo vel licebat mercem accipere, vel relinquere. Naturam quoque rerum venalium ita explicabant, ut omnes intelligerent, quid vel inesset virtutis, vel etiam vitii. Hinc aberant insolentia mercis præconia, fallax plerumque expensarum suarum expositio, mendacia sine pretio venalia, jurata nequicquam fides. His enim cum merx ornari solet, emptorem magis quærit, quàm meretur. Minimum illic reperitur plerumque fidei, ubi, sine exactore, tam sollicitè illa præstatur. Qui Apostoli monitum sequuntur, & quorum verba sunt *c est, est; non, non*. Hi sunt quibus potissimum fidendum est. Optima merx est, quæ commendat semetipsam. Venditorum præconia, jure suspecta sunt, injurata illorum fides certissima est.

Verum

Veritas cum opposita consuetudo adeo
passim invaluerit, & plerumque

Laudat venales, qui vult proponere, mer-
ces:

Metuendum ne parum hac in re disertus
venditor bonis etiam mercibus existima-
tionem detracturus sit; quod vitium for-
midari ab emptore possit; ubi virtus minus
idoneè describitur. Fateor, proinde nolo
ego propolam mutum timidumque; sed
paucis syncerisque rem verbis exponentem;
abesse citra necessitatem volo, pretii abs se
expositi mentionem, abesse fidem juramēto
assertam. Quibus licet quandoque non fal-
lat, plerumque tamen discrimen est, & su-
spectum se facit emptoribus: cum leviter
jurantium levis fides sit: paucisque asserta
veritas facile locum habitura sit. Juvat hic
meminisse exempli duorum Colonensium
ad Rhenum civium ex Oeconomia catho-
lica d. Baptistæ de Gleen. Hos Parochus
ab illa licentia mentiendi jurandique tradu-
ctos huc impulerat. ut non nisi ad venden-
dum necessariis usi verbis, candidè simpli-
citerque qualis quæque merx, quodque e-
jus esset pretium exponerent. Hoc candore
sibi primùm obstiterè, dum inassueti homi-

M 4

nes,

d L. 7. c. 10,

nes, timidè laudatas merces, neque summo æstimatas pretio, gradatimque, multa licitatione, ad æqualitatem submissas, defugerent. Unde primus his annus sterilis ex lucro fluxit. Querentes tamen, de illius consilii infelici successu, iussit durare in proposito Parochus, fore enim ut constantiæ minimè pœniteret. Et verò eventus sana suavisè docuit. Siquidem ubi vulgo cognosci illorum candor & quitasque in pretio rerum venalium cœpit: tam crebris officina emptoribus frequentata est, ut brevi magnis aucti opibus, non invidè suam ipsi locupletarint sortem, verùm heredes post se, raro opum felicitate beatos, reliquerint.

Et certè ejusmodi solum homines inter Mercatores felices, ceteros omnes prorsus infelices arbitror. Nam cum Negotiantium plerorumque vita variis objecta periculis, curis anxia, laboribus molesta sit: si præter hæc omnia infernum denique suo labore mereantur, nunquid infelicissimi jure censendi sunt? At certum est, Mercatores omnes quotquot fraudibus, mendaciis, ac quibuscunque injustis lucris opes suas augent difficillimè inter alios peccatores, ad emendationem, ac salutem emergere: cum sine restitutionis remedio hæc nequeant obrineri.

btineri. Inter gravissima mortalium scelera, homicidia, adulteria, incestusque, atque id genus flagitia, censentur: sæpe tamen ista solâ expiantur pœnitentiâ; neque aliud post se onus trahunt; verùm quantumcunque Mercator de suis malis artibus doloris in animo concipiat; nisi ad restituendas opes malè partas manus admoveat, nisi se suosque hoc præsidio spoliet, expers manet salutis. Hanc verò ex æquo præstare, abire possessis, cedere magno opere collecta aliis, hæc enim verò res est, tantò gravior, quantò est rerum injustè quæsitaram possessio illustrior. Unde profligata plerumque talium est hominum conscientia, qui licet mendacis leviculis, neque multùm exauctis rerû pretiis, neque mensuris, aut ponderibus insigniter dolosis lucrum congerant; tamen quorum singula sua levitate non æstimantur, eorum universitas planè damnanda est. Hoc iniqua in minimis lucra habent, ad magnum, suâ multitudine, injustitiæ malum accrescunt; idque irremediabile, nisi malè partis abieris. Vetus & verissima lex est: *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.*

Labyrinthus quidam malorum est, injuræ acquisita pecunia. Tuum non est, quod

M s

possi-

possides, teneris suis restituere Dominis. At, quot illi sæpe, quamque diversi? qui tamen si, vel ignorentur, vel desint, in pauperes, aut causam piam vertendæ opes sunt, neque ullo se titulo iniquus possessor, nisi indigentia, potest ab hac restituendi obligatione subducere. Ipse tamen si moram hac in re fecerit, Deus injuriarum vindex non deerit, qui injustas nullibi opes consenescere patitur; quæ cum suis collectoribus deficientes, quemadmodum fumus, deficient. Quocirca, ut cautum magis omnibus hoc in lubrico Mercatoribus sit, atque hi inter illos censerî possint, quibus adeò certum Domini favorem pollicetur David, ut dicat, *senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quarens panem*: paucis hic cavenda, faciendaque Mercatoribus præscribam: ne ad illos, qui hoc mare navigantibus occurrunt, fraudum scopulos inconsultò allidantur, ac pereant.

Primò horreat & aversetur Mercator omne mendacium: nam ex hoc fonte tota penè malorum illuvies negotiationem inundat, ut huic assuetus Mercator, nunquam à fraude atque injustitia futurus sit innocens. Rem magnam postulo, quam tamen hac in causa me obtinere necesse est; neque
diffi-

difficile obsequentur, quicunque pericula, ab hoc crimine, sibi imminencia deprehendunt. Furis nomen, multi ob turpitudinem execrantur. At tamen furem quandoque esse præstat, quàm mendacem. nam & mendax fur esse assolet; & præterea occultus insidiator. Vulgare dictum est. *Ostende mihi mendacem, & tibi furem ostendam*: aves hæ concolores sunt: simul volitant. Sed convincam te testimonio veritatis irrefragabilis ex Siracide. e *Potior fur, quàm assiduitas viri mendacis. perditionem autem ambo hereditabunt. Mores hominum, mendacium sine honore, & confusio illorum cum ipsis, sine intermissione.* Mendaces, hac etiam in vita, sine honore sunt, imò ut D. Hieronymus f advertit, *hoc faciunt, ut nec vera dicentibus credatur.* Augustinus de mendacio differens, nec illud quidem, ut alterius vitam tuearis, permittit, quia, inquit, *verbis apertissimis scriptum est, os quod mentitur occidit animam: g Quomodo ergo non perverissimè dicitur, ut alter corporaliter vivat, debere alterum spiritualiter mori?* Imò verò de eodem tradit alibi h nec quidem totius mundi lucro proposito, leve nobis mendacium

M 6

cium

e Eccli 20. 26. f Epist. 37. ad Julian. g
Sap. 1. 11. h lib. 2. de mend.

cium indultum esse. Terreat illos gravissima Davidis sententia: *perdes omnes, qui loquuntur mendacium.*

Secundò iuramenta etiam in re vera (quis enim iuramentum rei falsæ adjunctum non horreat?) cavendâ sunt. Iterum hic hiracides bonus est monitor: *Et iurationi non adsuescat os tuum. Multi enim casus in illa. Nominatio verò Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum non admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis. Vir multum iurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo ipsius plaga.* Qui sic se ad Deum convertit, ab hoc Deus facillè avertitur. Jurare citra necessitatem ad perjurium est properare.

Tertiò in venditione emptioneque cavendum, ne dolo aliquo, plus venditor, quàm ex pacto debitum extorqueat, aut emptor minus largiatur. Ut si ille rigoroso tradere pretio, hic infimo tantùm velit accipere, ideoque occulta compensatione utantur, cum venditor, exempli gratia, minori pondere ac mensura; emptor rationibus, vel pecunia malè numeratâ, id assequitur. Quamvis enim rigoroso merces pretio vendere, & infimo emere liceat; tamen cum de-

mode-

moderato conventum est, aut summi vel infimi pretii terminos scienter excefferunt, utrique erit parti acquiescendum. Integrum enim erat utrisque hoc pacto abstinere, & cuique retinere propria, & donasse censentur, cui ultro, cesserunt. Secus tamen habet, si per fraudem aut ignorantiam excessus factus sit. *l* Æstimatio verò rerum, ex adjunctis, ut penuriâ, vel copiâ mercium, emptorum ac venditorum affluxu, rursusque ex vendendi ratione peti solet. Quod enim sub hâta, in discessu, cumulatimque venditur, minori plerumque pretio traducitur. Contraque, quorum venditio emptiove lacrum cessans, aut damnum emergens, connexum habet, potest rigorosi infimique etiam pretii terminos excedere. Et si quis adversus has leges manifestum, alterius avaritiâ aut fraude, detrimentum tulerit, occultâ compensatione, cum alia ratio deficit, damnum poterit instaurare. *m* Jus enim habet vendicandi sibi, quidquid suum esse, non dubiâ fide, comperit. Quin & altera partium ex conscientia ad restitutionem tenetur; & in foro cogi potest si ultra dimidium sit descepta. *n*.

Quartò

l Laym. l. 3, tr. 4. c. 17. n. 3. 6. &c. *m*
Baym. l. 3. t. 3. p. 1. c. 1. q. c. 5. n. 14, tr. 4. c. 17. n. 50.

Quarto si quod vitium rerum vendendarum sit, ut furiosus equus, ovis morbida, pannus adustus, sericum putrescens, aurum argentumve corruptum, admonere emptorem aut venditorem tenetur, fraudis atque injuriæ futurus reus, nisi fecerit, alterque detrimentum patiatur. Quod si tamen uterque vitium ignoret, ad nihil in conscientia tenebitur, quamvis actione in foro conveniri possit, si damnum notabile inciderit: in damno exiguo, & quando vitium (ut oculi in equo cæcitas) notari poterat, non erit ad compensationem obligatus. Quamquam sinceri negotiatoris sit, defectum quemvis pandere: aut certè in rebus, quæ possunt observari, monere emptorem, ut exploret, nequid vitii sua incuriâ prætereat, nolle se deinde exceptionem admittere, aut quicquam sibi damni imputari. *o* Cavendum verò negotiatori imprimis est, ne in quantitate fallat, iniqua rerum mensura ac pondere, neve in substantia rem aliam obtrudat pro alia. Priori ratione fallat, qui frumentum humidiori collocatum loco intumescere fecerit; posteriori qui compositum arte potum pro vino Hispanico, aut Gallicum Rhenano mixtum, hujus loco,

tra-
o Lugod. 26. f. 8. n. 128 & Trul. c. 20. d. 173

tradiderit. *p* Fallet quoque, qui incertum, aut impotentis ad solvendum hominis debitum pro certo vendit. Quamvis spem suam de incerto vendere, at minoris liceat. *q* sic dubia credita, chirographa, stipendia militum, messis futura, anticipatâ solutione emi vendique poterit. Nec tenebitur ad restitutionem qui dimidio etiam minoris comparavit. *r* Excusabitur à fraude, qui præseius imminuendi à rep. pretii, res suas præsentis pretio traducet: modò alios astu quopiam ad emendum non inducat. Utitur enim jure suo, non minus, quàm alter imminentis mutationis ignarus. *s*.

Quintò si quis rem alienam certo sibi pretio, ad vendendum emendumve, commissam, aut ratione personarum sibi faventiû, aut industriâ quadam suâ, vel carius vendat, vel emat vilius, excessum pretii, in accepto, aut retento ære, sibi poterit, sine injuria, vendicare. Hi enim censentur industriæ fructus: neque in his dominus rationabili potest esse de causa invitus. Si tamen indefinito tradiderit rem pretio vendendam emendamve, sibi etiam hunc fructum reservasse censendus est. Nisi venditor signatè

ad-

p Dian. p. 1. t. 8. r. 51. *q* Less. l. 2. c. 21. *r*
Bonac. d. 3. q. 3. p. 10. s *ib. q. 2. p. 5.*

adjiciat; hanc, vel illam se pretii partem e-
mentis gratiâ remittere. Ut sartoribus cre-
brius apud se ementibus propolæ nonnun-
quam faciunt. Modò, in explorato satis re-
rum pretio desit Mercatorum fallacia: aut
dominus hunc sibi favorem non reserva-
rit. *l.*

Sextò ad injuriam in venditione caven-
dâ, observet negotiator, quòd res empta,
quamvis nondum tradita, si notæ determi-
natæque rei sit, ut equus, vini dolium, suo
pereat emptori; si verò rei indeterminatæ,
ut equus in prato aliquis, vel quodpiam ex
vindemia dolium, suo res perit venditori,
cum nullius definitæ rei jus translatum in
emptorem fuerit. Quod si res eadem deter-
minata duobus fuerit vendita, perit aut ser-
vatur primo emptori, vel cui primum tradi-
ta, vel prior solverit. Nisi fortè culpa ipsius
venditoris intercidat, aliàs suo perit domi-
no, quidquid perit. *u* Hæc pauca, ex Lessio,
Laymanno, Lugo aliisque delibata, ad cer-
tiorè æquitatis viam in negotiatione te-
nendam, profutura sunt.

Postremò omnes verbis Domini com-
pellabo. *Nolite facere iniquum aliquid in
iudicio, in regula, in pondere & mensura.*

Scateræ

u Lugo d. 26. f. 9. u Ib. f. 14.

*Sratera iusta, & equa sint pondera, iustus
 modius a quo quo sextarius. x Abominatur
 enim Dominus eum qui facit hæc, & avertatur
 omni iniquitatem. y Ignis in domo impiis
 thesauri iniquitatis. z Nam, ut ignis quæ-
 cunque in domo corripit, alimenta consu-
 mit, ac ipse denique in auram ventosque a-
 bit; sic congestus iniquè thesaurus, & alias
 justè quæsitæ facultates evertit, & ipse de-
 mum, surgentis flammæ instar, evanescit.
 Horum itaque infelicitatem Salomon, cum
 aliorum sorte, opes suas liberaliter dividen-
 tium componit. a & niii, inquit, dividunt
 propria, & ditiores sunt: alii rapiant non sua,
 & semper in egestate sunt. Quam paradoxa
 hæc sunt, dividendo hominem acquirere,
 rapiendo amittere! Caveat igitur Mercator,
 ne aliena sibi vendicet, qui augeri vult ma-
 suris opibus propria. Illa sunt vermis in li-
 gno, tinea in panno, ignis in stramine, con-
 sumunt secum universa, ac præter hæc con-
 scientiæ quietem evertunt. Paucis hæc Au-
 gustinus subjicit. b Nemo, inquit, iniustum
 habet lucrum, sine justo damno, ubi lucrum
 sibi damnum: lucrum in arca, damnum in
 conscientia. Verùm jure dixerit, damnum &*

x Lev. 19. 35. y Deut. 25. 16. z Mach.
 6. 10. a Prov. 11. 24, b de Temp. serm. 215.

in arca, & in conscientia. Et si hoc quidem solum esset, ab omni nos jure iniquitate deberet revocare. Hæc illius qui Evam decepit astutia est, pomi aurei pulchritudine, nos fallere. Sed caput serpentis nobis conculcandum est. *Quod*, ait idem Augustinus *caput serpentis? prima peccati suggestit, magnum ibi lucrum est, magnum aurum est. Si hanc fraudem feceris dives eris. Caput serpentis est, calca. Quid hoc est, calca? contemno quod suggestit. Sed magnum aurum suggestit. Et quid prodest homini, si univrsam mundum lucretur, anima autem sua detrimentum patiarur? Pereat mundi lucrum, ne fiat anima damnata.*

C A P U T V I I I .

An, & quomodo per usuram facultates suas maximè augere liceat, & honestum sit.

Multorum in pecunia cum scenore tractanda solers elucet ingenium. Ex uno illi numo alterum, secundo æris partu, norunt elicere. De quorum nobis industria paucis est differendum. Nam minimo hæc labore ars constare videtur. Si enim pecunia nobis pecuniam pariat; ut quid aratro, navibus, quadrigisque manum admove-

mus

mus? De auro tantum utiliter, collocando laboremus, & à mediocri facile ad locupletem fortunam emergemus. Verum, ut intra æquitatis limites hac arte progrediamur, imprimis videndum est. Nam malè parta facile dilabuntur.

Usitata multis negotiatio est, quâ lucri gratia pecuniam transferunt. Ut cum census quispiam pecuniarius emitur, vel ob periculum quod mutuando incurritur, aut luctum aliud, quod negligitur, plus quam expositum est pecuniarum recipitur. Verum hic usura humanis divinisque proscrip- ta legibus diligenter cavenda est. Ne videlicet pecuniam, quæ apud te otiosa desidet, alteri illo consilio, aut pacto etiam, mutuam tradas, ut tibi supra sortem, e. g. quinque supra centena ipsi commodata, refundat. Charitatis humanæ legibus teneris proximo in necessitate, idque gratuito subvenire, indignusque miseratione & convictu censetur hominum, qui cum extra suum damnum possit, indigenti proximo adesse gravatur: quòd humana societas sublata sit, nisi in mutuum homines auxilium manum porrigant. Unde quod natura sanxit, sua olim Deus lege firmavit, *a fratri, inquit, tuo*
abs-

absque usura commodabis id quo indiget, ut
 benedicat tibi Dominus in omni opere tuo.
 Quæ lex etiamnum Judæis sancta est, inter
 suæ religionis homines, licet aliis ad usu-
 ram tribuant; Hoc enim existimant sibi cō-
 cessum singulari privilegio, ut olim spoliare
 Ægyptum divina concessione licuit.
 Juxta ejusdem Deuteronomii legem, *b* fœ-
 nerabis gentibus multis, & à nullo fœnus ac-
 cipies. At hoc tempore, pro dolor, multi
 Christianorum hac Judæorum lege utun-
 tur; illam negligunt. Hos ad Christi scho-
 lam disciplinamque revocari necesse est, nisi
 & opibus injuriâ partis, & salute æterna ve-
 lint excidere. Si mutuum, ait Christus,
 dederitis his, à quibus speratis recipere, quæ
 gratia est vobis? nam & peccatores peccatori-
 bus fœnerantur, ut recipiant aequalia. Bene-
 facite, & mutuum date, nihil inde sperantes,
 & erit merces vestra multa. *c* Nullum igitur
 non modo lucrum, sed ne simile quidem,
 mutui aliquando erogandi beneficium suos
 expectare jubet; sed prorsus gratuitum
 vult esse Christus: ne peccatoribus, illud
 quoque præstantibus, Christiani meliores
 non simus. Lucrum igitur maximum futu-
 rum

b Deut. 28. v. 12. *c* Luc. 6. v. 34.

rum est, lucri illius neglectio, quia erit merces vestra multa.

Est verò in omni usura enormis quædama malitia. Quia cum vix ulli, nisi indigentiam compulsi, pecuniam ab aliis mutuam desiderent, ut per hanc propriæ subveniant necessitati: prorsus inhumanum est, ab illo, qui alienis indiget, etiam propria, quæ sperare olim potest, adiumenta eripere. Hoc enim penè est, spoliare nudum, illique qui nil habet præsentis boni, hoc quoque eripere quod erit habiturus. Unde D. Ambrosius hac impietate expensa, inquit, *Subvenire egenti humanum: duritia autem est, plus exigere, quam dederis. Si enim egens auxilio eguit, quando non habuit de suo, unde redderet; nonne impium est, se sub humanitate simulatione, ab eo pascas, qui non habet unde reddat?* D. Basilus e quoque & suâ, & sacrarum literarum sententiâ hanc malitiam exaggerat. *Ezechiel, f ait, in maximis ponit mali fœnus, & plus quam sortem accipere, & lex illud luculenter prohibet, non fœneraberis fratri tuo & proximo tuo. Et rursus, ait, fœnus super fœnus, & dolus super dolum. Et de civitate in multitudine malorum deprehensa,*

d lib. 3. offic. c. 3. e In Psal. 14. hom. 2. f Ezech. 18. v. 13, & 17.

hensa, quid ait psalmus? *g* Et non defecit, de plateis eius, usura & dolus. Enim vero inhumanitas est maxima, si is, qui egestate premittur, mutuum ad vita subsidium quarat; dans verò minimè sorte contentus, ex misericordia proventus, & opes sibi excogitet. Homines Ethnici, quibus illa Christianæ misericordiae opera, tanto opere, quanto Christus fecit commendata non fuere, huius flagitii atrocitatem abominati sunt. Ciceronè de officiis differentem audiamus *h* Interrogatus, ait, Cato, quid in re domestica maximè expediret? respondit bene agrum colere: interrogatus iterum, quid foenerari? respondit, quod occidere hominem. Non igitur aliter foeneratorem peccare censuit, quam homicidam. Quæ causa, cur Aristoteles in politicis suis institutionibus, usuram quoque tanquam legibus naturæ repugnantem damnaverit. Non igitur immeritò Chrysostomus. *k* Nil, ait, presenti usura turpius, nilque crudelius, cum pretextu miserendi atque opem ferendi, majorem misero fossam crudelitatis effoderit, specie iuvandi atterens inopem, ac manum porrigendo desiciens, & quasi in portu ex tempestate suscipiens, sed improvise turbine in multo

g Ps. 54. *h* Lib. 2. offic. i. 1. Pol. c. 7. *k*
In Matt. hom. 5.

multò magis crudele naufragium, velut inter scopulos & latentia saxa, demergens.

Quare in foeneratores, tanquam ab humano divinoque damnatos iudicio, gravissimis decretis Ecclesia animadvertit; ut exhorrescere ad usuræ cogitationem meritò omnes boni cogantur, & indomitæ lucri cupiditati frenum injicere. 1. Epim usurarios, juris aut facti notitia cognitos, infamos esse declarat; ideoque si Clericus sit, ad Ecclesiastica officia ac beneficia inhabilem atque irregularem, l. 2. Eisdem legibus, titulo de usuris, ab altaris S. communione talis arcetur, ejusque oblationes Ecclesia rejicit, quin etiam sepulturâ communi interdicit, nisi restitutus usuris, pœnitentiam egeris m. 3. Testamentum, & quævis alia usurarii manifesti voluntas, ultima ipso jure irrita est, nisi de restitutione prius idoneè sufficienterque cautum fuerit. n

Ad hanc tam gravem severamque Ecclesiæ censurâ, quâ usurarios omnes perstringit, quis non perhorrescat, tamque abominandi criminis, etiam suspicionem solam, à se amoliat. Verùm humana solertia, an dicam

l. c. infames 3. q. 7. & l. improbum foenus c. ex quibus causis &c. m. c. quia in omnibus. n. c. quanquam, in 6. de usur.

dicam malitia, cum ætate semper auctior, tot modo, ex traditis pecuniis, frumentis, aliisque rebus, quæ vel mutuò, vel anticipatò proximis, creduntur, titulos exigendi supra sortem, æstimationemque reperit, ut inter usuras maximas, nulla penè reperiatur, quæ non aliquem justitiæ colorem induerit, & sub pallio æquitatis tegat iniquitatem. Ita periculosa opus aleæ tractant, qui mutuuum petentibus, ea lege pecuniam offerunt, ut dicant se velle annuū emere censum e.g. 50 imperialium, dum mille exhibent, simulque jus sibi capitalem summam repetendi, censu renuntiato vendicant. Quid enim hi aliud agunt, quàm qui ex mutuo lucrum postulant, nisi quod solâ fictione tituli discrepent? certè in Pontificiis constitut. Martini V. & Calixti III. Vti & Caroli V. Imp. ejusmodi contractus usurarius habetur, quo census redimendi facultas emptori conceditur: quod discriminis semper plenus, si iniquitatem non foveat, ab ea certè haud procul absit. Si verò soli venditori facultas redimendi, census, cum libet, manserit, major apparet æquitas; quòd alter cum pecunia jus omne repetendi amiserit, censuque teneatur cedere, cum visum est

est

est alteri. *o* Manifestior quoque usuræ iniquitas est, cum emptor vini e, g aut frumentorum indigis vinitoribus agricolisque anticipatâ solutione profoluens, minoris solito rem comparat: aut cum venditor, ob dilatam solutionem, majori suas merces pretio traducit. nisi enim cessantis lucri gratiâ, aut damni emergentis interveniat ratio, palliatæ tantum usuræ specie horum contractuum iniquitas obvelatur. *p* sed divinos non fallit oculos, autorem non locupletabit. Nescech, id est morsus Hebræis usura appellatur. Mordet, ut coluber, venenumque per totum facultatum corpus spargit. De quo eleganter Chrysostomus, aut si quis alius operis imperfecti autor est, in Matthæum. *q* Similis ait, pecunia usurarii est aspidis morsui. Sicut enim, qui ab aspide percussitur, quasi delectatus in somnum vadit, & sic per suavitatem soporis moritur; sic & qui accipit sub usuris, pro tempore delectatur. Nam sicut venenum aspidis latenter per omnia membra discurrit, & corrumpit, sic usura per totas facultates discurrit, & convertit eas in debitum.

Verum multi dicent: Unde vivam, nisi

N ex

o Vide Laym. l. 3. t. 4 c. 18. p Ibid. c. 16.
n 5. q hom. 12. c. 5.

ex pecunia, quæ modica mihi suppetit, fœnus colligam? Augustinus his responsurus est. *Audent, inquit & fœneratores dicere: non habeo aliud, unde vivam. Hoc mihi & latro diceret deprehensus circa parietem alienum; hoc mihi & leno diceret emens puellas ad prostitutionem; hoc & maleficus incantans mulla, & , vendens malitiam suam. Quidquid tale prohibere conaremur, responderent omnes, quia non haberent, unde viverent, quis inde se pascere. Quasi non hoc ipsum in illis maximè puniendum est; quia artem nequitia delegerunt, unde vitam transigant; & inde se pascere volunt. Unde offendunt eum, à quo omnes pascuntur.*

Quod si qui tamen impensius usurâ delectentur, quàm ut ab illa omnino avelli queant, neque absque fœnore de pecuniis collecto, se vitæ suæ necessitatibus consulere posse existiment: Sapientissimus hos Salomon ad optimum fœnoris genus instrueturus est, *Fœneratur, ait, Domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinem suam reddet ei. Ipse Christus docebit. Date tributum nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa. Quibus nescio promissis, quid non solum discretius, verùm etiam certius dari*

& In psal. 128. & Prov. 19. v. 17, & Luc. 6.

dari possit. Difficilis fateor ad persuadendum oratio est, quâ liberalitatem in donando suademus. Certa largiri, ut incerta assequaris (ita enim perperam sentimus) hoc opus, hic labor est. Pauci quos Diva sic amat Liberalitas. Et tamen fœnus aut usura nulla honestior, nulla fructuosior, quàm largiri sub cautione aliqua, mutuum sine usura, pauperibus; quod ego inter liberalissimū quæstuosissimūque eleemosynæ genus esse censeo, de quo S. Leo loqui videtur. *Non potest, inquit, ut largitatu deesse materies, ubi Christus, & pascit, & pascitur. In omni hoc opere illa intervenit manus, que panem frangendo multiplicat. Securus & hilarus sit eleemosyna distributor, quia tunc maximum lucrum habebit, quando sibi minimum reservaverit.* Suffragatur huic sancto Pontifici D. Ambrosius. *x Fœnerare, ait, Christo, bonus deposita spei custos, multiplicatis fidei tua talentum solvet usuris. Non fallit veritas, non circumscribit iustitia, non decipit virtus.* Hoc est quocunque te ipsum verte-
ris, sive ad Deum, sive ad homines promissa usura falli non poteris. Nam qui hanc promisit ipsa est veritas; quo mereris, virtus est: obligatio quâ Deus ad solvendum te-

N 2

netur,

x Ser. 10. de quadrag. x Lib. I. de Virg.

netur, iustitia quædam est, perquam reddit unicuique, quod vi promissionis debet. Nullæ vnquam fœneratorum usuræ tam certa solutione penduntur. Multi hominû, vel necessitate, vel scelere fidem promissam fallunt; Deus neque indigentia rerum premitur, neque vllius sceleris cupiditate tangitur. Tam illi præstare fidem promptum est, quàm polliceri. Solum proprio homines flagitio excidere poterunt, quod tamen adeò rarum est, ut Deus ad flagitia mortaliū facilius dissimulet, quàm sua promissione deficiat, ac sceleratis nonnunquam rependat, ne datæ ipse fidei neglector arguatur. Dignam memoria est, quod hac in causa refert Sophronius y Homo ethnicus, in vrbe Nisibe, tenuioris sortis erat, qui cum 50. nummos aureos collegisset, quos fœnori locaturus esset. Uxor Christiana, ut ab hoc consilio virum auerteret, ait locupletissimum ex tantilla pecunia fœnus colligi posse, si in Christi honorem pauperibus vtendam pecuniam distribueret: hunc enim liberalem promississe sibi impensarum remunerationem. Vir igitur hac spe illectus in pauperes nummos expendit. Labitur tēpus: diesque, quâ usuræ potuissent exigī.

tran-

transit: neque tamen quicquam sperati fœ-
noris refunditur. Quærit queriturque apud
conjugem maritus, quæ mœstum anxietat-
que solata ad templum commeare jubet,
ubi prius eleemosynas erogarat. Verùm il-
luc cum venisset, nemo præter indigentes
sele illi offert, ad accipiendum prompti o-
mnes, nec quisquam ad donandum. Ad
Christum igitur conversus, promissum exi-
git, tandemque velut desperata re domum
se recepturus, nummum in via aureum, illis
quos expenderat similem, reperit: quo in
penuria rei familiaris panem piscemque co-
emit. Hoc eviscerato, lapillus in illo de-
prehenditur miræ pulchritudinis, quem vir
à muliere acceptum, ad Lithopolam de-
fert. Hic principio quinque aureos pro gē-
ma offert: ad quod cum admirans hæeret
venditor, alter viliratem oblatis pretii eum
despicere ratus, mox decem, ac deinde vi-
ginti, postremo & quadraginta obrulit. Ita-
que cum serio hæc agi observaret venditor,
eja, inquit, tantum pende, quantum ex æ-
quo bonoque æstimandum nosti. Qua re
æquitatis Lithopola admonitus, trecentos
illi aureos numeravit. Unde lætus inspera-
to eventu civis, tamque certa ac liberasti
Christi promissione motus, quàm indignus

mercedem tulerat, ipsius deinde fidem amplexus, digniori vita & cultu promereri conatus est.

Christus licet promissa nonnunquam differat, ad probandam fidei nostræ speique constantiam, nunquam tamen fallit. *Calū.* inquit, *Et terra transibunt, verba autem mea non interibunt.* Differentem hac de re D. Ambrosium volupe erit auscultasse. *Docebo,* inquit. *z quomodo boni fœneratores esse possint, quomodo bonas quaratis usuras.* Dicit Salomon. *Fœnerat Domino, qui miseretur pauperi, secundum autem datum ejus retribuet ei.* Ecce bonum fœnus de malo factum est: Ecce irreprehensibilis fœnerator, ecce usura laudabilis. Nolite ergo iam invidentem me vestris commodis estimare. Putatis quod hominem vobis subtraham debitorem? Deum provideo, Christum surrogo, illum demonstro qui vos fraudare non possit. Jam verò magna ejusmodi fœneratorum, & hujus & futuræ vitæ felicitas est. Augustinum hic præ meis audiri verbis malim. *Quid inquis facio (sic loquitur) ut sim utilis fœnerator? attende quid facit fœnerator. Minus vult dare certè, & plus accipere: hoc facit tu. Da modica, accipe magna. Vide quam latè crescat fœnus tuum: da temporalia, accipe*

z De Tob, l. 1. c. 16. a In psal, 33. cipe

cipe aeterna; da terram, accipe coelum. Et Chrysoftomum aurea eloquentiâ suffragantem non aspernaberis *b* Quid, ait, ita pauper & egenus es, ita pusillanimus, ut parvo magna, & caducis pecuniis liberalitatem vendas, cum possis aeterno regno vendere? cur omissis Deo, humano lucro sollicitaris? cur divitem transcurristi, & pauperi adhaeres? reliquisti eum, qui reddere potest, & ingrato atque inopio loqueris. Ille restituere desiderat, hic non reddet nisi coactus: hic vix centesimam partem, ille centuplum, & vitam aeternam: hic convitio ac contumeliis, ille singulari ac praecipua laude: hic invidiam multorum in te suscitatur, ille immarcescibiles tibi coronas necit: hic deinde vix in hac vita, ille tam in hac vita, quam futura. Putasne igitur extrema non esse amentie sic lucrari? Hæc quisquis, ut par est, expenderit, certiore, totque firmatam testimoniis exemplisque viam, non averfabitur.

Nolim tamen hac mea Sanctorumque Patrum oratione licitam, sine iniquo foenore, lucri ex adjunctis mutui, rationem excludere. Cum videlicet pecuniâ, tibi ad negotiationem, vel usum alium paratâ, in gratiam proximi, cum tuo cedis incommodo,

N 4

sive

b hom. 51. in Matth.

sive lucri illud cessantis sit, sive damni emergentis vel cum tali illam credis, qui vel fortuna, vel fide vacillante, periculo amittendæ pecuniæ te exponat. Hoc enim periculi suscepti onere transmissæ per cambiū pecuniæ cum auctario refunduntur: hoc etiam venditi census, & mutuantium fructus ex pignore, quamvis redimibiles, iustificuntur; cum ementi pereant. Universè quotiescunque onus aliquod pretio æstimabile, cum mutuo jungetur, illius ratio haberi, citra usuræ culpam, poterit. Neque enim, aut conscientia, aut Deus, ita nos proximo subvenire voluit (nisi extrema necessitate affligatur) ut iusta lucra negligamus, detrimenta immeritò subeamus, onus aut periculum gratuito sustineamus. Hæc igitur ubi occurrerint, in necessitate præsertim, quisque sibi futurus est proximus. Quæ monere placuit, ut quo quisque iure uti possit, intelligat, terminosque discat,

Quos ultra à citraque nequit consistere rectum.

Ab usura itaque liberi erunt, quotquot pecunias, quas vel negotiationi, vel prædiis ædificiisque, aut alteri cuicumque rei sibi utili impendere decreverant, hos mutuò ad lucrum erogent, aut ad censum, etiam

utrim-

utrimque redimibilem, coemendum impendant: secus verò si otiosam domi pecuniam, neque alteri destinata officio, ad hoc lucrum, sine periculo aut onere suo, convertant. Illic enim justus lucri titulus, hic nullus est. Sola pecunia, aut frumentum, vel quidquid mutuò transferri potest, cum domi non prodesset, foris non potest fructificare, quòd in alterius dominium translatum sit, cui vel perit, vel servatur, periculo simul usuque ad novum Dominum translato: qui tantundem, quantum accepit, tenetur, pacto tempore, refundere: aut si non præstet, damnum hinc emergens, supra acceptam sortem, mutuanti compensare. Licebit igitur, cum de fide accipientis ambigitur, hac lege pacisci, ut si tempori non refundatur, ultra sortem teneatur rependere. Verum pacisci, citra causam, de beneficio vicissim præstando, aut re meliori (quale novum pro veteri esse frumentum queat) exhibenda, iniquum, & usurarium est, uti etiam iniquum est, in frumento aut vino invitis restituere, quòd in ære parato accepisti. Quocirca omnes, suæ salutis amantes moneo: cavendum esse, ne titulos, lucrandi cupiditate, fingant potius, quam inveniant, seque magis fallant, quam alios,

dum nunquam Dei oculos manumque vindicem subterfugiunt : qui tam improbè quæsitâ lucra impunè non sustinebit. Non jam agam de anatocismo, sive usurarum usuris, quando in pactum diducitur, ut usuræ non solutæ adnumerentur sorti, fœnorisque incrementum faciant. Hic enim matris improbæ longè improbissimus partus est, qui jus omne humanum divinumque violat. Uno postremum fœneratores omnes exemplo ad æquitatem, & honestum, dignumque homine lucrum invitabo.

Thomas Cantipratanus e sui temporis historiam refert, de religiosissimo Abbate Villariensi in Brabantia. Usurarius magni nominis Namurci diem clauserat extremū, quando ingens ab illo pecunia, fortè mille sexcentarū librarum delata in monasteriū, ad possessiones monasterii locupletandas conversa est; sed electus recens Abbas non ignorans malè ab usurario partes opes, eas collecto rursus aere, Namurcum remisit, ut in spoliatos injustè cives distribuarentur. Sed remissæ ad monasterium pecuniæ à magistratu sunt, ob implicatum restitutionis negotium. Verum Abbas recusans admittere, ad medium referri forum pecunias juberet,

subet, civibusque nunciari, hoc illorum esse, non suum argentum, & ut quisque sibi ab usurario spoliatus vendicet, quod proprium est. Quo æquitatis exemplo commoti cives, & Abbati bene precati, per delectos viros indigis, injuriamque perpessus æs omne distribuerunt. Monasterium autem brevi tempore ad eò luculentis opibus locupletatum est, ut cōstaret decuplo remissam ab Archimandrita pecuniam auctam esse, maximumque fuisse fœnus, tã improbum fœnus damnasse, Repetani cum D. Ambrosio concludamque: *Ecce bonum fœnus de malo factum est, ecce irreprehensibilis fœenerator. Vade, & fac similiter.*

CAPUT IX.

Aurumne arte aliqua humana produci, opesque hac via magno lucro augeri possint?

EXspectabunt fortè nonnulli, ut cum de auro Sapientum instituta nobis dissertatio est, artem hic Chymicam auri conficiendi tradam. Hæc enim via, & facillima, & minimè sumptuosa ad opes parandas videtur. Quisquis enim possederit aurum, hic cetera omnia, ad mortalium in hac vita felicitatem spectantia, possidere, non immerito existimatur; cum auro licitemur universa.

Magna vis Auri: quod si Venusino vati credimus.

*Aurum per medios ire satellites,
Et perumpere amat saxa, potentius
ictu fulmineo. Lib. 3. Od. 16.*

Fulmen tantum prostermit corpora, aurum etiam animos. Nihil inter metalla illustrius natura parit. Ut si artis humanæ ingenium ad conficiendum elevari possit, magnum divinæ potentiæ opus æmulari existimandum sit.

Verum si quod ego auri conficiendi secretum hac in arte possideam, jure ambigam, an vulgo illud arcanum prodendum sit? Plus enim me ad utilitatem proximi contulisse momenti credam, si aliquid de auri cupiditate detraxero, quam ambiguis augendi rationibus adjecero. Ejusdem Vatis monitum est.

Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.

Qui tamen hac de arte etiam differentem audire est volupe, pauca quæ de illa accepi communicare non gravabor, ac fortasse ad illius quoque conficiendi rationem optimam securissimamque conferre aliquid poterō.

Multi aurum tale esse naturæ opus censent,

sent, quod arte nulla imitabile sit. Licet enim quædam egregia artis sint opera, quæ naturæ quodammodo ingenium præstantiâ & dignitate superent; ut palatia manibus hominum fabricata, instrumenta musica, machinæ bellicæ, horologia, naves, atque ejusdem generis opera: tamen in his natura arti subvenit, neque substantiæ rerum mutantur, sed caducam tantum induunt ab arte formam. Verùm si metalla cetera hydrargyro confusa, lentoque excocta igne, auri naturam subirent, substantiarum utique intercederet mutatio: tantò magis admiranda, quòd ignobilior nobilioris naturam sumeret. Nam quid obsecro hydrargyrum, metallorum quædam spuma & excrementum pestilens, cum auro argentoque simile possidet? Verùm quidem est, quòd solum aurum suscipiatur ab hydrargyro, velut in sinu complexuque fovendum. Ideoque ad sociandum argento aliisque metallis, in deauratione consueta, aurum, illius sæpe usus necessarius sit. tamen hic auri appetitus hydrargyrum non magis ad naturæ similitudinem provehit, quàm vulpem cum gallina, Lupum cum ove conjungit eorundem appetentia. Certè ubi ad ignem sic inaurata adhibeatur (in quo potissimum probatur
N 7 aurum)

aurum) diffluit ac evanescit hydrargyrum, auri decus illuceffit. Unde ingens utriusque discrimen manifestum est. Neque aliud è fornaculis Chymistarum expectandum, quàm ut hydrargyrum pestilens sensim in fumum resolvatur, sibi incubantibus alchymistis vitam breviet, nihilque præter colorem aliquem, ab affuso simul auro perfusaque metallis ceteris relinquat, quidquid denique hi coctores, decoctoresque rerum suarum, splendide somnient.

Sed exemplis se existimant probare posse, quòd ars naturæ opera suo possit studio assequi. Cùm non minus ex gallinarum ovis pulli in calidis fornacibus, quàm à gallinis incubantibus excludantur. Addam ego, & homines repertos esse, qui ovis sub axilla fotis gallos denique gallinaceos excluderint. At parum hoc argumento vincitur, quando aliud nihil ex ovo producitur, quàm quod in semine continet, ac nec anser quidem ex gallinaceo anserem queat procreare, quantumvis suo ovum calore recludat. Quis igitur speret igniū terrestrium vi, quod igne cœlesti, vix uno excoquitur aurum seculo, aliquot mensium, vel etiam annorum spatio satis excoquendum: ut naturam jam non sequi tantum, verùm & excellere ars longè videatur.

Et

Et sanè licet in quibusdam ars naturæ accederet, nulla tamen ratio persuadet, in reali, quam Deus raram pretiosamque adeò esse voluit, ut aurum argentumque est, hanc arti facultatem indulgisse, ut suo ingenio assequeretur homo, quòd inter rarissima ipse naturæ opera excitare voluit. Quin & evertere una manu in hominum societate alenda videretur, quod ad hanc fovendam altera manu excitatum est. Nam si aurum arte esset parabile: omnis hominum, magnis lucris inhiantium, opera, ad hanc artem discendam occupandamque verteretur: ac denique sua aurum copiâ vilesceret, & rarius quicquam pretiosiusque in communem mercimoniorum usum traducendum esset. Jam verò, cum in pretio atque æstimatione rarioris æris, hoc velut negotiationis fundamentum, animamque ejus præcipuam Deus constitutam voluerit: Frustra huc mortalium industria vertitur, & arte occupare nititur, quòd natura, velut ex semine fructum, iusta est, opportuno tempore locoque, progenerare.

Verùm quod nonnulli artificum huc suâ pertingere industriâ visi quibusdam sint, ac secreta artis via ad auri conficiendirationem pertigisse, hoc multorum studia ad insaniam usque

usque accendit. Ejus nobis rei Bodinus ^a in facto Sociorum Guilielmi Constantini peritissimi apud Gallos Chymici, testis esse potest. Illi enim, cum longa metallorum excoctione, temporis, laboris, rerumque impendio nihil ad auri confectionem profecissent, denique ad detestandum facinus conversi, Diabolum in consilium accersivere. Nec tam fidis sibi clientibus vaser artifex defuit. Sub specie elegantis Nymphæ coram ille animarum insidiator apparuit, iussitque illos ex sex metallis liquefactis, affuso hydrargyro, malagma conficere. quod philosophici, ut vocant, lapidis materies futura esset. Sed hydrargyrum, seu Mercurius affusus, postquam ingenti sonitu metalla disjecisset, ipsosque artifices in fugam verteret, Dæmonem, cachinno ferunt edito, attonitos hoc rursus erexisse dicto, *strenuè laborate*. Qui Dæmonis hortatu, tam pertinaci labore aurum sunt consecrati; ut cum omnes huc opes nequicquam contulissent: Paupertatis deinde remedium ab alio labore petere coacti sint.

Quid? quod non minus illi, qui auri conficiendi rationem invenisse se gloriati sunt, quam qui ea se exspectatione excidisse fassi,

ad

^a Lib. 3. Damon. cap. 30

ad extremam inopiam redacti inveniantur. Joannes Aurelius Augurellus auri conficiendi rationem abs se repertam usurpatamque Virgiliano carmine decantavit, sed ipse quantum fidei emolumentique huic inesset, abunde testatus est, quando moriens in egestate decessit. Cajus Caligula auri cupidissimus, cum ex auripigmento, quod in Syria fodiebatur, aurum excellens quidem specie, ut refert Plinius *b* at pondere tam exili confecisset, ut impensæ fructum excederent, destitit. Nil mirum tam felix horum artificum vix quisquam repertus est, qui in Chymicos foculos plus auri non insumpserit, quam eduxerit. Cum qui aurum hinc probatum eruunt, illud antè, vix minori quantitate comminutum in pulveres, huic quàm excoquunt massæ aspergant. Hac arte Ernestus Marchio Badensis, si *Hieronymo Medero in Acroamatis* credimus, delusus est. Aderat illi Chymista suæ artis venditator, jamque apparatus metallorum affusique mercurii prævio, magnam Duci spem fecerat Constitutis omnibus, quæ Dux alterius directione adornabat, unus, inquit pulvis, qui voce Arabica *Res* dicitur, nos deficit, sed ex pharmacopolæo quovis, aut circumfo-
ranco

b Hist. nat. l. 33. c. 4.

raneo haberi poterit. Ergo famulus à Duce missus, qui pro aliquot sestertiis hunc pulverem emeret. incurrit ille in circumforaneum haud procul arce, quem Chymista socius personatum agebat, ille rogatus de pulvere Res, pro numinis paucis bonam eius quantitatem offert. Ex auro hic erat in pulveres comminuto: accipit Dux, & partem illius, ut monebat fraudis artifex, massæ aspergit, quæ cum educta, verum auri pondus speciemque ostentaret, Dux velut insigni arcano lætus, Chymistam bene muneratum dimisit. Atque ad Chrysopeæiam reversus, alteroque lætus ex pulveribus aspersis successu, cum deinde pro simili pulvere ad officinas diversas famulum nequicquam dimitteret, res suas se per impostorē amisisse postremò deprehendit. Pari anno. 1519. Venetus quidam alchymista Bragadinus Ducem Bavarix aggressus est, & postquam alios hac fraude captasset. Sed Dux imposturâ cognitâ, hominem splendido comitatu apparatuque incedentem, teneri in vinculis, atque ex equuleo causam dicere iussit. Hunc tamen reo honorem habuit, quòd ex ferreo patibulo inaurato suspenderit, postquam ex auri ramentis pulveribus-

& *Guarionis in Greuel der Welt.*

veribusque carbonibus immixtis, se ita illu-
fisse curioso cupidoque orbi fassus esset.

Nec videtur dubitandum, quin Antonius
Tarvisinus, quem Cardanus meminit, *d* in
Venetorum procerum confessu aurum re-
pentè ex Mercurio produxisse, hoc pulvere
usus sit; cum sibi idem à Gallo hospite ta-
lem honorarii loco pulverem oblatum fa-
teatur. De Raimundo Lullio, quem in arce
Londinensi circa an. 1400. probatum Regi
aurum hac arte exhibuisse memorant, idem
meritò existimabis.

Ceterùm longa excoctione aliorum me-
tallorum, se mercurio, auri, vel argenti se-
minibus asperso, denique aurum argen-
tumve minus probatum, lento longoque
igne posse excoqui, quorundam experientia
videtur evincere. Verùm expensæ plerum-
que lucrum vincunt, neque auri argentine
ex natura laborati proprietates omnes asse-
quitur, vim durationemque non æquat.
Quare postquam Martinus Delrio *e* contra
alios statuisset, aurum arte produci posse,
tamen à communi mercimoniorum & me-
dicinæ illud usu proscribit. *Lucrum, inquit,
ex hac arte illicitum est: non enim licet hoc*
AURO,

d Lib. de Metallis.

e Lib. I. disq. Mag. c. 5.

auro uti ad commercia contractusque &c. Nam aurū istud, nunquam habet proprietates omnes veri auri: vel id adeo contingit raro, ut censeri dūsit non contingere. Non licet etiam id facere, ut in medicamentis quis eo utatur: nam propter rationem memoratam, nec veri auri vires salutare habere, nec noxiis qualitatibus ab igne carbonario, & venenato hydrargyro contractus, carere censendum est.

Denique, non facile cuiquam hujus artis tractationē suaserim, nisi forte opulēti sint sint proceres, qui neque temporis, neque opum jaēturam æstimantes, alchymiaē, citra cupiditatē se impendant. Quod hæc quædā insidiarum officina sit, in qua Dæmon sua adversus hominem arma procudat, à sacris rebus mentem abstrahat, ad spem temporalem, lucrumque, studio plerumque immoderato, convertat. Hic illud Christi in primis locum habet, *non potestis Deo servire & Mammonæ*. Postremo quicumque hoc negotium tractant, valetudinis ac vitæ detrimenta non exigua patiuntur, in capitis vertiginem & stuporem mentis non raro præcipitantur. Cùm pestilens ille sit, ex hydrargyro, & carbonibus fumus: qui vix potest satis caveri, ut nobis aurifabri, vel suo colore

colore testes esse poterunt, si crebro hanc materiem pertractent.

Vides igitur, amice Lector in hac arte nihil præsidii ad opes cumulandas, verasque divitias obtinendas esse. Et nec ex universa quidem alchymistarum historia, exemplum beati ex hoc artificio hominis depromi solere. Adeò importunè aurum sectantibus Deus omnia adversari voluit: ut sapiens *beatum* hunc dicat, *qui post aurum non abiit.* Aurum nemo facilius obtinuit, quàm qui didicit pro Deo contemnere.

Aliam ego longè certiozem auri conficiendi rationem cuilibet præscripsero, quam duobus verbis Græci sapientes complexi videntur *ἀνέχεσθαι καὶ ἀπέχεσθαι, sustine & abstine.* Labores vigilasque tuo in statu ac munere, in quo te Deus collocavit, constanter *sustine,* & certus esto, si tuo non defueris operi, Deus provida liberalitate non deerit; opes colliges. Ager cultus suam dabit messem, vitis bene curata locupletem vindemiam, negotiatio strenuè tractata suum lucrum, advocatio diligenter obita suum successum, administratio nō neglecta pingue stipendium, respublica studiosè defensa opulentum tributum. Tantum agendo patiendoque, quidquid molestiarum in hoc munere est, fortiter

ter *sustine*. Proposita tibi laboris ac patientiæ opulentissima mercede. Si, inquit D. Augustinus de S. Stephano *f. te aliquis homo dives in hoc seculo vellet adoptivum filium facere, quomodo servires, quas ei dignitates impenderes? Servitia durissima, & turpissima sustineres convitia, ut ad caducam & fragilem hereditatem ipsius pervenires.* Non alia ad opes via inceditur, sive temporales illæ sint, sive æternæ, *sustinendum est.* qui nil patitur, nil obtinebit.

Alia multò etiam facilior auri cumulandi est ratio: *abstine*. Cum immoderato alios luxu sua videbis profundere, *abstine*: cum insolenti habitu corpus prodigè pretiosèq; colere, *abstine*: cum frequenti convivarum strepitu opplere domum & triclinia, vino ciboque profusius explere mensas, & stomachum obruere, *abstine*: cum in amplam splendidamque familiam, in servorum comitatum, equorum, rhedarumque apparatus, multa, ad ostentationem magis, quàm necessitatem insumere; *abstine*: His aliisque si dignam viro prudenti moderationem adhibueris, intraque conditionis tuæ metas, nec contracta nimium manu, nec aperta nimium versaberis; intelliges te optimas con-

ficiendâ

f. Sermon. 5.

ficiendi auri rationes esse assecutum.

Exemplis in re notissima omniumque oculis exposita utendum non existimo. Suam quisque ætatem, quam aliquantò proventior inspexit, consulat, aut majoribus natu in Rep. ubi versatur discat, quot quamque repentinas sæpe unius seculi familiarum revolutiones intueatur: quæ, vel ex humili sorte ad egregias opes splendoremque emergant; vel ex primæ fortis hominibus ad tenuem fortunam, neglectumque sui nominis recidant: & animadvertet, hos in otio immoderatoque luxu, tanquam in lubrico incedentes corruisse: illos per castigatæ, laboriosæque vitæ gradus ad summa enixos, felicitatem hanc occupasse. Quorum fortè nepotes mollius enutriti, quique citra laborem in tam locupletis fortunæ sinum veniunt, inertiam ac profusione rursus amittent, quidquid majorum studio ac parsimonia collectum est. Nam experti id sæpe didicimus. *Heronum filii noxa.* Quod observare parentes illos velim, qui magis de cumulandis opibus, quam filiis, extra otium luxumque, seriò ad laborem bonasque artes excolendis solliciti, plus una manu destruunt, quam ædificent altera: cum instructam magis hereditatem, quam heredem esse cupiunt: domum-

domumque potius, quam habitatorem curent. Ita qui mercedem congregant, mittunt eam in sacculum pertusum. g Chymici plerumque tales sunt filii qui aurum optimum ad focum ollasque consumunt. His tamen alibi hac de re admonitionem reliqui.

Porro aliam præter hanc auri cumulandi rationem longè in Ethicis Christianæ disciplinæ præstantiorem feliciorèq; reperio, quæ ex vilissimis quibusque rebus, obulo, aqua, siliquis, panis, micis, aurum docet elicere nobilissimum, opes citra jacturam discrimenque immensis incrementis augere. Legimus apud *Ælianum*, hominem rusticum Sinetam, officii honorisque causa Regi Persarum occurrisse, cumque deesset munus, quo suum Regi testaretur affectum, manu cava ex fonte aquam captasse, Regique obviam reverenter obtulisse, ut illius mereretur gratiam. Delectatum verò hominis illâ curâ Ataxerxen, mille daricis (Persarum numisma est) aureaque donatum phiala, abs se tanto munere exultantem dimisisse. Aquam homo iste felici metamorphosi sibi in aurum commutat, dum submisso erga Regem animo obsequentis venerantisque subditi officium præstat. Non
dissimili

diffimili ingenio mulier Itala, ex vico Mon-
ragnano rustica Berthæ Henrici IV. Imperat.
conjugi, honoris gratia, filum pollice eru-
ditio subtilissimè ductum obtulit, quod mu-
nerata Imperatrix, tantum illi terrarum ob-
tulit, quantum oblati sibi filis posset cir-
cumdari. Res dictu mira, uno illo filiorum
glomere, tam amplas complexa possessio-
nes est; ut ex agresti villa ad patriciorum
opes translata, illustrem de Montagno Pata-
vinorum excitavit familiam. *h* En quantilla
ex re, liberali ingenio Reginae impensa,
quantum auri opumque collectum est!

Nescio an assequaris, quæ ex horum imi-
tatione argumenta de te ditando ducturus
sim. Neque enim hoc tantum suadebo, ut
sit tenuis fortunæ es, erga magnæ fortunæ
proceres liberali ingenio manuque sis; ut
qui se, nisi vilis sint animi, donis vinci non
facile patientur: Verum etiam, ac multò
maximè, ut cum Deo autore bonorum om-
nium liberalitate quadam incipias, aut per-
gas contendere: ita enim rebus tuis quàm
optimè consulturus es, quæque forte exili
complecteris, amplissimis brevi opibus au-
gebis.

Mœcenas in Virgilium paucorum ver-
suum

h Bern. Scard. l. 3. hist.

suum oblatorum gratiâ sestertia effudit sex mille. Qui M. Antonio Imperatori poemâ dedicavit de piscibus, aureum pro versibus singulis nummum reportavit. *i* Rusticus Ludovico 12 ex Duce Aurelianensi ad regnum evedto, rapam unam (quarû antè partu in venatione delectatum noverat) observantiæ gratia detulit, & mille pro hac aureos recepit. An verò existimas Deum minus tua liberalitate capi, quàm generosi animi homines posse, qui turpe sibi ducunt largitione, præsertim ab inferioris sortis homine vinci?

Hoc profectò artificium nobile est, repente sæpè, ditescendi. Chymicorum illud imprimis votum est, ut cum parum in auri sperati massam effundunt, plurimum inde extrahant, utque labore exiguo, magnum fructum colligant. hoc quisquis erga Deum liberalis est, assequitur.

Quanto, ait Augustinus k labore digna est requies, qua non habet finem? si verum vis comparare & verum iudicare, æterna requies æterno labore redè emitur. Verum hoc est; sed noli timere, misericors est Deus &c. Ecce quantum pretium damus; quodam modo unam siliquam ad accipiendum thesauros sempiternos. Et alibi l Quid tam vile, quid tam terrenum

i volater. l. 17. antrop. f In Psal. 93.

nam, quam frangere panem esurienti? tanti valet regnum cœlorum. Scriptum est enim, Possidete paratum vobis regnum. Esurivi enim & dedistis mihi panem. Emit vidua duobus minutis : Emit Petrus relinquens retia. Quam profusa remuneratio oblatae etiam in calice frigidae à Christo promittitur. Quicumque, ait, potum dederit uni ex minimis istis calicem aqua frigida, tantum in nomine discipuli. amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Animadvertis hujus chymicæ artificium, quemadmodum ab illa ad ingens pretium traducantur omnia. Unus haustus aquae frigidae indigenti oblatus, fiet illi fons aqua salientis in vitam aeternam. At, o Deus, qualis vitæ! ubi inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis potabis eos. o Leo orientis imperiæ meritis est, quod hominis cæci, in magna siti misertus, aquam sollicitè vestigatam repertamque obtulerit, nam lapsa cælitus post hoc factum voce imperator salutatus est, & haud multò post, Marciano mortuo, à senatu renuntiatus, à Patriarcha Anatolio coronatus est. p Hæc, quisquis audis, quisquis sequeris, quid à Deo sperare non audeas, qui in altera nobis vita illa preparavit, que

O 2 oculus

m Mat. 10. n Ioan. 4. v. 14. © Psal. 35.
p Niceph. l. 15. c. 50

oculus non vidit, auris non audivit, nec in cor hominis ascenderunt? Quare quisquis veras opes sectaris, atque ex minimis summas vis educere, hic da pauperibus, & habebis thesaurum in caelo? Hæc sola est chymica, quæ nunquam fallit.

C A P V T X.

Ecclesiasticorum ac Religiosorum opes, in quare consistant, & quemadmodum augeri conservarique possint.

NEc Ecclesiasticorum, ac Religiosorum in hac arte, quemlibet cum virtute ditandi, me immemorem esse convenit. Nulli enim facilius ad hanc artem instrui poterunt. Nam pro his Deus ipse, vi promissionis suæ tenetur esse sollicitus, ne quid desit, quod experientiâ discimus quotidianâ, adeo mirabili ab illo providentiâ præstari, ut de iis verissimè paradoxon illud Apostolicum prædicari queat, quod sint tanquam *nihil habentes, & omnia possidentes.* ^a Qui Deo se addixit, huic majori cura Deus addictus est; & nisi talis fidem datam fefellerit, atque à Deo ad mundum conversus, *mittens manum ad aratrum, respiciat retro,* ^b Deus nunquam fallit. Israelitarum exercitum
maxi-

a 2. Cor. 6. v. 10. b Luc 9. v. 62.

maximum, quantâ Deus curâ pascit in solitudine, quàm delicatò Angelorum pane, in quo omnis suavitatem saporis, probi obsequentesque supremo Numini, gustarent, solis desperet refractariis; ut ex pane cœlesti discerent, probarentque mores suos. Quare si quem Ecclesiastici religiosique viri defectum temporalium sentiant; vel neglectæ apud se pietati disciplinæque, vel nimix atque inutili solitudini propriæ imputent necesse est: neque enim divinæ hic neglectus providentiæ poterit imputari. Davidicum hoc monitum S. Franciscus sibi suisque in extrema necessitate atque indigentia rerum infixum voluit, *iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet* c. Hac confidentiâ, plusquam centena hominum millia nihil habentium, possident omnia, indiesque non suâ, sed divinâ providentiâ aluntur. Rectè Ambrosius *de fuga seculi*, tales instruit. *d Cui portio, inquit, Deus est, nihil debet curare nisi Deum. Nec alterius impeditur necessitatis munere; quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, atque huic nostro officio decerpitur.* Et Petrus Blefensis, *Vacuum, ait, à secularibus oportet esse*

O 3

anti-

c *Psal. 54. v. 23.* d *Refertur 12. q. 1. c. 1. usque*
portio.

animum divina servitutis obsequio consecratum. Magnis addictus es, noli minimis occupari. Minima & vilia sunt, quaecunque ad seculi quaestus, & non ad lucra pertinent animarum. Mira res, quo moderatius homo Deo consecratus de rebus temporalibus sollicitus est, tantò ei certius, ne quid desit, providetur. Nemo hic minus proficit ad opes, quàm qui maximè laborat proficere: nemo magis, quàm qui sacris intentus, cetera, nisi ex officio & ipse teneatur, soli Deo committit. Deus nunquam patitur sua servitia sterile scire. His præcipuè dictum est. *Ne solliciti sitis anima vestra quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quam esca? &c. Ne solliciti sitis in crastinum. e*

Verùm hoc ægrè, sibi multi persuaderi patiuntur, suisque magis curis fidunt, quàm Deo: uti ille quondam Parisiensis scholæ Theologus, cum ex culina regia luculentam carniū portionem sustulisset, Rexque occurrens deprehensum moneret; Christianam Theologiam docere: *ne solliciti sint in crastinum*; respondit illius se memorem, providisse sibi, ne in crastinum cogeretur esse sollicitus. Quâ argutiâ Rex delectatus
homi-

e Mat. 6. v. 25. & 34.

hominem dimisit. Ita multi tum sese curarum vacuos credunt futuros, quando satis in annos sequentes provisum est, quando pluribus beneficiis dotati sunt, triplicique præ quàm necessitas postulet, reddituum subsidio muniuntur. Sed hi dictum sibi meminert: *Non potestis Deo servire & Mammona.* f. Divitiarum curam Deus ab omni discipulo sibi peculiari religioni adstricto abesse voluit. Unde & suis Christus Apostolis inquit, *quando misi vos sine sacco, & pera, & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis?* g. Insolens hæc interrogatio videri potest? Nam quomodo ita nudè incedentibus, ut quibus neque pera ad panem, neque calceamentum ad pedes conservandos suppetat, his nihil putetur defuisse? sanè hæc nihil habentibus, liberaliter à Deo, in quavis necessitate suppetitata fuisse oportuit, quando eosdem Apostolos respondisse accepimus Domino: sibi omnino defuisse nihil. Planè igitur erant, *nihil habentes, & omnia possidentes.* Et quidem Dominus hanc gloriosam suorum paupertatem eò dignitatis prorexit; ut postquam suis præcepisset Apostolis: *nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, ne-*

O 4

que

f. *U. g. Luc. 22, v. 35.*

que peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam, dignus est enim operarius cibo suo. Subjunct: in quamcunque autem civitatem & castellum intraveritis, interrogate, quis in ea dignus sit, & ibi manete. Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam. Et quicumque non receperit vos. tolerabilius erit terra Sodomorum, & Gomorrha in die iudicii. In qua videlicet Loth adhuc hospitalis repertus est. En quomodo summam paupertatem professis, summa Deus cura prospexerit: ut beneficium non tam conferre, quam accipere videatur, quisquis illos benevolè exceperit: gravissima sese maledictione oneret, quicumque illiberali animo rejecerit. Hos igitur quis divites in sua esse paupertate, solius Dei fretos providentia, neget? Admirandum planè est inter tot hominum religiosorum millia, voluntariam pro Christo paupertatem amplexa, neminem Deo probè fideliterque servientem reperiri, qui sibi aliquando non fuisse provisum queratur, adeoque copiosis hominum familiis, nullà rerum copia in alterum sæpe diem instructis, necessaria tamen suppeditari.

Solicitudo, quam Deus, à nobis requirit, tantilla est; ut paucorum illa ingenio
viri-

viribusque, in magna etiam familia, sustineri queat. Illa enim quantulacunque est cura, uni alterive, idque per temporum officiorumque vices, solet demandari. Qui, cum Dei proximique amore (ut, qui alijs plus, quam sibi laborent) hoc onus suscipiunt, non facile à divina providentia, ad suam sese industriam convertunt; quòd illa impellente ac velificante provehantur & provehant; suâ cupiditate, quæ plerosque mortalium à Deo abstrahit, non capiuntur: studeant zelentque pro aliorum, nullo sibi carnis vinculo innexorum, commodo. Ut anima hujus operis, nisi Dei proximique charitas esse non possit.

Et hos Deus etiam non vult parca & avara manu sibi suppeditatam pro familia annonam elargiri, tanquam admetiantur de suo, sed velut ab inexhausta providi Numinis penu elargiri. Non quidem profusè, ne malè prodigantur Dei munera; sed nec avarè, ne divinæ beneficentiæ fontes aridi illiberalesque fluere, in creditos suæ curæ famulos, videantur. *Dignus est operarius cibo suo*: qui hunc subtrahit, magnam & Deo, & proximo injuriam irrogat; Deo, quia de illius providentia ac liberalitate, tot argumētis promissa præstitaque, diffidit: proximo,

quia aufert, quæ Deus offert, & parca manu subducit, quidquid suis ipse clientibus est elargitus. Unde querelæ, ac murmura nasci solent, quamvis minus perfectorum, quibus & charitas mutua vulneratur, & disciplinæ rigor, pietatisque in religiosa domo cultus laxatur; ac postremò Deus ipse benevolam profusamque antea manum contrahit; ut superiorum avaritiam, subditorum murmur castiget. B. Laurentii Justiniani salubre monitum est, *h. Prudentis*, inquit, *Patrifamilias hoc semper est proprium, uniuscujusque sibi subditi curam gerere, singulorum necessitatibus providere, nullum spernere, nulli commoda opportuna subtrahere, quin potius omnes corporali pabulo alere, universos salutare doctrina imbuerere, cunctosque juxta singulorum necessitatem, ac qualitate, ut filios, charitatis brachiis adstrictos tenere.* Hoc qui fecerit, atque illa quæ Deus tribuerit, in suos ex æquo partitus fuerit, nec sibi optima quæque delegerit, aut in alios sumptus, contractique debiti necessitates profuderit, deteriora quæque suis impendens subditis; hic & Dei æstimare dona noverit, & justo sibi creditorum amor indulgere, & bono disciplinæ ex instituti legibus.

h. De Instit. & Regim. Pralat. c. 4.

bus consulere poterit. Rectè S. Ambrosius i
monuit; *principale est virtutis inchoare à
beneficio, & præseminare gratiam.* Unde &
David: *Misericordiam & iudicium cantabo
tibi Domine. Præcedit beneficii gratia, sequi-
tur censura sobria disciplina.* Ubi verò bene-
ficentia in superiore & rei domesticæ admi-
nistris; in subditis vicissim disciplina reper-
ta fuerit; divinæ providentiæ benignitas
nunquam est defutura. Deus bene facien-
do non deserit, nisi ab ingratis, malèque suis
donis utentibus antè deseratur.

Stulta, & inimica divinæ munificentiae
persuasio est ex prompta dispensatione e-
orum quæ Deus elargitus est, rerum indi-
gentiam domi esse formidandam. Omnis
superiorum ætatum historia; ac præsens u-
bique experientia contrarium testatur.
Quidquid pauperibus ad ianuam subtrahis,
quidquid in communi vita fratribus, in af-
flictione ægris, hoc duplici iactura Deus
aufert: quòd verò & his & illis munifica à
superioribus manu animoque sufficitur,
multiplicato semper fenore refundit; ut &
cura nimium sollicitis in pœnam augeatur,
& æqua profusione liberalibus in præmium
adimatur. Exemplis hic in historia sacra ob-

viis, uti non libet, quia tamen inter postre-
 mas religiosorum curas debet esse men-
 sarum lautitia, nisi sobriè, & quandoque tan-
 tum exquisitior adhibeatur: illud solum di-
 vine liberalitatis factum exponam, quod
 multis probatisque testibus, & ab ijs, qui-
 bus accidit, iurata fide, *ex processu Canoniz-*
ationis P. Bernardini Realini habetur *k* Vi-
 neam Collegij Aletini vir sanctus, cum
 fratribus laicis quatuor Antonio, Petro A-
 mato, Ascanio Clerico, Augustino Glorio-
 so subierat. Cumque tempus appeteret
 prandij, & ad hoc necessaria deficerent Ber-
 nardinus singulari, quo erga D. Virginem
 flagrabat affectu, oravit ab illa sibi suisque
 refectionem suppeditari. Et verò exauditus
 est, prandio, tam magnificis exquisitisque
 ciborum lautitijs instructo, quod Regum
 epulas opulentissimè conditas æquaret. E-
 tenim quinque formosi (quos è cælo An-
 gelos videres) ad portam adstiterunt iuvenes,
 suis singuli ferculis gravati. Assatura infere-
 batur ex genere duplex, hœduli selecti duo:
 & tres porcelli igne assi. Deinde columbæ
 aliquot delicato iuscule præparatæ. Dulcia-
 rij sub hæc panis tortæ geminæ, atque ex
 densato lacte, butyroque & saccaro confe-
 ctæ

k P. Lancicinus opusc. spir. 12. c. 3. n. 35.

stæ placentæ, regiæ etiam, ut vocant, pasta frusta longè lapidissima. Quibus scitamenta alia, varij è laccaro globoli, qui coriandri perquam odoriferum semen clauderent, adjuncti erant. Præter hæc allatus est panis triticens candidissimus: tum verò tria genera vini delicati, nunquam ea in vrbe cogniti; postremò olla grandis, pultis, seu menestræ, ut appellant, lacti similis, & saporis plane divini. Talem apparatus, hi cœlestes ephēbi quinque singulis convivarum ministri singuli instruxere. Quæ mensa, inter quas delicias corporis animique refecti transacta fuerit, facilius erit cogitatu assequi, quàm verbis expromere. Sive enim ministrantium hospitem vultus, sive ciborum apparatus, sive invitantium verba, sive manus porrigentium, sive illius, à quo hæc cœlitus mitterentur Domini Matrisque liberalitatem spectes, nihil erat, quod mens posset humana satis capere, nihil quod sua dignitate æstimare, aut Tulliana etiam eloquentia satis exponere. Neque hic stetit inexhausta Superùm liberalitas, fluxerunt horæ aliquot, & dies ad vesperum evolutus tempus cœnæ advexit.

Iam fortè parabant abitum, ut reversi do-

mum cœnarent, quando cœlestium Geniorum non nemo adstitit, ac persistere iussit, nec in cœnatos vinea abire. Paruerunt, iam matutinis epulis inescati hospites.

Igitur appetente mox hora, quinque alio in habitu cultuque Angelici iuvenes, qui præter panes cœlesti manu coctos, tria diversa à superioribus apposuerunt vini genera, pretio ac raritate certantia. In ferculis lactuca fuit, cum malis citreis, atque uvæ botris, quæ saccharo in globulos formatò erat resperfa, limonijque, ac rosarum boraginumque folijs. Agnosceres plusquam humanis manibus instructum delictum. Tres deinde, nec modicæ, aves, Phasianorum præseferentes speciem, tanquam ab igne assæ proponuntur: accessit tenerrimi saporis assa quoque ad ignem vitulina. ut exemplo mortales discerent, qualem cælestes Architrictini suis mensam, quamque basilicas epulas apparare norint, si illorum magis favore, quam nostri subnixi industria, cum Apostolo & abundare noverimus & penuriã pati. Veteri proverbio fertur: non semper antistheria. Nisi hi Dei famuli, in vinea non minus Deo confisi, quam famelici substitissent, par cœlitum benevolentia & liberalitas exspectanda non fuissent. Quod si filius

eis, Asinorum custos Saul, audire meruit: *cujus erunt optima quæque Israel?* I quidni Deo singulari religione adstrictus, ipsiusque heres ac filius, præ ceteris mundo carnisque devotis audire mereatur: *cujus erunt optima quæque?* Certè hæc Deus suis maximè amicis condere ac servare potius, quàm inimicis, divina parum dona æstimantibus, maluit reservare; cùm non minus in honestis epulis illius benignitas celebrari, quàm in jejunio & parcitate nostra possit malitia castigari. Hoc inter probum & improbum lautè epulantem interest, quod inter volucem & porcum bibentem, illa caput ad cælum sobriè extollit; hic in pastum sordidè immergit. Deus suis nos gaudet muneribus, sed ad suum datorem versos, oblectari, qui universa bona condidit propter electos.

Hinc tamen crapulam, exquisitamque Ecclesiasticorum ac Religiosorum luxum foveri nolim. Aliud est munificè à Deo oblati, grato animo frui: aliud parum sobriæ castæque vitæ congruentibus inhiare deliciis. Ita, Ethnico Oratore teste, cibo potuque utendum est, ut reficiantur vires, non opprimantur. Ad quod si gentilem ratio,

tio, nos etiam religio ac pietas instruit; & si hominem secularem intemperantia dedecet, homini spirituali etiam erit probrosa. Quare vniversè illud statuo, Deum vi promissionis suæ, moderatæ vitæ clericis Religiosisque nunquam defuturum, & tam inconsultam illis parcitatem, quàm immodicum luxum, ad honestæ vitæ affluentiam obstare posse.

Alius tamen præter hæc scopulus est, in quem Deo dicati homines impingere, præsentisque etiam vitæ felicitate, aut certè futuræ solent excidere, cum videlicet cumulandis suo studio opibus inhiant, & vel pluribus, quàm par est, aut status officiique cōditio requirit, beneficiis fruuntur: vel negotiatione res suas augere student, atque indignum viris Ecclesiasticis lucrum captant.

C A P U T XI.

Quomodo beneficia ab Ecclesiasticis occupanda, multiplicanda, & usurpanda sint.

Improbum esse mundi opes deserere, atque ad Ecclesiæ ministeria transire, ut maiores opes adeas, jam supra demonstravi. Siquis tamen hoc consilio venerit, ut Deo, citra curam rerum temporalium, quæ secularem

larem vitam aggravat, commodius honestiusque etiam famuletur, atque iccirco affluentiore, quam in seculo fortunam experiatur, sine scelere copiosis domi rebus frui poterit. Et hac mente ad se transeuntibus munificam Deum manu nunquam est defuturus. Hi præcipuè mortalium sunt, qui sine labore & cura solent abundarè. Adeò ut hæc eorum felicitas secularium nonnunquam hominum oculos animosque fodiet; ut qui videant, vix summis laboribus curisque illa se posse assequi, qui veluti ad hæc studia otiosis, atque aliud prorsus agentibus Ecclesiasticis vltro affluunt. Nimirum non satis expendunt ejusmodi homines, illam esse pro vidi Numinis erga sibi devotos clientes sollicitudinem, ut centuplum in hac vita quoque rependere soleat. Neque facile his munificam manum subducere, nisi suæ homines devotionis obliti, debitum superis obsequium non impenderit.

Nulla gravior majorque Ecclesiasticæ felicitatis abundantiaque clades, quam ab impietate officiorumque neglectu provenire solet. Ab hac dissolutione nascens per Germaniam hæresis præcipua duxit incrementa. Cum seculares homines indignati otiosos Ecclesiasticorum bonorum possessores,

fores, rebus omnibus affluere, sibi que vix duro labore alimenta præparari, illorum prædiis proventibusque inhiare primùm, ac deinde animari, per faventem huic audaciæ hæresim, manus injicere violentas ceperunt, justo Dei iudicio spoliati bonis, quibus piè moderateque uti desierant.

Jam verò quemadmodum bonis his acquirendis advigilare justè vtiliterque possint, nostri erit instituti paucis dispicere.

Primùm hac in arte pro Ecclesiasticis præceptum est, quod licet exposuerim, nunquam satis possum reperere: accedentem ad Deum, nec honoris, nec opum quærendarum causâ, sed propriæ salutis. gloriæque divinæ studio impelli debere, qui hunc finem negligit, evertitque, magnâ spe consequendi hoc ipsum quod satis est, excidit. siquidem inflammandæ olim cupiditatis scintillas in animum admisit, quæ pietatis religionisque omnis ruina est. Apostolus ille gentium Paulus Timotheo præclaram instructionem reliquit, quæ merito intimos Ecclesiasticorum sensus penetrare debeat. *Est quasiustus, inquit, magnus, pietas cum sufficientia. Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contentissimi. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem,*

*& in laqueum Diaboli, & desideria multa
inutilia, & nociva, qua mergunt homines in
interitum & perditionem. Radix enim om-
nium malorum est cupiditas, quam quidam
appetentes erraverunt à fide, & inseruerunt
se doloribus multis. Tu autem, ô homo Dei,
hac fuge: sectare verò iustitiam, pietatem, fi-
dem, charitatem, patientiam, mansuetudinē.
Certa bonum certamen, apprehende vitam æ-
ternam, in qua vocatus es. Orationem ma-
gis disertam efficacemque dare nō possum,
qui hanc inter Ecclesiasticos negligit, &
præsens, & æternæ felicitatis jacturam fa-
ciet. Et sanè ratio hanc viam omnibus ma-
nifestam aperit. Quid enim magis videri
præposterum poterit, quàm Ecclesiam ejus-
que possessiones, ad solum Dei cultum fun-
datis, adire; ut istic honore, opibus, ac de-
liciis, quæ mundi seculique hujus sunt, af-
fluas? Et, ne de mente consilioque Dei lo-
quar; fuitne quisquam olim, aut etiam-
num est secularium in orbe Christiano ho-
minū, qui intentione alia suas opes Ecclesiæ
consignet, quàm ut Deo divinæque gloriæ
subserviatur? Quis igitur tam amens esse
potest, qui existimet se impunè tam radica-
tam Dei Majorumque voluntatem posse
infringere, alióque & mentem suam, & opes
ab*

ab Ecclesia traditas, absque sacrilegio transferre posse? Expendant hæc parentes illi, quibus curæ magis est, ut filios in opulentis Præbendis divites, quam in choro religiosos spectent: expendant & filii, qui magis de loculis ac poculis refertis, quam precum breviario, sacrisque Ecclesiæ promovendis solliciti, ad hanc vitam tanquam ad hospitium pingue transeunt, non ut Ecclesiam piè curent, sed ut ab illa lautè curentur. *Tu autem, ô homo Dei, hæc fuge, & sectare iustitiam, ac pietatem.*

Quod si qui ambitionis & avaritiæ in vita Ecclesiastica studio in transversum rapiantur, ut vel pinguiora beneficia adeant, vel alia aliis cumulent, vel prælaturas dignitatesque aucupentur, hoc solitudine vana present, cumque doctrinâ ac vitâ non mereantur, pertentent muneribus, chorumque in forum, & negotiationis officinam sacrilegè convertant: an non his iure Christus indignetur, & eiectis, vel mortis vel calamitatis alterius flagello acclamet, & exprobrat, *domus mea, domus orationis est, vos autem fecistis illam speluncam latronum.* ^b Hoc igitur præcipitium metuant, quotquot aliunde quam per ostium in ovile Christi penetrare contendunt.

Alterum itaque præceptum est, ut si
^b *Luc. 19. v. 46.* hanc

hanc vitæ rationem, tanquam suæ salutis cō-
 venientiore ambient, viâ ad hanc licitâ
 incedant, neque Simonis Magi imitatores
 sint, ac dona Dei, pecuniâ oblatâ æstiment,
 qui ab Apostolo Petro hac voce fulmina-
 tus est: *pecunia tua tecum sit, in perditionem,*
quoniam donum Dei existimasti pecuniâ
possideri. c Nisi igitur, aut ex hæreticorum
 manibus, ac potestate hæc beneficia eximē-
 da sint, aut sustentationis jure supremis col-
 latoribus, quicquam debeat: aut denique
 gratitudinis loco; citra pactum obligatio-
 nemque, quicquam refundatur, omnis hic
 in compensationem illicita erogatio est.
 Dei dona solent esse gratuita. Quæ verò Si-
 moniacè comparantur, nullo jure possideri
 ac retineri possunt, quia facto ipso ejusmodi
 irritatur possessio, præterquam, quod Ec-
 clesiæ excommunicationi ac fulmini subje-
 cta sit. De quare Consule *Extra v. cum de-*
testabile, de Simonia. Et D. Thom. 2. 2. q. 100.
 a. 6.

Tertium est, ut noverit, perquam esse pe-
 riculosum illorum hominum statum, qui
 vel præter necessitatem suam, vel utilitatem
 manifestam Ecclesiæ, plura simul beneficia
 occupant; nisi ejusmodi illa sint, quæ unus
 susten-

sustentationi non sufficiant, ideoque ad alterius beneficii complementum ordinentur. Nam, ut *Tridentinum* nobis *Concilium* *sess. 24.* tradit, ejusmodi beneficiorum pluralitas magna Ecclesiæ Dei infert incommoda, dum cultus divinus imminuitur, Ecclesia operariis, fundator pia intentione, pauperesque, ac humiles Dei servitio futuri aptiores, sustentatione necessaria frustrantur. Unde Glossa in caput dudum 2. de Elect. Verb. Retinere monet. *Notandum, quod qui habet plura beneficia, quorum alterum per se sufficeret, non potest sine mortali peccato retinere aliud.* Cumque juris divini Lex hæc sit, quæ suam hanc veluti operario mercedem statuit, vultque, ut habentes victum & alimenta, his contenti simus: nec Pontifici quidē hac in re, citra justam causam (in quâ, Lex hæc non tenere censeatur) dispensare fas est. ut D. Thom, Paludanus, Adrianus aliique apud Laym. l. 4. Tract. 2 c. 8, tradunt.

Causæ autem quæ ad sustentationem vnius plurium beneficiorum possessionem admittunt, tres illæ communi Doctorum suffragatione dantur. I. Est evidens Ecclesiæ necessitas, ut cum ob idoneorum Ecclesiæ ministrorum penuriam, quod in locis hære-

hæreticis fieri poterit, plura alicui supra ne-
 cessariam sustentationem beneficia indul-
 gentur; quæ causa cessat, cum idoneæ per-
 sonæ suppetunt. II. Eiusdem Ecclesiæ ma-
 nifesta utilitas; cum videlicet homo doctus
 piusque; aut majori autoritate, ob genus &
 nobilitatem pollens, plus rei Ecclesiasticæ,
 adversus potentes illius æmulos profutu-
 rus videtur. Ita in septentrione illustris fa-
 miliæ viris ad illorum potentiam, contra
 hæreticorum insultus stabiliendam, pluri-
 bus ornantur, extollunturque beneficiis, ut
 Ecclesiæ per illos securitati consulatur. III.
 Meritorum personæ ratio haberi etiam po-
 terit, si nimirum Ecclesiæ præ ceteris, suo
 consilio, doctrina, ac scriptione profit. Nam
 pro his dispensat Apostolus I ad Tim. 5. *qui
 bene, inquit. præ sunt Presbyteri, duplici hono-
 re digni habeantur, maxime qui laborant in
 verbo & doctrina.* ad digniorem autem sta-
 tum tuendum, plus sumptuum impensa-
 rumque in familiam, in hospites, amicosque
 requiritur. Unde Innocentius III. Ponti-
 fex in Concilio generali c. de multa, de Præ-
 bendis cum prohibuisset pluralitatem bene-
 ficiorum curatorum & personatum, adje-
 cit: *circa sublimes tamen & literatas perso-
 nas, qua majoribus sunt beneficiis honoranda,*

cum ratio postulaverit, per sedem Apostolicam poterit dispensari. Verum his in causis Pontifici proponendis cautissimè agendum, videndumque est, ne quem sua decipiat ac fallat cupiditas, nisi enim universè maius Ecclesiæ emolumentum sit, dum te præ aliis idem beneficium prensantibus neque impeditis, admittit; non Pontificem malè instructum, sed te ipsum decepisti, cum privata cupiditate excoecatus indebita occupas, & per fraudem intruderis alienis. *Va illi* (Prophetæ d. voces sunt) *qui multiplicat non sua, & aggravat contra se densum lutum!* Metuenda Christi verba sunt e *Filioli*, quàm difficile est confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire *Facilius est camelum per foramen acus transire.* Concilium Parisiense ejusmodi hominum cupiditatem non immeritò detestatur. Solent, ait, f. à nonnullis multifaria occasiones obtendi, qua necessitatis nomine palliantur, & re vera, dum exterius necessitas pratenditur, interius avaritia regitur. Scribit etiam Beda, quod nonnulli Sacerdotum & Doctorum loco potiti, dum ignem cupiditatis igni superna dilectionis anteponunt, igne superna ultionis absumuntur, quorum

d Habac. 2. e Marc. 10. v. 24. f Sub Ludov. & Loth. l. 1. c. 13.

*rum perpetua damnatio temporali filiorum
Aaron morte figurata est* Ne igitur seiplos
incauti seducant, latentem illis, sub viridi
herba anguem manifestavi.

Quartum est, ut intelligant Ecclesiastici,
nihil à se in profanos vsus, ut ad consanguineos
aliosve amicos ditandos converti posse,
nihilque testamento ad alios transferre:
quia Christi & Ecclesiæ bona sunt, quibus
ad honestam sustentationem, non verò ad
luxum, profusionemque uti concessum est,
cetera quæ superfluant, vel pauperibus im-
pendenda, vel Ecclesiæ relinquenda sunt.
Quod si igitur consanguinei cum inopia
miserè conflictentur, eorum dum vivunt li-
beris erogare licebit. Filiis etiam honestio-
rum, si in studiis atque institutione domi
negligantur, plusculum tribuere non erit
in concessum, quod ad salutem proximi di-
vinumque honorem impensæ tales vertan-
tur. Ceterum de bonis cuique ex patrimo-
nio obvenientibus, pro arbitrio fas erit dis-
ponere: modò Christi possessio non viole-
tur. Unde D Bernadus Canonicum Lug-
dunensem Epist. 2. gravissimè his verbis ad-
monet, *quidquid præter necessarium victum,
& vestitum de altari retines, tuum non est,
rapina est, sacrilegium est.* Et Tridentina sy-

nodus less. 25. c. I. interdicit, ne ex redditibus Ecclesia consanguineos familiaresque suos au- gere studeant, cum & Apostolorum Canones, ut 39. & 40. prohibeant: ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent.

Eademque ex causa intelligent quantum nefas sit, in familiam, & luxum domesticum non necessarium, in frequentes epulas, in venationes, canes equos, parasitos, in lusus & comotationes ejusmodi bona insumere: hoc enim si ex propriis etiam bonis fieri nefas sit, quantum erit flagitium ex bonis Dei servitio consecratis audere, atque ad jumenta pietatis & religionis convertere in instrumenta luxuriæ?

Quintum, ut memor Ecclesiasticus homo sit beneficium eâ lege conferri, ut officium pietatis, à possessore in Ecclesia persolvatur, quæ obligatio tanta est, ut hoc commisso, Beneficii fructus injuriâ occupet, illosque Ecclesiæ, seu fabricæ Beneficii, vel pauperibus refundere teneatur. Hic enim finis est ac sola ratio, quam & fundator, & Ecclesia, & Deus spectat, quâ sublata, totum ruere necesse est, ac Beneficium in sacrilegium converti. Etenim si naturam illius spectes, omnium Theologorum consensus: *Beneficium Ecclesiasticum, jus est perpetuum*
perci-

percipiendi fructus ex bonis Ecclesie, propter officium aliquod spirituale, autoritate Ecclesie constitutum. Tolle officium, & destruis beneficium. Quod par est illos expendere, qui non uno, sed pluribus dotati Beneficiis, vix de precibus integrè exsolvendis solliciti, vel quæsitis ex causis dispensationem Romanam obtinere conantur, vel ipsi seculum liberali negligentia dispensant, ac secularibus quandoque negotiis, citra necessitatem immixti, sibi facile indulgent, profectibus non necessariis detinentur, ab Ecclesia, cui serviendum, frequenter, longoque absunt tempore, & per vicarios officia frigidè administrant. His profectò gravis aliquando incumbet ratio, ab illo Iudice, qui in nullo fallitur, ac se suamque Ecclesiam his pietatis officiis destitui impune nunquam patietur. Verbo dicam, Ecclesie, quæ te alit, tantò fidelius debes officium, quanto lautius obtines beneficium, quod Deus non minori iure rigoreque à te exiget, quam tu à tuo ministro tuis impendiis alito exacturus esses. Indue alium personam ministerioque tuo; & quidquid ab illo cum ratione postulabis officii, hoc a te existimes jure esse postulandum.

His itaque legibus, si Ecclesiasticus juxta

suam vocationem obsecutus fuerit, non dubia fide affirmo, nihil illi facile à munifica Dei manu defuturum. His præcipuè dictum est. *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adjicientur vobis.* a Nulla novimus experientia comperitum esse, Deum illis defuisse, qui ei se, reliquâ temporalium rerum curâ, addixerunt, Et certè si ulla in re Deus fidem præstet (quam nunquam fallere, certum est) hanc sibi peculiariter religione obstrictis, servare æquum est. Quod tam liberaliter exequitur, ut his etiam, qui religionem sibi promissam violant, manum sæpe non subtrahat, ne Ecclesiæ sponsæ suæ defuisse existimetur.

Porro hanc instructionem non Clericis tantum, sed Laicis quoque exhibui; ut hinc norint, quo consilio propositoque ad castra Dei transcendendum sit; nec ita opibus Ecclesiasticis inhiant; ut existiment, has sibi citra oneris officiique executionem deberi.

a *Luc. 12. v.*

C A P U T XII.

An, & qua ratione, negotiationibus res suas augere viri Ecclesiastici possint.

IN homine Ecclesiæ Dei consecrato, nihil magis ab instituto alienum reperiri poterit.

rit, quàm negotiandi studium, quo opibus augendis, lucrique indecori curis invigilat. Neque enim satis fidere Deo existimandus est, qui ab illo ad suam industriam vertitur: nisi talis hæc sit, quæ magis otii excludendi gratia, quàm negotiorum causa adhibeatur; & necessitatis lex aliqua, exemplumque probatorum in Ecclesia virorum suadeat. Moderatus enim labor, qui pietatis nil derogat officiis, subvenitque aut propriæ, aut alienæ necessitati, non modò non reprehendi, verùm laudari etiam mereretur. Cum Apostolus Paulus, ne amicos nimium gravaret hospites, suarum quandoque labore manuum victum compararet, ideòque in pari necessitate par consilium iure sit amplectendum.

Ceterum Lex generalis ab Apostolo ad Timotheum perscripta est. a *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus.* Hac lege ad Deum transitur, ut abeamus à seculo, qui utrobique vult subsistere, divisus est, nec mundo sat idoneus, nec Deo. Quare Concilium Chalcedonense olim huic malo occurrendum censuit, dum cap. 5. ita loquitur. *Pervenit ad sanctam synodum, quia de his, qui in Clero connumerantur, quidam pro-*

praeceptis lucris gratiam, alienarum possessionum conductiones, & causas seculares suscipiunt, & à sacris quidem officiis se per desidiam separant, ad domos autem secularium concurrunt; & substantiarum eorum gubernationes amicitia causa suscipiunt. Decrevit ergo S. Synodus, nullum Clericum deinceps aut Monachum, conducere possessiones, aut misceri secularibus procurationibus: nisi forte qui legibus ad minorum aetatem tutelam, sive curationes inexcusabiles attrahitur: aut cui civitati ipsius Episcopus Ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula, & orphanorum aut viduarum, qua indefensa sunt, & earum personarum, qua maxime Ecclesiastico indigent adminiculo, propter timorem Dei. Si quis vero transgressus fuerit haec praeccepta, Ecclesiastica correctioni subiaceat. Quod decretum in Concilio quoque Lateranensi sub Innoc. III. c. 16. habetur.

Neque incongruè illam Jeremiae b lamentationem Gregorius Papa his negotiatoribus accommodat: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum.* Ita enim in suo Pastoralis differt, c *Aurum obscuratur, cum terrenis actibus*

b Thren. 3. c Past. l. 2. c. 7.

bus sanctitatis vita polluitur : color optimus commutatur, cum eorum, qui degere religiosè credebantur, aestimatio antea facta minuitur, Sanctuarii quoque lapides in plateas disperguntur, cum causarum secularium lata itinera expetunt hi, qui ad ornamentum Ecclesie internis mysteriis, quasi in secretis sanctuarii, vacare debuerunt. Quod si adeò tristis illa fuit sanctæ vrbis templique devastatio, ut Christus illam in spiritu contemplatus amarè fleverit : qualis existimas hominis animæque Deo dicatæ profanatio in oculis ipsius futura est ? Talis utique qualem ille non lacrymis solum, verùm & fuso sanguine dolere visus est.

Cum tamen quandoque necessitas admoveat manum operi & negotiationi cogat, iuvenit paucis cognoscere, quid quantumque hic juxta S. Canones usumque receptum Clericis liceat.

Negotiatio quamvis ex sua natura damnanda non sit, quia tamen humanæ cupiditati plerumque alimentum subijcit, animūque sibi intentum minus ad coelestia liberè conitari patitur, multorum fraudibus, mendaciis atque iniquitate infamatur ; hinc quantum licet, animus Ecclesiasticorum ab illa est sevocandus ; laborandumque ut hic

Deo & spiritualibus studiis integrè impendatur.

I. Igitur necessitas illos ab hac lege eximit. Nam ut habet Glossa in caput *Dilecti*. De Decimis verbo *Conduxistis*. Si Monasterio propria prædia ad alendos fratres non sufficiant, fas erit conducere aliena, atque inde perceptos fructus, vel absumere, vel etiam vendere. Quare hoc in casu, etiam à tributo, ex ejusmodi lucris, aut fructibus seculari Principi præstandis, Clerici ac Religiosi jure eximentur. Vide Molin. tom. 1. tr. 2. disp. 242. Quod si tamen, per societatem cum Laicis contractam, in negotiatione eis legibus versari possint; ut Clerici pecuniam suppeditent, illi laborem præstent, lucrum verò utrimque partiantur, multò illud consultius futurum est, & si ad necessitatem levandam sufficiat, amplectendum. Ubi verò necessitas defuerit, hoc quoque negotiandi studium (licet minus noxium sit) declinandum.

2. Licet extra casum necessitatis quoque bona sibi ex propriis possessionibus obvenerint vendere, ideoque & pecora in suis nutrita prædiis, fructibusque agrorum educata; vina copiosius ex suis collecta vineis, cum utilitate traducere: modò tabernas in
pro-

propriis domibus, aut Monasteriis non erigant. Cum tabernariam exercere Ecclesiasticis probrosum sit. Sua etiam locare aliis prædia, aut jumenta non erit inconcessum; licet iccirco hæc emere, ut aliis cum lucro elocentur, vetitum sit; quia hoc est, ex propriè instituta negotiatione lucrum captare: illud verò à se possessionis jure adita, in suam & Ecclesiæ utilitatem optima ratione convertere, quòd Deus & natura cui-libet indulget.

Quòd sitamen ad honestum laborem suscipiendum, quædam certis artibus opificiisque exercendis materia coëmatur, quam deinde elaboratam vendant, nihil ab Apostolorum consuetudine inter quos D. Paulum scenofactoriam exercuisse constat, & ac veterum Monachorum retia corbesque à se textos vendentium usu, alienum facere videbuntur. Ut habetur ex D. Hierony. Epistola ad Rusticum, & cap. I. d. 91. & ex Pelagio Papa c. Clericus, ibidem. Quæ sitamen citra necessitatem, vel alendi se; vel etiam occupandi, quæstus tantum gratiâ fierent, veniam excusationemque non mererentur. Cum Apostolus clericos detestetur, multò

P s

magis

magis religiosos, turpe lucrum sectantes &
His ille Hesiodi versus latinè redditus in-
culcari poterit:

*Ne malè lucreris: mala lucra equalia dam-
nis.*

Et Plauto etiam homine Comico, qui ri-
dendo sæpe verum dicit.

*Est ubi profectò damnum prestat facere,
quàm lucrum.*

*Odi ego aurum, multa multis sepe suasit
perperam.* In Capt.

Nihil, ut hanc dissertationem universè con-
cludam, magis indignum homine divinis
obsequiis consecrato videtur, quàm ut lucra
ille negotiando sectetur, seque curis offi-
ciique secularium immisceat, qui iccirco à
mundo abiit, ut his solutus, Deo serviret.
Certè talis ipsa sua perversitate fatetur pro-
palam, non tam ad Deum, quàm lautio rem
vitæ conditionem sese à mundo conver-
sum; reliquisse aliqua, ut plura possideret,
quærere in choro, quæ in foro desperasset.
Rursum profitetur talis, se providentiæ di-
vinæ non satis fidere, quæ Dei regnum quæ-
rentibus, omnia adjicere decrevit.

Nisi enim existimaret hanc promissio-
nem fallere nonnunquam posse; inutilis la-
bor

bor futurus esset, citra quem, hæc sibi longè certius obventura esse cognosceret.

Possent hic ad aliam quoque Ecclesiasticorum hominum aberrationem aliquantò prolixius evagari, quæ ex eadem cupiditatis labe vitium trahit: qui ad vitam hanc transeunt, ut ab humilioribus minusque opulentis beneficiis sensim ad locupletiora transportentur, vel suâ industriâ, vel aliorum gratiâ provecti: Hi certè ex illis non sunt, qui regnum Dei consecantur, adeoque semper miseri, inopes, atque infelices, sive speratis excidant, sive aliquando potiantur: nam vix eorum quisquam est, qui acquisitis vel satiari possit, vel ex voto frui, Deo tam indomitam cupiditatem in Ecclesia sua nunquam diu, ac impunè, sustinente. Ego hic paucis cum D. Bernardo præposteros illos opum dignitarumque sectatores affabor. *Age ergo, inquit, quoniam iudicium grave his qui præsumunt fiet, & potentes potenter tormenta patientur: ascendant superbia tua semper, sequere Regem tuum, omne sublime videant oculi tui, festina multiplicare prebendas, inde ad Archidiaconatus evola, deinceps aspira ad Episcopatus, ne ibi quidem requiem habiturus, quoniam sic itur ad astra. Quò*

P 6

progre

In declam. super Ecce nos, &c.

progredieris miser? an, ut ab altiori gradu casus sit graviori neque enim sic paulatim decides, sed tanquam fulgur in impetu vehementi, quasi alter satanas subito deicietur. Non est hæc via ad veram felicitatem, mi Clerice, nisi citra cupiditatem, solo divini honoris zelo, & amore salutis proximorum hanc teneas. Qui Episcopatum desiderat, ait Paulus, bonum opus desiderat; sed addit. Oportet Episcopum irreprehensibilem esse. b Hoc Timotheo inculcat Apostolus, hoc etiam Tito. Oportet Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum; sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem, & amplectentem eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem; ut sit potens exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Si tales operarii fuerint in vinea Domini, honore ac mercede sua digni erunt, opibusque, non ad usum solum proprium, verum & pauperum copiose abundabunt, ut tot exemplis in Ecclesia compertum est, & miraculi instar sit, probum fidelemque illius ministrum eguisse. *Quæstus magnus est pietas cum sufficientia.*

CAPUT

b I. Tim. 3. v. 19.

CAPUT XIII.

*Quomodo bona Ecclesiastica acquiri, tradit-
cique sine offensione ac scelere queant.*

EXpeditam nonnulli vel se, vel filios con-
fanguineosve ditandi rationem sese re-
perisse existimant, cum vel officus, vel lar-
gitionibus impensis alteri, pingue aliquod
in Ecclesia beneficium occuparunt. Quæ
enim via ad locupletandum quempiam bre-
vior, absolutiorque, quàm unâ Canonica-
tus, aut Prælaturæ translatione repente ad
magnas possessiones, opulentosque census
admitti? Mirum est, quàm vigilantes hic
multi circumferant oculos, quibus artibus
tam luculentæ fortunæ insidientur. Non-
nulli aureo etiam piscari hamo non veren-
tur, ne prædatam opima effugiat. Verùm
ad has opes sine impensis venire opibus, ut
maximè utile, sic tutissimum laudatissi-
mumque esse, compertum est. Sola hic re-
ligio, doctrina, ac virtus, quæque has do-
tes comitatur bonorum hominum favore
ac benevolentia, optimum sunt ad has opes
consequendas præsidium.

Quicumque ad Ecclesiæ Christianæ pos-
siones dignitatesque aspirat, hunc vacuis
accedere manibus imprimis convenit. Chri-

flus supremum Ecclesiæ caput, mereator non est, nundinatores è templo cum ignominia exturbavit. Novimus quâ sententiâ Apostolorum Simon Magus fulminatus sit, cum oblatâ pecuniâ, donum conferendi Spiritum S. inter Christi Discipulos, temerè prensaret. *Pecuniâ tua, inquit Petrus, tecum sit in perditionem, quia existimasti donum Dei pecunia possideri.* *a* Unde Scelus hoc à Simone illo Simonix nomen traxit. & in Theologorum & Juristarum Scholis definitur: *Studiosa voluntas emendi, aut vendendi aliquid spirituale, vel spiritali annexum, idque pacto pretii temporalis.* *b* Indignum enim est, res Spirituales, aut Ecclesiæ Deoque consecratas, aded vilis censi pretii, ut tanquam æqualia temporalibus, cum iis permutanda, in pactum traducantur. *Gratis, inquit Christus, accepisti, gratis date.* *c* Donum Dei, nullâ pecuniâ aut quacunque tandem re temporali æstimandum est, nisi Simonis maledictionem subire velis. Rectè D. Ambrosium ad Sacrilegum Episcopum. *Dic, inquit, d frater Episcopo, si gratia gra-*
tis

a Act. 8. v. 20.

b D. Thom. 2. 2. q. 100. a. 1. Et alii.

c Matth. 10.

d De dign. Sacerd. c. 5.

tis datur, & auro non aestimatur, à te cur gra-
 tia pecunias comparatur? Hujus criminis
 impietas Dei ipsius auctoritatem negligit, ac
 dignitatem aspernatur. Unde Simoni Pe-
 trus inquit, *in obligatione iniquitatis video te*
esse, & in Sacris Canonibus execrabile flagi-
tium, e, pestisque dicitur, qua sui magnitudine
alios morbos vincat. f Apostolicus Canon
 his verbis legitur: *Si quis Episcopus, aut pres-*
byter, aut Diaconus per pecunias hanc obti-
nerit dignitatem, deiciatur, & ipse, & ordi-
nator & à communione modis omnibus abscin-
datur, sicut Simon Magus à Petro. Unde &
 Magnus Gregorius in suis Epistolis ait. g
 Hanc nefandissimam pravitatem Sancta U-
 niversalis omnino damnat Ecclesia. Ut præ-
 ter alias Synodus Oecumenica Chalcedo-
 nensis, & diversa Pontificum decreta pro-
 fligant, excommunicatione latae sententiæ,
 & non tantum infamiâ, sed inhabilitate, &
 privatione beneficiorum, omnium, etiam
 justè acquiritorum, ac suspensione ab ordine
 per Simoniam collato, multant. Neque ac-
 cipientes solum munera, verum & confe-
 rentes cooperantesque has pœnas incurrunt

h Non

e c. *reperiuntur* l. 9. l.

f c. *sicut.* l. de Simon.

g *Epist.* 55. l. 4.

h Non largus pramio, ait D. Gregor. i Sed dignus meritis, eligatur. Nam & electum & eligentes par poena respicit, si Sacerdotii sinceritatem mente sacrilega violaverint. Et certè hæc cautio severitasque necessaria in Ecclesia fuit: ne ubique armati potentiâ & opibus in has possessiones irruerent, & Ecclesia Dei non pastoribus, sed lupis omnia vastaturis crederetur.

Verum tamen contra multorum ambitionem & avaritiam, nulla satis fulmina sufficiunt. Hac, ut D. Cyprianus jam olim queritur, k Sacrilegii forma, per omnia officia gradusque discurrit, & nihil intentatum ambitio prætermittit. Nec dubitet quinquam Diaboli hæc esse negotia, & nundinatores ejus, quicumque hæc exercent commercia, nec quicquam hujusmodi, nisi præmissa apostasiâ, donari. De eodem cum Tertulliano Gregorius malo lamentatur. l Hæc est, ait, hæresis, quæ ipsa nascentis Ecclesie rudimenta tentavit, & ante alias hæreses prima apparuit. Cuius erroris vesania licet ex tunc damnata fuerit,

postea

h Extrav. Sane in vinea. &, cum detestabile. & Trid. Sess. 24. c. 18.

i Epist. 23. l. 4.

k De Ieiunio & tentat.

l Tertul. de presc. in 4. Ps. poen.

postea tamen in Ecclesia germine pestifero pullulavit. Quocirca hi tanquam apostatae, & hæretici in Ecclesia Dei habentur, specie quidem externa conjuncti, sed divina sententia jam damnati ejectione, sive clerici illi sint, qui vendunt, sive laici, qui emunt. & hos & illos juxta Deum execratur. Chrysostomi, seu auctoris imperfecti operis, voces sunt. *in* Quotidie ingreditur Iesus in templum suum, id est sanctam Ecclesiam, & eiecit omnes vendentes gratiam Dei de Ecclesia, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, omnes Ecclesiasticos, nec non Laicos, quia unum criminis habentur pariter, Dei dona vendentes, & ementes.

Porrò amplissimus hujus vitii campus est, si materiem spectes: nam spirituale donum censetur quidquid ad nostram salutem vel ex natura sua ordinatur, ut gratia, & Spiritus dona sunt: vel ut causa adhibetur, ut sunt Sacramenta, preces, sacrificia, concionesque: vel denique effectus ususque est potestatis sacrae, ut consecratio, benedictio, excommunicatio, dispensatio, absolutio, electio, presentatio, collatio, beneficii, aut aliquicunque actus ab Ecclesiae potestate manantes. Spirituali verò annexum est, quæ quavis temporalia sunt, ad spirituale tamen

CX

ex sua institutione ordinantur, & vel antecedunt; ut jus patronatus, quò beneficium conferri solet, & sacræ vestes, ac vasa divinis rebus destinata: vel ipsam rem sacram comitantur, ut labor sine quo officium peragi nequit: vel etiam consequuntur, ut beneficiorum reditus, quæ universè absque Simonia crimine vendi nequeunt. Præter quæ ex natura rei, & jure divino, in quantum rem involvunt spirituales, prohibita alia quoque extrinsecè tantum connexa per Ecclesiam prohibentur, ideoque Simonia est jure humano proscrip̃ta.

1. Officia Sacristæ, Oeconomi, Advocati Ecclesiæ, Thesaurarii aliaque huc spectantia, aut vendere, aut emere.
2. Offerre pecuniam cuiquam co pacto, ut suadeat alteri collationem beneficii.
3. Pacisci de resignatione beneficii, vel solvenda pensione certa, modò alter aliud tibi beneficium impetret.
4. Acceptio muneris etiam spontè oblatis pro examine, aut collatione ordinum, tonsura literisque dimissoriis (decima parte aurei pro Notario dempta) etiam in Tridentino prohibetur.
5. Exactio pecuniæ ab iis qui ad religionem admittuntur, pro onere sustentationis, nisi tenuitas, aut consuetudo id exigant.

Hæc enim

enim aliaque, ut quàm longissimè Simoniaè
 periculum submoveret Ecclesia, suis fide-
 bus interdixit. o Atque ut intelligas, quan-
 tum remotiora hæc etiam Simoniaè vitia
 Deus aversetur, horrendum planè est, quod
 à Cyrillo inter D. Augustini Epistolas me-
 moratur. Monasterium in Thebaide ducen-
 tarum propè feminarum erat, apud quas
 consuetudo inoleverat nullam admittendi,
 nisi certum pecuniaè numerum attulisset.
 Cuidam illarum, cujus animus à tam pro-
 fana negotiatione abhorrebat, D. Hierony-
 mus per somnum apparet, admonetque, uti
 ceteris pergeret nunciare, nisi actutum pœ-
 nitentes ab ea exactioe desisterent, ultio-
 nem à Deo paratam jam ipsarum capitibus
 imminere. Cumque hæc in conventu om-
 nium narrata, risu acceptassent, existiman-
 tibus deliramentum esse mulierculæ anili-
 ter desipientis. Alterâ deinceps, & tertiâ
 nocte, eadem visa rursus coram replican-
 tem, jam odio habitam, probro agitantes
 ejecere: Deo disponente, ne scilicet, ut Loth
 cum Sodomis, disperiret. Vix enim mulier
 septa claustris egressa fuerat, cum Monaste-
 rium

o *Suar. t. 3. de relig. l. 4. c. 36. Sess. l. 2. c. 35. Bonac d. 1. q. 1. & 2.*
 p *Epist. 206. inter August. c. 8.*

rium ipsum terribili fragore funditus concussum, reliquas ruinâ oppressit; ut ex tanto numero, nec una quidem, extremum saltem in morte anhelitum ducens inventa sit. Gravius profectò divinæ indignationis exemplum vix poterat expectari. Manavit illa etiam vindicta Dei ad posteros, quæ Giezi Elisæi famulo adhæsit, cum munera Naamani, ob sanitatem redditam, admisisset. Lepra enim ipsi, & semini ejus, in sempiternum inflicta est. ¶ Ita D. Ambrosius de Episcopo per largitionem ordinato. *Oculus, inquit, carnalibus videtur Episcopus magnus, & divinis obtutibus videtur leprosus magnus. Quod dedit, ut ordinaretur Episcopus aurum fuit, & quod perdidit anima fuit. Cum alium ordinaret, quod accepit pecunia fuit, & quod dedit lepra fuit. Hæc sunt mercimonia iniquorum in perniciem eorum.* Non omnes subitanea ruina opprimit, sed poena quæ tardior est, crescente malitia, incumbit gravior: cum rarissima in hoc flagitio poenitentia sit; ut quæ absque cessione possessionis beneficiique obtenti, nunquam expletur.

Illustri hoc ipsum exemplo patuit sub Henrico II. Imper, Roman. anno Christi

1055.

1055. cum Simoniaca illa hæresis Italiam Burgundiamque universam occuparet. Misit enim Victor II. Pont. Max. grassanti malo sese oppositurum Hildebrandum Archidiaconum, qui in Lugdunensi provinciâ, coactâ Episcoporum Synodo, accusationem adversus præsentem Archiepiscopum de Simoniæ crimine audivit. Hic sequenti die pro sui defensione dicturus, noctu accusatoribus os auro argentoque oblevit, jamque ad Synodum postera luce redux, defensionem suam ita exorsus est, ut contradictores omnes ad dicendam adversus se causam provocaret. Quibus tacentibus, Archidiaconus ad illum denique conversus, inquit, *credijne, O Archiepiscopo, Spiritum S. cum Patre, & Filio, unam esse Deitatis substantiam?* Quo respondente. *Credo.* Subjecit Archidiaconus. *Dic igitur: gloria Patri, & Filio, & Spiritui S.* Tunc ille: *Gloria Patri, & Filio,* expeditè dicebat, sed Spiritum S. quamvis sæpius repetens, oblitansque, proferre nunquam potuit; quod adversus hunc in primis & Simoniâ, & mendacio peccasset, qui erat Spiritus gratiæ & veritatis. Quare divino se judicio damnatum confusumque animadvertens, ad pedes Archidiaconi supplex procidit, sacrilegiumque:

que suum confessus est. Postquam verò ab Episcopali officio depositus, pœnitentiam egisset: *Gloria Patri & Filio & Spiritui s.* clara voce decantavit. Quo facto reliqui eidem vitio obnoxii ad salutiferum dolorem emendationemque sunt versi: Episcopique omnino quadraginta, & Ecclesiarum Prælati viginti septem reperti sunt, qui suis ultrò honoribus, absque ulla accusatione, renuntiarunt: cum aliquantò potiorem opum & dignitatis, quam animæ jacturam esse sentirent. r

Quotquot hos Episcopos errantes secuti sunt, sequantur & pœnitentes; alia his non superest ad salutem via. Simoni ab Apostolo dictum est, *non est tibi pars, neque in sermone isto.* Hæc levitas vendendi, cum primogeniturâ, Sacerdotium, quod (ut juxta D. Hieronymum r tradunt Hebræi) primogenitis ex stirpe Noe, usque ad Sacerdotium Aaronis, proprium erat, damnatum Esau perpetuâ maledictione oneravit. Ut iccirco Hebræos suos Paulus hortetur: *Ne quis sit profanus, ut Esau, qui propter unam*

r Aragonius apud Baron. ad an. 1055.

s Actor. 8.

t Epist. 26. & Tradit. c. 27. & 49.

u Hebr. 12. v. 16.

nam escam vendidit primitiva sua. Scitote enim quoniam & postea cupiens hereditare benedictionem reprobatus est. non enim invenit poenitentia locum, quanquam cum lacrymis inquisisset eam. Difficilior nullus est ad poenitentiam & salutem reditus, quam ab hoc Simoniae scelere. Quicumque eidem, etiam tanquam cooperator, x sive ementium, sive vendentium implicatur, inexcusabilis est, ac poenitentiae incapax, nisi bonis & dignitatibus hac arte occupatis cedatur, quod quam tantum arduumque sit, mea opinor expositione non eget. Hoc illos imprimis parentes intelligere cupiam, qui tam stulta nundinatione pro filiis, ut se illosque Diabolo immolent, non raro occupantur. *Inexpiabilis* ait D. Ambrosius *y est venditi* (sive empti) *culpa ministerii, & gratia vindicta caelestis transit ad posteros* & de dignitate Sacerdotali, hoc vitium detestans, quid prodest, inquit, homini huiusmodi, si totum mandum lucretur, anima vero sua detrimentum patiatur?

Verum praecclare sese hanc rem auspicari nonnulli existimant, si titulo quoquam, reperto, hoc Simoniae flagitium, colore aequitatis

x Paul. II. in extrav. 2. de Simon.

y In Luc. l. 4. c. 4.

tatis cohonestent. Periculosæ negotiationis res est permutare, aut resignare beneficium (quæ quidem, cum Superioris facultate, possunt fieri) sibi que ex translato beneficio fructus aliquos pensionis titulo reservare. Nisi hæc ad Ecclesiæ commodum, propriæque sustentationis in persona, & officio Ecclesiastico, necessitatem referatur. *z* Certè hanc pensionem, aut fructus servari alteri, non resignanti, aut conferenti, Simoniaæ confidentialis crimine jam dudum damnatum est. *a*

Ceterum spirituale dare pro spirituali, ut, cum præpositorum consensu, beneficium pro beneficio, reliquiæ S. S. pro reliquiis; dantur, etiam rem temporalem, ad spiritualia destinatam, e. g. calicem, aut agnum Dei ratione solius materiæ vendere: aut iis, qui spiritualia in se munia suscipiunt, ratione sustentationis personæ tali necessariæ, stipendium ex pacto designare, ne officium deferat, à vitio Simoniaæ remotum est, cum vel spirituale spirituali comparetur, vel solius temporalis materiæ, aut sustentationis habeatur ratio. non æstimata, aut in pactum pretii deducta rei spiritualis dignitate, seu
 natura.

z *Laym. l. 4. c. 9. c. ult. §. 5. q. 4. §. 6.*
a *In Bulla Pii V.*

natura. Rursum Simonia non est, dare quippiam aliis te à Sacramentis divinisque officiis, aut beneficiorum possessione (modo jus ad illam habeas) prohibentibus. Cum redimendæ vexationis, non coëmendi gratiâ hæc præstes. *b* At periculosum fuerit beneficia ab hæreticis collatoribus, certo pretio oblata, hoc exposito, tibi vendicare: nisi ad Catholicorum Præfulum arbitrium potius, quàm æstimati beneficii causâ fecisse videaris. Nec vacat discrimine, quidquid donorum temporalium, ad spiritualis beneficii comparisonem, non dicam ex pacto tacito expressove (quod semper damnabile) sed gratuito etiam expenditur. Nam cum rari hoc præstent sine intentione obligandi, alterum ad beneficii collationem: ita, ut si negligat, iniquum injuriumque fuisse asserant: mentalem Simoniam effugere vix videntur; & si præstetur beneficium ita affectis, ejus censuras non devitabunt. Nec minus iisdem obnoxii futuri sunt, qui vel accepto beneficio existimant, se ad temporalis obsequii, aut muneris refusionem ex æquitate quadam teneri: aut his quondam perceptis, ad illius collationem obligari. *c*

b Laym. supra §. 2.

c Ibid. §. 6. *de Suar. c. 41. de relig. t. 5.*

17. 3. l. 40

Liberrima debet mente, & acceptari munus. & dari beneficium: neque alterum ex alterius æstimatione in tribuendo ponderari. Ad quod præstandum, qui satis animi consiliique non attulerit, munus omne negligat, ne animam perdat. Verbo dicam omnis munerum officiorumque delatio in prensatione beneficiorum, omnium piè sentientium, & securiora suadentium opinione, nisi puræ gratitudinis sit, est proscribenda. Nam si utpiam hic certè donum accipere, est libertatē at vèdere. Nō est hic alteri rei magis, quàm Ecclesiæ, divinique honoris, cuius gratiā beneficiorum fundatio à Majoribus nostris instituta est, ratio habenda. Nam si Deus, nec in illis quidem dignè colatur officis, quæ ad spirituale obsequiū destinantur; quid in aliis temporalibus futurum est, quæ tamen sine impietatis crimine à Deo nequeunt avocari? Si in consecratis Deo muniis ipse negligitur, quid in profanis erit expectandum? Hoc cavendum, *ne qui, in istis, sit profanus Esau d'Hebr 12.*

Et hanc rem exemplo concludam Abbatis piissimi Joannis Gualberti Vallisumbrosæ primi cultoris. Hic Petri Papiensis Archiepiscopi Florentini Simoniam, quàm suis ille coloribus tegere tuerique conabatur, graviter aversatus, cū defendentem sese

frustra arguisset, ad ignis denique probationem restitantiem provocavit, cuius experimentum Abbas se facturum obtulit, tantum spectatorem Archiepiscopum invitavit. Qui cum negaret, civitas tamen Florentina condixit. Locus in Monasterio Septimii, dies quadragesimæ quartus in hebdomade prima, delectus est. Strues lignorum duæ in publico juxta se invicem per decem pedes extensæ succensæque, ac medium inter has iter vivis instratum carbonibus. Ibi post solennem Numinis invocationem, peracto sacrificio, ac litanis absolutis, alius Abbas Petrus, nudipes crucem manu gestans, in conspectu Gualberti, & innumeræ multitudinis, obtestatus antè, voce disertâ. Christum: *ut si Petrus Archiepiscopus nocens esset, ipse servaretur innocens,* per ardentes prunas mediosque flammarum globos illesus progreditur; ut nec vestigium quidem ignis adhæresceret, mox eadem rediturus viâ: nisi populus tam manifesto argumento veritatem edoctus, detinuisset. e

Q 2 adeo

e *Vesperus. Abbas an. 1088. apud Baron. anno 1036.*

adeò sibi invisum crimen transeat impunitum. quod præsentis iudicii ignis non arguet, succendendus in futuro iudicio vindicabit. tristem hanc miseri sententiam cum Simone audient : *Pecunia tua sit tecum in perditionem.*

Quæ verò potest digna Christiano homine centeri opulencia, quæ hac via & arte obtinetur, & perpetuis iniquæ possessionis stimulis mentem fodicat, animamque teterimâ Simoniaë leprâ inficit, ut corpus locupletius nutriat. Quovis Giezi calamitosior est Simoniacus, de quo sic disserit Ambrosius. *f Cito turpem sequitur lepra mercedem, & pecunia corpus animumque malè quæsitâ commaculat. Accepisti, inquit Elisaus, pecuniam & possidebis ex ea agrum, & vineas, & oliveta, & greges, & lepra Naaman adherabit tibi, & semini tuo, in sempiternum.* Temporalis hic poenâ expiavit flagitium; reliqui, nisi malè occupata deserant, luent æternâ. Finis ipsius sententia Veritatis: *Non potestis Deo servire, & Mammonæ. g*

f Lib. 4. in Luc. c. 4.

g Matth. 6. v. 24.

CAPUT

CAPUT XIV.

*Quid Principibus ac Magistratibus rerump.
maximè observandum sit, ut ad hone-
stam stabilemq; opulentiam perveniant.*

Nunc & Viris Principibus ceterisque re-
rump. proceribus hoc studio nostro
est gratificandum. Nam his non utile so-
lum, verùm & honorificum est affluere opi-
bus, imprimisque Principum illa virorum
est gloria. Pecunia & ærarium dives, nervi
sanguisque est Reip. Hic præcipuus contra
hostes murus est, hæc firmissima subditorū
sunt propugnacula. Abundare Principem
convenit, at non iniquis rationibus. Quan-
tum fas æquumque patitur, tantum auri ar-
gentique possideat. Extra hos terminos
omnis procerum opulentia, ceterorum ple-
rumque divitum flagitia superat: quòd ho-
rum rapacitas tantò violentior sit, quantò
impunius in miseros infelicesque subditos
grassatur. Hos igitur si ad facilem opu-
lentiam paucis instruxero, non illis solum,
verùm & subjectis latè populis rectè con-
sultum ibo.

Politicorum hic artes ingeniaque homi-
num non excutiam, qui egregiam se tunc
locupletando Principi, aut Magistratui ope-

ram, ad cumulandas opes, navare existimant, cum novam quampiam atque inuisitatam haecenus vestigalium, tributorumque rationem inveniunt, & minima quæque mercimoniorum genera suis oneribus, nulla impulsu necessitate, aggravant, ut nihil, nec ad humanæ vitæ alimentum, citra hanc flagellationem verti possit. Hi enim, velut mali Medici, ita curant Remp. ut laborantis morbum accendant magis, quam sublevent, de loculis potius quam populis solliciti. Stulta hæc est ditandi viros principes ratio: cum Regni ac Reip. robur, non in unius, aut paucorum opulentia procerum, verum totius populi opibus consistat. Sanguis in solo corde, aut vitalis in cerebro spiritus, ad universi corporis vires non sufficit, sed per venas arteriasque quaquaversum copiose sparsus maxime vegetat, integramque ac valentem corpori habitudinem præstat. Sat dives Princeps ac Magistratus est, cujus subditi ad omnem necessitatem abundant.

Ut suum ex agris possessionibusque subditorum Principi tributum obveniat, præscæ & à Christo ipsomet probatæ observationis ratio postulat: *Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ sunt Dei Deo. a*
 Quod

Quod Apostolus Romanis etiam imperat: *Reddite, ait, omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* ^b Aliquod igitur tributum, tum ad supremam Principis, aut Magistratus jurisdictionem potestatemque agnoscendam, tum ad necessariam sustentationem requiritur; quod is qui servit Reip. ab illa jure alendus sit. Et hoc quale quantumque sit, ab antiqua retrò consuetudine est repetendum: quâ tributorum modus, velut in pactum certosque limites traductus est, qui citra novam necessitatem Regno aut Reip. incumbentem, temerè non est convellendus. Quare tributa augeri non possunt, nisi manifesta, vel necessitas, vel utilitas Reip. hoc exigat. Quæ quidem communis est Theologorum & Jurisperitorum sententia, docentium esse iniquos, atque ad restitutionem obligari quotquot tributa sine justis hisce causis exegerint. Nam si aliter fiat, ait Navarrus, *c tunc necessitas publica assumitur pro forma, re ipsa verò fraus est, & rapina, pauperumque oppressio.* Quin etiam præter obligationem restituendi incurrunt excommunicationem Bullæ Cœnæ Domini, Navarro eodem interprete *d* Qui-

Q 4

cunque

b Rom. 13.

c Lib. 3. c. 1. num. 255.

cunque igitur hac via ad opes contendunt, Deo hominibusque se reddunt execrabiles, neque divites censendi sunt, cum aliena, non sua possideant, tenenturque ex status suscepti conditione, aut tributis sibi jure debitis, tantum remittere, quantum ex indebitis per injuriam collectum est. Quae de re Laymannum licebit consulere. *¶*

Porro hic diligenter iste scopulus offensionis est declinandus, quo nonnulli tributa per necessitatem quondam imperata atque impetrata, hanc lapsu temporum sublata, tributorum tamen onus non auferunt. Cessante enim causa subditorum cessat ad tributum obligatio, & iniquum esse incipit, quidquid hoc titulo poscitur. Quod expendere illos æquum est, qui innumeris sensim exactionum artibus, huc regnorum ac rerum census provexere, ut quorundam populorum Principes, jam decuplum ex proventibus colligereprehendantur, unde simplex Majoribus tributum proveniebat. Quantum dedecus projectorum ad extremam avaritiam Christianorum, quã jam barbarorum potius, quam gloriosa Majorum suorum vestigia sectari videntur.

Repetere

d cap. 27. n. 6t.

¶ l. 3. tr. 3. p. 1. c. 3.

Repetere veterem Deus querelam poterit, *populum meum exactores sui spoliaverunt. f Comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriarunt, & ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut in lebetes. Principes ejus in muneribus judicabant. & Sacerdotes ejus in mercede docebant.* Quis porro exitus? Propter hoc Ierusalem quasi *acervus lapidum erit, & mons templi in excelsa silvarum. g* Hoc eventu hæc plerumque tyrannis absolvitur. Principum & Magistratum immani avaritiâ, subditorum murmure ac rebellionem, aut in Deum hominesque perfidiâ, justa divinæ indignationis vindicta accersitur, perque immissa bellorum externorumq; tyrannorum flagella, omnia in vastitatem, & servitutem quandoque perpetuam rediguntur.

Multæ gentes suorum dominorum juga excutiunt, nec tyrannidem evadunt quidem, sed tantum mutant. cum externos plerumque raptores non humanitas, sed cupiditas accersat. Hæc igitur manifesta imperantium stultitia est, quæ dum hac via ad opulentiam connititur, se suosque ad extremam sæpe indigentiam præcipitat, & quas crudeliter investigat opes, quærendo

Q

amit-

f *Isai. 3. v. 12.*

g *Mich. 3. v. 3. & 11.*

amittit. Roboamus Salomonis filius postquam de generis avarique in senio patris vestigia premeret, in Regum historia pro exemplo nobis relictus est. Hunc supplex Israelis multitudo his vocibus convenit: *Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis: tu itaque nunc imminue paululum de imperio patris durissimo, & serviemus tibi.* Quibus ferox insolensque potentia juvenis respondit, *Pater meus cecidit vos flagellis, ego cadam vos scorpionibus.* Verum quo eventu cognosce. *Misit Rex Roboam Aduram, qui erat super tributa, & lapidavit eum omnia Israel, & mortuus est. Porro Rex Roboam festinus ascendit currum, & fugit in Ierusalem, recessitque Israel à domo David usque in presentem diem* h En quàm insignis Roboami fortuna, quantæ opes momento eversæ sunt, dum improbo illæ studio congeruntur. Ex quibus manifestum est, nihil consultius ad stabiles duraturasque opes colligendas regentibus esse, quàm ejusmodi adhibere in publicis exactioibus moderatorem, quàm & imperantium necessitati, & subditorum felicitati consulatur. Ita fortissimum munimentum reip. amorem Princeps suorum; & facultates quoque in repentina necessitate non defuturas obtinebit

bit: omnium ipse tantò facilior possessor,
quantò plures secum patitur possidere.

Unum verò in tributis exigendis Prin-
cipi Magistratuique cuilibet, ad ingentes
divitias, magnopere est profuturum, si huc
curam omnem vertant, ne per multas inex-
pertæque fidei hominum manus hæ pe cu-
niæ in ærarium transferantur. Viscosa res
pecunia est, facilè adhærescit. Nemo sibi in
hoc aucupio non favet. Rarò, nisi cautus
sis, media tributorum pars regiæ, aut publi-
cæ gazæ adnumeratur. Neque longè peten-
da ex historiis veterum exempla sunt, quã-
do illa quæ superioribus annis Thoma Ani-
ello piscatore duce, in Neapolitana vrbe se-
ditio nata est, luculento testimonio suffice-
re poterit, siquidem vera sunt, quæ memo-
rat illius descriptor Majolinus Comes, a
Vix fides, ait, dicto erit, & res tamen ipsa
, extra omne veri dubium est, sub Monterei
, & Medinæ haud multorum annorum im-
perio, plures centum millionibus ex regni
, tributis & vectigalibus regio æratio illa-
, tos: nomine id quidem adumbrato in spe-
, ciem: nam reapse, vix quinta pars in Regis
, ac regni utilitatem cedebat: depensoque
, uno milione, qui mille millium summam
, efficit, ægrè ducenta millia ducatorum in
Regis

Regis ac reip. usum absumebantur, reliquis octingentis millibus per ministrorū fraudem interversis. Cū miseris tamen popularibus millio unus dimidio pluris constaret, ob gravem & iniquissimum pecuniæ exigendæ modum. Quia ei qui vectigalia exercebant, ut arcta in re pecuniaria, debitori vincula & carcerem, nisi stata die solvisset, subituro, tempus prorogarent, donis prope non minoribus debito ipso, placandi erant. Exspectas quis denique eventus huius rei fuerit? Planè funestus avaris hisce exactoribus. Nam Thomas Massaniellus (Anjellum brevius dicunt) dux à plebe delectus, à reti piscatorio ad gladium sclopūque versus, tam insigni populum (supra centum collectum millia) solertiâ, ordine, imperio inter arma moderatus est; ut omnes, velut unum hominem, ad atrocissima etiam obsequia, dicto nutuque unico converteret. Hos ille in classes officiaque, militari distributos more, tanquam veteranus bellator, qui militem nunquam egerat, noctu diuque ad quodvis imperium circumagebat. Per hos præcipua in urbe nobilitas, & quotquot tributis vectigalibusque colligendis operam dederant, funditus cum suis excisi domibus sunt: nec cuiquam parcitū, qui ex his lucrum reportasse crederetur.

Qua

Qua in re illud Anielli decretum memorabile: ne quisquam sub poena capitis quippiam ex illorum bonis contrectaret, sed universa subjectis ignibus consumerentur. Quæ lex sanctissimè observata, immensas brevi opes sub cineribus tumulavit. Ita nullius avarè cupidus videri voluit, cum aliorum cupiditatem castigaret, adeò quidem, ut in summa imperandi potestate sibi vindicata, quâ regni Neapolitani proceribus, ipsisque Romanis Cardinalibus meruendus erat, vestem aliam, quàm piscatoriam constanter non sumpserit. Interea verò potentiorum opes, magis in manu, seu arbitrio unius Anielli, quàm suorum essent Dominorum. Quod tum etiam ostendit, quando cum Arcosio Prorege ea lege conciliatus est, ut Neapolitani libertate à Carolo V. concessa fruerentur: ac deinde ultronea oblatione, quinque se millionum donativum Regi Hispaniarum oblaturum brevi asseruit, qui nihil præter casam piscatoriam, ex qua jura vrbi dabat; possidere visus est. Et verò magna jam æris vi, vel ex ruderibus exustarum domuum collecta, vel truculento in quosvis imperio congesta, fidem impleisset, nisi barbara & insana crudelitate, suis quoque invisus civibus, vitam, à quodam familiarium trajectus, amisisset. Tama
func-

funestos eventus, vastitatemque in florentissimis etiam rebus p. immodica procerum cupiditas conciliat. Nec majori ferè exitio profligantur opes, quam cum immoderatè quæruntur *Malè parca, malè dilabuntur*. Et *nihil immoderatum diuturnum est*. Ante omnia igitur, & æquitatis, & circumspiciendæ moderationis in tributis, vel imperandis, vel exigendis ratio habenda est illi, quisquis per hæc ad solidas constantesque opes volet proficere.

Sapientissimus Rex Salomon, in flore regni ætatisque exemplum omnibus reip. administrantibus dedit, facilè, ac sine scelere divitias cumulandi. Sollicitè hic agros hortosque regios excolebat, unde ad ipsum totamque familiam sustentandam ingens manabat copia. *Ædificavi, ait, a mihi domos, & plantavi vineas, & feci hortos, & pomaria, & conserui ea cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piscinas aquarum, ut irrigarem silvam lignorum germinantium, possedi servos & ancillas, multamque familiam habui, armenta quoque, & magnos ovium greges, ultra omnes, qui fuerunt ante me in Ierusalem.* Expeditior illa Principibus ad honestam opulentiam via est, quam alienis omnia oculis, curis, manibusque credere; mulli-

mollique inter hæc otio, aut solis, ad fallendum tempus, venationibus indulgere. Armentorum, sive equorum ista sint, seu boum etiam, educatio possessioque locuples magnum viro principi adfert emolumentum. Illa vecturis, equitationi, militiae: hæc cum minoribus gregibus, alendæ familiæ, citra pecuniarum expensas seruiunt. Vina cum abundè provenerunt, facilè cum pecunia permutantur. Vt & frumentorum copia, ad quævis alia comparanda perquam idonea est. Ita Rex *Hiram* dabat *Salomoni ligna cedrina*, *Salomon* autem præbebat *Hiram* coros tritici viginti millia in cibum domui eius, & viginti coros purissimi olei. Hac tribuebat *Salomon* *Hiram* per singulos annos.

b Hac industriâ permutandi res suas regna & resp. magnopere ad opulentiam proficiunt, aluntque mutuam in fide & pace amicitiam. Neque soli agrorum fructus, verùm & salis, æris, lapidumque fodinæ diligentè inquisitæ, custoditæque studio, ad opes cumulandas momentum adferunt. Hinc enim sine magna invidia atque ab omni remotiores flagitio, poterunt ditescere.

Curæ etiam *Salomoni* fuit, ut mercimonia suo in regno florerent, quod pace cum vicinis constituta Regibus, & sibi &

regno

Regno universo opes immensas attulit. Classis enim Regis per mare, cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum & argentum, & dentes Elephantorum, & simias, & pavos. Magnificatus est ergo Rex Salomon super omnes Reges terra divitiis & sapientia. c Nulla ad parandas opes via planior expeditiorque, quam florentem in suas vrbes provinciasque mercaturam traducere. Quod ut Princeps, vel Magistratus præstet; tributis vectigaliumque oneribus nimium cives, mercesque gravandæ non sunt: quibus, & exteri arcentur, & incolæ à negotiatione revocantur: dum sibi solum laborem, aliis emolumentum relinquere animadvertunt. Tyri (Phœnicum vrbis) ab opulentia petita descriptio, solâ penè negotiationis varietate per Ezechielem extollitur. Tu, inquit, d Tyre, dixisti: perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita. sed quæ causa? Finitimi tui qui te adificaverunt, impleverunt decorem tuum. Carthaginenses negotiatores tui, à multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque repleverunt nundinas tuas. De domo Thogorma, equos, & equites, & mulos advexerunt ad forum tuum. Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuo-

c 3. Reg. 10. v. 11. d Ezech. 27.

rum gemmas, & purpuram, & scutulata, & byssum, & sericum, & chodchod proposuerunt in mercatu tuo, Iuda & terra Israel ipsi institores tui in frumento primo balsamum & mel & oleum & resinas proposuerunt in mundanis tuis, &c. Ab his aliisque mercimoniis opulentam, felicemque Tyrum Propheta deprædicat. Ex quo fonte maximæ ad Tyri Principem opes manarunt: ut admiraculum deinde extollat. *Omnia ait, lapis pretiosus operimentum tuum: sardius, topazius, & iaspis, chrysolitus, & onyx, & beryllus, saphirus, & carbunculus, & smaragdus, & aurum, opus decoru tui.* e Verum quid sacram literarum testimoniis operose nitimur, quando res exemplis hodie dum testatissima est: illic ubi maxime urget negotiatio florentissimas ab opibus esse respub. Quocirca omni huc arte connitendum est reip. Procerib. ut æquitate, communi tueantur omnes, humanitate ac liberalitate foveant, neque ad privatum commodum derivare à plebe ad se lucra negotiantium pleraque conentur. Ita enim deficient ipse potius, quam in opibus proficiet, aliò negotiatores avertet, rebusque suis, dum avare nimium studet, inconsulte oberit. *Qui nimium emungit, elicit sanguinem. f*

Caven-

c Ezech, 28. v. 13, f Prov. 30.

Cavendum verò Principibus regnorum & rerump. ne in ædificia non necessaria, ut in arces, palatia, exquisitum aularum, domuum, hortorumque apparatus opes, reip. defendendæ aut conservandæ necessarias, male collocent: in venationes, spectacula, hortos, recreationes, musicam, mensarum delicias, aliaque corporis tantum sui oblectamenta convertant, quæ publico salutis bono, aut multorum ex subditis indigentia sublevandæ deberentur. Et ne ita vivant, ut, qui subditorum gratiâ præpositi sunt, non tam se subiecto populo, quam hunc, eorumque possessiones sibi esse impendendas existimet. *Væ*, inquit *Isaias*, *qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci nunquid habitabitis vos soli in medio terra? Alii penè & sine tecto & indumento; vos tecti marmore, gemmis & auro cooperti: alii vix mucido panis frusto satiandi; vos escarum deliciis ad vomitum suffarti: alii vix in fœno & stramine; vos in serico & olorum plumis quiescitis. Leo rugiens, & ursus u-riens Princeps impius super populum pauperem* *b* Credite, si non mihi, saltem æternæ veritati, ita congestæ, & male digestæ opes fallunt

a Isa. 5. v. 8. b Prov. 28. v. 15.

fallunt. Nam infelix hæc optimatum generatio est, quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra, & pauperes de hominibus. Sanguisuga dua sunt filia, dicentes, affer, affer. c Nunquam illæ ita implentur, quin brevi exhaustæ, pari ingluvie suum affer repetant. Salomoni, ubi ad luxum versus est, nullum suffecit aurum, licet unica navigatione (quæ per triennia repetebatur) ex Ophir quadringenta auri talenta colligeret, d Ipsum cœpit populum tributis premere, mox sub filio defecturum. Henricus VIII. Angliæ Rex, immani luxuria avaritiâque, post exhaustum Regis ærarium, ad ingentia tributorum versus onera, & quod nec ista sufficerent, Ecclesiasticas possessiones involavit, tantâque cum administris cupiditatis regiæ licentiâ in illas grassatus est, ut sublatis bonis decem templorum millia uno anno, hæresi famulante, subverterit. Unde notissimus versus e

Millia dena unus templorum sustulit annus.

Et tamen in magna regii ærari inopia defunctus est. Mira, sed comperta frequentibus exemplis res: alii dividunt propria & ditio-

c Prov. 30. v. 14. d 3. Reg. 9. e Box. de signis Eccl. 1. 22.

ditiores fiunt; alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt f Principes populorum patres & pastores: illi provident filiis, hi gregem pascunt. Illud Paulus expendit, cum diceret: non quero qua vestra sunt, sed vos; non enim debent filii thesaurizare parentibus, sed parentes filiis, g hoc Deus per Ezechielem ostendit: Ecce ego, inquit, super pastores, requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos, ut non ultra pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipsos. h Balthasarem inter epulas prædasque opulentas gloriantem hostis oppressit, mors sustulit. Cum omnia se ex voto possidere crederet, appensus est in statera, & inventus est minus habens.

f Prov. II. v. 24. g 2. Cor. 12. h Ezech. 34, v. 2.

EPILOGVS

Ad Lectorem,

Quod initio faciendum, ut meum Lectori aperirem, ex more, consilium, & velut prælibatione quadam totius operis, legendi provocarem appetitum, hoc in fine nunc laboris mei præsto & si placuerit Lectio ad quendam ex potioribus delectum instituendum revoco; ne quæ suo invenerit statui ætatiq̃e opportuna, facili decursu prætereat, sed cognita ad vitam moresque transfundat. Neque enim tam multa legere consultum, quàm seligere in usum pauca, & ita mentem cognitione imbuere, ut affectu potius meliores, quàm ingenio simus. Illi pauca validisque intorta rationibus sufficiunt, huic ingentes librorum moles semper impares futuræ sunt.

Equidem dedi operam ut persuaderem; Frustrata tamen sum, nisi & suam huic Lector operam adjunxerit, quæque ex divino S. Literarum Testimonio adeò disertè accepit, his fidem præstet, Deoque, abstractam à rebus perituris, impendat fiduciam. Illud solum unicumque fundamentum est, cui tutò, in divitiis hujus mundi, & ad satietatem quidem, cumulandis, innitimur. qui in alio ædificat, in arena se fundat.

Ceterum

Ceterum & sacris Oratoribus hic perquam idoneam pro concione subjeci materiam, quæ ut auditoribus grata, ita perquam utilis ad multorum instructionem futura est. Cum enim plerique mortalium, adeo cæca habendi cupiditate ad opes rapiantur, ut legem hanc rationemque certissimam assequendi quod optant, erecto ad Deum animo, penetrare satis nequeant. Ab illa tam præpostera ad divitias via, ad hanc longè securiorem amœnoremque omni conatu traducendi sunt. Quam ubi felicibus auspiciis ingressi fuerint, prona ad omnem pietatem virtutemque his omnia futura sunt: & infelix illud omen Christi de sæculi divitibus evadent, quod facilius sit camelum per foramen acus, quam opulentos coelum penetrare. Inventet verò, & Lector, & Orator, per diversa totius anni Evangelia hanc doctrinam spargi. ut unius quadrantem anni, facile his lectionibus impleturus sit. Quarum fortè Catalogum, cum Thure & Myrrha Sapientum (si Deus vitam, tempusque dederit) ita exhibebo, ut annum his concionum per Dominicas circulum impleam. Interea hæc æqui bonique, seu Lector, seu Auditor consulat, atque ad suam aliorumque salutem, tum æternam divini nominis gloriam convertat.

Ad

Ad aureæ artis Studiosum.

EN Tibi sub parvo *thesaurum* cortice
libri,

Si modo præceptis erudiare datis.

Ut plenis abeat locul⁹ hinc plurimus, opto:

Sitque capax artis, non sine fruge, meæ.

Sed vereor, ne quis *Æsopica* fabula ludat,

Et veri oblitos corporis, umbra trahat.

Defossum latet hîc solis *Sapientibus* Aurum:

At *Stulti* numero nunc potiore vigent.

Nemo tamen *Stultus*, *Sapiens* vult quisque
videri.

Sis tantum, & nostrâ proderit arte labor.

Si quid defuerit, nec opum potiaris abundè:

Non meus ille quidem, sed tuus error
erit.

F I N I S.

1774-1775

1775-1776

1776-1777

1777-1778

1778-1779

1779-1780

1780-1781

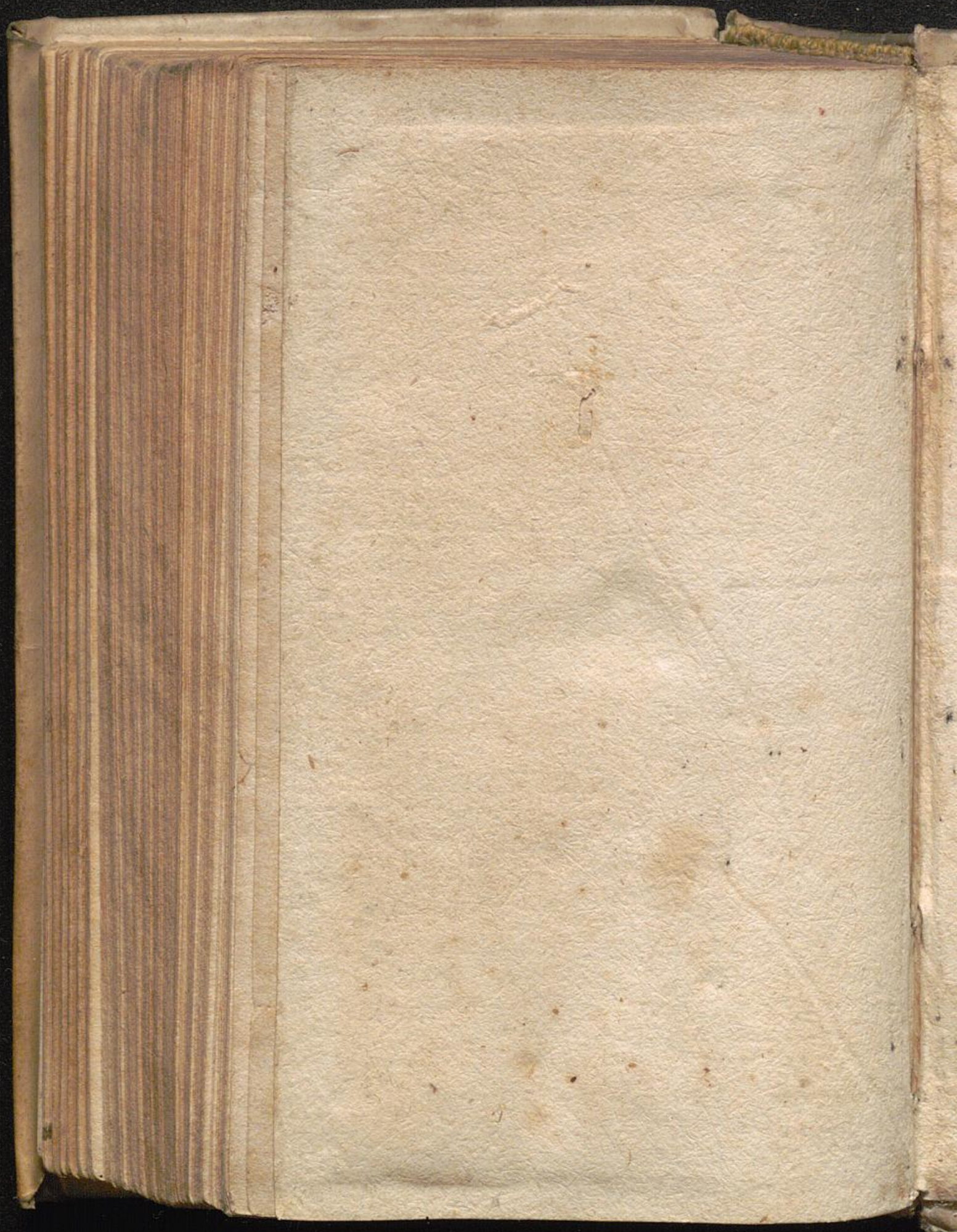
1781-1782

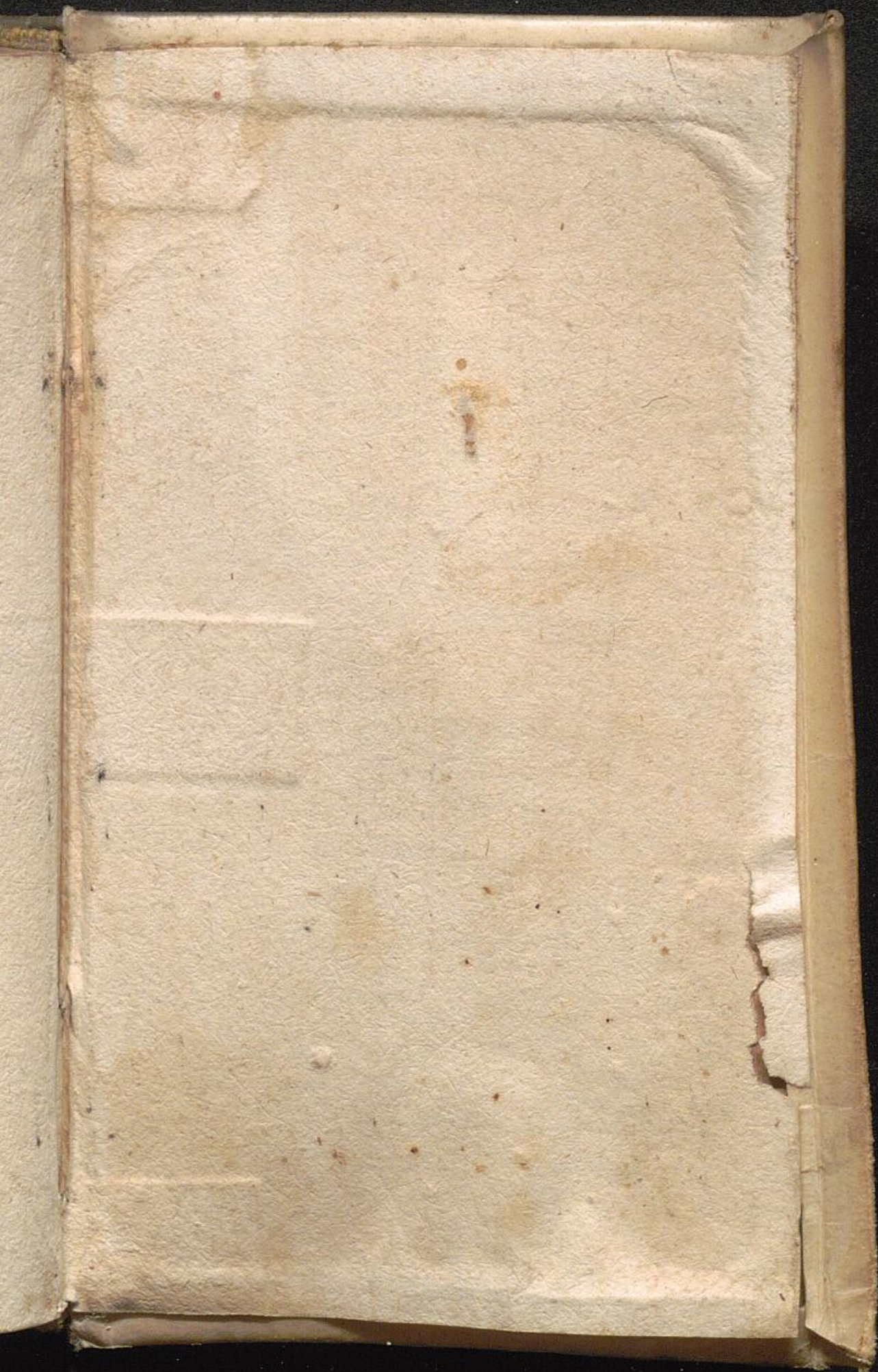
1782-1783

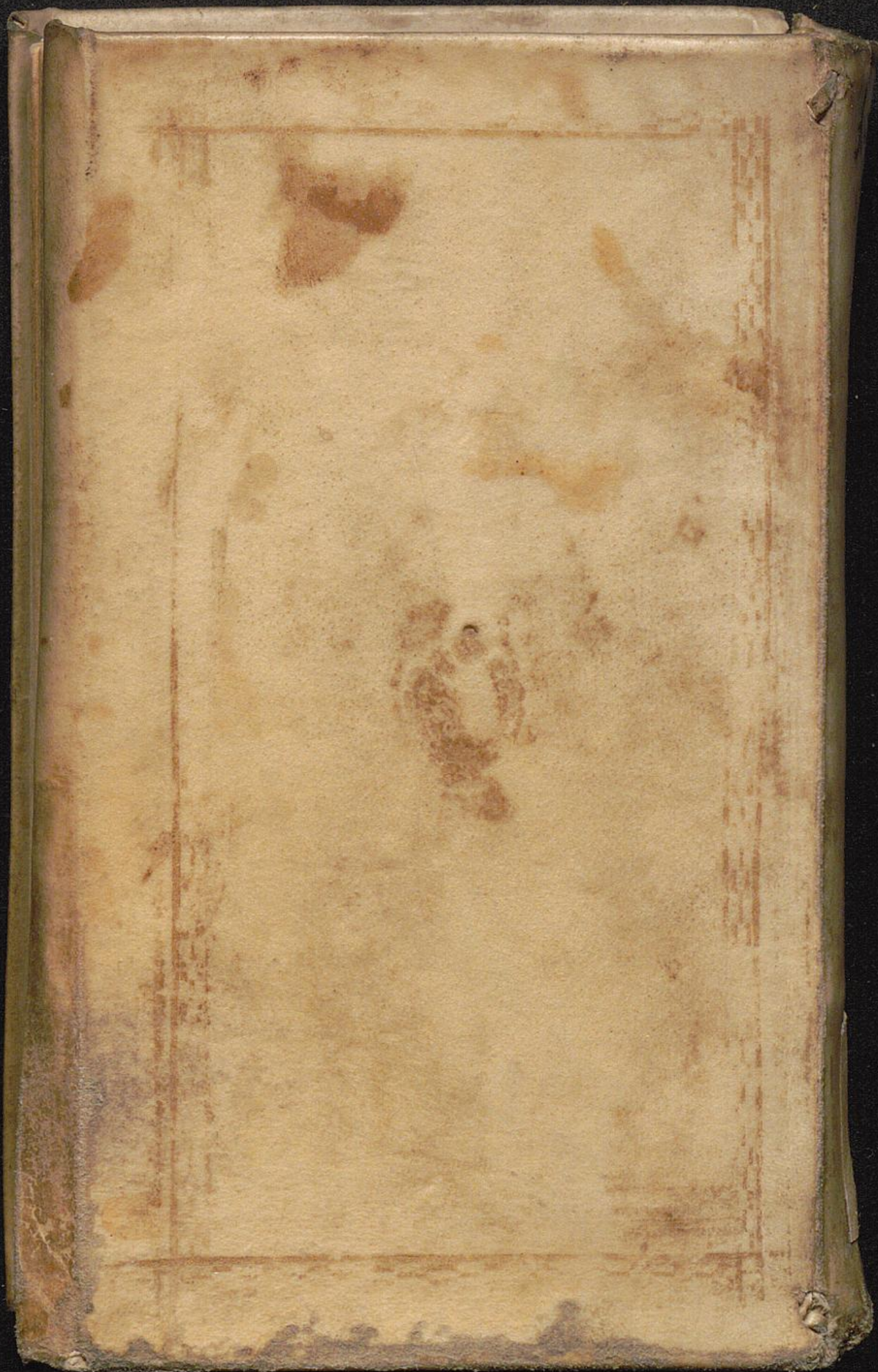
1783-1784

1784

Aurum
sapiensium.

Th
3261